ڪليات مسرور

فقير غلام علي "مسرور" بدوي

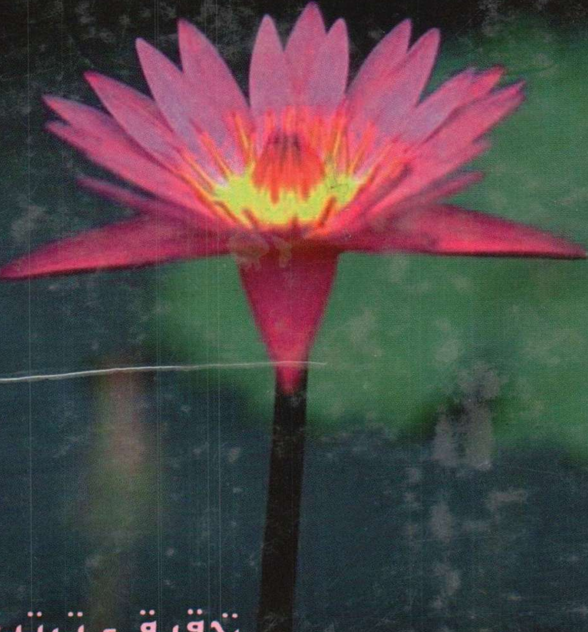

تحقيق ۽ ترتيب

بيدل مسرور

فقير مسرور، پنهنجي مرشد بيدل فقير، دولهہ درازي توڙي ڪنڊڙيءَ وارن بزرگن جي ميڙي تي آيل فقيرن ۽ درويشن جي آجيان ۽ خدمت چاڪريءَ لاءِ هميشہ حاضر هوندو هو ۽ رات جو سماع ۾ اهڙو تہ رنگ ٻري ڇڏيندو هو جو سمورا عقيدتمند ميڙي جا ٽئي ڏينهن وڏي قرار ۾ گذاريندا هئا.

آنجهاني ٻولچند وسومل راجپال

ايڊيٽر ماهوار سنڌو

❋

مرحوم غلام علي مسرور براج آفيس لاڙڪاڻي ۾ منهنجي استاد حضرت محمود خادم سان گڏ ڪلارڪ هو. مجاز جي لغار انهن ڏينهن ۾ ئي لڳل هئس، يڪتارو ۽ راڳ، رات ڏينهن تن ۾ اها تنوار هوندي هئس. موت سان ملاقي گهڻو پوءِ ٿيو پر ان کان اڳ هن دورنگي دنيا کان ڏار ٿي ڪنهن خاص مقام ۾ داخل ٿي چڪو هو، گهڻو ڪري تہ ٻنهي جهانن جي بازي کٽي ويو.

مرحوم پير حسام الدين راشدي

(اهي ڏينهن اهي شينهن)

مسرور، شڪارپور جي مشهور شاعر ساميءَ وانگر رهڻيءَ جو قائل هو، نہ کهڻيءَ جو. هو مسرت جو مجسمو هو، مرڪ سندس منهن تي سدائين نچندي نظر ايندي هئي. هن ۾ ٻين جي ڏک سور جو وڏو احساس هوندو هو. هو گهر ٻاري هو ۽ ڪڏهن بہ پنهنجي پريوار لاءِ پگهر وهائڻ ۾ پيرُ پوئتي نہ رکيائين هر پهلوءَ کان نازڪ نفيس ۽ برڪت وارو هو، منجهس جا قرب جي ڪٽي هئي، ان سبب هندن وٽ بہ سندس هيڪار جهجهيري هوندي هئي.

آنجهاني پروفيسر جهامنداس ڀاٽيہ

(مسدس مسرور جو مهاڳ)

❋

مسرور تصوف جي طريقي جو نقيب هو، سندس گفتگو مان قرآن، حديث ۽ تصوف جا جواهر پاره نڪرندا هئا. سندس اوتارو گويا صوفين جي ڪيف و مستيءَ جو آشيانو هو جتي ڪڏهن غمدل جي آمد تہ ڪڏهن نجفيءَ جي سماع جي محفل، سيندو خان تہ سندس اوتاري ۾ هميشہ حاضر هوندو هو.

مرحوم پروفيسر لطف اللّٰہ بدوي

ڪليات مسرور

(حصو پهريون)

سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام

فقير غلام علي مسرور بدوي

تحقيق ۽ ترتيب

بيدل مسرور بدوي

مسرور پبليڪيشن ڪراچي سنڌ

حيرت جو لڪ لنگهياسي، پيو حال همہ ء وارو،
اچي بحر ان ۾ پياسي، ڪنڌي نہ جنهن ڪنارو.

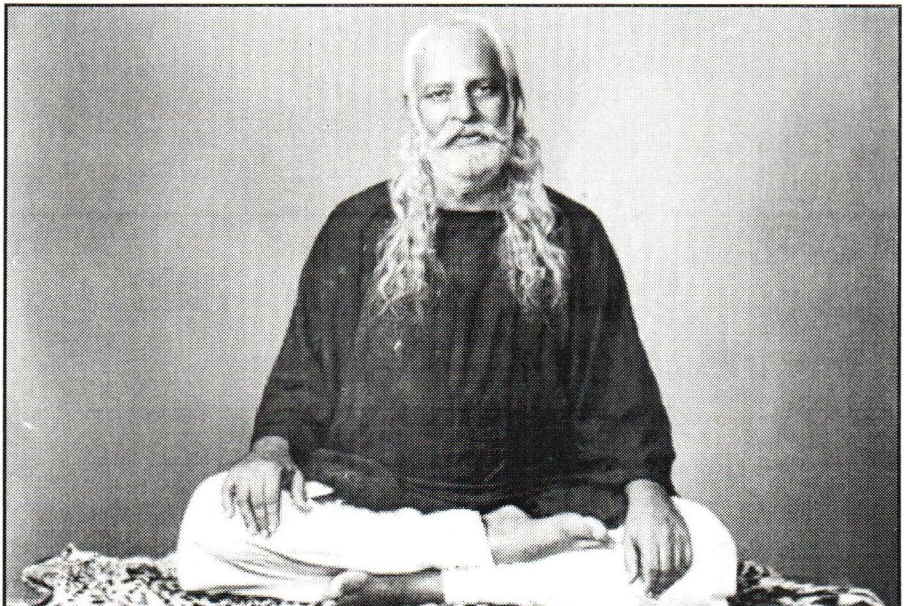

ولادت: پهرين جولاءِ ١٨٩٤ع   وصال: اٺويهين آگسٽ ١٩٥٣ع

حق وا سطا مؤلف وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو:	ڪليات مسرور (حصو پهريون)
ڪلام:	سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام
	فقير غلام علي مسرور بدوي
تحقيق ۽ ترتيب:	بيدل مسرور بدوي
ٽائيٽل ڊزائين:	نور احمد ميمڻ (سنڌيڪا)
لي آئوٽ:	اعجاز علي جعفري - عبدالصمد ٻبر
ڇپائيندڙ:	مسرور پبليڪيشن، ڪراچي
پهريون ڇاپو:	مارچ ٢٠٠٠ع
تعداد:	هڪ هزار
ملهہ:	300 رپيا

پاران ايم ايچ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

(هي ڪتاب مسرور پبليڪيشن ڪراچي پاران سائرس مسرور بدوي ۽ پارس مسرور بدوي،
ذڪي پرنٽنگ پريس ڪراچي مان ڇپرائي G-44، سچل ڳوٺ ڪراچيءَ مان پڌرو ڪيو.)

ڪافي

ڏسين ٿو ڪُجهہ تون دُنيا ۾ -   تہ ڪي ٿو ڪانسوا چاهي،
اگر ناهي تہ ڇا ناهي -   ڀلا آهي، اُها ڇا هي.

مَٿائي جيم جو نُقطو -   مَٿان ڏيئي وِجهي جهاتِي،
پَتو لَهُہ هاڻِ تان تو ۾ -   جُدا ڇا هي خُدا ڇاهي.

خودي ماري رَهِي بيخود -   وَڏو ٿئي خود خُدا کان وَجُ،
خُدا بہ جيئن چوي مُنهنجا -   خُدا تنهنجي رَضا ڇاهي.

سَچوئي جوڙجَڪ توسان -   ٻنا ٿارن ٻَدَلُ آهي،
لَهِي ڪَل ڪُلّ جي ڏِس تان -   جُزي جي ماجرا ڇاهي.

نہ آڪَمُ عامَ جو "مَسُرور" -   سَمجهَڻ هن حِڪايَت کي،
سِياڻو ڪو مَگر سَمجهي -   تہ تُنهنجي هيءَ ڪَٿا ڇاهي.

فهرست

انتساب ۵

(۱) پيغام :........................ ۷

(۲) پبلشر جو نوٽ:........................ ۸

(۳) مهاڳ:........................ ۹

(۴) مقدمو:........................ ۱۷

(۵) سرود نامو:........................ ۹۷

(٦) عشق نامو:........................ ۱۴۷

(۷) وحدت نامو:........................ ۱۸۰

(۸) مسرور نامو:........................ ۱۹۴

(۹) داستان:........................ ۳۸۹

الف: سسئي ۽ پنهون........................ ۳۸۹

ب: عمر ۽ مارئي........................ ۴۱۹

ٻ: ڄام سمو ۽ گندري........................ ۴۴۱

پ: مومل ۽ راڻو........................ ۴۵۴

ت: هير ۽ رانجهو........................ ۴۵۸

ث: داستان بيڪس........................ ۴٦۰

(۱۰) سرائڪي ڪلام........................ ۴٦۸

الف: ڪافيون........................ ۴٦۸

ب: سراپا رسول مقبول ﷺ........................ ۴۹۵

ٻ: قيامت نامہ........................ ۵۰۱

ڀ: منقبت، مدح، دوهره........................ ۵۰۴

ت: ٽيہ اکريون........................ ۵۰۹

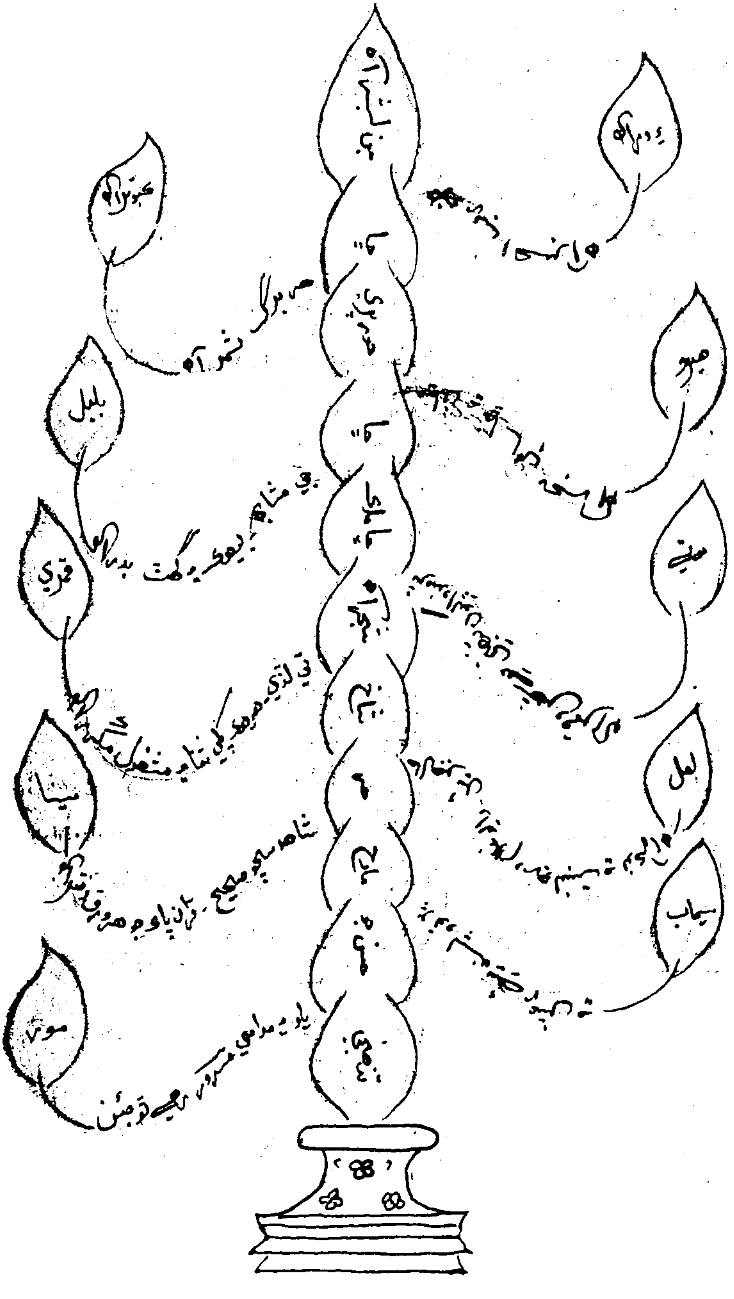
بلبل
قمري
لعل
سيماب

انتساب

شهنشاه فقير قادر بخش بيدل سائين رح جي نالي

- دائم قائم قرب قرارو، ڪعبي قبلي گاه
  هادي "بيدل" شاهنشاه.
- عبديت جو لاهي اولو، پيچ "مسرور" دوئيءَ جو پولو،
  احد ڪري اظهار، "بيدل" آهي نانءُ ذرايو.
- پريم پيالو "بيدل" پياريو، غير اندر جو جنهين اڪاريو،
  خوب چڙهيو خمار، نشو ٿيو نينهن جو تارون تار.
- بخش مون "بيدل" سخي عشق جو آزار سپ،
  پرت مان پهراءِ پڻ، صوفين سندو سينگار سپ.
- "بيدل" سخي نالي خدا جي، عشق مون امداد ڪر،
  ڪو ذوق ذرڙو، تنهن سواءِ ٻـ ازخدا ارشاد ڪر.
- مجازيءَ جي جُهلي جهولي ڪنان امن و امان ڏيئي،
  سدا "مسرور" جو ويڙهو رکو آباد اي "بيدل".
- بچايو مون "بيدل"، جيڏيون بره باري،
  ڪري تنهن کي ڪچ ۾، مان قربئون ڪُڏايان.

(فقير مسرور)

--بيدل مسرور بدوي

ماهوار سنڌو - جولائي ١٩٤٢ع جي پرچي ۾ شايع ٿيل تصوير

سنڌ جو مشهور صوفي بزرگ ـ ـ ـ ر الجهوءَ هيرن جي هار
وغيره ڪتابن جو مصنف

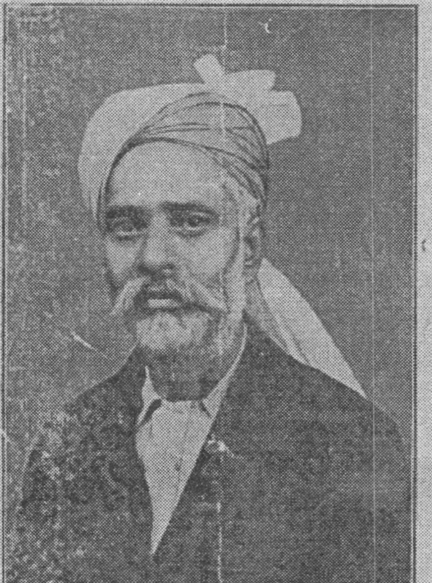

جناب فقير ميان غلام علي صاحب بدوي تخلص مسرور

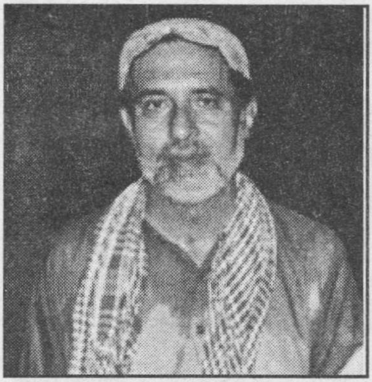

پيغام

سائين بيدل مسرور

حق موجود:

وڏا وڙ جو فقير پاڪ مسرور سائينءَ متعلق لکيل مواد هن ناچيز کي هڪ نظر مطالعي لاءِ ڦرب ڪيو.

سائين: مون پنهنجي تعليم ۽ مطالعي يا ان ڪانسواءِ مشاهدات جي وسعت ۾ توهان جي لکڻين کي تمام بالائي رفعتن تي چمڪندي محسوس ڪيو آهي.

اميد ٿو ڪريان ته فقير مسرور سائينءَ جي هيءَ تصنيف اوهان جي تاليف تحت. پرت جي پانڌيئڙن لاءِ مشعلِ راهه ثابت ٿيندي.

اوهان جو:

احمد بخش بدوي

۴-٦-١٩٩٣ شڪارپور سنڌ

پبلشر جو نوٽ

واعدو ڪرڻ ۽ وري انهيءَ جو نڀاهڻ. ڪيڏو نہ ڏکيو ڪم آهي. سو بہ هن نفسا نفسيءَ جي دور ۾. بهرحال الله پاڪ جا لک شڪرانا آهن جنهن اسان کي "ميان غلام علي مسرور فقير" جي برڪت پرئي ڪلام شايع ڪرڻ جي سعادت بخشي ۽ اسان جي ڪيل واعدي کي پاڙڻ ۾ اسان جي پوري مدد ڪئي.

"ميان غلام علي مسرور فقير" جو سمورو ڪلام تمام گھڻو آهي جنهن کي ٻن حصن ۾ ورهايو ويو آهي. هيءُ سندس ڪلام جو پهريون حصو آهي ۽ اميد تہ ٻيو حصو بہ جلد اوهان جي هٿن تائين رسايو ويندو.

"مسرور فقير". بيدل ۽ بيڪس کان پوءِ جو تمام وڏو شاعر ٿي گذريو آهي. سندس ڪلام اصل ۾ محبت. همدردي ۽ دلي سڪون جو هڪ انمول خزانو آهي پر ادبي ۽ اشاعتي ادارن جي آسري تي هي هيڏو سارو قيمتي خزانو عوام جي اکين کان گھڻو عرصو دور رهيو آهي.

هن ڪتاب جي دير سان شايع ٿيڻ جا سبب تہ گھڻا ئي آهن مگر انهن جو ذڪر ڪرڻ فضول آهي ڇاڪاڻ تہ هي هڪ اهڙي محبوب فقير جي ڪلام جو دفتر آهي جنهن پنهنجي سموري حياتي دنيا وارن سان مرڪندي گذاري.

شايد قدرت کي اهو منظور هو ۽ اهو اعزاز هن سباجهي درويش جي اولاد کي ئي حاصل ٿيڻو هو جو سندس لائق فرزند جناب بيدل مسرور بدوي هن املھہ خزاني تي چڙهيل وقت جي دز کي صاف ڪري محبت ونديندڙ فقيرن ۽ درويشن جي ديدار ۽ قرار لاءِ توڙي عالمن ۽ اديبن جي علم ۾ اضافو ڪرڻ لاءِ پنهنجي پيارن هٿن سان سينگاري سنواري پيش ڪيو آهي.

هن سڄي ڪتاب جي مڪمل ٿيڻ ۾ اسان پنهنجي چاچي جناب احمد بخش عرف منل مسرور فقير سائينءَ جا بہ ٿورائتا آهيون جنهن "ميان غلام علي مسرور فقير" جا قلمي ڪتاب ۽ يادگار فوٽا شايع ڪرڻ لاءِ اسان کي عنايت ڪيا ۽ ڪليات جي مضمونن ۽ شاعري جي اشاعت جي سلسلي ۾ پنهنجي شفقت جو هٿ اسان جي مٿان ڀرپور رکيو.

سائرس مسرور بدوي ۽ پارس مسرور بدوي
سچل ڳوٺ ڪراچي سنڌ.

مهاڳ

تصوف جي دنيا ۾ سنڌ کي هڪ اعليٰ شرف حاصل آهي، جتي حضرت شاه عبداللطيف ڀٽائي، حضرت سچل سرمست، حضرت قادر بخش بيدل، روحل فقير، مصري شاه امام، بيڪس سائين ۽ ساميءَ جهڙا مهان شاعر، بزرگ ۽ ولي پيدا ٿيا آهن جن نه صرف عشق جي شينهن تي سواري ڪري وحدت ڪثرت واري نوبت وڄائي ڪروڙين قلب قرار پيا آهن، مگر انهن علم فضل توڙي قومي زندگيءَ جو به شعور ڏنو آهي، اهڙن ئي بزرگن، لوڪ ورثي ۽ تاريخ کي به محفوظ ڪيو آهي ته پريت ۽ امن جو پيغام به ڏنو آهي.

”فقير غلام علي مسرور بدويءَ“ جو شمار به سنڌ جي انهن ناميارن صوفي بزرگ شاعرن ۾ ٿئي ٿو، جن عشق عرفان جون منزلون ماڻيون ۽ سرت وارن کي سڪ ۽ سوز جون سرڪيون پياريون.

”فقير مسرور“، اهو محبتي شاعر هو جنهن کي بره جي بار جي پاڪر ملي، سبحاني سڳر جي سروپا ملي، شاعريءَ جو سلوڪ مليو ۽ نسنگ نينهن کي ڪڏائڻ جو طرب مليو.

سندس سمورو ڪلام انهيءَ محويت ۽ طرب واري حالت ۾ چيل آهي، جنهن ۾ پنهنجي مرشد راه هدايت شهنشاه فقير قادر بخش بيدل، درويشي دلين جي رهبر سرڪار سچل سرمست ۽ جمال جي عاشق فقير بيڪس وانگر ناسوت ۽ا سڳر، باهوت جا راز، ذات الاهي جا اذڪار، ظاهر باطن جا اسرار، منصوري موج مستيءَ ۽ جوش جلال جا ساڳيا سنيها هوبهو آندا آهن.

سوانح ۽ ڪلام جا سرچشما

”فقير غلام علي مسرور“ کي وصال ڪئي اٽڪل پنجاه سال ڪن ٿي ويا آهن. ان عرصي ۾ سندس ڪيترائي عزيز، دوست ۽ فقير؛ جن کيس ننڍپڻ ۽ جوانيءَ واري دور کان ڏٺو، سندس سوز پريو آواز سڻيو ۽ سائس روح رهاڻيون ڪيون، اهي دل گهريا سندس سنگ وارا سمورا سامي پيالو ڪري ويا آهن.

اهڙي صورت ۾ سندس سوانح گڏ ڪرڻ لاءِ فقير سائينءَ جي اولاد (پنهنجي مربي پائرن ۽ ڀينرن) کان حاصل ڪيل صدري روايتن ۽ واقعن سان گڏوگڏ علم ادب جي هيٺ ڏنل ڪتابن، رسالن ۽ مضمونن جي مدد سان سوانح کي ترتيب ڏنو ويو آهي.

(۱) سڳر جا تي ڏينهن-- ليکڪ: بولچند وسومل راجپال، ماهوار سنڌو

اپريل ١٩٣٧ع.
(٢) ادباء وطن- ليکڪ: مولائي شيدائي، ماهوار اديب سنڌ جولاءِ ١٩٤٢ع.
(٣) بيدل جو سنڌي ڪلام- مؤلف: بولچند وسومل راجپال، آزاد بوڪ ڊيپو جيڪب آباد ١٩٥٠ع.
(٤) آه مسرور فقير- ليکڪ: لطف الله بدوي، ماهوار نئين زندگي، آڪٽوبر ١٩٥٣ع
(٥) مرحوم مولا بخش مسڪين- ليکڪ: لطف الله بدوي، ماهوار نئين زندگي، جنوري ١٩٥٤ع.
(٦) فقير غلام علي مسرور- ليکڪ: لطف الله بدوي، ماهوار نئين زندگي، فيبروري ١٩٥٤ع.
(٧) ڪليات خادم- مؤلف: لطف الله بدوي، سنڌي ادبي بورڊ حيدرآباد، ١٩٥٨ع.
(٨) تذڪره لطفي (ٽي ڀاڱا) ليکڪ: لطف الله بدوي، آر ايچ احمد برادرس، حيدرآباد.
(٩) ڪنڌڙيءِ وارن جو ڪلام- مؤلف: لطف الله بدوي، سنڌي ادبي بورڊ حيدرآباد، ١٩٦٤ع.
(١٠) مسدس مسرور عرف هيرن جو هار- مصنف: فقير مسرور، (مهاڳ) پروفيسر جهامنداس ڀاٽيه.
(١١) تذڪره شعرا سکر- ليکڪ: ميمڻ عبدالمجيد سنڌي، ادبي سوسائٽي سکر، ١٩٦٥ع.
(١٢) مهراڻ جا ماڻڪ- مرتب: شمشيرالحيدري، پاڪستان پبليڪيشن ڪراچي.
(١٣) فقير غلام علي مسرور جي شاعري- ليکڪ: عبدالواحد ابڙو، سنڌ يونيورسٽيءَ ۾ ايم اي لاءِ لکيل مونوگراف، سال ١٩٦٦ع.
(١٤) هاءِ اسڪول شڪارپور جي پلاٽينم جوبلي سوينيئر، مرتب: محمد ابراهيم شيخ، ١٩٧٣ع.
(١٥) سنڌي شاعريءَ تي فارسي شاعريءَ جو اثر- ليکڪ: ڊاڪٽر عبدالجبار جوڻيجو، پي ايچ ڊي لاءِ لکيل ٿيسز ١٩٧٤ع.
(١٦) احسان بدوي سنڌ جو نوجوان اديب- ليکڪ: نرگس غلام احمد بدوي، سنڌ يونيورسٽيءَ ۾ ايم اي سنڌي لاءِ پيش ڪيل مونوگراف ١٩٧٥ع.

(١٧) سنڌي ڪتابن جي ببليوگرافي- مرتب: سنڌالاجي حيدرآباد ١٩٧٦ع.
(١٨) هو ڏوتي هو ڏينهن- ليکڪ: پير حسام الدين شاه راشدي، سنڌي ادبي بورڊ، حيدرآباد ١٩٧٧ع.
(١٩) وياسي وينجهار- ليکڪ: غلام محمد گرامي، سنڌي ادبي بورڊ حيدرآباد، ١٩٧٧ع.
(٢٠) سنڌ مدرسي جو علمي ادبي ۽ سياسي تاريخ ۾ حصو- ليکڪ: ممتاز حسين شاه ڪراچي يونيورسٽي ۾ ڊي فل لاءِ لکيل ٿيسز ١٩٧٩ع.
(٢١) هدايت علي نجفيءَ جو ابتدائي تعارف- پروفيسر لطف الله بدوي، روزنامہ هلال پاڪستان ڪراچي، ٻهرين نومبر ١٩٨٠ع.
(٢٢) آديسي اتي ويا- ليکڪ: ڊاڪٽر نواز علي شوق- ڪافي پبليڪيشن.
(٢٣) شڪارپور جو نامور شاعر فقير غلام علي مسرور- ليکڪ: انور فگار هڪڙو، روزنامہ آفتاب حيدرآباد، ستين آڪٽوبر ١٩٨١ع.
(٢٤) راڳ جي شرعي حيثيت- ترجمو: فقير مسرور، تعارف: ڪريم بخش خالد- ماهوار پيغام ڪراچي، مئي جون ١٩٨١ع.
(٢٥) سنڌي نثر جي مختصر تاريخ- ليکڪ: پروفيسر منگهارام ملڪاڻي، زيب ادبي مرڪز، حيدرآباد.
(٢٦) سنڌي ادب جي مختصر تاريخ- ليکڪ: ڊاڪٽر عبدالجبار جوڻيجو، زيب ادبي مرڪز حيدرآباد، ١٩٨٣ع.
(٢٧) وساريان نہ وسرن، ليکڪ: لوڪرام ڏوڏيجا- پونا جنوري ١٩٨٣ع.
(٢٨) شڪارپور جا صوفيا ڪرام- ليکڪ: پروفيسر امين الله علوي- شڪارپور ماضي حال ١٩٨٤ع.
(٢٩) جڳ مڙيوئي سپنو- ليکڪ: شيخ اياز، سڳنڌ پبليڪيشن لاڙڪاڻو مئي ١٩٨٥ع.
(٣٠) شڪارپور جا شاعر- ليکڪ: ڊاڪٽر ميمڻ عبدالمجيد سنڌي، ١٩٨٦ع.
(٣١) جوتي جوت سمايا- (هولارام پورن) ليکڪ: انور فگار هڪڙو، ماهوار نئين زندگي ڪراچي، اپريل ١٩٨٧ع.
(٣٢) جماڻي هال پرائمري اسڪول- ليکڪ: انور فگار هڪڙو، روزنامہ هلال پاڪستان، ڪراچي، ٣٠ اپريل ١٩٨٧ع.
(٣٣) شڪارپور جا ڪتب خانہ- ليکڪ: پروفيسر امين الله علوي، شڪارپور

صدين ڪان ١٩٨٨ع.
(٣٤) شڪارپور جا هندو شاعر: ليکڪ: گُرڏنو گرل، شڪارپور صدين ڪان جنوري ١٩٨٨ع.
(٣٥) بدوي خاندان جون علمي ۽ ادبي خدمتون، ليکڪ: پروفيسر غلام احمد بدوي، شڪارپور صدين ڪان، جنوري ١٩٨٨ع.
(٣٦) شڪارپور جا گويا- ليکڪ: احمد بخش بدوي، شڪارپور صدين ڪان جنوري ١٩٨٨ع.
(٣٧) شڪارپور جا علمي خاندان- ليکڪ: پروفيسر امين الله علوي- جشن شڪارپور مخزن ١٩٨٩ع
(٣٨) شڪارپور جي علمي ۽ ادبي محفل- ليکڪ: عبدالخالق سومرو، جشن شڪارپور مخزن ١٩٨٩ع.
(٣٩) قافيون(پاڱو ٽيون) مرتب: ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ، سنڌي ادبي بورڊ، حيدرآباد ١٩٩٠ع.
(٤٠) سنڌي غزل جي اوسر- ليکڪ: ڊاڪٽر اياز قادري، سنڌالاجي، ڄامشورو.
(٤١) سنڌي غزل جو تجزيو- ليکڪ: شيخ عبدالرزاق راز.
(٤٢) سنڌي غزل جي ارتقا- ليکڪ: عبدالغفور سومرو.

اردو

(٤٣) سنڌي بزرگ و اديب: مصنف: انور فگار هڪڙو، روزنامہ جنگ ١٤-٢٠ مئي ١٩٨٦ع.
(٤٤) سنڌ ۾ اردو- مصنف: ڊاڪٽر شاهده بيگم، اردو اڪيڊمي ڪراچي.

انگريزي

(٤٥) هسٽري آف سنڌي لٽريچر- ليکڪ: ايل ايڇ اجواڻي، ساهتيہ اڪيڊمي نيو دهلي ١٩٧٠ع.
(٤٦) نيشنل ببليوگرافي آف انڊين لٽريچر (حصو چوٿون) مرتب: ڊي ڪي منشاراماڻي، سنڌي ساهتيہ اڪيڊمي نيو دهلي ١٩٧٤ع.

شامل ڪلام

فقير مسرور، شهنشاه فقير بيدل سائينءَ جي ڪلام جو ياد حافظ هوندو هو پر انهيءَ سان گڏ پنهنجو ۽ ٻين بزرگ شاعرن جو ڪلام به ڪيس تمام گهٽي انداز ۾ ياد هوندو هو- سندس حياتيءَ جو وڏو ڪارنامو اهو هو جو پاڻ سيني شاعرن جي ڪلام کي گڏ ڪيو هئائين ۽ انهن جي ڪلام کي پنهنجي مختلف ڪاپين تي اتاريو به هئائين ۽ جيڪو پوءِ پنهنجي ئي هٿن سان تحقيق جي شائق اديبن کي به ڏنو هئائين. ساڳيءَ طرح پنهنجا به اٽڪل ٠٥٤ ڪلام ١٢ x ٩ سائيز جي دفتر تي لکيا هئائين، پر لڳ ڀڳ ٢٣٢ صفحن تائين ئي فيئر ڪري سگهيو هو ته ڪيس ماڳ مٿائٿو پيو.

انهيءَ قلمي مسودي کانسواءِ، مسدس اسرار حسيني، مسدس مسرور عرف هيرن جو هار، مدح سنگرو سائينءَ جي سوڪڙي، سي حرفيون، سراپا، مثنوي هير رانجهو، اردو ۽ هندي ڪلام پريم ساگر، فارسي ڪلام قلقلِ عندليب ۽ ٩٢ غزلن تي مشتمل مسرور نامو، به پنهنجي هٿن سان اتاريل صورت ۾ ڇڏيو اٿس.

پر هن مجموعي ۾ سندس صرف سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام شامل ڪيو ويو آهي.

جنهن لاءِ سندس ڪلام، فن ۽ فڪر جي پرواز، عشق جي اعليٰ اظهار، ذات الاهي جي لطف ۽ وحدت جي وصال کي ظاهر ڪندڙ ڪافين لاءِ نوان ٽي باب ترتيب ڏنا ويا آهن:

١-سرود نامو، ٢- عشق نامو، ٣- وحدت نامو:

- سرود نامو:

هن سري هيٺ اهي چونڊ سرائڪيون ڪافيون ترتيب ڏنيون ويون آهن جيڪي خيال ۽ فڪر جي گهرائي سان گڏوگڏ، انهن سمورن راڳن تي ڇيل آهن جيڪي "فقير سائين مسرور" پنهنجي ڪليات ۾ آندا آهن ۽ گهڻو ڪري پاڻ به ڳائيندو هو.

● عشق نامو:

هن حصي ۾ اهي چونڊ ڪافيون آنديون ويون آهن جن ۾ ”فقير سائين مسرور“ جي عشق جون رمزون ۽ ڪيفيتون، اظهار جون موجون ماريندي نظر اچن ٿيون.

● وحدت نامو

هن باب جي سٽاءَ لاءِ وحدت واريون اهي لازوال ڪافيون منتخب ڪيون ويون آهن جن مان ”فقير سائين مسرور“ جي بي مثال پرواز ۽ سندس مقام ۽ منزل جو سئر آشڪار ٿئي ٿو.

مسرور نامو:

اٽڪل ٩٢ عدد منتخب ڪلامن تي مشتمل فقير سائين ”مسرور نامو“ پاڻ ئي مرتب ڪيو هو جيڪو الف-ب وار قلمي ديوان جي صورت ۾ موجود آهي، جنهن ۾ سندس بين ڪافين کي به شامل ڪري الف کان ي تائين رديف وار ڪافين جو ديوان ”مسرور نامو“ سندس ئي ڏنل عنوان تحت ترتيب ڏنو ويو آهي.

داستان.

”فقير سائين مسرور“ ، سنڌيءَ جي ڪلاسيڪي داستانن تي بيت چيا آهن، جنهن ڪري سندس ڪافين مان موضوع واريون ڪافيون چونڊي، انهن بيتن سان گڏائي داستان ترتيب ڏنا ويا آهن، جن ۾ هڪ نئون ”داستان بيڪس“ به ترتيب ڏنو ويو آهي.

متفرق بيت:

داستانن جي موضوع کان پوءِ باقي بچيل بيت متفرق ۾ ڏنا ويا آهن.

”فقير مسرور“ جي انهيءَ سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام کان سواءِ سندس سنڌيءَ ۾ عروضي شاعري ۽ هندي اردو ۽ فارسي ڪلام به موجود آهي جيڪو **ڪليات مسرور جو ٻيو حصو** ڪري شايع ڪيو ويندو، جنهن ۾ ”فقير مسرور“ جي سموري ڪلام تي هڪ جامع اڀياس پڻ ڏنو ويندو.

ارادو اصل ۾ ”فقير مسرور“ جي سموري ڪلام کي هڪ ئي وقت شايع ڪرڻ جو هو مگر اهو سمورو ڪلام ايترو ته ضخيم آهي جو هڪ جلد ۾ آڻڻ نهايت مشڪل آهي تاهم ڪوشش ڪري ”فقير مسرور“ جو اهو سمورو پورهيو پڙهندڙن اڳيان جلد پيش ڪيو ويندو.

ٿـــورا

كليات مسرور جي تاليف ۽ ترتيب ۾ جيتري همت افزائي ۽ ڪرم نوازي منهنجي مربي ڀاءُ قبله و ڪعبه سائين احمد بخش بدويءَ ڪئي آهي، انهيءَ جا ٿورا مان سموري زندگي لاهي نه سگهندس. پاڻ نه صرف "فقير مسرور" جا قلمي نسخا ۽ يادگار تصويرون منهنجي سپرد ڪيا اٿائون، مگر پاڻ وقت به وقت منهنجي تمام گهڻي رهنمائي به ڪندا رهيا آهن. حالانڪ پاڻ به اديب عالم فاضل آهن ۽ علم ادب ۾ مون جهڙن سوين طالبعلمن جا استاد آهن مگر هي منهنجي مٿان سندن خاص عنايت آهي جو ههڙا ڀال ڀلاري پنهنجي عظمت جو ثبوت ڏنو اٿن.

وڏا وڙ سائين مشتاق علي سومري شڪارپور واري جا به، جيڪو ڪجهه سال اڳ علامه اقبال ڪاليج ڪراچيءَ مان رٽاير ٿيو آهي، جنهن به وڏي اڪير ۽ عقيدت وچان "فقير مسرور" جي ڪلام جي پڙهڻي مقرر ڪرڻ ۾ منهنجي تمام وڏي مدد ڪئي ۽ ڪلام ۾ آندل ڏکين لفظن توڙي تصوف جي اصطلاحن جون نهايت آسان سمجهاڻيون ڏنيون ۽ ڪليات مسرور جي ترتيب، تدوين ۾ منهنجي دل کولي مدد ڪئي.

وڏا وڏا ڀال ڀلايا ته شهنشاه نصير فقير جلالاڻيءَ جي مريد جوڳي فقير پرسرام ڪيسواڻيءَ بمبئي واري، جنهن ڪوشش وٺي ڪلڪتي مان "فقير مسرور" جي پياري دوست ۽ ٻالڪي آنجهاني رگهومل پنجاپيءَ جي گهر واريءَ کان "فقير مسرور" جا لکيل ذاتي خط ۽ ڪجهه ڪلام هٿ ڪري موڪليا، جنهن کانسواءِ شايد "فقير مسرور" جي سوانح نامڪمل رهجي وڃي ها.

شال ستگر پنهنجي ڪرپا سان آنجهاني رگهومل ۽ سندس زال جي آتما کي سدائين آسيس ۾ رکي. "فقير مسرور" سان سندن عقيدت جو اهو عالم هو جو پاڻ فقير سائينءَ جي خطن جا فوٽو اسٽيٽ موڪليائون. اهو چئي ته اصل خط اسان وٽ مرشد جي نشاني آهن.

انهن سان گڏ مان سائين امداد حسيني صاحب جو به ٿورائتو آهيان جنهن وقت به وقت مفيد مشورن سان پنهنجي نوازيو آهي ۽ مسودي تي هڪ محبت واري مهر نظر وجهڻ جي عنايت به ڪئي اٿائون.

مان پنهنجي گهر واري محترمه بينا مسرور ۽ پنهنجي مراد وند ٻارن سائرس، پارس، تخليق ۽ ڪليات جو به ٿورائتو آهيان جن "فقير مسرور" جي هن عظيم ڪم جي اهميت کي محسوس ڪندي، لکڻ پڙهڻ لاءِ مونکي نهايت ايڪانت وارو ماحول ميسر ڪري ڏنو.

ڪراچي- جنوري ٢٠٠٠ع

بيدل مسرور بدوي

ميان غلام علي مسرور فقير جا فرزند

سائين لعل بخش بدوي

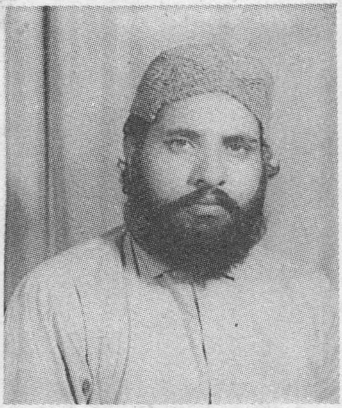
سائين رحيم بخش بدوي

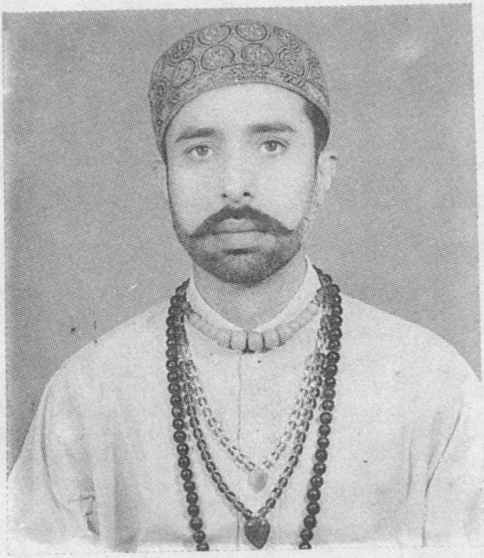
سائين احمد بخش بدوي

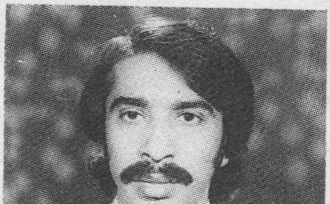
بيدل مسرور بدوي

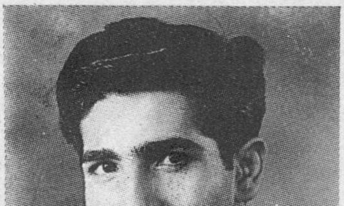
سائين ميران بخش بدوي

قبائي قرب جي هينان- لکل ان لام ۾ آهيون،
ازل جي ڏينهن کان يارو- اسان احرام ۾ آهيون.

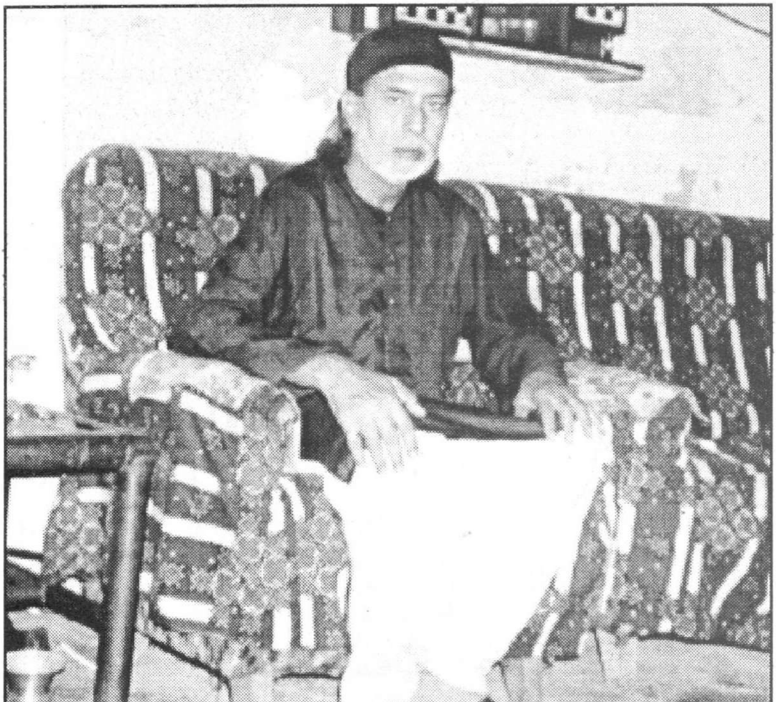

ميان غلام علي مسرور فقير جو جانشين
فقير احمد بخش بدوي عرف مرشد منل فقير سائين

مــقــدمــو

سوانح حيات

حسب نسب:

"ميان غلام علي مسرور فقير" جا وڏا اصل عراق جي لق ودق بيابانن ۾ رهندا هئا (١). مال چارڻ، گهوڙا ۽ اٺ پالڻ ۽ انهن جو واپار ڪرڻ سندس خانداني ڪرت هوندي هئي.

سيدنا حضرت شيخ عبدالقادر محي الدين جيلاني رحمة الله عليه (٤٧١-٥٦١ هجري) جن جڏهن پنهنجي اثر انگيز واعظ جي ابتدا ڪئي ته ڪيترن نصرانين، يهودين توڙي عيسائين اسلام قبول ڪيو (٢).

انهيءَ دؤر ۾ احمد نالي هڪ بدوي به بغداد ۾ اچي حضرت شيخ عبدالقادر جيلاني، غوث اعظم دستگير قدس سره العزيز جي ارادتمندن ۾ داخل ٿيو (٣) ۽ روحانيت ۾ وڏو مقام حاصل ڪيو.

بدوي خاندان جي لڏپلاڻ:

هي خاندان پشت به پشت حضرت پيران پير دستگير عليه رحمة جي اولاد پاڪ جو دست بيعت ٿيندو آيو. اٽڪل ٽي صديون پوءِ جڏهن سيدالسادات حضرت محمد غوث اُچي رحمة الله عليه (٤) حلب کان هجرت فرمائي ته حڪيم، مغل، ميرزادن جيان هي احمدائي خاندان (٥) به سائن گڏ خراسان، ترڪستان ۽ سنڌ کان ٿيندي اچي اُچ ۾ مقيم ٿيو (٦).

هي خاندان قريب هڪ صدي تائين اُچ شريف ۾ رهندا آيا، ان بعد جڏهن حضرت سيدنا حافظ محمد جلال الدين ثاني محي الدين مُوسيٰ پاڪ عليه رحمة

---

(١) پروفيسر لطف الله بدوي- ڪليات خادم- صفحو ١.

(٢) انوار اصفيا- اداره تصنيف و تاليف لاهور ١٩٦٧ع- صفحو ١١٩.

(٣) فقير سائين مسرور جو خود نوشت شجرو. (حوالو: ڪليات خادم- صفحو ١)

(٤) سيدالسادات حضرت محمد غوث اُچي رحمة الله عليه ٩٢٣هجري ۾ وفات فرمائي، سندس زيارت گاه اچ ۾ (ملتان جي پرسان) آهي. جنهن کي "اچ گيلان" سڏجي ٿو. (مؤلف)

(٥) جناب سيدنا تنويرالحسن گيلاني، ايم. اين. اي. ملتان کان صدري روايت. (مؤلف)

جي شهادت تي (١) تہ سندن خدمتگار (مغل، حڪيم، ميرزادہ ۽ احمدائي) بہ ملتان ۾ منتقل ٿي ويا (٢).

دنيوي دستور موجب هي خاندان پنهنجي جد امجد جو نالو برڪت سبب پنهنجي اولاد تي رکندو ايندو هو، اهڙي طرح هن خاندان جو هڪ چشم چراغ ارڙهين صدي عيسويءَ جي وچ ڌاري جنم ورتو جنهن جو نالو بہ "احمد" رکيو ويو.

پنهنجي خانداني روايتن مطابق احمد مرحوم بہ ننڍي هوندي کان ئي مخدوم سيد شمس الدين بن سيد حامد گنج بخش ثاني (٣) جي خدمت ۾ رهيو ۽ سندن گهوڙن جي سنڀال تي مقرر ڪيو ويو.

بدوي خاندان جو شڪارپور ۾ اچڻ:

شڪارپور شهر جي اڏجڻ کان اڳ ئي هتي جي دائودپوٽن جو روحاني

(١) حضرت موسيٰ پاڪ شهيد جي شهادت ٢٣- شعبان ١٠١٠هجري ۾ ٿي. (ڪتبي تي اڪريل- مؤلف)

(٢) ملتان ۾: حڪيم هاتي قريشي ٿا سڏائن، پڙهي لکي وڏين ترقين تي رسيا آهن. ميرزادہ، ملتان جي درگاهن جي پاهران اگڻ ۾ راڳ ڪري، پيٽ پالين ٿا ۽ ڪي تين جي پيتين ناهن جو ڪاروبار ڪن ٿا. باقي احمدائي خاندان جو ڪوبہ فرد ملتان ۾ هاڻي ڪونہ ٿو رهي. البت سرائڪي تلفظ مطابق "همدائي" ذات جا ڪجهہ خاندان رهن ٿا، جن جو تعلق بغداد جي خليفي "احمد" سان نہ آهي. (مؤلف)

(٣) سيدنا شمس الدين شاهہ گيلاني بن سيد حامد گنج بخش ثاني جي مزار مبارڪ ملتان جي پاڪ دروازي ۾ حضرت سيدنا موسيٰ پاڪ شهيد جي روضي جي پويان مغرب ۾ آهي. سندن شجرو، حضرت موسيٰ پاڪ شهيد جي روضي جي ديوار تي اڪريل آهي. جو هن طرح آهي: سيدنا شمس الدين شاہ گيلاني بن سيد حامد گنج بخش ثاني بن موسيٰ پاڪ شهيد بن مخدوم حامد گنج بخش اوليا (اول) بن ثاني محي الدين محبوب بن قطب الدين حامد، بن عبدالرزاق فيض الله بن ثاني عبدالقادر غوث بن سيدنا حضرت محمد غوث اوچي.

نوٽ: احمد بدويءَ جو سنڌ ۾ اچڻ کان پوءِ بہ مرحوم لطف الله بدوي تائين، بدوي خاندان جون چار پيڙهيون پشت بپشت هن سادات خاندان جون مريد رهيون آهن، جيڪو سلسلو سيدنا شمس الدين گيلاني جي پوٽي ميان امير شاہ جيلاني (ملتاني) جي وفات کان پوءِ منقطع ٿي ويو. پر شڪارپور جا تميم، ڪاسائي، انصاري ۽ جوکيا اڃا تائين ملتان جي هن گيلاني سادات خاندان جي اولاد جا مريد آهن (مؤلف).

تعلق اُچ جي گيلاني سيدن سان هوندو هو. خود شڪارپور جو بنياد (١) بہ پير سلطان ابراهيم شاهہ جي دعائن سان پيو جيڪو پڻ اُچ جي گيلاني بزرگن جو مريد هو (٢)

شڪارپور جي ماڻهن ۾ سادات لاءِ عقيدت ۽ محبت کي ڏسي، ڪيترائي سيد سگورا اُچ ۽ ملتان کان لڏي اچي شڪارپور رهيا (٣). اُچ ۽ ملتان جي سيدن ۽ سندن خادمن جي شڪارپور ڏانهن رغبت ۽ لڏپلاڻ (۴) کي ڏسي احمد بدوي بہ مستقل طور ملتان ڇڏي اچي شڪارپور ۾ رهيو (۵).

اهو دور، سنڌ تي ميرن جي حڪومت جو اوائلي دور هو پر شڪارپور تي افغانين جو قبضو هو (٦). ملتان جي سيدن سان سندس وابستگيءَ ۽ گهوڙن جي سنڀال ۽ معالج ۾ مهارت رکڻ سبب وقت جي حاڪمن کيس گهوڙن جي ڪڙهہ (٧) سنڀالڻ ۽ ڏيساور کان واپار لاءِ ايندڙ عربي نسل جي گهوڙن جي تجارتي ڏيتي ليتي تي مامور ڪيو.

احمد بدوي مرحوم شڪارپور جي پنج پير محلي جي الهندي پاسي جمعا خان جي مڏيءَ وٽ هڪ حاويلي خريد ڪئي، جتي ملتان جا سادات بہ وٽس اچي رهندا هئا. شڪارپور جي دائين مان شادي ڪيائين (٨). کيس هڪ

(١) شڪارپور جو بنياد ١٠٢٦ هجري مطابق ١٦١٧ع ۾ پيو. (تاريخ سنڌ- ڪلهوڙا دور: جلد پهريون- ص ١٠٥، سنڌي ادبي بورڊ حيدرآباد، ١٩۴٦ع)

(٢) سندس مزار مبارڪ وزيرآباد، لکيءَ جي اوڀر ۾ آهي. (شڪارپور جي تاريخ جو خاڪو، پروفيسر غلام احمد بدوي- شڪارپور ماضي حال- ص ٣٨)

(٣) ڊاڪٽر ميمڻ عبدالمجيد سنڌي، شڪارپور ماضي حال، مهاڳ- صفحو ١٢.

(۴) مولوي امان الله مفلح، خزينہ المفلح (جلد پيو) حوالو ڏسو پروفيسر امين الله علوي جو لکيل مضمون، شڪارپور جا صوفياءِ ڪرام- شڪارپور ماضي حال- صفحو ١٠۴).

(۵) فقير سائين مسرور جي وڏي همشيره مرحومہ کان روايت آهي تہ "ڏاڏو احمد" پنجن پيرن سان گڏ شڪارپور آيو هو. پنجن پيرن جون مزارون، شڪارپور ۾ هاٿيدر جي اندرئين پاسي اولهہ ۾ آهن.

(٦) شڪارپور تي افغان حڪومت جو تسلط ستر سال (١٧۵۴ کان ١٨٢۴ع) رهيو.

(٧) شڪارپور ۾ ڊونگ واري اسپتال (هاڻوڪي ميونسپل ڪاميٽي جي سرڪاري رهائش گاهہ) کان اعوائن جي پاڙي تائين گهوڙن جي ڪڙهہ هوندي هئي، جنهن جي پويان ڪجهہ تلاءَ هوندا هئا، جيڪي گهوڙن ۽ هاٿين جي وهنجارڻ لاءِ استعمال ٿيندا هئا. (وڏڙن کان ٻڌل روايت)

(٨) خانداني روايت آهي تہ ڏاڏي احمد جي والده دائڪو پورهيو ڪندي هئي، انهيءَ ڪري انهن کي پنهنجو عزيز سمجهندو هو.

نياڻي(١) ۾ هڪ فرزند ڄائو، جنهن جو نالو محمد بچل رکيائين.

اٽڪل ١٨٢٨ع ڌاري، جڏهن محمد بچل اڃا چوڏهن سالن جو هو ته احمد بدوي مرحوم دنيا مان لاڏاڻو ڪيو. سندس مزار، حضرت امين شاهه چشتي(٢) جي درگاهه جي ٻاهران اولهه طرف اڱڻ ۾ آهي(٣).

احمد بدوي مرحوم نهايت نيڪ شخص ٿي گذريو آهي، جنهن وٽ پنهنجي خاندان جو مڪمل شجرو پڻ موجود هوندو هو (٤). حضرت غوث پاڪ پيران پير دستگير قدس سره العزيز جي اولاد پاڪ کي پنهنجو مالڪ ۽ مرشد ڀائيندو هو. انهيءَ سلسلي ۾ مرشدن جي خدمت ۾ ملتان به ويندو هو ۽ سال ۾ هڪ ڀيرا سندن مرشد به شڪارپور اچي، سندس حاويلي تي قدم گهمائڻ ايندا هئا.

احمد بدوي مرحوم جي تعليم اينتري گهٽي ڪانه هئي پر پنهنجي مرشدن جي زبان، سرائڪي ۽ شڪارپور ۾ رهڻ سبب سنڌي ۽ فارسي ڳالهائڻ ۾ پڙ هوندو هو. سندس آخري ايام ۾ سرڪار ڪانئس گهوڙن جي مختلف بيمارين ۽ انهن جي پالنا متعلق فارسيءَ ۾ هڪ جامع ڪتاب لکرايو هو(٥).

---

(١) احمد مرحوم جي خانداني روايت هئي ته اهي پنهنجون نياڻيون ساداتن ۾ پرڻائيندا هئا. جنهن جي ڪري ڏاڏي احمد پنهنجي نياڻي به شاهه حسين بخاري محلي جي پيرن ۾ پرڻائي. (خانداني صدري روايت)

(٢) امين شاه چشتي، شڪارپور جي آباد ٿيڻ جي ابتدا ۾ ني عراق، شام ۽ عرب حجاز جو سير ڪندي آخر ۾ اچي هتي رهيو هو. سندس مزار مبارڪ شڪارپور جي مختيارڪاريءَ جي پويان ڏکڻ طرف آهي. (مرحوم عبدالڪريم چشتي صابري- اولياءِ اسلام- صفحو ١٥)

(٣) فقير سائين مسرور جي وڏي فرزند ميان رحيم بخش (ثاني) ڪان روايت آهي ته عيد واري ڏينهن فقير سائين مسرور، دال ۽ پن ڪٽي پهرين ڏاڏي احمد جي قبر تي فاتحا پڙهڻ ويندو هو.

(٤) پروفيسر لطف الله بدوي- ڪليات خادم (صفحو٣)

(ملتان ۾، اڄ تائين سادات خاندان جي سمورن مريدن خادمن وٽ پنهنجو مڪمل شجرو موجود آهي جن تي انهن جي سجاده نشينن جون مهرون لڳل آهن- مؤلف)

(٥) فقير سائين مسرور جي وڏي همشيره مرحومه ڪان روايت آهي ته اهو ڪتاب سرڪار پاڻ وٽ رکيو هو.

بدوي خاندان جو شجرو

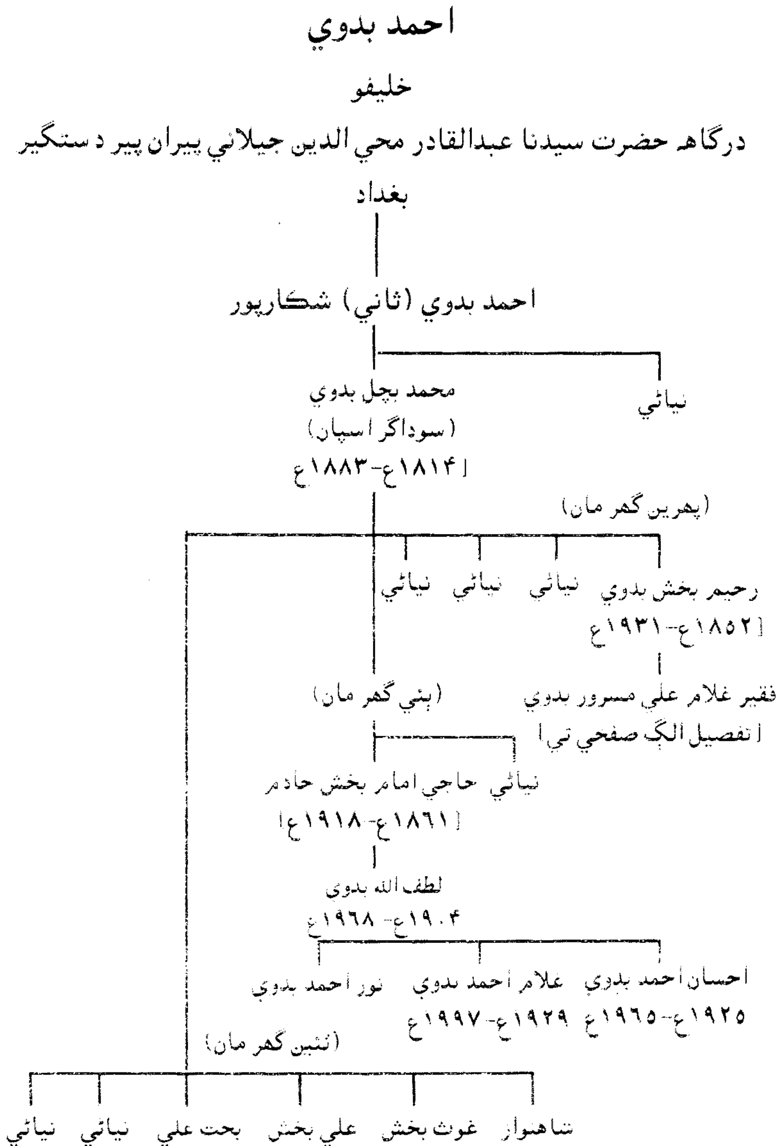

بغداد جي خليفي احمد کان ملتان جي احمد بدوي ثاني تائين جو شجرو، مرحوم محمد بچل جي ذهن ۾ ئي ڪٿي گم ٿي ويو آهي. (مؤلف)

(ميان غلام علي مسرور فقير بدوي جو خاندان)

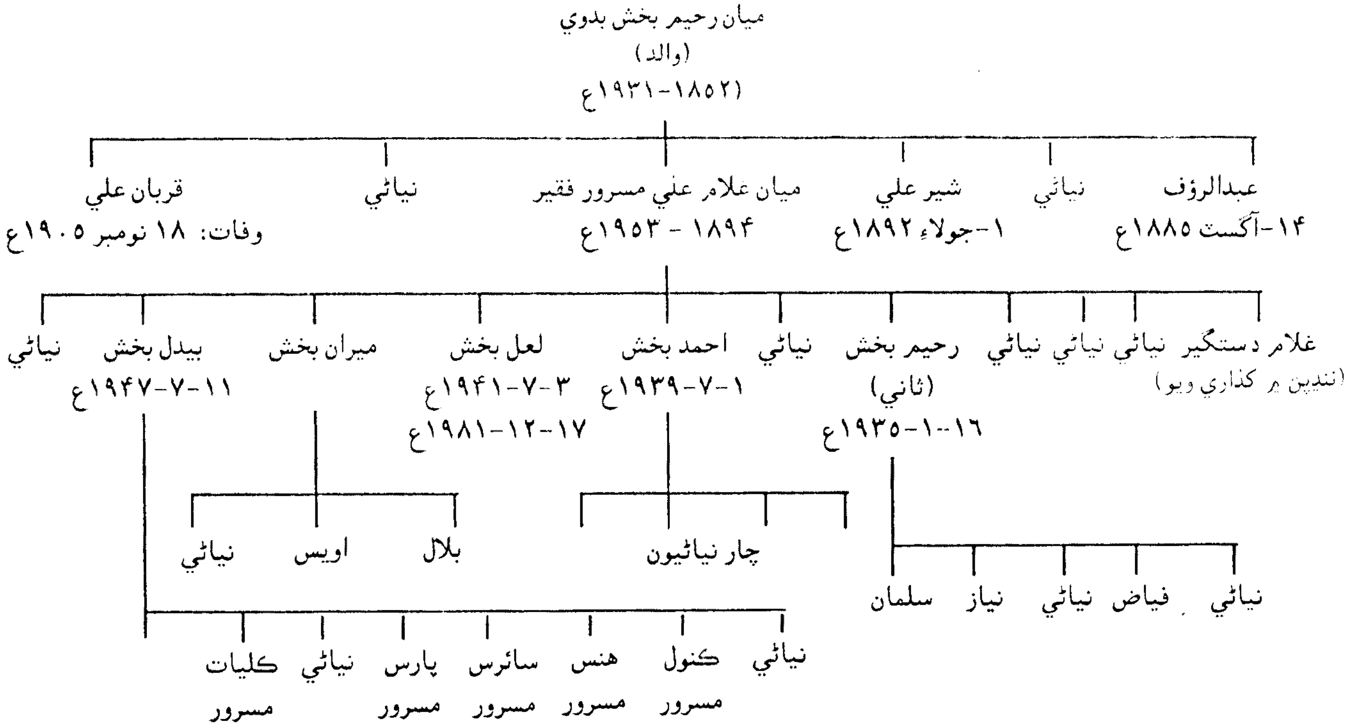

ولادت

ميان غلام علي مسرور فقير

ملكوت مان، عالم ناسوت ۾ پاڻ پسائڻ ۽ حق جي ثابتي ڏيڻ لاءِ فقيري ويس ونئي، شڪارپور جي معروف تعليمدان ميان رحيم بخش احمدائي بدويءَ جي پاڳيري گهر ۾ تاريخ پهرين جولاءِ سن ١٨٩٤ع مطابق ٢٦ ذوالحج ١٣١١هجري جمعي ڏينهن تولد ٿيو (١).

تعليم تربيت

فقير مسرور جي ابتدائي تعليم پنهنجي والد جي نگرانيءَ هيٺ ٿي. ١٩٠١ع کان قاضي محلا اسڪول شڪارپور ۾ پڙهڻ شروع ڪيائين، جنهن سندس والد هيڊ ماستر هوندو هو. ٻئي سال يعني ١٩٠٢ع ۾ جڏهن سندس والد جي بدلي جماڻي هال پرائمري اسڪول شڪارپور ڏانهن ٿي ته فقير مسرور بہ سائس گڏ وڃي جماڻي هال اسڪول ۾ پڙهڻ لڳو. ابتدائي انگريزي تعليم گورنمينٽ هاءِ اسڪول شڪارپور مان حاصل ڪيائين پر ميٽرڪ دوران سندس والد کيس سنڌ مدرسي ڪراچيءَ ۾ داخل ڪرايو مگر انگريزي زبان کي پنهنجي روحاني آزاديءَ ۾ رڪاوٽ سمجهي ٿي مهينن ۽ ٻارهن ڏينهن کان پوءِ پڙهڻ ڇڏي هليو آيو. تاهم ١٩١٠ع ۾ فائينل جو امتحان پاس ڪيائين، جنهن بعد ٻہ سال ٽيپيداري اسڪول حيدرآباد ۾ ٽريننگ ورتائين.

حاشيو

(١) فقير غلام علي مسرور سائينءَ جي اها تاريخ پيدائش گورنمينٽ بوائز پرائمري سنڌي اسڪول قاضي محلا شڪارپور جي جنرل رجسٽر نمبر ٢ (١٨٩٥ کان ١٩٠٢ تائين) مطابق آهي، جنهن فقير مسرور جو والد ميان رحيم بخش بدوي هيڊ ماستر پڻ هو.

پر تنهن کان سواءِ فقير مسرور جي پيدائش جون تاريخون ٻين اهم دستاويزن ۾ مختلف بہ آيل آهن جيڪي رڪارڊ تي آڻڻ لاءِ هت لکجن ٿيون.

الف: سنڌ مدرسة السلام ڪراچيءَ جي جنرل رجسٽر (١٨٩٢ کان) جي صفحي ١٤٤ تي جريان نمبر ١٥١٦ ۾ پهرين جنوري ١٨٩٤ع ڄاڻايل آهي.

ب: سنڌ سروسز رولز مينوئل جي سروس بوڪ ۾ سندس جنم جي تاريخ پهرين فيبروري ١٨٩٤ع ڄاڻايل آهي.

ٻ: محترم انور فگار هڪڙي جي معرفت ميونسپل ڪاميٽي شڪارپور مان هٿ ڪيل جنم رجسٽر ١٨٩٤ع جي سيريل نمبر ١١٠ مطابق ٣ فيبروري ١٨٩٤ع ڄاڻايل آهي.

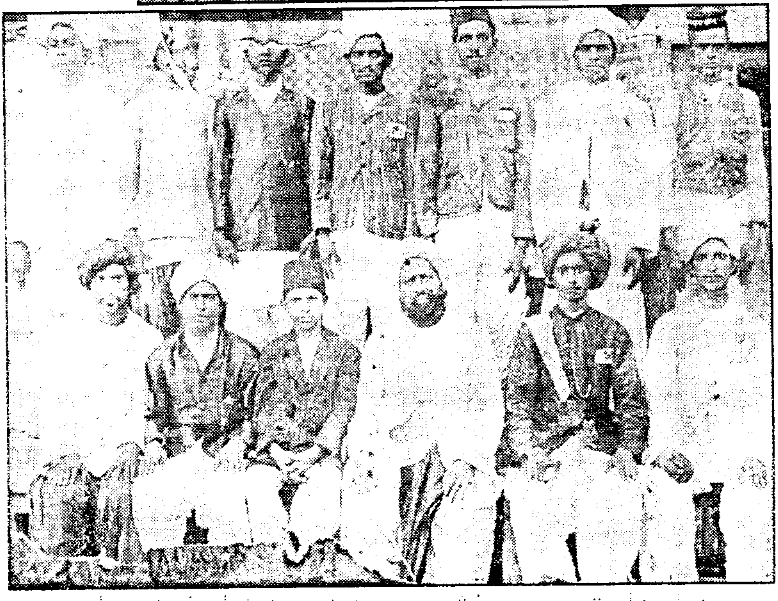

ميان ماستر رحيم بخش بدوي پنهنجي هونهار فرزند ميان
غلام علي مسرور ۽ اسڪول جي ٻين شاگردن سان گڏ

ملازمت

"ميان غلام علي مسرور فقير"، حيدرآباد مان ٽپيداريءَ جي ٽريننگ مڪمل ڪري واپس آيو تہ ڪيس ۱۴ سيپٽمبر ۱۹۱۲ع تي، شڪارپور تعلقي جي "ٽپي نور محمد شجراه" تي ڪچو ٽپيدار ڪري مقرر ڪيو ويو(۱).

سال کان پوءِ يعني ۱۹ ڊسمبر ۱۹۱۳ع تي ڪيس سکر تعلقي جي "ماڙي ٽپي" تي بدلي ڪيو ويو ۽ ٻن سالن کان پوءِ ۲٦ آگسٽ ۱۹۱۵ع تي، نوڪريءَ ۾ پڪو ڪري ڪيس سکر تعلقي جي "چٽو سانگي" ٽپي تي رکيو ويو. جتي پاڻ ٻہ سال رهيو، ان بعد ۲ فيبروري ۱۹۱۷ع کان ۱۲ اپريل ۱۹۱۹ع تائين "مدئجيءَ" ۾ ٽپيدار رهيو.

تاريخ پهرين آڪٽوبر ۱۹۲۸ع تي ڪيس ترقي ملي ۽ پاڻ بتراج مختيارڪار سکر وٽ سپروائيزنگ ٽپيدار مقرر ٿيو. ۱۵-ڊسمبر ۱۹۳٦ع تي سندس بدلي لاڙڪاڻي ٿي. نو سال لاڙڪاڻي ۾ ملازمت ڪرڻ کان پوءِ ۹ مارچ ۱۹۴۵ع تي بدلي ٿي نواب شاهہ ويو.

ملازمت دوران "فقير سائين مسرور"، حيدرآباد، نوشهرو ۽ شهدادپور ۾ بہ رهيو. تاريخ پهرين ڊسمبر ۱۹۴۷ع تي نوابشاهہ کان بدلي ٿي لينڊ گرانٽ مختيارڪار سکر وٽ سپروائيزنگ ٽپيدار ٿي آيو. انهيءَ سال پينشن تي وڃڻ لاءِ درخواست ڏنائين جا تمام وڏي ڊڪ ڊوڙ کان پوءِ منظور ٿيس اهڙيءَ طرح پاڻ رٽاير ڪرڻ کان هڪ سال پهرين، سکر مان پهرين آڪٽوبر ۱۹۴۸ع تي جمعي ڏينهن صبح جو چارج ڇڏي موٽي شڪارپور آيو(۲).

"فقير مسرور" جي ملازمت وارو دور، ذميداري ۽ توڪل جو هڪ دلچسپ مجموعو هو. عزيزن ۽ مائٽن ڪيس ٽپيداريءَ جي ٽريننگ انهيءَ ڪري ڏياري هئي تہ انهيءَ زماني ۾ ٽپيداري نہ صرف هڪ معزز نوڪري ليکبي هئي پر خاص طور تمام وڏي آمدنيءَ جو ذريعو پڻ هوندي هئي، پر جنهن شخص ننڍپڻ کان ئي سوز، عجز ۽ انڪساريءَ جو لطف ماڻيو هجي ۽ تقويٰ ۽ توڪل جو

---

(۱) سنڌ سروسز رولز مينيوئل جي سروس بوڪ مطابق.

(۲) پنهنجي دوست ڏانهن لکيل خط مطابق.

عرفان حاصل ڪيو هجي، اهو حق پرست، فقير جي آبرو ۽ وضعداري جي چادر کي ڪيئن ٿي ڇڏي سگهيو.

"فقير سائين مسرور"، سن ١٩١٢ع ۾ جڏهن ملازمت ۾ گهڙيو ته سندس پگهار ويهه رپيا هئي. سا به پورن ستن سالن کان پوءِ وڌي، پنجويهه رپيا ٿي ڪيس ملي ۽ ڇٽيهه سالن جي ملازمت ڪري جڏهن سپروائيزنگ ٽپيداري جي عهدي تان ريٽاير ڪيائين ته ان وقت سندس ڪل پگهار ٩٥ روپيا هئي.

ٽپيدارن کي حالانڪ ربَ جي فضل سان مٿان ئي ايترو ڪجهه ملي ويندو هو جو پگهار جي ڪين ٿوري به ضرورت نه هوندي هئي پر هي مرد خدا پنهنجي حال ۾ مست ۽ مسرور، پورو مهينو پورهيو ڪري، سُڪي پڪي پگهار ئي گهر کڻي ايندو هو. ڪڏهن ڪڏهن ته گهر وارا سندس پگهار جي انتظار ۾ هوندا هئا. پر راهه ۾ ڪنهن بيواهه جو گهر ايندو هو يا ضرورتمند ملاقي ٿيندو هوس ته پئسا انهن کي ئي ڏئي ڇڏيندو هو. گهر موٽندو هو ته جيب ۾ الله جو نالو هوندو هوس، وري سارو مهينو توڪل ۽ فاقه مستيءَ ۾ بسر ٿي ويندو هوس. اهوئي سبب هو جو سپروائيزنگ ٽپيداريءَ تان ريٽاير ڪرڻ کان پوءِ نه وٽس مال هو نه مڏي، الٽو پينشن تي اچڻ کان پوءِ به ٽن سالن تائين پينشن جا ڪاغذ تيار ڪرائڻ جي ڊڪ ڊوڙ ۾ لڳي ويس. جنهن جو ذڪر پنهنجي يائتي احسان احمد بدوي ڏانهن لکيل هڪ منظوم خط ۾ هن طرح ڪيو اٿس:

آهي عجب ته اي-جي-پي-آر(١) جي سگوري،
ڪنهن ڪارڪن کان ورندي منهن سِر نه ٿي ملي.

ساعت ۾ ڪارڪن هي سپ نيڪ ٿي وڃن پر،
هٿ جي هنن کي ڪنهن کان ڪيڪر نه ٿي ملي.

هفتوڪ هڪ مهينو، ڳچ سال يا صدي،
اتماميت سندي ڪجهه خاطر نه ٿي ملي.

ٽي سال ٿي ويا ته به، ناهي پتو ته ٽن کي،
ڪهڙي اجا حقيقت آخر نه ٿي ملي.

---

(١) اي جي پي آر = اڪائونٽنٽ جنرل پي رولز Accountant General Pay roles

آ موت منهنجو شايد، هفتي سوا پڄاڻان،
ارمان پينشن جي ڪنهن پر نہ ٿي ملي.

آيو عجب زمانو، ڪهڙو اهو حدايا،
زر پي سواءِ ڏي وٺ بي زر نہ ٿي ملي.

رٽاير مينٽ ڪانپوءِ:

”فقير مسرور“ جو خيال هو تہ پاڻ ڪجهہ سال اڳ ۾ ملازمت تان رٽايرمينٽ وٺندو ۽ پينشن سبب گهريلو ذميدارين جو الڪو لاهي، تسليٰ سان درگاهہ شهنشاهہ فقير بيدل سائينءَ جي خدمت ۾ وڃي رهندو ۽ سنڌ جي ٻين پيرن فقيرن جي درگاهن، اوتارن ۽ خانقاهن جون حاضريون ڏيندو. انهيءَ خيال کان پينشن تي وڃڻ لاءِ درخواست ڏنائين پر اها منظور نہ ٿڏهن تيس جڏهن ملازمت پوري ٿيڻ ۾ صرف هڪ سال وڃي بچيو هوس. ڪيس رٽايرمينٽ تہ آڪٽوبر ١٩٤٨ع ۾ ڏني وئي پر سانده ٽي سال ڊڪ ڊوڙ ڪرڻ کان پوءِ وڃي سندس پينشن جا ڪاغذ تيار ٿيا ۽ ڪيس پينشن جو وظيفو جاري ٿيو. انهيءَ ٽن سالن جي عرصي دوران گهريلو ذميدارين سان منهن ڏيڻ لاءِ ڪيس وري بہ نوڪري ڪرڻي پئي.

پهريائين شڪارپور جي هڪ زميندار مرحوم غلام حسين واگهي، جيڪو سندس سنڌو بہ هو تہ سندس سيڻ بہ هو، تنهن ميان رحيم بخش سومري ولد خانبهادر الله بخش خان سومري صاحب سان گڏجي جيڪب آباد ضلعي ۾ سارين جي خريديءَ جو ڌنڌو شروع ڪيو تہ ان جي سنڀال لاءِ ”فقير مسرور“ کي پهرين ڊسمبر ١٩٤٨ع تي، وٺي وڃي ضلعي جيڪب آباد جي شهر اوستي محمد ۾ رهايو.

اٽڪل ٻن سالن کان پوءِ (١٩٥٠ع ڌاري)، غلام حسين واگهي مرحوم شڪارپور جي ميان غلام نبي نالي ڪنهن واقفڪار سان ملي ڀائيواريءَ جي بنياد تي پيٽرول جي ايجنسي ورتي تہ وري ”فقير مسرور“ کي اوستي محمد مان لڏائي اچي شڪارپور پيڙو ڪيائين.

هي پيٽرول پمپ شڪارپور جي مکيہ پوسٽ آفيس جي سامهون هوندو هو جتي ”فقير مسرور“ پيٽرول جي ايجنسيءَ تي مئنيجر جي طور تي ڪم شروع ڪيو. پر جيئن تہ اوستي محمد واري ملازمت دوران، رهائش ۽ راشن کان سواءِ، تہ ميان رحيم بخش سومري ڪيس ڪا پگهار تي ڏني نہ ئي وري ”فقير

مسرور" ، مرحوم غلام حسين کي تي چيو. ساڳيءَ طرح پيٽرول پمپ تي به "ميان مسرور فقير" کي پڳهار ڪان ننو اکر تي مليو.

پنهنجي فقرائي طبيعت جي ڪري، مرحوم غلام حسين کي ڪجهه چئي به نه پئي سگهيو ۽ اخلاقي طور نوڪري به ڇڏي نه پئي سگهيو. پر اوچتو سرڪار سچل سرمست رح جي عرس تي؛ سردار بهادر محمد بخش شيخ کوجهيءَ کيس پنهنجي زمينن سنڀالڻ لاءِ چيو. "فقير مسرور" سائس پيٽرول پمپ واري نوڪريءَ جو احوال ڪيو، تنهن تي سردارس بهادر پاڻ، غلام حسين واگهي مرحوم کي چئي "فقير مسرور" کي پنهنجي زمينن جو ڪُل مختيار ڪري تنهن آدم موڪليو ۽ سندس پگهار هڪ سؤ رپيا مقرر ڪئي.

"فقير مسرور" ته پنهنجي حال ۽ قال جو مست فقير هو سو الاهي توهار ڪري وجي سردار بهادر جي زمينن سنڀالڻ جي ڪم کي لڳو، تان جو وصال به "فقير مسرور" جو اتي زمينن تي ٿيو.

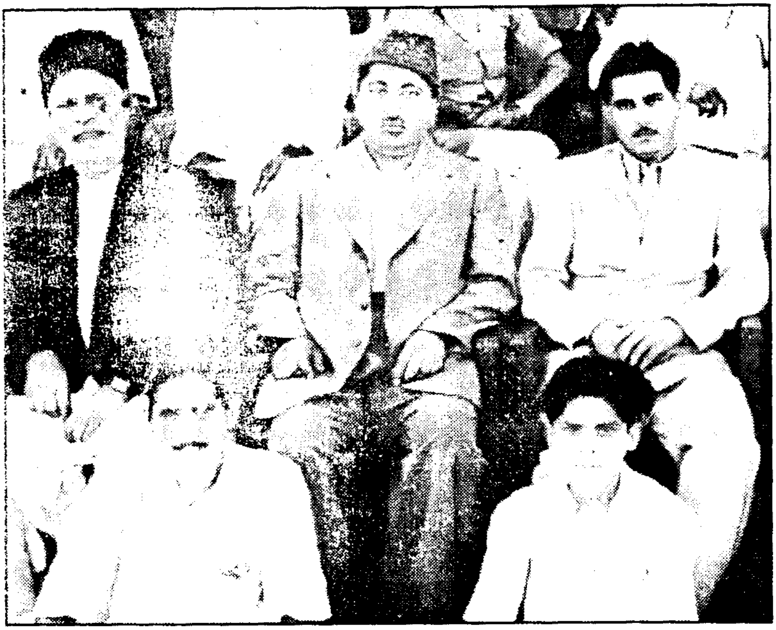

ميان غلام علي مسرور فقير ۽ مرحوم غلام حسين واگهي جي، هڪ يادگار تصوير

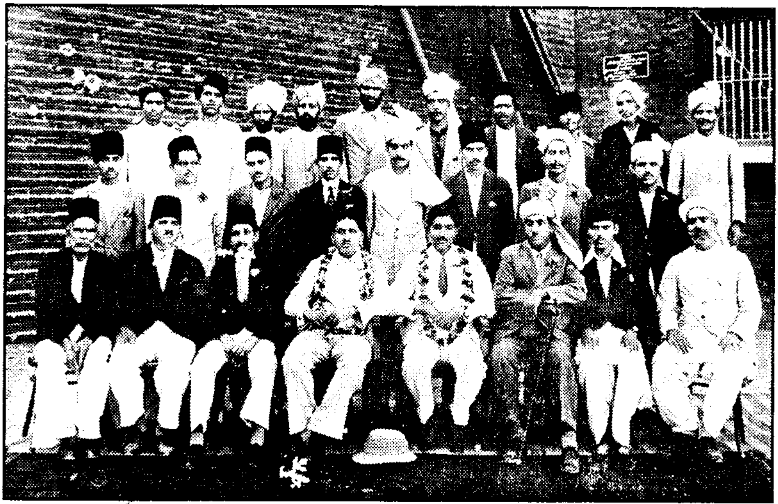

ساجي پاسي ڪرسيءَ تي ويٺل، فقير مسرور جي هڪ يادگار تصوير براح مختيار ڪار سکر ۽ ٻين ڪارڪنن سان گڏ

صورت ۽ سيرت:

"فقير مسرور" نهايت وجيهه، ڪلمڪ ۽ هر دلعزيز هوندو هو. سندس سريلي ۽ مٺڙ آواز، ستار وڄائڻ ۽ يڪتاري تي فقيري سنگ پڻ سبب ته هرڪو سندس ساٿي ٿيڻ لاءِ آتو هوندو هو پر سندس فڪر انگيز ڳالهين، سدائين مرڪندڙ مهڪندڙ مورت ۽ پُروقار رهڻي ڪهڻي تي به هزارين ماڻهو مٿس موهت هوندا هئا.

پروفيسر لطف الله بدوي صاحب لکي ٿو(١) ته "روهڙيءَ ۾ جناب قادر بخش بيدل رح جي عرس جون تياريون ٿي رهيون هيون، جو "فقير غلام علي مسرور" مهرباني ڪري مون وٽ آيو ۽ مون کي عرس ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ دعوت ڏنائين. گهڻو وقت ويٺو هو. دستور موجب سندس گفتگو مان قرآن، حديث ۽ تصوف جا جواهر پارا نڪرندا رهيا، هر فقري تي سندس اکيون اشڪبار ٿينديون ٿي رهيون ۽ ائين معلوم پئي ٿيو ته ڪنهن اندرين آڳ ڪان اکيون ابري رهيون هجن. سامع جي اها حالت هئي، جو گلوگير آواز سندس درد جي هر لفظ سان موافقت ڪندو ٿي آيو. گفتگو ختم ٿيڻ کان پوءِ ڪجهه وقت

(١) آهه غلام علي مسرور- ليکڪ پروفيسر لطف الله بدوي، ماهوار نئين زندگي آڪٽوبر ١٩٥٣ع صفحو ۴.

خاموشي طاري هئي. اوچتو هڪ جذبي جي ماتحت هن پنهنجو ڪلام ٻڌائڻ شروع ڪيو. مٿس سماعي ڪيفيت ڇانئجي وئي. سوز و گداز جو هڪ بحر بيڪران هو، جو ڇوليون ڏئي رهيو هو.“

”فقير مسرور“ جي گفتگو نهايت مدلل، فصيح ۽ بليغ هوندي هئي. سندس گفتگو جي هڪ جهلڪ ئي وڏن وڏن دانشورن کي موهي ڇڏڻ لاءِ ڪافي هوندي هئي. سندس گفتگو جي تعريف متعلق، شڪارپور جي جمائي هال ۾ اڪبر اعظم جي ملهايل ڏينهن تي صدارتي تقرير جو حوالو ڏيندي جناب شيخ اياز لکي ٿو(١):

”مسرور فقير صدارتي تقرير لاءِ اٿيو، هن نهايت مختصر تقرير ڪئي، هونءَ به سپ وٽ هڪ موتي هوندو آهي.“

”فقير مسرور“ وٽ واقعي فڪر ۽ فهم جا املهه موتي هوندا هئا، جيڪي هر عام و خاص ۾ ورهائيندو رهندو هو، جن کي ميڙڻ ۽ پنهنجي فهم جي جهول ڀرڻ لاءِ پاڻ به چوي ٿو:

مون ڀري موتين سندي هئي، چوهه مان اڇلاتي ڇاپ،
ميڙ تن مان حاج سارو، پر ڪٿي گودو ۽ ٿاپ.

مهل تي هيءَ مرد ڏس جو وجن ميڙيو سڏي،
پوءِ ڪندين ڇپ ڪڏي تون منهن ڇپي جپ چاپ چاپ.

شڪل شبيهه:

”فقير مسرور“ قداور ۽ بدن ۾ ڀريل هوندو هو. سندس ڇاتي موڪري ۽ رنگ اڇو ۽ گلابي هوندو هوس. منهن مان سدائين نور پيو چمڪندو هوس. سندس اکيون اينٽريون سهڻيون ۽ جادو ڀريون هونديون هيون جن ۾ ڪو به نهاري نه سگهندو هو.

مرحوم لعل محمد لعل هڪ ملاقات ۾ ٻڌايو ته ”مزي جي ڳالهه اها هئي جو روبرو ته ”مسرور صاحب“ جي منهن يا اکين ۾ نهاري نه سگهندا هئا سين پر بمبئي، هندستان ۾ ڇڪايل، شينهن واري کل تي نڪتل تصوير جي اکين ۾ نهارڻ به مشڪل آهي. انهيءَ تصوير کي توهان ڪمري به جاءِ تي رکو، ”مسرور

(١) جڳ مڙيوئي سپنو- ليکڪ شيخ اياز- سگنڊ پبليڪيشن لاڙڪاڻو- مئي ١٩٨٥ع صفحو ٦٤.

صاحب" جون اکيون اوهان کي سدائين سحر ۾ ڏيا جو احساس ضرور ڏياريندي يون."

محترم شيخ اياز سندس تعريف ڪندي لکي ٿو(١) تہ

"انهن ڏينهن ۾ صوفي جيٺمل پرسرام، پروفيسر رام پنجواڻي ۽ ٻيا ڪانگريس جا حمايتي شڪارپور آيا هئا ۽ جماڻي هال ۾ اڪبر اعظم جو ڏينهن ملهائي رهيا هئا ۽ ان جي آڙ ۾ سامراج دشمن تقريرن ۾ هندو مسلم اتحاد ۽ انگريز سامراج خلاف گڏيل جدوجهد جو پرچار ڪري رهيا هئا. جلسي جي صدارت فقير غلام علي مسرور کان ڪرائي وئي هئي. مرحوم لطف الله بدوي، احسان بدوي، لعل محمد ۽ آءُ گڏجي نڪتا هئا سين. جلسي ۾ دير سان پهتا سين ۽ خالي ڪرسيون نہ ملڻ سبب پاسو وني بيٺا هئاسين..... آخر ۾ "مسرور فقير" صدارتي تقرير لاءِ اٿيو، مون هن ڏانهن ڏٺو تہ هو شاهہ بلوط جي شهتير وانگر سڌو سنئون ٿي نظر آيو. "مسرور فقير" نهايت مختصر تقرير ڪئي..... مون کي هن جي تقرير تہ ياد نہ آهي پر هن جون اکيون ياد اڃي رهيون آهن جن کي ڏسي مون لوڪ گيت جي سٽ "اکيون اڌل جون ٻرن مشعالان" جهونگاري هئي. صاف ۾ صاف آئينا، انسان جون اکيون ٿينديون آهن ۽ جي اهي مشعالن وانگر ٻرن تہ ڇا چئجي."

مشعالن جيان ٻرندڙ اکين واري "فقير مسرور" جي هٿن جي تعريف ڪندي اڳتي لکي ٿو(٢):

"مسرور فقير جنهن وقت ستار تي پنهنجون گوريون چٽيون آڱريون رکندو هو تہ مون کي ائين لڳندو هو تہ ستار جي تارن مان رابيل جا گل ڦٽي پوندا."

"فقير مسرور" نوجوانيءَ کان ئي ڏاڙهي ۽ مڇون رکندو هو، ڪڏهن ڪڏهن سونهاري لاهرائيندو بہ هو پر مڇون سڄي عمر رکيائين. ابتدا ۾ وار انگريزي ڪٽ نهرائيندو هو بعد ۾ اٽڪل چاليهن سالن کان پوءِ وڏا وار بہ ڇڏيائين(٣).

(١) جڳ مڙيوئي سپنو- ليکڪ شيخ اياز، سڳنڌ پبليڪيشن لاڙڪاڻو- مئي ١٩٨٥ع، صفحو ٦٤.

(٢) جڳ مڙيوئي سپنو: ليکڪ شيخ اياز- سڳنڌ پبليڪيشن لاڙڪاڻو مئي ١٩٨٥ع صفحو ٥٦.

(٣) فقير مسرور جا اهي وار، ٻين نوادرات سان گڏ فقير سائين احمد بخش بدوي وٽ محفوظ آهن.

"فقير مسرور" جي جواني بہ بيمثال هئي. قدرت کان کيس حسن ۽ شباب جون اهي دلڪشيون مليل هيون جن کي مردانا حسن لاءِ لازمي سمجهيو ٿو وڃي(١). ميان واحد بخش قلپوٽي مرحوم جو چوڻ آهي(٢) تہ "جڏهن مسرور فقير چنڊ ڳوٺ جي ٽپي تي ٽپيدار ٿي آيو(٣) تڏهن سندس حسن جي اها جاذبيت هوندي هئي جو ماڻهو ان ڏانهن ائين ڇڪجي ويندا هئا جيئن مقناطيس ڏانهن فولاد، مگر ان هوندي بہ سندس زندگي بي داغ هئي."

"عمر جي پوئين حصي ۾ حالانڪ کيس دل جي تڪليف ٿي پئي پر ايڏي ساري بيماريءَ جي هوندي بہ سندس شگفتگيءَ ۾ ڪا بہ تبديلي نہ آئي" (٤).

سيرت

"فقير مسرور" جي صورت ۽ سيرت ٻئي ليائيندڙ هيون، هو تصوف جي تازگي بخشيندڙ فضا ۾ ساهہ کڻندو هو. پاڻ اعليٰ اخلاق وارو ۽ رلڻو ملڻو فقير هو. ننڍن سان پيار ۽ شفقت سان ۽ وڏن سان ٻئي هٿ جوڙي ملندو هو. هڪ جيڏن، دوستن ۽ فقيرن سان ياڪر پائي ملندو هو. پکين ۽ جانورن تي ڪهل ڪندو هو. پڙتال لاءِ ابتدا ۾ وٽس هڪ گهوڙو بہ هوندو هو. جنهن جي سار سنڀار ۽ پرگهور لهڻ ۾ وسان ڪين گهٽائيندو هو.

نهايت بلند حوصلي وارو ۽ انتهائي وضعدار شخص هوندو هو. نوڙت، نياز ۽ محبت جو مرد مٿيادار هو. خاندان جي عزت، عظمت ۽ ذميدارين جي احساس سان گڏ، سڄڻن ۽ دوستن جو بہ وڏو لحاظ رکندو هو.

مرحوم شيخ اياز هميشہ چوندو هو تہ "مسرور فقير هڪڙو اعليٰ ۽ تمام عاليشان انسان هوندو هو، نوڪري تہ معمولي سپروائيزنگ ٽپيداري هيس پر انسان جي حيثيت ۾ وڏي ليول جو ماڻهو هو.

پروفيسر جهامنداس ياٽيہ سندس سيرت جي تعريف ڪندي لکي ٿو(٥):

---

(١) ميان غلام علي مسرور، ليکڪ، پروفيسر لطف الله بدوي، ماهوار نئين زندگي فيبروري ١٩٥٤ع صفحو ٧.

(٢) ميان واحد بخش قلپوٽو مرحوم گورنمينٽ هاءِ اسڪول ۾ استاد هوندو هو، سندس ان روايت کي مرحوم لطف الله بدوي پنهنجي مضمون (ماهوار نئين زندگي فيبروري ١٩٥٤ع) ۾ آندو آهي.

(٣) فقير مسرور چنڊ ڳوٺ ۽ ميان جي ڳوٺ جي ٽپي تي سن ١٩٢٧ع ڌاري ٽپيدار رهيو (سروس جي صفحي ٤ مطابق).

(٤) غلام علي مسرور جي شاعري- مقالو، عبدالواحد ابڙو، ايم اي لاءِ لکيل مونوگراف ص ١٧.

(٥) مسدس مسرور عرف هيرن جو هار- مصنف جو احوال تحرير پروفيسر جهامنداس ياٽيہ، ڇهون ڇاپو نومبر ١٩٦٠ع ص ١.

”مسرور مسرت جو مجسمو هو. مسرت جو مايہ ءِ سليم هستيءَ ۾ اينتري قدر موجود هو جو مرڪ سندس منهن تي سدائين چمڪندي نظر ايندي هئي. انهيءَ مسرت مدامي جو مدار معدني معاشي مايہ تي منحصر نہ ٿو رکي مگر ان جو آذار انهيءَ ابدي آرام ۽ سڪون تي مدار رکي ٿو، جنهن جي چڪ چڳن چکي آهي ۽ جنهن جي لک لاهوتن لکي آهي. ائين بيشڪ آهي تہ هو بہ آدم زاد هو مگر هن انهيءَ ورثي کي حياتيءَ جي ٿوري عرصي ۾ ماڻهپ ۾ مائل ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. هو پاڻ کي خوديءَ کان خالي ڪرڻ جي خاص خدمت ۾ مشغول رکندو هو. هن ۾ ٻين جي ڏک سور جو احساس تيڻ لڳو ۽ جيئن ويو انهيءَ پنڌ ۾ اڳرو ٿيندو تيئن ويو وڌيڪ صاف ٿيندو ۽ صوفي ٿيندو.

مسرور: سامي وانگيان رهڻيءَ جو قائل هو نہ ڪهڻيءَ جو. ڏٺي ڏڳ هلڻ وارا هميشہ جپ کي روڪڻ ۽ ديد لڳائڻ تي زور ڏيندا آهن، مسرور بہ اهڙين رمزن جي راهن ۾ هڪڙو راهي هو. ائين نہ آهي تہ غلام علي مسرور گيڙوءَ رتي وڏي چولي وارو، اوتاري جو مجاور هو، پر هو گهر ٻاري هو ۽ ڪڏهن بہ هن پنهنجي پريوار جي گهرجن جي پورائي لاءِ پگهر وهائڻ ۾ پير پوئتي نہ رکيو. روز جي محنت کي هو رياضت سمجهندو هو. اها محبت فرض بہ آهي تہ قرض جي ادائگي بہ آهي.

مسرور جي محبت مقناطيسي هئي، سندس گفتگو شيريءَ واري، سندس ادب اضافي وارو. مروت ۽ فضيلت تہ سندس ڏاج هئا. مردانا جسم رکندي بہ جا منجهس حسن جي مٺي هئي ۽ جا قرب جي ڪٺي هئي سا ملي ڪيس رمٽيڪ بڻائي ڇڏيندي هئي. سندس سنگت، سنگين ۽ رنگين هوندي هئي. هندن وٽ تہ سندس هبڪار جهجهيري هوندي هئي، ڪيترا تہ ڪيس ادو ڪري سمجهندا هئا تہ ڪي وري ڪيس ابو.“

انهن سمورين وصفن ۾ منجهس جا وڌيڪ خوبي هئي، اها هئي سندس بي طمعي ۽ انساني همدردي، جنهن جا مثال سوين ئي آهن. خاص طور ورهاڱي تيڻ جي ڪري جڏهن سندس پيارا دوست، سنڌ ڇڏي، هندستان لڏي وڃي رهيا هئا تہ، جايون، مال ۽ مڏيون سندس حوالي ڪري ويا هئا پر انهن لکن ڪروڙن جي مال ملڪيت مان هڪ ڪک بہ پاڻ لاءِ نہ رکيائين.

پاڻ دوستن جي جاين جي رکوالي ڪندو رهيو، سندن سامان جي سنڀال

ڪندو رهيو، سنڌس ملڪيتون بچائڻ لاءِ ڪين مختيارنامه لکي موڪلڻ لاءِ منٿون ڪندو رهيو پر پناهگيرن پنهنجا ڪليم داخل ڪيا ۽ اهڙي طرح نيٺ سنڌس سڄڻن دل گهرين دوستن جون، محلاتن جهڙيون جايون ۽ انهن ۾ رکيل قيمتي سامان، مفت ۾ پناهگيرن کي ملي ويو. جنهن جو ڏک کيس آخري عمر تائين رهيو.

پوشاڪ:

”فقير مسرور“ جو حسن، جوانيءَ ۾ جيترو رود اثر هو، اوترو ئي سنڌس پوئين عرصي ۾ نکريل ۽ مهڪندڙ گلاب جهڙو هو. پاڻ شروع کان ئي تمام سهڻن ۽ کليل رنگن جا ڪپڙا زيب تن ڪندو هو. ملازمت واري مخصوص وقت ۾ گهڻو ڪري سفيد شلوار قميص، جنهن جي مٿان موسم آهر اڇي صدري يا ڪارو يا اڇو ڪوٽ پهريندو هو ۽ مٿي تي گول ٽوپي يا پٽڪو ٻڌندو هو. سنڌس پسند جو رنگ، بوسڪي بادامي ۽ گيڙو هومطلب ته جيڪا به پوشاڪ پائيندو هو، ان مان سنڌس وضعداري پئي بکندي هئي.

شڪار جو شوق:

ملازمت جي ابتدائي دور ۾، جڏهن وٽس به هڪ سهڻو منارو بور گهوڙو هوندو هو، تڏهن مختيارڪار صاحب پاڻ سان کيس شڪار تي وني ويندا هئا. انهي- شوق جي ڪري گهڻو گهڻو پوءِ پنهنجي لاءِ هڪڙي ڊبل بيرل گن خريد ڪئي هئائين(١)، وٽس شڪار جو ٻيو سامان جهڙوڪ ”برجس“ ۽ چمڙي جون ”ليگس“ به هوندو هو، پر پنهنجي سِر اهي پائي يا بندوق کڻي شڪار تي ڪڏهن به نه ويو، البت هڪ سال اندر ئي اها دونالي بندوق لاڙڪاڻي جي هڪ سيٺ پمنداس ولد ساماڻو مل کي وڪڻي ڇڏيائين(٢).

”فقير مسرور“ وٽ هڪ خوبصورت ميان وارو خنجر(٣) ۽ هڪ

(١) ڊبل بيرل گن نمبر ٢٠٨٦٠، ليسن نمبر ٥٠، ڊسمبر ٢-١٩٣٩ع (ليسن تان ورتل).

(٢) فقير مسرور اها بندوق ٢٦-مارچ ١٩٤١ع تي سکر جي منجسٽريٽ جي پرمٽ نمبر ٩١٩١ مطابق وڪرو ڪئي. (پرمٽ ليٽر تان ورتل)

(٣) پتل تي بخمل چڙهيل ميان ۽ مُني وارو هي خنجر فقير مسرور جي وڏي فرزند ميان رحيم بخش بدوي (ثاني) جن وٽ موجود آهي.

"گيتي" (١) بہ هوندي هئي جا سندس جامو متائڻ کان پوءِ شڪارپور جي مختيارڪاري آفيس ۾ جمع ڪرائي وئي هئي.

هڪ اهڙي فقير وٽ، جيڪو سارو وقت عشق جي تنوار ۾ مشغول هجي ۽ جيڪو راڳ ۽ سازن جي لطيف ۽ مڌر سرن ۾ سمايل هجي، انهيءَ لاءِ اهڙا سيئي هٿيار بنهہ بيڪار هئا ۽ سواءِ بندوق جي هن اهي هٿيار پاڻ خريد بہ نہ ڪيا هئا پر سندس دوستن کيس سوکڙيءَ طور ڏنا هئا، جن کي پاڻ ڪڏهن ڪٿي ڏنو بہ ڪونہ هئائين.

گهريلو زندگي:

"فقير مسرور"، حياتيءَ جا ابتدائي ٽيٽيهہ سال مجرد جي زندگي گذاري (١) ۽ شاديءَ تائين لنگ ۾ گذاريائين، سندس والدين جي منشا هئي تہ هو شادي ڪري پر سندس خيال موزڻ نهايت مشڪل هو انهيءَ ڏس ۾ هنن ڪوششون ڪيون جيڪي ناڪام ويون، پوءِ جڏهن پير طريقت کان کيس اجازت ملي تہ سن ١٩٢٧ع ڌاري، پنهنجي عزيزن جي حڪم تي، شڪارپور جي دايا خاندان مان، ميان محمد بخش جي ڌيءَ سان سندس شادي ٿي.

گهريلو زندگيءَ ۾ بہ نهايت همدرد ۽ فرض شناس هوندو هو، صاحب اولاد ٿيو، کيس ڇهہ فرزند ۽ پنج نياٽيون تولد ٿيون. ٻارن کي سٺي تعليم ڏيارڻ لاءِ وڏيون ڪوششون ورتائين، پنهنجي حياتيءَ ۾ ئي ٽنهي وڏين نياٽين جي شادين جي ذميداري پوري ڪيائين.

پنهنجي عزيزن قريبن جي بہ تمام گهڻي خدمت ڪيائين. سندس چاچو حاجي امام بخش خادم، اولاد کي ننڍيءَ عمر ۾ ڇڏي دارالبقا ڏانهن راهي ٿيو تہ سندس ڪٽنب جي پرورش ۽ تعليم جي لاءِ بہ تمام وڏيون ڪوششون ڪيائين.

انهيءَ کانسواءِ پنهنجي سمورن ڏيهي پرڏيهي دوستن، سندن گهرياتين ۽ ٻارن سان بہ پريم ۽ پريت جو پيوند رکندو آيو. مطلب تہ سموري حياتي سنساري ذميدارين کي مڪمل ڪرڻ ۽ انسان جي خدمت ڪرڻ ۾ ئي سک

(١) گيتي: هڪ ڪاري سنهي ڏگهي ڇڙي هوندي هئي جنهن ۾ سنهي ڌار واري تلوار پيل هوندي هئي، جا بظاهر ڇڙي نظر ايندي هئي.

(٢) غلام علي مسرور: ليکڪ پروفيسر لطف الله بدوي ماهور نئين زندگي فيبروري ١٩٥٤ع، صفحو ٧.

ماٺيائين، ايسنائين جو آخري ايام ۾ جڏهن سندس اولاد بہ اجا ننڍي هئي ۽ پاڻ بہ ريٽائر ڪري چڪو هو، تڏهن تہ ويتر ئي گرهستيءَ جو اونو وڌي ويو هوس پر اهڙي مشڪل وقت ۾ بہ پنهنجي ذميدارين کان منهن نہ موڙيائين.

سير سفر:

سرڪاري نوڪريءَ ڪرڻ سان گڏوگڏ "فقير مسرور" پنهنجو باقي وقت سنڌ جي بزرگن، اوليائن ۽ فقيرن جون چونڪيون ڏيڻ، انهن جو ڪلام گڏ ڪرڻ ۽ ڳائڻ، دوستن عزيزن سان ميل ملاقاتون ڪرڻ ۽ غريبن غمزدن جي غمخواري ڪرڻ ۾ گذاريندو هو. هر هفتي پنهنجي مرشد راهہ هدايت شهنشاهہ فقيرقادر بخش بيدل، جي درگاهہ تي روهڙيءَ وڃي حاضري ڏيڻ، هر پندرهين ڏينهن دولهہ درازي سرڪار عبدالوهاب سچل سرمست جي چونڪي، يا ماهہ ڀرين سومر رات حضرت عثمان مروندي قلندر لعل شهباز جي ڌمال لاءِ سيوهڻ، توڙي سنڌ جي سرتاج ڀٽ ڌڻي حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائيءَ جي دربار جو سلام ڪرڻ لاءِ ڀٽ شاهہ، تہ ڪڏهن شاهہ عنايت جهوڪ واري درگاهہ جي چونڪي ڏيڻ، تہ ڪڏهن ڪنڊڙيءَ جي بزرگن سان ملاقاتون ڪرڻ، سندس زندگيءَ جو مسلڪ هو.

فقيري فيض:

ظاهري طور ١٩٠٨ع ڌاري جڏهن پاڻ اجا ڇوڏهن سالن جو هو، تہ شهنشاهہ فقير بيدل سائين جي درگاهہ تان ڪيس باطني فيض مليو، جنهن جو ذڪر پنهنجي ڪيترين ڪافين ۾ ڪيو اٿس.

همعصر ۽ مداح:

فقير سائينءَ جي پيارن، دوستن ۽ ڪيس چاهڻ وارن جو ڳاڻاٽو انتهائي مشڪل آهي. پر علم ادب ۽ فن جي ميدان جا ڪجهہ اهم ۽ ناميارا شخص جيڪي پنهنجي وطن ۽ ويڙهيچن لاءِ ووڙيندا هئا، تن مان فقير سائينءَ کي چاهڻ وارا ڪجهہ هي آهن:

حڪيم الامت فتح محمد سيوهاڻي، ڊاڪٽر علامہ مُحمد عمر بن دائودپوٽو، مُحمد هاشم مخلص، محمد بخش واصف، حافظ حيات شاهہ، حاجي مُحمد صديق ميمڻ، رئيس ضياالدين بلبل، چينمل پرسرام، ڪشنچند بيوس، حاجي امــام بخش خــادم، حاجي محمود خادم، نواز علي نياز،

عثمان علي انصاري، علي نواز علوي، سردار محمد بخش ڪوجهي، آغا صوفي، مخدوم الله بخش عاصي، ڪيئلداس فاني، بولچند راجپال، پروفيسر ڦيرواڻي، مولا بخش مسڪين پٺو، پروفيسر جهامنداس ڀاٽيا، حبيب الله پٺو، آغاعبدالنبي عليگ، لطف الله بدوي، احسان بدوي، شفيع احمد اوج علوي، لعل محمد لعل، خواب حيدرآبادي، فقير عبدالوهاب ناظم، عبدالفتاح عبد عاقلي، ميان غلام عباس قادري، علي گوهر يڪتا، مرزا افضل بيگ، ڊاڪٽر مُحمد ابراهيم خليل، شاهنواز عارف، پروفيسر رام پنجواڻي، مُحمد خان غني، حافظ محمد احسن چنا، غلام مُحمد گرامي، غلام احمد نظامي، پرسرام ضيا ۽ شيخ اياز.

فنڪارن مان:

ماسٽر چندر، ڀڳت ڪنور رام، ڀائي چيلو، گلشن صوفي، الله رکي، جيوڻي ٻائي، قدرت الله خان، سينڌو خان، الله ڏنو نوناري، حافظ احمد گويو ۽ استاد محمد حسن ستار نواز.

فقيرن مان:

مُحمد فقير کٽياڻ، فقير هدايت علي تارڪ نجفي، فقير غمدل، فقير بيدل سائين جو صحبتي فقير الله اوباهي شاهه، نصير فقير جلالاڻي، ميرل فقير هنباه وارو، سائين انور شاهه جهانپور وارو، شائق فقير عمراڻي جيڪب آباد وارو، فقير قلندر بخش هيسباڻي ڪنڊياري وارو، پرسرام بمبئيءَ وارو، ڪنيالال اڇپليا، سانوڻ مل ٽپيدار ڏهرڪيءَ وارو، رگهومل پنجاپي بمبئيءَ وارو، فقير امداد علي خواجائي، منشي صدرالدين، نوراحمد پٺي مختيارڪار، گورڌن داس ٽپيدار روهڙيءَ وارو ۽ هولارام پورن ناس وارو شڪارپوري سندس پيارن ۾ شامل هئا.

سنار وڄائيندي "فقير مسرور" جي ڀرپور جوانيءَ جي هڪ يادگار تصوير
کاٻي پاسي سندس پيارو دوست حاجي رحيم بخش ٿهيم

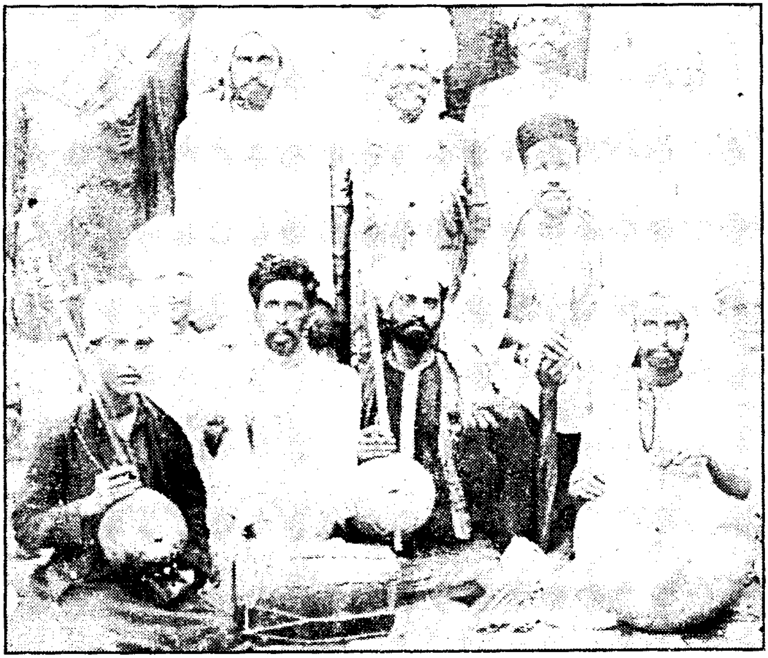

کابي کان وينل: پروفيسر لطف الله بدوي مرحوم (يڪتاري سان)،
حافظ احمد (ڍولڪ سان) فقير مسرور (يڪتاري سان)،
پرسان ڪرسيءَ تي براجمان ميان امير علي شاھ جيلاني ملتاني

راڳ ۽ سماع:

"فقير مسرور" علم موسيقيءَ جو وڏو ڄاڻو هو مگر پاڻ گهڻو ڪري يڪتاري تي سنڌي سليمي انداز ۾ ڳائيندو هو. موسيقيءَ ۾ سندس پهرين تربيت سندس والد ميان ماستر رحيم بخش بدويءَ ڪئي جنهن کان پوءِ سينڌي خان سان گڏ، سندس والد هيدو خان کان راڳ ۽ ستار وڄائڻ جي سکيا ورتائين.

فقير مسرور جي وڏي فرزند ميان رحيم بخش بدوي (ثاني) جو چوڻ آهي ته: "سندس عشق آستاني ۾ هڪ عاليشان پلنگ رکيل هوندو هو، جنهن تي

ويهي پاڻ ستار وڄائيندو هو ۽ ستار وڄائڻ کان پوءِ ان کي انهيءَ پلنگ تي ئي رکندو هو. جنهن پلنگ تي "فقير مسرور" کان سواءِ ٻيو ڪوبه نه ويهندو هو. انهيءَ پلنگ جي ٻنهي پاسن کان ديوارن ۾، ٻه وڏيون الماريون لڳل هونديون هيون جن ۾ آدم قد آئينا لڳل هوندا هئا. جڏهن پاڻ ستار وڄائيندو هو ته هڪٻئي جي سامهون وارن آئينن ۾ هڪ عجيب طلسماتي منظر نهي پوندو هو، ائين لڳندو هو ڄڻ ڪيترائي "مَسرُورَ" ويٺا تا ستار وڄائين."

"فقير مسرور" جي ستار وڄائڻ جي تعريف ڪندي محترم شيخ اياز لکي ٿو(١):

"فقير غلام علي مسرور"، جنهن جو ڪتاب "مسدس مسرور" اسان ڪاليج ۾ درسي ڪتاب طور پڙهندا هئاسين ۽ مان پاڻيان ٿو ته انهن ڏينهن ۾ هن سرڪاري نوڪريءَ مان رٽاير ڪيو هو ۽ هاٿيدر کان ڪجهه پنڌ تي گوشه نشينيءَ جي زندگي بسر ڪندو هو.

مان، احسان بدوي ۽ لعل محمد سان گڏجي ڪڏهن ڪڏهن هن وٽ ويندو هوس. "فقير مسرور" جي صورت ۽ سيرت ٻنهي لياتيندڙ هيون.

هو تصوف جي صاف ستري هوا ۾ ساهه کڻندو هو. موسيقيءَ سان گهرو لڳاءُ رکندو هو ۽ ستار ڏاڍي جڳي وڄائيندو هو. جنهن وقت هو ستار تي پنهنجون گوريون ڇنبون آڱريون رکندو هو ته مون کي ائين لڳندو هو ته ستار جي تارن مان رابيل جا گل ڦٽي پوندا. هڪ ڀيري اسان آرهڙ جي گرميءَ ۾ هن جي اوطاق تي وياسين ته هو اڳ تي ستار هلائي رهيو هو ۽ جڏهن هن ستار هلائي بس ڪئي ته مون ائين محسوس ڪيو ته اونهاري جو ڏينهن هڪ تازي سنگتري وانگر ڪيچي ٻه اڌ ٿي پيو هو، جنهن جو ميناج ۽ تازگي شام تائين منهنجي روح کي فرحت ڏيندي رهي."

"فقير مسرور" جيڏي سهڻي ستار وڄائيندو هو قدرت اوتروئي سندس ڳلي ۾ رس ڏنو هو. سندس آواز نهايت مٺڙو، سريلو ۽ سوز وارو هوندو هو، ٻڌندڙ سندس آواز ۾ مگن ۽ مست ٿي ويندا هئا. جنهن جاءِ تي ٻڌندا هئا ته "فقير مسرور" آيو آهي ته سڀ ڪم ڇڏي، ڊوڙندا ايندا هئا ۽ سندس پورنماس سنگيت ساگر ۾ تڙڳندا هئا.

راڳ ۽ سماع جي محفلين ۾ توڙي سندس عشق آستاني تي سدائين عشق

(١) جڳ سڙيوئي سينو: شيخ اياز - سگنڌ پبليڪيشن لاڙڪاڻو مئي ١٩٨٥ع، صفحو ٥٦-٥٧.

جي ڏمر ڏڙي لڳي پئي هوندي هئي. لوڪ رام ڏوڏيجا سندس محفلين جو اکين ڏٺو احوال لکيو آهي(١) ته

"فقير مسرور" ڪمال جو شاعر هو ۽ ڏاڍو سريلو ڳائيندو هو. سندس اوطاق تي هندو مسلمان ڪنا ٿيندا هئا. شڪارپور جي شهر ۾ اهڙن لاهوتي سڄڻن جي ڪري ئي حياتيءَ جو لطف هوندو هو جتي صوفي ڪلام جي ڪچهري لڳي پئي هوندي هئي. "فقير مسرور" شاستري سنگيت جو به وڏو ڄاڻو هو پر ماڻهو سندس دلي ۽ يڪتاري واري محفل ۾ سندس واتان صوفياڻا بول ٻڌڻ لاءِ بيقرار رهندا هئا."

شڪارپور جا توڙي سنڌ جا وڏا وڏا گويا، شاعر ۽ صوفي بزرگ جهڙوڪ فقير عبدالخالق غمدل، فقير هدايت علي تارڪ نجفي، محمد فقير کٽياڻ ۽ جمالو خان، مبارڪ علي خان، مراد علي خان، ٻيبو خان جهڙا استاد ڳائڻا به "فقير مسرور" جي محبت ۽ پرسوز آواز سبب پرواني مثل مٿس پاڻ پيا واريندا هئا.

مرحوم لطف الله بدوي لکي ٿو ته(٢): "مسرور جي زندگي جو اهم ترين دور سال ١٩٢١ع کان ١٩٣٠ع تائين شمار ٿئي ٿو. آخر سندس درد دل رنگ لاتو. عوام جي عقيدت ان ڏانهن جهڪي پئي. سندس اوتارو گويا صوفين جي ڪيف ۽ مستيءَ جو آشيانو بڻجي ويو. ڪڏهن غمدل صوفيءَ جي آمد آهي ته ڪڏهن نجفي (پوءِ تارڪ) جي سماع جي محفل آهي. سينڌو خان جو موسيقيءَ جو وڏو ڄاڻو ۽ ستار جو استاد ليکيو ويندو هو، سندس اوتاري ۾ هميشه حاضر هوندو هو. عوام جو جم غفير، جن ۾ هندو به شامل هوندا هئا، هن صوفيءَ جو ڪلام ٻڌڻ لاءِ اچي گڏ ٿيندا هئا."

"فقير مسرور" جي عشق آستاني ٿيندڙ يادگار محفلن مان هڪ محفل جو ذڪري ڪندي پروفيسر لطف الله بدوي مرحوم لکي ٿو(٣):

"سن ١٩٢٠ع جي جنوري مهيني جو ذڪر آهي جو شڪارپور ۾ "فقير غلام علي مسرور" جي اوطاق تي چڱائي دوست ۽ فقير آيل هئا (جيڪي پوءِ به

(١) وساريون نه وسرن، لوڪرام ڏوڏيجا (ديوناگري لپي) شڪارپور ياگو ٿيون ١٩٧٨ع صفحو ٤٩٦.

(٢) ماهوار نئين زندگي- فيبروري ١٩٥٤ع. صفحو ٨.

(٣) روزانه هلال پاڪستان ڪراچي، ١-نومبر ١٩٨٠ع.

سماع جون محفلون ڪرڻ وٽس ايندا هئا.) پاهران آيل دوستن مان فقير غمدل به هو، سينڌو خان ستار نواز، جو ان وقت جيڪب آباد جي طرف رهندو هو، هن مجلس ۾ اچي شريڪ ٿيو هو. فقير غمدل ڪافي گو شاعر هو. پنهنجي شعر کي "فقير غلام علي مسرور" وانگر پاڻ ڳائيندو هو ۽ سندس آواز ۾ وڏو تاثير هو. هن مجلس جو ٻيو ڏينهن ٿيو ته شاعر نجفي به اچي پهتو، منهنجي ساڻس ابتدائي ملاقات ان مجلس ۾ ٿي.

ٽن ڏينهن جي شام هڪ پربهار شام هئي غمدل، "مسرور" ۽ نجفي جو اتحاد ثلاثه اکين جي سامهون برڪيف نظارو ڏيکاري رهيو هو. "فقير غلام عليءَ" جو ساٿي حافظ احمد، جو ان وقت جي موسيقي دانن ۾ وڏو امتياز رکندو هو، خود سيبدي خان جهڙو ستار نواز ۽ راڳيندڙ سندس آواز تي مست هوندو هو. "فقير مسرور" هارمونيم سنڀالي حافظ احمد بڪتاري تي فقير يوسف نانڪ جي ڪافي ڳائڻ شروع ڪئي:

يوسف يار سڄل ديان ڳالهيان، برهين ڪتي بحالي،
ڪڏان نماڻا نانڪ نالا، شهر دراز ڏمالي.

احمد جي سريلي آواز تي ٻين ڪنهن جي ڪاميابي مشڪل ٿي نظر آئي جو "فقير غلام علي مسرور" پنهنجي ستار کي هٿ ۾ ورتو احمد هارمونيم کي سنڀاليو. "فقير مسرور" جي آواز ۾ بلا جو درد موجود هوندو هو. فقير بيدل جي روحاني فيض کان معمور، اکيون گلابي ۽ ويس بسنتي. محمد محسن بيڪس جو پورو مثال هو. "فقير" ستار تي پوربيءَ کي ڇيڙيو. تارن تي مضراب جو ڏڪ لڳڻ شروع ٿيو. تڻ تڻ جو آواز ٿيو، ان سان گڏ خرج جي جهڻ جهڻ، عجب سمان پيدا ڪري ڏنو. تارن جي نشيب ۽ فراز سان پريل آواز پوربيءَ جي تصوير ۾ رنگ پريندو رهيو. "فقير" صاحب ڳائڻ شروع ڪيو:

سر جو سانگو لاهي يار، پير اچي هن پڙ ۾ پائج.

عجب درد ۽ فڪر واري ڳالهه هئي جنهن کي "فقير مسرور" بڌائيندو رهيو. "فقير مسرور" کان پوءِ فقير غمدل جو وارو هو. فقير غمدل جي ان وقت ڦوهه جواني هئي، ڪيس ڏني سال ٿيا. غمدل جي ڪافيءَ جي شروع وارو حصو اڄ به ياد اٿم:

جيڏيون حت مئيءَ جو وني ويا پاڙو،
پيئرن هن پنيور ۾ منهنجو ڪچاڙو.

غمدل فقير کان پوءِ فقير هدايت علي نجفي هٿ ۾ يڪتارو کنيو. محفل تي سڪوت ڇانئجي ويو، هر ڪو هن نو وارد کي نهارڻ لڳو، جو هن پنهنجي ڪافي شروع ڪئي:

مـــاريءَ جـــي هـنـــي مــــام، راءُ نـــہ ريــذو راڳ تـــي،
ساز سرود جون مخفي ڳالهيون ڪٿي ڄاڻي تو عام.

هن کي سماع جي محفل چئو يا صوفي شاعرن جو مشاعرو، جڏهن بند ٿيو تڏهن ڪجھ وقت روحاني ريجھ ۽ رهاڻ ٿيندي رهي. فقير نجفي، ”فقير مسرور“ وٽ هفتو کن مهمان رهيو.“

”فقير مسرور“ سن ١٩١٣ع ڌاري جڏهن ملازمت ۾ داخل ٿيو تہ پهريون ڪم اهو ڪيائين جو شڪارپور ۽ ان جي بسگردائيءَ ۾ پيرن فقيرن جي درگاهن تي نئين سر راڳ جون محفلون ۽ چونڪيون شروع ڪرايائين. ان جي ڪري شهر جا نوان نوان زاڳي ويراڳي ميدان تي آيا. جهڙوڪ فقير غلام حيدر انصاري، فقير عبدالڪريم انصاري، فقير نور محمد پناڻ ۽ فقير رسول بخش ڏيٿو(١).

ان زماني ۾ شڪارپور جو هڪ بيمثل موسيقي دان حافظ احمد بہ اچي ”فقير مسرور“ جي ٽولي ۾ شامل ٿيو، جنهن جي نہ فقط آواز ۾ بلا جو اثر هو پر فن موسيقيءَ جو ماهر هو(٢) جيڪو پاڻ بہ ڳائيندو هو ۽ ساٿن ڪڏهن دلي تہ ڪڏهن هارمونيم تي سنگت بہ ڪندو هو.

انهن ئي ڏينهن ۾ ”فقير مسرور“ جو مڏر راڳ ٻڌڻ لاءِ سندس سوٽ، مرحوم لطف الله بدوي بہ اچي وٽس ويهندو هو(٣). پوءِ جڏهن هو انگريزي اسڪول ۾ وينو تہ سندس شوق کي ڏسي ”فقير مسرور“ کيس يڪتارو ڪٿايو ۽ مٿس تخلص ”جوڳي“ رکيائين.

---

(١) شڪارپور جا ڳويا ۽ موسيقار، ليکڪ احمد بخش بدوي- شڪارپور صدين کان جنوري ١٩٨٨ع صفحو ١٩١.

(٢) فقير غلام علي مسرور: ليکڪ پروفيسر لطف الله بدوي، ماهوار نئين زندگي فيبروري ١٩٥٤ع ص ٧.

(٣) ان وقت مرحوم لطف الله بدوي جي عمر ڏهہ سال هئي، ڇاڪاڻ تہ بدوي صاحب ١٩٠٤ع ۾ ڄائو هو ۽ فقير مسرور کان ٻارنهن سال ننڍو هو. (مؤلف)

"فقير مسرور" جي راڳ جي تحريڪ اهڙو رنگ لاتي چڙيو جو بيا به ڪيترا ڳائڻا ۽ ساز وڄائڻ وارا سندس محبتي فقيرن جي ٽولي ۾ شامل ٿيا، جن ۾ خاص طور فقير موريل ججم، رحيم بخش ٿهيم، الاهي بخش ڪاسائي، چڳومل طبلي نواز ۽ منومل پنجابي هارمونيم ماسٽر قابل ذڪر آهن.

شڪارپور جي شهر يا ان جي اوسي پاسي جي بزرگن ۽ پيرن جي درگاهن تي ڪڏهن چنڊ جي پهرين سومر رات، جمعرات يا هر مهيني جي يارهينءَ تي راڳ ٿيندو هو، جنهن تي انهيءَ پاڙي اوڙي جا شائق اچي پنهنجي عشق جي اڃ اجهائيندا هئا، پر "فقير مسرور" چاهيو ٿي ته انهن بزرگن جي چونڪين ذريعي ماڻهن جي ميل محبت کي وڌائجي ۽ ان لاءِ هفتي جا سيئي ڏينهن اهڙيءَ طرح مقرر ڪجن جو محبتين جو ميل جول به وڌي ۽ جن بزرگن جي درگاهن تي چونڪيون نه پئي ٿي سگهيون، انهن جي عقيدت جون حاضريون به پرجن. انهي ڳالهه کي ڳڻي "فقير مسرور" چونڪين جا ڏينهن مقرر ڪيا.

انهن چونڪين ۾ امين شاهه چشتي، حاجي لطيف شاهه جلالي، منچر شاهه بخاري، ميرڻ شاهه جي چونڪين سان گڏ ڪٽڪ شاهه، قادر پير، اول شاهه، الف شاهه شهيد، نور شاهه، ڪامل شاهه، حاجن شاهه ۽ شاهه حسين بخاريءَ جون چونڪيون شروع ڪرايون، جن تي به پاڻ اچي راڳ ويراڳ جي محفل ڪندو هو. خاص طور ملتان کان جڏهن سيدنا امير شاهه گيلاني شڪارپور ايندو هو ته ڪاسائين جي پاڙي ۾ روزانو رات جو راڳ جي محفل ٿيندي هئي.

شڪارپور کان ٻاهر خاص طور روهڙي، درازا، پٽ ڏٺي ۽ لعل شهباز قلندر جون چونڪيون ۽ حاضريون ڏيڻ ته "فقير مسرور" جو مقرر ٿيل معمول هو، انهن جي حاضرين يا چونڪين ۾ پاڻ دنيا جا سڀ ڪم ڏنڌا ڇڏي وڃي رسندو هو.

سندس ڳائڻ کان متاثر ٿي ڪيترائي سندس هم پيشا، ساٿي تپيدار به سندس سهڳڻ سنگ ۾ شامل ٿيا، جن مان روهڙيءَ جو فقير گورڌن داس ۽ ڏهرڪيءَ جو فقير سانوڻ مل، روهڙيءَ ۽ درازا جي چونڪين ۽ ميلن ۾ ساڻس سدائين گڏ هوندا هئا.

"فقير مسرور" جي پياري دوست فقير پرسرام كيسوائي عرف جوڳي بابا، راقم الحروف كي خط وسيلي پنهنجي ۽ "فقير مسرور" جي راڳ ۽ چونڪين متعلق معلومات ڏيندي لکيو آهي:

"پيارو غلام علي مسرور فقير اسان جو گهرو ۽ پياري ۾ پيارو دوست هو. گهڻو وقت "بيدل صاحب" تي گذاريوسين، هونئن اسان وٽ روهڙيءَ ۾ به ايندو هو پر "بيدل صاحبن" تي راتين جون راتيون گهڻو ڪلام ڪندا هئاسين. بندي جو گهر روهڙيءَ ۾ تڪر تي هوندو هو، جتان لهي پنجن منٽن جي پنڌ تي "بيدل صاحبن" جي درگاهه تي ايندا هئاسين، جتي سالڪ، مست، ڪل فقير ايندا هئا، جيئن حضرت قاضي صاحب، بابا نيپراج ۽ ٻيا به گهٽائي ايندا هئا ۽ فقير تيجا رام درويش به "بيدل صاحبن" تي گهڻو ايندو هو، جتي ڪشنومل فقير، "بيدل صاحبن" جو پيارو، مائي لکمر ۽ ٻيا به خدمت ۾ هوندا هئا.

ننڍي ڪان جڏهن هي يار سپروائيزنگ ٺيڪيدار هوندو هو ته گورڌن داس روهڙي وارو به ٺيڪيدار هوندو هو، جو درازن جو طالب هو، جو پڻ روهڙيءَ ۾ گذاري ويو آهي، پيارو گورڌن داس ۽ اسان به ڪلام چوندا هئاسين ۽ "پيارو مسرور" به گڏ هوندو هو.

سن ١٩٢٢ع ۾ سڀني شهنشاهه حضرت نصير محمد فقير صاحبن (١) جي قدمن ۾ قبول پياسين، جن پئي هن وقت تائين سنڀاريو آهي ۽ آئيندي به ننگ ڪٽندا تا اچن(٢). اُتي به پياري دلبر "مسرور فقير" سان ڪلام وغيره ڪندا هئاسين.

حضرت فقير نصير محمد صاحب جن سينارجا يا راٽيپور اسٽيشن ڪان ست ڪوهه پري جلالاڻي شريف جي ڳوٺ ۾ رهندا هئا. بعضي ان جي سواري ملندي هئي ته واهه نه ته خير، جُتي چيلهه سان ٻڌي پنڌ پئبو هو، جو واريءَ جو پنڌ هوندو هو.

حيدرآباد ۾ سائين قطب شاهه جي درگاهه تي ويندا هئاسين ۽ لاڙڪاڻي

---

(١) حضرت فقير نصير محمد جلالاڻي، ڳوٺ جلالاڻي، خيرپور رياست ۾ راٽيپور اسٽيشن ڪان ١٧ ميل اوير طرف، هڪ صوفي بزرگ ٿي گذريو آهي. سورهين ڊسمبر ١٩٦٠ع تي اٽڪل سوا سو سالن جي عمر ۾ لاڏاڻو ڪيائين.

(٢) جوڳي بابا سدائين، فقير نصير محمد جلالاڻيءَ جي ميلي تي سنڌ ايندو آهي، وڏي عمر جو آهي، پوءِ به مرشد جي زيارت تي ضرور ايندو آهي.

۾ وري ڏرمداس جي آستاني تي ويندا هئاسين. ماسنر چندر نه، جيڪو ڳائيندو هو سنڌ ۾، پاڪستان کان پوءِ هت آيو هو، سو به اسان جو پيارو محبتي هو ۽ درگاهن تي ويندا هئاسين.

هي يار اسان جو پيارو منڙو "مسرور" بمبئيءَ به آيو هو(١)، پياري رگهومل وٽ اچي لٿو هو، پوءِ ته يار روزانو مون وٽ ڪوارٽر ۾ ١٢ بجي کان پوءِ ايندو هو. هت به مون سان گڏجي وري روز يا ٻئي ٽئين ڏينهن فقير اڌارام درويش، جيڪو اسٽيشن جي ٻئي پاسي لوئر پريل ۾ پاسي ۾ رهندو هو، تنهن وٽ ست سنگ ٽيندو هو، ويندا هئاسين. پيارو ڪنيالال(٢) به هوندو هو، هينئر ته برڏ سربر آهي، پوري نظر ڪانه اٿس، جنهن سان منهنجي ڏيٺ ويٺ ۽ پيار به رگهومل وٽ ٿيو. مون وٽ به ١٢ بجي کان ٣ وڳي تائين رهاڻ ۽ ڪلام ڪري ويندو هو ۽ پائي اڌارام درويش وٽ به هلي ڪلام ڪندو هو. پائي اڌارام درويش، شڪارپور جي پائي جنرام صاحب جن جو شش هو، جيڪو اُتي هوائي جهاز نالي جاءِ ۾ رهندو هو.

ڊاڪٽر روچلداس صاحب روهڙيءَ وارو، جيڪو به وڏو درويش هو(٣)، انهيءَ سان به ڪلياڻ ڪيمپ ۾ گڏجڻ ويا ۽ ٻين درويشن وٽ به رگهومل وٺي وين.

فقير صاحب يار جا، اسان کي به ڪلام ياد آهن:
ڏينهن دنيا ۾ ڏيڍ جو رهڻا - آوڻ جاوڻ اڍائي،
پوندي خبر نه ڪائي.
ڪوڙي هوءِ تي هوائي، پوندي خبر نه ڪائي.

*

(١) فقير مسرور ١٩٥١ع ڌاري هندستان دوستن سان ملڻ ويو هو.

(٢) ڪنيالال، فقير مسرور جو پيارو شش هو ۽ سندس ڌرمپتنيءَ جي به فقير مسرور سان سچي سڪ ۽ شرڌا هوندي هئي، سندس ديهانت ڪانپوءِ، سندس آتما جي شانتيءَ لاءِ فقير مسرور جو ننڍڙو پستڪ "مداح سنگرو سائينءَ جي سوڪڙيءَ" سن ١٩٨١ع ڌاري شايع ڪرائي. فقير مسرور سان سندس تصوير به ڪتل آهي (مؤلف)

(٣) سرڳواسي ڊاڪٽر روچلداس، فقير نصير محمد جلالانيءَ جي صحبت ۾ گهڻو رهيو هو. (صوفي سونهون، تاليف ۽ ترتيب: روپو ڪرپالاڻي- امرلوڪ ٽرسٽ ڪراچي ١٩٨٢ع صفحو ١).

فقير مسرور پنهنجي پياري دوست ڪنيالال اچپليا سان بمبئيءَ
(فوٽو سن ۱۹۵۱ع)

فقير مسرور پنهنجي پياري دوست رگهومل پنجابيءَ (کاٻي طرف) سان بمبئي
جي هڪ حسين واديءَ ۾ سئر ڪندي (فوٽو سن ۱۹۵۱ع)

لاڳ لنگهي کي لائقن پريا - منهنجا سائين ڏي تون سڏي،
ميراثي "مَسرُورَ" کي بهرو - عشق جو ڏئي چڏ اڏي.

هڪ پيري مالڪن سائين نصير محمد فقير وٽ پيو نمبر ڪلام، لاڳ لنگهي کي لائقن پريا، چوڻ واسطي عرض رکيم پر پاڻ ڪلام ڪونہ ٻڌندا هئا. آخر سنگت مالڪن سگورن کي عرض ڪيو تہ مون اهو ڪلام سائينءَ اڳيان چيو. سنگت چيو تہ ڪلام سنو چيائين.

خط لکان ٿو توهان کي تہ يار جو تصور ٿو اچي، پيارا لال اسان جا ستا سور جاڳايا اٿئي، واه واه سڀ وقت گذري ويا."

فقير گورڌن داس(١) بہ تمام سنو ڳائيندو هو پر جڏهن "فقير مسرور" ڳائڻ شروع ڪندو هو تہ فقير گورڌن داس ساٽس ڍولڪ تي سنگت ڪندو هو ۽ فقير سانوڻ مل هٿن ۾ گهنگهرن واري ڪڙتال وجائي لئي تال ۾ سونهن پريندو هو.

"فقير مسرور" ، سنڌ، بلوچستان ۽ پنجاب جي گهڻو ڪري سيني ناميارن بزرگن جون چونڪيون ڏنيون. پنجاب جي خواجہ غلام فريد، بلا شاه، مهر شاه گولڙه شريف، شاه شمس سبزواري، شاه رڪن الدين عالم، سلطان باهو، غوث بهاول الحق ۽ داتا دربار ۽ بلوچستان جي بزرگن قلندر شاه ڪچي ڏٿي،(٢) صوفي غلام رسول وٽجارو "قلاتي" ، صوفي سيد عبدالوهاب ياڳ ناڙي (٣) جي عرس تي وڏي سڪ ۽ اڪير وچان حاضري پريندو هو ۽ نينهن کي نسنگ نروار ڪري سندن پڙ تي نچائيندو هو.

ساڳيءَ ريت سنڌ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾؛ جهنگل بيابانن توڙي جبلن ۾ وڃي جايون جوڙيندڙ بزرگن جون حاضريون ۽ چونڪيون بہ ڏنائين تہ ڪيترن بزرگن

(١) فقير گورڌن داس ۽ سانوڻ مل، فقير مسرور سان سموري حياتي سنگ پريندا رهيا. هن وقت بئي فقير گذاري ويا آهن. فقير گورڌن داس (وفات ٣-ڊسمبر ١٩٨٣ع) تي مرشد جي ايتري نگاه هئي جو ڪيس هندن نہ قبوليو ۽ ڪيس فقيرن سچل سائين جي جوار رحمت ۾ دفنايو ويو. (مؤلف)

(٢) قلندر شاه ڪچي ڏٿي، فقير غمدل جي سلسلي طريقت جو مرشد هو.، (گلزار غمدل صفحو ٣٨).

(٣) هي بئي بزرگ فقير بيدل سائين جي سلسلي طريقت جا مرشد هئا (پنج گنج، صفحو ٧٨).

جهڙوڪ، خواجا خيرالدين سڪر، قطب شاهه جهانيا . . . عنايت صوفي، فاضل شاهه، مصري شاهه، حمل فقير، نبي شاهه، وڳڻ ۽ روحل فقير جي درگاهن تي صوفياڻو ۽ عارفاڻو ڪلام ڳائي سڪايل فقيرن ۽ سالڪن جي دلين کي سرور پهچائيندو هو.

حسن وارن جي پانهي آهيان، جوڙ جتيءَ به تن جي ناهيان،
راتيان ڏينهان آيل تن جا، ڳڻ ويني تي ڳايان.

پنهنجي پير طريقت شهنشاه فقير بيدل عليه رحمة جي ميڙي تي ته "فقير مسرور"، درگاهه تي آيل فقيرن ۽ درويشن جا هٿ ڏئارينديءَ سندس خدمت چاڪري ڪندي خوشيءَ کان نه ڌاپندو هو ۽ رات جو سماع جي محفل ۾ اهڙو رنگ پري ڇڏيندو هو جو سمورا عقيدتمند ميڙي جا ٽئي ڏينهن وڏي قرار ۾ گذاريندا هئا.

سندس سدا حيات مرڪندڙ مورت، راڳ ۽ فقيري خُلق سبب، دولهه درازي سرڪار سچل سرمست عليه رحمة ۽ ڪنڊڙيءَ وارن بزرگن جي ميڙن تي به ساڳي صورت هوندي هئي ۽ اُتي به پاڻ مهمانن جي آجيان ۽ تواضح خاطر حاضر هوندو هو (۱).

انهيءَ خدمت جي سلسلي دوران هڪڙو وقت اهڙو به آيو جو کيس درگاهه بيدل سائين ۽ ڪنڊڙيءَ وارن بزرگن جي درگاهه جو خاص خليفو مقرر ڪيو ويو. "فقير مسرور" اها ذميداري به نهايت خوش اسلوبيءَ سان سرانجام ڏني. انهن بزرگن جي قرب جي پالوت به ايتري ته مٿس ايتري ته تي جو سندن ڪلام، نوادرات توڙي درگاهن جا پيا سيئي امور ۽ حال ڏاڍا "فقير مسرور" جي نگرانيءَ ۾ ڏنا ويا (۲)، جن مان فقير بيدل شهنشاهه جو خرقو، مُهر (۳)، بيراڳڻ ۽ ڪشتو خاص طور کيس فقيري زيور ڪري عطا ڪيا ويا.

---

(۱) سير جا ٽي ڏينهن، بولچند وسومل راجپال- ماهوار سنڌو اپريل ۱۹۳۷ع، صفحو ۱۰.

(۲) بيدل سرڪار جو ڪلام (سنڌي) بولچند راجپال کي ڏنو هئائين (آزاد بوڪ ڊيپو جيڪب آباد طرفان ڇپايل ۱۹۵۰ع جو مهاڳ) ڪنڊڙي وارن بزرگن جو ڪلام پروفيسر جهامنداس ياڻيه جي حوالي ڪيو هئائين. (جيڪو سندن پوين کان واپس مليو آهي) جنهن تان پروفيسر لطف الله بدوي استفادو ڪيو هو (ڪنڊڙيءَ وارن جو ڪلام- مرتب لطف الله بدوي جو مهاڳ.)

(۳) فقير بيدل سائينءَ جي "مهر"، مرحوم عطا حسين موسوي صاحب پاڻ فقير مسرور کان عارتياً ورتي هئي مگر اها وري واپس نه ڪيائون.

شهنشاھ فقير قادر بخش بيدل عليه رحمة جي چونڪيءَ متعلق پروفيسر جهامنداس ڀاٽيہ پنهنجي ياد جي ورقن کي اٿلائيندي لکي ٿو: (۱)

"سالن جي عرصي جي ڪهاڻي آهي تہ مون ڪيس بيدل جي درگاھ تي پنهنجي سنگت جي سرڪردي جي صورت ۾ ڏٺو. سندس ساز سريلا، سندس مرشد بيدل جي آواز جا وسيلا هئا، اهي اکر "بيڪس باجو" اڄ تائين ان رتائن اکين واري، هس مک هستيءَ جي يادگيري ڏياري رهيا آهن.

سندس لڳاتار رات جي سنائي ۾ چونڪيءَ جو پڙلاءُ اڃا بہ ڪنن ۾ گونجي رهيو آهي، جنهن سندس زبان تي اکر ئي هر گفتگو ڪندڙ لاءِ هوندا هئا، "مصريءَ کان بہ مٺا"، تيئن پاڻ بہ هر پهلو کان نازڪ نفيس، باريڪ ۽ برڪت وارو هو."

شهنشاھ فقير قادر بخش بيدل عليه رحمة جي ميلي تي، "فقير مسرور" پنهنجي پنجن ئي پٽن کي وٺي ويندو هو. شڪارپور کان ريل تي سکر ويندو هو، اتان ڪڏهن ريل تي تہ ڪڏهن آڳبوٽ تي يا ڪڏهن پنڌ روهڙيءَ اچي درگاھ جي حاضري ڏيندو هو.

پنهنجي پير مغان جي چونڪي سڄي رات ٻيهي ڏيندو هو ۽ جيسين صبح نہ ٿئي تيسين ڪلام مٿان ڪلام ڳائي پنهنجو توڙي ٻين جو روح ريجهائيندو هو.

ڊاڪٽر ميمڻ عبدالمجيد سنڌي لکي ٿو (۲) تہ:

"ڪيس پنهنجي روحاني رهبر حضرت "بيدل" سان بيحد عشق هو. هو پنهنجي مرشد جي ديدار لاءِ ور ور ڪري پيو ايندو هو ۽ چونڪي ڏئي پنهنجي روح کي راحت رسائيندو هو. سندس آخري عمر جي چونڪي راقم جي ٻڌل آهي، اهو روح پرور نظارو مون کان ڪڏهن بہ نہ وسرندو.

چاندوڪي رات هئي، هو پنهنجي محبوب "بيدل" ڏانهن منهن ڪري، بيدل جو ڪلام آلاپي رهيو هو ۽ سندس چانديءَ جهڙا اڇا وار، چنڊ جي چاندوڪيءَ ۾ چمڪي نور جي ذارائن جي ڏيکاري ڏئي رهيا هئا. چهرو ٻهڪي

(۱) مصنف جو احوال، ليکڪ، پروفيسر جهامنداس ڀاٽيہ، مسدس مسرور عرف هيرن جو هار- ڇپائيندڙ احمد بخش بدوي، ڇاپو ڇهون نومبر ۱۹۶۰ع، صفحو ۲.

(۲) تذڪرہ شعراء سکر، ڊاڪٽر ميمڻ عبدالمجيد سنڌي، سنڌي ادبي سوسائٽي سکر اپريل ۱۹۶۵ع، صفحو ۲۲۷-۲۲۸.

رهيو هو ۽ ان مان نور بکي رهيو هو. هو پنهنجي حال ۾ محو هو. سندس آواز ۾ سوز ۽ سر ۾ درد هو؛ جو سامعين کي مست بنائي رهيو هو."

"فقير مسرور" گهڻو ڪري پنهنجون ئي ذنون ناهي ڪلام ڳائيندو هو، ۽ ڳائڻ ۾ پاڻ سنڌي سليمي ڪافيءَ سان گڏ قوالي، شبد، ٻاجي، گنان، تيهه اکريون، مسدس، مخمس ۽ ڪلاسيڪي خيال ۽ ترانا به ڳائيندو هو.

خاص طور ادبي مشاعرن ۾ به پاڻ يڪتاري تي پنهنجو ڪلام پيش ڪندو هو. پوءِ جڏهن سنڌ ۾ ريڊيو اسٽيشن ڪراچي شروع ٿي ته ابتدائي سنڌي پروگرامن ۾ "فقير مسرور" کي به شرڪت جي دعوت ڏئي گهرايو ويو هو، جتي پاڻ سترهين فيبروري ١٩٥١ع تي به غزل پيش ڪيا هئائين(١).

"فقير مسرور" راڳ جو ادارو هو. درگاهن ۽ اوتارن تي باقاعدگيءَ سان راڳ سماع جو سلسلو شروع ڪرڻ سان گڏوگڏ ماڻهن ۾ ميٺ محبت جو ايترو ٻج ڇٽيائين جو شهر جي گهٽيءَ گهٽيءَ ۾ راڳ سرود جون محفلون شروع ٿي ويون.

شڪارپور جا رهواسي هونئن ئي سنو پائڻ، سنو کائڻ ۽ سنو هنڊائڻ سان گڏوگڏ راڳ سماع جا به متوالا هوندا هئا. انهيءَ ڪري شهر ۾ گهڻي وقت کان سنگيت ڪانفرنسون به ٿينديون هيون جن ۾ وسنت راءِ ڊيسائي، وشنو ڊگمبر، پائي لال، نارائڻ وياس، اومر ڪارناٿ ناڪر ۽ پٽورڌن جهڙا گني گويا اچي پنهنجي سنگيت ڪلا جي چنايتي ڪندا هئا(٢).

انهيءَ کان علاوه شڪارپور جي ڏرم اپڪار سوسائٽيءَ طرفان گائن ڪلا جي اپاسنا لاءِ ڪاروباري هانڊي جو بندوبست به هوندو هو، جنهن مانڊوي جي ٽڪيٽ هڪ رپيو ٻه آنا هوندي هئي. جن ۾ هند جا وڏا گويا ملڪ ارجن منصور،

(١) فقير مسرور جي مارچ ويهين تاريخ ١٩٥٠ع جي لکيل هڪ خط تان ورتل، جنهن لاءِ ميان رحيم بخش (ثاني) ٻڌايو ته انهيءَ پروگرام جا ٥٢ رپيا ڪيس مليا هئا، جنهن جو ڪانٽريڪٽ فارم به هو پر اهو هٿ نه ٿي سگهيو آهي. (مؤلف)

(٢) شڪارپور جا گويا ۽ موسيقار- احمد بخش بدوي، شڪارپور صدين کان جنوري ١٩٨٨ع صفحو ١٨٨.

ڪمارگنڏرو، وسنت ڊيسائي ۽ چٽنرجي جهڙا ناميارا گويا اچي گائن ڪلا پيش ڪندا هئا (۱).

"فقير مسرور" ٻاهران ايندڙ مهمان گوين جي منورتيءَ ۾ ڦيرو آڻڻ، شڪارپور جي گوين کي، انهيءَ چٽاڀيٽيءَ ۾ شامل ڪرڻ ۽ نون ۽ سيکڙاٽ گوين کي بہ موقعو ڏيڻ لاءِ سوسائٽيءَ جي مالڪن کي صلاحون ڏنيون جنهن جي ڪري استاد گامڻ خان پنهنجي نوجوان پٽن مبارڪ علي خان ۽ مراد علي خان ۽ خاندان جي ٻين گوين ۽ شاگردن سميت ميدان تي لٿو.

شڪارپور جي انهيءَ گويي خاندان جي شاگردن مان خانصاحب هادي بخش (۲)، اهو گويو تيار ٿيو جنهن تي خود سندس استاد، خانصاحب مراد علي خان بہ فخر ڪندو هو. انهيءَ کان علاوه عبدالغفور شيخ (۳) (سيرب بہ ناهيندو هو) ماستر غلام حيدر (۴) عرف گلشن صوفي، حافظ در محمد شيخ، فقير مولابخش، سيد عبدالرزاق شاهہ (۵) مائي الهرکي، سنت پرمانند جهڙا ناميارا ڳائڻا شڪارپور کي مليا.

انهيءَ دور ۾ گامڻ خان جي خاندان جا ٻيا گويا بہ ڏاڍا مشهور ٿيا، جن ۾

(۱) سير جا ٽي ڏينهن- ٻولچندو سومل راجپال- ماهوار سنڌو اپريل ۱۹۳۷ع، ص ٦.

(۲) خانصاحب استاد هادي بخش ذات جو ميمڻ هو، درزڪو ڪم ڪندو هو ۽ فقير مسرور جي پاڙي ۾ رهندو هو. سندس ورسي هر سال، سندس ئي گهر جي ٻاهران، سندس سيئي شاگرد گڏجي استاد ارباب خان ۽ وريل داس جي اگوائيءَ ۾ ملهائيندا آهن (مؤلف)

(۳) عبدالغفور شيخ جي سيلون منهن بازار ۾ گٽي جي سامهون هوندي هئي، پاڻ واندي وقت ۾ سيلون جي ٻاهران هارمونيم گوڏن تي رکي وڏي آواز سان ڪلاسيڪي راڳ پيو ڳائيندو هو، اٽڪل ٽيهارو سال اڳ سندس انتقال ٿي ويو آهي، ٻي اولاد هو، سندس عزيز اجا بہ قادر پير لڳ وينا آهن. (مؤلف)

(۴) ماستر غلام حيدر ذات جو شيخ هو، گلشن صوفيءَ جي نالي سان مشهور ٿيو، فلم ڪمپنيءَ جو تمام وڏو ۽ مشهور موسيقار ٿي گذريو آهي. سنڌ جي ناميازي فلمساز هدايتڪار مرحوم ايس گل جو استاد هو، پنهنجي استاد کي ياد رکڻ لاءِ سائين ايس گل ميوزڪ ڊائريڪشن ۾ پنهنجو نالو گل حيدر استعمال ڪندو هو (مؤلف)

(۵) سيد عبدالرزاق شاهہ، خانصاحب مراد علي خان جو شاگرد هو، تمام وڏو گويو ٿي گذريو آهي، ڪيترو وقت ريڊيو حيدرآباد تان ڳائيندو رهيو، ٽيهارو سال اڳ وصال ڪيائين سندس تجر، تلاءَ جي پرسان قادر پير جي صحن ۾ آهي. (مؤلف)

جمالو خان، بيبو خان، قدرت الله خان ۽ علي محمد خان(١) قابل ذڪر آهن، جيڪي بہ خانصاحب سينڌي خان سان گڏجي "فقير مسرور" جي عشق آستاني تي اچي راڳ جون محفلون مچائيندا هئا.

رند فقير محمد ڪتياڻ بہ "فقير مسرور" جيان يڪتاري تي نهايت سوز ۽ گداز سان ڳائيندو هو(٢) ۽ پنهنجي ڪلام ذريعي نينهن ڪي نروار ڪرڻ ۽ پنهنجي پرسوز آواز ذريعي اظهار ڪرڻ سندس خاص وندر ۽ وروڻهن هوندي هئي. پاڻ پير صاحب ڪوٽ ڏنيءَ جي جماعت ۾ تمام زبردست محفل مچائيندو هو. ان کان پوءِ نواب ولي محمد خان لغاريءَ جي محبت ۾ ڪيس اهڙو تہ ساءُ آيو جو ساندهہ ٽي سال وٽس گذاريائين(٣).

انهيءَ دور ۾ سندس ملاقات "فقير مسرور" ۽ سينڌي خان سان ٿي(٤) ۽ پوءِ تہ ڪيترو وقت ڪيترين ئي رنداڻيون محفلون مچايائون.

---

(١) استاد گامڻ خان چاچران شريف جي رهائش ڪانپوءِ ڪجهہ وقت مير علي مراد والي رياست خيرپور وٽ رهيو پوءِ اچي شڪارپور ۾ رهيو، جنهن ئي ڪيس مبارڪ علي خان، مراد علي خان، علي محمد خان ۽ بيبي خان جاوا ۽ قدرت الله خان ۽ جمالو خان بہ شڪارپور ۾ جاوا (روايت، استاد ظفر علي خان ولد خانصاحب قدرت الله خان کان گواليار گهراڻي جي ملبل شجري تان ورتل).

(٢) محمد فقير ڪتياڻ، سن ١٩٧٨ع ڌاري جاتو، وڏو صوفي شاعر ۽ راڳي تي گدريو آهي. پاڻ پير سائين پاڳاري حضرت شاهہ مردان عرف ڪوٽ ڏنيءَ کان توحيد جي تلقين ورتائين. حالانڪ پير صاحبن جي جماعت ۾ ڪنهن کي بہ ساز تي ڳائڻ جي اجازت نہ هئي پر محمد فقير ڪتياڻ جي آواز ۽ حال کي ڏسي پير سائين ڪيس يڪتاري تي ڳائڻ جي اجازت ڏني (رسالو محمد فقير ڪتياڻ، صفحو ٦)

(٣) نواب ولي محمد خان لغاري، محمد فقير ڪتياڻ جو درد ڀريو آواز ٻڌي چيو هو تہ هڪ درويش سنهي آواز ۽ سهڻي شڪل وارو، اسان جي دفتر جو سنڀاليندڙ ايندو، پوءِ جڏهن سندن ملاقات ٿي تہ محمد فقير بہ ساندهہ ٽي سال وٽس رهي پيو. (رسالو محمد فقير ڪتياڻ، صفحو ٨)

(٤) محمد فقير ڪتياڻ نيٺ سينڌي خان کي پاڻ سان وٺي وڃي هالا ۾ رهايو ۽ جتي ١٩٤٨ع ۾ سندس ئي منصوري منخاني تي سينڌي خان جو روح عنصري قفس مان پرواز ڪيو. (ياد رفتگان- مصنف مخدوم محمد زمان طالب المولى، صفحو ٤٤).

"فقير مسرور" جي دور ۾ ٻيا جيڪي مشهور بزرگ ڳائڻا پيدا ٿيا انهن ۾ مکيه ڀالو ڀڳت ڪنور رام سنت جو آهي جيڪو پنهنجي درد واري آواز سان محبت ۽ انسانيت جو پرچار ڪندو هو، پيرن ۾ ڇيريون ٻڌي، عشق ڪي ڪڏائيندو ۽ نچائيندو هو. سندس محبت جو رستو "فقير مسرور" سان به ڏاڍو گهاٽو هوندو هو. انهيءَ محبت جو ذڪر خود "فقير مسرور" پنهنجي ڪلام ۾ ڪيو آهي. چوي ٿو:

هن سمي ست پرش صوفي سنت ڪنور رام هو،
نوجوان نهنو سخي گلبدن گلفام هو.

انهيءَ دور جي مشهور ڳائڻن مان "ماستر چندر" به "فقير مسرور" سان وڏي عقيدت رکندو هو. خاص طور جڏهن شڪارپور ڪنهن منڊوي ۾ شرڪت ڪرڻ ايندو هو ته "فقير مسرور" جي درشن لاءِ وٽس ضرور ايندو هو، ان کان علاوه به ڪيترائي ٻيرا شهنشاهه بيدل فقير، اڏيري لال ۽ جهوڪ ميران پور جي ميلن تي گڏجي سنگ پريندا هئا.

ڪوٽ ڏيجيءَ ۾ مير علي نواز "ناز" (١٨٨٤-١٩٣٥ع) وٽ به راڳ جون وڏيون محفلون ٿينديون هيون جن ۾ گهڻو ڪري لاهور جي ڳائڻي اقبال بيگم عرف بالي(١) وٽس ڳائڻ ايندي هئي جا سرڪار سچل سرمست ۽ شهنشاهه بيدل فقير جي عرس تي به چونڪي ڏيڻ ايندي هئي ۽ "فقير مسرور" سان به وڏي عقيدت هوندي هئس.

عرس دوران خاص طور "فقير مسرور" کان اجازت وني پهريائين پنهنجو راڳ ڪلام پيش ڪندي هئي جنهن کان پوءِ باقي رات سندس سامهون ويهي "فقير مسرور" جي درد ۽ عشق جا ورلاپ ٻڌندي هئي. عقيدت وچان پاڻ ڪيس ستار، طبلي جي جوڙي ۽ هڪ باجو به سوکڙيءَ طور ڏنو هئائين ۽ ان سان گڏ پنهنجي هڪ يادگار تصوير پڻ "فقير مسرور" کي پيش ڪئي هئائين(٢).

---

(١) ڪليات ناز ۾ هيءَ روايت حاجي محمد حداد جي ايم اي جي مونوگراف تان ورتل آهي، ص ٧.

(٢) اقبال بيگم جي اها يادگار تصوير فقير مسرور جي ذاتي تصويرن ۾ رکيل هئي جا چند سال اڳ ڪنهن گم ٿي وئي آهي.

صدري روايت(١) آهي تہ هڪ ڀيري مرحوم غلام حسين واگهي (فقير مسرور جي سنڌو) لاهور جي معروف ڳائڻي مختيار بيگم کي شڪارپور ۾ ڳائڻ لاءِ گهرايو هو، انهيءَ محفل ۾ فقير مسرور بہ ڳايو هو ۽ مختيار بيگم ۽ سازن گڏ آيل خانصاحب عاشق علي خان، فقير جي دلگداز آواز ۾ راڳ ٻڌي کيس پنهنجي هارمونيم سوکڙيءَ طور ڏني هئي(٢).

پاڪستان ٺهڻ کان پوءِ جيئن تہ سنگيت جي اڪثر ڪنڌڙ هندو بہ سنڌ مان لڏي ويا تہ سنگيت جا اهي هاڻا بہ اُجڙي ويا. ان کان سواءِ شڪارپور جي هن گويي خاندان جا ڪجهہ بزرگ گذاري ويا تہ ڪجهہ لڏي سکر، حيدرآباد ٽنڊي آدم ۽ ڪراچيءَ وڃي رهيا ۽ حالانڪ "فقير مسرور" ملازمت سانگي لاڙڪاڻي ۾ رهڻ لڳو هو پر ان جي باوجود پاڻ شڪارپور جي محفلن کي قائم دائم رکڻ لاءِ مستقل مزاجيءَ سان راڳ جي محفلن کي برقرار رکيائين.

پوءِ جڏهن رٽاير ڪري شڪارپور آيو تہ وري شهر جي نوجوان ڳائڻن جي همت افزائيءَ لاءِ نئين سر نوان راڳ منڊل مرتب ڪيائين، جنهن جي ڪري شاستري سنگيت سان گڏ سنڌي راڳ وڏي اوج تي رسيو.

"فقير مسرور" کي پنهنجي سيني دوستن، فقيرن، سُنگ وارن سائين سان ڏاڍي پريت هوندي هئي ۽ انهن جو ڪنهن نہ ڪنهن حوالي سان پنهنجي ڪلام ۾ ذڪر بہ ڪيو اٿائين. فقير موريل لاءِ چوي ٿو:

ڏمالي شاهہ جا موريل، موالي مير کي پرتل،
ڪري "بدويءَ" سندي هل پل، سچو سردار ميران شاهہ.

پنهنجي پياري رفيق حافظ احمد جي وفات تي سوگوار دل ۽ اشڪبار اکين سان ڪلام لکيو اٿائين جنهن جون ڪجهہ سٽون هن طرح آهن:

وڃن ٿا وڃن ٿا - رناهو وڃن ٿا،
آهي ڪو جو تن کي موٽائي مڃائي،
هئا گڏ اسان سان، کهڙي ڳالهہ کان هو،
جدائيءَ جو دل تي ويا داغ لائي.

(١) هيءَ روايت مرحوم غلام حسين واگهي جي زوجہ محترمہ کان ملي آهي جا فقير مسرور جي نسبتي همشيره (سالي) آهي.

(٢) اها هارمونيم، سائين احمد بخش بدوي، فدويءَ کي سنڀالڻ لاءِ ڏني آهي. جيڪا مؤلف وٽ اجا محفوظ آهي.

حافظ احمد گويي جي وفات کان پوءِ محفل ۾ جڏهن به ڪيس پنهنجي پياري ساٿيءَ جي ياد ايندي هئي ته پاڻ راڳ پوريا مان هينيون ڪافيون ڳائيندو هو:

١- جوڳيئڙن جا الا، ساميڙن جا الا، ڳران ٿي ڳڻ ڳايون،
محب مسافر مون وٽ هُيَڙا، ڪيچ ويا ڪلهه ڪاهيون.

٢- جودم جيئنديس جيڏيون جڳ ۾، ياد ڪيو رت رئندس،
جنهن واٽ ويا ساميئڙا، واٽ اها ڪڏ ويندس.

حافظ احمد ڪان پوءِ وري جڏهن "فقير مسرور" جو والد گذاري ويو ته سندس پرجي ويل زخم اڪلي پيا، ۽ پاڻ انهيءَ صدمي کي برداشت ڪرڻ جا وڏا جتن ڪيائين؛ انهيءَ غم جو اظهار به پاڻ ڪيترين ڪافين ۾ ڪيو اٿس. خاص طور ڪنهن عزيز جي شاديءَ جي موقعي تي ڪنهن دل گهرئي دوست ڪانئس راڳ ٻڌڻ جي فرمائش ڪئي هئي ته ڳائيندي پاڻ اشڪبار ٿي ويو هو، ۽ انهيءَ ڪيفيت ۾ پنهنجي اندر جو سوز هن طرح بيان ٿي ڪيائين:

اڄ ٿي ڏڏيل هيس ڏاڍن ڏکڙن جي، آئي ياڳ ياڳين دوري جتن جي،
وري درد دُوڙون، سرنو ساماڻو.
لکيو انگ پاڙيان "مَسرُورَ" پنهنجو، چلي ڪونه چارو لڳو عشق اهنجو،
پلئهِ پنڌ پتيون آيم اوراڻو.

"فقير مسرور" جي راڳ پيروڀءَ ۾ ڳايل اها ڪافي، پنهنجي دور جي ايتري ته پرسوز ۽ مقبول ڪافي رهي آهي جو اڄ به ساڳيءَ ڌن ۾ ڳائجي پئي. ساڳيءَ طرح بيون به ڪجهه ڪافيون اجا تائين ڳائجن پيون جيڪي "فقير مسرور" پنهنجي درد ڀري آواز ۾ ڳايون هيون. جهڙوڪ:

ڪافي ڪلياڻ:

- ادا پانڌي ڏجان نياپو، وجي دلدار دلبر کي.

ڪافي ڪنيات:

- سڪ اوهان جي سردار- جيرو منهنجو جيئڙو جلايو.

ڪافي ڪوهياري:

- ڪاڪيون ڪين سري الا- پرينءَ بنا پل هڪڙو.
- ڏوراپا ڏينديس الا- ڪاڪيون ڪيچيئڙن کي.

ڪافي پهاڙي:

• ديدار دلبر جو ٿيو، اڄ رات يارو خواب ۾.

"فقير مسرور" پنهنجو سمورو ڪلام طرب واري حالت ۾ ۽ جهونگاريندي چيو آهي ۽ جيئن ته ڪيس راڳ جي وڏي ڄاڻ هئي ان ڪري اهي ڪلام بي اختيار ڪنهن نه ڪنهن راڳ جي روپ وٺي بيهندا هئا، اهڙيءَ طرح سندس ڪل ڪلام اٽڪل ٽيهن راڳن ۾ چيل آهي، جهڙوڪ:

ڪنيات- پهاڙي- ٽوڙي- ڪلياڻ- پيروي- ڪونسيو- ڪونسي ڪانرو- بلاول- سورٺ- تلنگ- سهٽي- ڌناسري- آسا- پوريا- پٽ مجري- حاصلپوري- جهنگلو- پورب- لوڙائو- بروو- پيلو- زلو- جوڳ- بسنت- راڻو- ڪوهياري- ڪاريهر ۽ بنسو.

"فقير مسرور" پنهنجي حياتيءَ ۾ پنهنجو ڪلام ايترو نه ڳايو جيترو ٻين بزرگن جو ڪلام ڳايو هئائين. خاص طور جيترو ڪلام شهنشاهه فقير بيدل سائينءَ جو "فقير مسرور" ڳاتو، اوترو اڄ تائين ڪنهن نه ڳايو آهي، ان ڪان علاوه حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جو ڪلام، لطيفي دنبوري تي ڳائيندو هو(١).

سنڌيءَ ۾ موسيقيءَ جي ڪتاب نه هجڻ سبب پاڻ "رهنمائي موسيقي" نالي ڪتاب به لکيائين(٢)، پر افسوس جو وڏي جاکوڙ جي باوجود اهو ڪتاب هٿ لڳي نه سگهيو آهي.

ان ڪان علاوه پاڻ سنڌ جي عالمن ۽ بزرگن لاءِ امام ابو حامد بن محمد بن محمد الغزالي جي ڪتاب احياءُالعلوم مان "راڳ ۽ سماع" جو حصو سنڌيءَ ۾ "راڳ جي شرعي حيثيت" جي عنوان سان ترجمو ڪيائين جنهن ۾ حوالي طور سنڌي شاعرن جو ڪلام به دليل لاءِ پيش ڪيو اٿائين.

هي مضمون سندس وفات جي اٽڪل ٢٨ سالن ڪان پوءِ، سندس ئي هٿ اکرن ڪي محفوظ رکڻ لاءِ اطلاعات کاتي سنڌ طرفان شايع ٿيو(٣).

---

(١) هي دنبورو وقت ۽ حالات جي ڪري محفوظ نه رهي سگهيو، جنهن تي پاڻ تارن جي ڇيڙ به ساڳي (پنهي طريقن) يعني- سيد غلام شاهه ۽ سنڌيءَ جي مشهور فنڪار موهن ڀڳت جهڙي رکندو هو.

(٢) ادباءِ وطن، ليکڪ: مرحوم مولائي شيدائي، ماهوار اديب سنڌ لاڙڪاڻو جون ١٩٤٢ع ص ٣٣.

(٣) ماهوار پيغام ڪراچي مئي جون ١٩٨١ع (رجب شعبان ١٤٠١هه) ص ٣٩ ڪان ١٣٠ تائين.

"فقير مسرور" پنهنجي ڪلام ۾ سازن جو ذڪر به ڪيو آهي، سندس سخن جي انهيءَ سينگار جو رنگ جابجا آهي، جن مان ڪجهه سٽون مثال طور پيش ڪجن ٿيون:

• چوري چت چنوڙي- نڪ ۾ وجهانءِ نوڙي،
ٻڌين ڇو نه ٿي ٻوڙي- **دهلن جي ڏان ڏان**.
سچ چوئي "مَسرُورُ"، وڄي ٿي وهلورُ،
سٽي پيو ٽئي سور، **جهنجهڻ ۽ جهانجهان**.

• ڏس ذريعي ضرب **مضرب** سان وڄي ٿو جئن **رباب**

• **آلاپ طبلي تال ۾**- غوطا هڻي غازي غواص

• طبع کي جا تَر ڪري، سال **تال واري تار** ٻُڌ.

• **طبله ساز سارنگي** وهه وا- ڏان ڏان ڏم مچايا وي.

• **يڪتار دل** جو ڇائي، ممتا ۽ موهه مٽائي،
ان پر چڱو جڳائي ناتو نماز سان.

• ڪر ذڪر الله هو هو، پُرجهي **پخواز** سان.

• **باجي ستار** وانگر، رين رين سوا ٻيو سُرُ
سرگم نه ٿو سٽائي، **چوتار** ڪنهن طرح.

• ڪيو ڳت ڳت وڄائج تون ته انحد **ناد** پڇري ۾.

• جٿ وڄدا **طبل نغارا**، اٿ وينديءِ نيڪ نمازي،
جٿان وڄدي نينهن دي **نوبت**، عام ڪرن اٿ آزي.

• ڪي تا متي واري وسائن، ڪي خوشيءَ **واڄا** وڄائن.

• **ڇم ڇم جو ڇير** مان جئن، ڦم ڦم پويم ڪن ٿي،
مدهوش پيي هجان ته به هوشيار ڪيئن نه ٿيندس.

• گداگر هڪ اچي اتهين پئي **تنبور** تي ڳايو.

• جوڙيو اهڙو عجب مون ريجهه پنهنجيءَ لئه **رباب**

• جهاڳي بحر چڙهيا سي، ڪاهي ڪين تي رسيا سي،
اتهون اڳي هليا سي، هڻي نينهن جو **نغارو**.

ادبي خدمتون:

شڪارپور جي مردم خيز مٽيءَ مان جتي وڏا وڏا نثر نويس ۽ شاعر پيدا ٿيا آهن، اتي علم ادب، تاريخ، ثقافت، تصوف ۽ طب جا به وڏا وڏا ڏاها ۽ صوفي فقير پيدا ٿيا آهن. هن شهر جي اوائلي دور ۾ سيد باقر شاه جيلاني، حضرت سلطان ابراهيم شاهه، مهر شاهه غازي، نواب تارڪ طريل، حاجي لطيف شاهه جيلاني، حاجي فقير الله علوي، سيد منچر شاهه بخاري، حضرت امين شاهه چشتي، حضرت الف شاهه شهيد، حضرت اول شاهه ۽ شاهه حسين بخاري عليه رحمة جهڙن سوين بزرگن جي ڪري شڪارپور جو ماحول تصوف جي مهڪ سان مهڪيل هو.

انهيءَ سڳنڌ ۾ ويدانت جو وڏو شاعر سامي (۱۸۵۰-۱۷۳۰ع) پيدا ٿيو. جنهن کان پوءِ ملان اويس، (۱۸۳۰-۱۷۷۰ع) ملان صاحبڏنو (۱۸۴۲-۱۸۷۰ع) محمد عارف صنعت (۱۸۸۹-۱۷۹۵ع) پيدا ٿيا. جن جي دور ۾ ئي سنڌي شاعريءَ جي موضوعن ۾ تصوف سان گڏ قومي ۽ سماجي رنگ به باقاعدي شامل ٿيو ۽ سنڌي شاعرن عشق ۽ عروض جي اوج ۽ موج ۾ غزل، ڪافيون ۽ نظم به لکڻ شروع ڪيا. ساڳئي ئي زماني ۾ حاجي امام بخش خادم (۱۹۱۸-۱۸۵۸ع) مير علي نواز علوي (۱۹۲۱-۱۸۵۱ع) ۽ آغا صوفي (۱۹۳۸-۱۸۸۹ع) حضرت عبدالغفور همايوني مفتون (۱۹۱۹-۱۸۴۴ع) درويش بيدل فقير (۱۹۳۹-۱۸٦۵ع) به علم فضل ۽ عشق جي عنايتن جا واهڙ وهائي رهيا هئا. انهيءَ ئي خوبصورت ماحول ۾ ”فقير مسرور“ جو جنم (۱۸۹۴ع) ۾ ٿيو.

مشاعرن ۾ شرڪت:

سنڌ پنهنجي جاگرفيائي حسن، ثقافتي نزاڪتن ۽ علمي ادبي ذوق جي ڪري آڳاٽي وقتن کان ثقافتي ۽ علمي ادبي سرگرمين جو گڙهه رهي آهي، جتي، ڳوناٺن علائقن ۾ سگهڙپائيءَ جا ٻول، ڳجهارتون، مناظرا، لوليون، لوڪ گيت ۽ سهرا جڙندا ۽ جهونگاربا رهيا آهن ته شهري ماحول ۾ رهندڙ عالمن اديبن شاعرن ۽ فنڪارن، علمي ادبي مجلسون، مشاعرا، ڪانفرنسون، سيمينار ۽ راڳ جون محفلون منعقد پئي ڪيون آهن.

سن ۱۹۱۵ع ڌاري جڏهن حاجي محمود خادم لاڙڪاڻوي جي ڪوشش

سان بزم مشاعره جو بنياد پيو(١) تہ هن پنهنجي شهر جي ساٿين سان گڏ سنڌ جي ٻين شاعرن کي بہ سڪ جو سڏ ڏنو، جنهن جي نتيجي ۾ سنڌ جي مختلف شهرن ۾ مشاعره ڪانفرنسون منعقد ٿيڻ لڳيون. انهيءَ دور ۾ ئي حاجي محمود خادم، "فقير مسرور" کي دعوت ڏئي مشاعرن ۾ شرڪت ڪرڻ لاءِ راضي ڪري ورتو.

"فقير مسرور" پهريون ڀيرو سال ١٩٢٥ع ۾ بزم مشاعره طرفان منعقد ڪيل ٻي ادبي ڪانفرنس ۾ شرڪت ڪئي، جنهن جو حوالو ڏيندي قاضي عبدالمنان ايڊووڪيٽ پنهنجي خطبي ۾ لکيو آهي(٢) تہ:

> "هن ڪانفرنس ۾ هندستان جا مشهور معروف علم دوست صاحبزاده آفتاب احمد عليگ، مولانا حبيب الرحمان ۽ مسٽر ابراهيم شريڪ ٿيا هئا ۽ سنڌي شاعرن مان فقير غلام علي مسرور، ميان محمد هاشم مخلص، مرزا فاضل، ميان محمد بخش واصف، حافظ حيات شاهہ ۽ حاجي محمود خادم ڪانفرنس ۾ آيل هئا."

پوءِ جڏهن سال ١٩٣٦ع ڌاري "فقير مسرور" جي بدلي براج مختياڪار لاڙڪاڻي وٽ ٿي تہ لاڙڪاڻي جي ٻن شاعرن جهڙوڪ نواز علي نياز، غلام عباس قادري ۽ حاجي محمود خادم، کيس پنهنجي ماهوار ادبي مشاعرن ۾ شرڪت ڪرڻ تي مجبور ڪيو ۽ اهڙيءَ طرح "فقير مسرور" جو مشاعرن ۾ باقاعدگيءَ سان شرڪت ڪرڻ جو دور ١٩٣٦ع کان شروع ٿئي ٿو.

لاڙڪاڻو تڏهن سنڌ جو اهو شهر هو جتي ان دور جا مشهور شاعر جهڙوڪ: ميان علي محمد قادري (١٨٥٦-١٩٤٠ع) ديوان ڪشن چند بيوس (جنم ١٨٨٥ع) غلام سرور "فقير" قادري (١٨٨٦-١٩٣٢ع) نواز علي نياز (١٨٩٢-١٩٥٩ع) حاجي محمود خادم (١٨٩٥-١٩٦٠ع) محمد چنل فدا (١٩٠٢-١٩٦٣ع) عبدالفتاح عبد عاقلي (وفات ١٩٧٣ع) ادبي محفلون ۽ شاعرائيون جولانيون ڏيکاري رهيا هئا جيڪي "فقير مسرور" جي صورت، سيرت، قلبي واردات ۽ ڪلام جي اسلوب بيان کان ڏاڍو متاثر هوندا هئا.

---

(١) مهاڳ، مهراڻ جا ماڻڪ، پاڪستان پبليڪيشن ڪراچي، صفحو ٧.

(٢) تحفہ لاڙڪاڻہ، آڪٽوبر ١٩٤٩ع، صفحو ١٣.

انهن كانسواءِ لاڙڪاڻي ضلعي جا ٻه صوفي شاعر، ميان عبدالخالق دايو بمعروف "غمدل فقير" (١٤ مئي ١٨٨٧ع-١٥ مئي ١٩٧٢ع) ۽ فقير هدايت علي تارڪ "نجفي" (١٨٩٤-١٩٣٩ع) به "فقير مسرور" جا گهاٽا يار هوندا هئا ۽ وٽس شڪارپور وڃي به ساڻس وڏيون ڪچهريون ڪندا هئا.

"فقير مسرور" جو لاڙڪاڻي ملازمت وارو عرصو به سندس علمي ادبي، فني ۽ ثقافتي سرگرمين ۽ شهرت جو نهايت شاندار دور رهيو آهي، جنهن ۾ پاڻ علم فن ۽ ثقافت جي جذبي سان سرشار، هر محفل ۾ عجز ۽ انڪساريءَ جي پيڪر جيان پيش ٿيو. پاڻ لاڙڪاڻي جي پيارن ۽ نامور شاعرن، دوستن سان به هر قدم تي ساٿ ڏنائين. بزم مشاعره جي مختلف شهرن ۾ سڏايل ادبي ڪانفرنس ۾ شرڪت ڪيائين. انهن جي ڏنل مصرع طرح تي پنهنجون تخليقون پيش ڪيائين.

سندس ڪجهه يادگار مشاعرن جو تفصيل هن ريت آهي:

(١) "بزم مشاعره لاڙڪاڻي طرفان جنوري ٣١-١٩٤٢ع تي ميان عبدالفتاح عبد جي صدارت هيٺ مشاعرو نمبر ٢٣ منعقد ٿيو جنهن جي طرح مصرع هئي،

"پل ڪري پيو هو جفا پر تون وفا ڪان منهن نه موڙ"

هن طرحي مشاعري ۾ سيد غلام مصطفيٰ شاهه مظهر (سيوهڻ) حاجي محمود خادم، امير علي شاهه (سکر) مخدوم محمد زمان طالب المولیٰ (هالا)، غلام عباس قادري، غلام سرور عاقلي، حڪيم لال چند (شهدادڪوٽ)، پرسرام ڪراچي، عطا محمد سوهو حامي (خيرپور)، غلام حسين تهيم (حيدرآباد)، محمد نعيم صديقي، محمد بخش واصف (حيدرآباد)، خليفو محمد عمر هالائي ۽ "فقير غلام علي مسرور بدوي" شڪارپوري سان گڏ اٽڪل ٽيهه کن ٻين شاعرن به شرڪت ڪئي هئي. ڏنل طرح تي سڀني شاعرن پنهنجا ڪلام مشاعري ۾ پيش ڪيا، جن مان ڪجهه شاعرن جو ڪلام اديب سنڌ مارچ ١٩٤٢ع واري شماري ۾ شايع به ٿيو، انهن ۾ "ميان غلام علي مسرور "فقير" جو ڪلام به شامل آهي، جنهن ۾ به سندس صوفياڻو رنگ شامل آهي:

يار سان ياري رکي ان جي جفا کان منهن نہ موڙ،
پل ڪري پيو هو جفا پر تون وفا کان منهن نہ موڙ.

صبر ذاري سور سهہ سڀ جئن سنا صابر حسين،
پير ڪربل ۾ ذري ڪرب و بلا کان منهن جو موڙ.

ڪين ڇہ جوروجفا تون، هي عنايت عيش چاڻ،
جو گهرڻ ريءَ تو ملي، اهڙي عطا کان منهن نہ موڙ.

(٢) بزم مشاعره لاڙڪاڻي طرفان ٣١ مارچ ١٩٤٢ع تي ميان گوهر خان يڪتا جي صدارت هيٺ مشاعرو نمبر ٢٥ منعقد ٿيو، جنهن جي طرح هئي:

نہ پڇ بيقراريءَ جي مون کان خبر، رهان تو سوا ان جي دائم اداس.

هن مشاعري ۾ لڳ ڀڳ ٥٢ شاعرن پنهنجا شعر پيش ڪيا. هن مشاعري ۾ "فقير مسرور" بہ شرڪت ڪئي هئي جنهن سان گڏ ٻين بہ ڪيترن ناميارن شاعرن شرڪت ڪئي هئي جهڙوڪ: قريشي عبدالحي جهانگي، حاجي محمود خادم، امير علي شاهہ موسوي سوز (سکر)، محمد صديق عيساڻي صديق (نوابشاهہ)، صوفي غلام قادر (خيرپور)، عبدالفتاح عبد، عطا محمد ملڪاڻي (دادو)، عبدالغفور پرڳڙي (شهدادڪوٽ)، مرزا اجمل بيگ فاضل (حيدرآباد)، سوسن بيگم فضا، مس تابان، حڪيم محمد چتل فدا، سيد لطف علي شاهہ، منظور نقوي (ٽنڊو جهانيان)، حڪيم لال چند صوفي مجروح، محمد بخش واصف (حيدرآباد) (١).

هن طرحي مشاعري ۾ "فقير مسرور" جيڪو غزل پيش ڪيو هو ان جي موضوع ۽ فڪري گهرائيءَ سان گڏ ان ۾ صنعت واسع الشفتين جي حسن جو اضافو بہ آهي يعني سندس هن غزل ۾ ڪوبہ اهڙو حرف استعمال ڪيل نہ آهي جنهن جي اچارڻ سان چپ پاڻ ۾ ملن، چوي ٿو:

رهان تو سوا تنهنجي ساجن اداس،
ڏسي حال هيٺو هي ڪر ڪو قياس.

---

(١) ماهوار اديب سنڌ مئي ١٩٤٧ع، صفحو ١٧.

هٿي هجر سينو ڪيو تار تار- لڇي لون، لونءِ تي لڳي لنو لغار،
ڏڙي درد لاتي وئي سرت سار، نهوڙي نيو عشق هوش و حواس.

ڪٿي نيڻ "خوشدل" ڏي هاٿي نهار- ڇڏي رنج راٽا اچي گڏ گذار،
سدا رات ڏينهان رڙي زارو زار- ڪري تو اوان ڪي ارداس داس.

هڪ ته پاڻ پنهنجو ڪلام نهايت پر سوز آواز ۾ ترنم سان پيش ڪندو هو، مثان وري سندس ڪلام ۾ معنوي حسن ۽ هڪ مشڪل صنعت ڪي ڪافيءَ جي گهاڙيٽي ۾ تن اندروني قافين ڪي اينتري سلاست ۽ سادگيءَ سان چٽي ونڻ تي ڪيس ڏاڍو داد مليو ۽ ڪيس فرمائش ڪئي وئي ته ڪو ٻيو ڪلام به ارشاد ٿئي. جنهن تي پاڻ مرڪي وينو ۽ ڪجهه سيڪنڊن جي توقف کان پوءِ ساڳئي ئي قافيي ۾ في البديهه جهونگارڻ شروع ڪيائين:

عجب يار جو آهي رنگين لباس،
سڃاڻي ته ڪو ڪيس معنيٰ شناس.

ڪٿي اسم آدم ڪٿي نوح نام، ابيچند قاضي ڪنيو يا شيام،
ڪٿي مست سڏجي ڪٿي مسترام، ڪٿي رامچندر ڪٿي رامداس.

سوين پنهنجا نالا سڏائي تو يار، ڪري ڪين سگهجي انهن جو شمار،
مگر يار منهنجو سو عالي وقار، سڏائي علي ڪٿ ته ڪاٿي عباس.

سندم يار جا سچ عجائب هزار، ڪجن جٺن ته پاٽيءَ جا ڪيئي اچار،
نه پاٽي پيو گر ندي ذار ذار، ڪٿي سڏجي سنڌو ته ڪاٿي بياس.

ڪري مان "مسرورؔ" رهٽيءَ رهاءِ، اُهو آ اُهو آ، اهو گيت ڳاءِ،
نه خالي جڳهه تي ڪا ان ڪانسواءِ، مٿي هيٺ هرجا آ ان جو نواس.

ڪلام جي تخليقي ۽ فڪري پرواز مان پورو اندازو لڳائي سگهجي ٿو ته اهو ڪلام چوندي "فقير مسرور" ڪهڙي ڪيفيت ۾ هوندو ۽ ان جي ٻڌڻ سان سامعين تي ڪهڙي ڪيفيت طاري ٿي هوندي. پاڻ جڏهن ڪلام پورو ڪيائين تڏهن به سندس آواز ۽ لفظن جي گونج ماحول ۾ ڦهليل هئي ۽ ان ئي پرسڪون ڪيفيت ۾ پنهنجي ڪجهه شاعر دوستن جا نالا وٺي هڪ اضافي بند چيائين:

ڪٿي نانءُ ناظم، ڪٿي عبد جوش، ڪٿي سڏجي عاشق سوخانه بدوش،
ڪٿي نانءُ اختر رهي پرده پوش، ڪٿي آهه يڪتا سو صاحب قياس.

سامعين جڏهن "فقير مسرور" جي واتان انهن ئي سرن ۾ پنهنجا نالا ٻڌا تڏهن وجي محفل جي ان ڪيفيت ۽ خمار جو سحر ٽٽو ۽ هر طرف کان واهه واهه ٿي وئي. انهيءَ ڪلام جي اثر سبباں ڪيترن شاعرن اتي سندس دست بوسي ڪئي ۽ ياڪر پائي سندس محبت، فن ۽ اعليٰ خيال ۽ فڪر جي اظهار جو اعتراف ڪيو هو.

(۳) جڏهن "فقير مسرور" جي پيار پرئي ڪلام ۽ سندس خوبصورت ادائگيءَ سبب بزم مشاعره طرفان ۳۰ اپريل ۱۹۴۲ع تي جيڪو مشاعرو نمبر ۲۶ منعقد ڪيو ويو هو تنهن جي صدارت "ميان غلام علي مسرور فقير" کان ڪرائي وئي هئي. هن مشاعري ۾ سندس حسن ڪلام ۽ حسن بيان جا سوين شائق ۽ مشتاق اچي مڙيا هئا.

هن مشاعري ۾ خليفو محمد عمر اختر هالائي، تابان بيگم، فخرالنساءِ مونس، غلام عباس قادري جوش، عبدالحي جهانگي، داغ صاحب، پگوان داس، ڊاڪٽر ڏيئومل روشن، صوفي غلام قادر، عيساٽي محمد صديق، انند عاشق، محمد عظيم عاجز نوابشاهي، سويو خان جمالي (اوستو محمد)، محمد ڪامل عاصي، پير شاهنواز جيلاني عارف، عطا محمد سوهو حامي، رشيد احمد لاشاري، شفيع محمد سليم هالائي، عزيز الله مجروح، حڪيم لال چند صوفي (شهدادڪوٽ) محمد نعيم وجدي شڪارپوري ۽ ٻين ڪيترن شاعرن شرڪت ڪئي هئي.

حسب دستور مشاعري جي طرح هيٺ ڏنل هئي:

مون کان وڌيڪ ڪير آ دنيا ۾ بدعمل،
رحمت کي آهه ڪهڙي، گنهگار جي تلاش.

مشاعرو ته نهايت شاندار طريقي سان اختتام پذير ٿيو پر هر ڪنهن کي انتظار هو "فقير مسرور" جي مشڪ ۽ عنبر پکيڙيندڙ محفل جو، سو جيئن ئي مشاعرو ختم ٿيو ته "فقير مسرور" جي محفل شروع ٿي. حاضرين جي فرمائشن ۽ صدائن ۾ پاڻ به دل کولي پنهنجو توڙي ٻين صوفي شاعرن جو ڪلام ڳائي محفل کي يادگار رونق بخشيائين، انهيءَ ڪيف ۾ پنهنجو هڪ تازو غزل به ڳاتو هئائين جيڪو پوءِ ماهوار اديب سنڌ جون ۱۹۴۲ع جي شماري ۾ شايع ٿيو، جنهن جو مطلع هن ريت آهي:

منهنجي مستيءَ جي سبب ڪان مست هي [illegible]ي شراب،
ورنہ مون ڪان پريرو آ ساگيو [illegible] آب ناب.

(۴) بزم مشاعره طرفان تين سنڌ مشاعره ڪانفرنس شڪارپور ۾ ڪوئائي وئي. جنهن جو پريذيڊنٽ مسٽر چينمل پرسرام گلراجاڻي ۽ جنرل سيڪريٽري آغا غلام نبي خان هو.

(۵) ان کان پوءِ چوٿين پراونشل مشاعره ڪانفرنس ڪراچيءَ ۾ ڪوئائي وئي جنهن جو پريزيڊنٽ ڪشن چند بيوس هو.

(٦) اهڙيءَ طرح پنجين ادبي ڪانفرنس ۹ اپريل ۱۹۴۴ع تي لاڙڪائي ۾ ڪوئائي وئي. انهن تنهي مشاعرن ۾ "فقير مسرور" بہ شرڪت ڪئي هئي. پنجين ادبي ڪانفرنس ۾ مصرع طرح هئي:

"منهنجي دنيا هن لُٽي تي مان مگر خاموش هوس."

انهيءَ طرح تي "فقير مسرور" بہ پنهنجو ڪلام پيش ڪيو هو: جنهن ۾ ملڪوتي موج ۽ روح جو آدم جي بت ۾ پوڻ ۽ ان طرح پنهنجي پيارن کان جدا ٿيڻ جو احساس ڏياريو اٿس:

هت حبيبن ساڻ گڏ بانهن سيراندي ڏيو،
رات ڏينهان موج ۾ مان مست ۽ مدهوش هوس.
هي تہ آ "مَسرورَ" ڪهڙو قرب منهنجي جو ڪمال،
منهنجي دنيا هن لٽي تي مان مگر خاموش هوس.

هن مشاعري ۾ اٽڪل ۷۲ شاعرن شرڪت ڪئي هئي جن مان ڪجھ هي آهن:

محمد بخش واصف، "فقير غلام علي مسرور"، عبدالوهاب ناظم، مظفر حسين جوش، منظور نقوي، رشيد احمد لاشاري، غلام محمد گرامي، گل حسن گل، مرزا اجمل بيگ فاضل، محمد خان غني، جمع خان غريب، عاشق، عبد، پرسرام ضيا، شاهنواز عارف، شيخ ابراهيم خليل، حاجي محمود خادم، غلام عباس جوش، قادر بخش بشير، ڪشن چند بيوس، آصف مصرائي، حافظ احسن، غلام حسين جعفري (سڪر) ۽ علي گوهر خان يڪتا.

(۷) حسب دستور بزم مشاعره جو طرحي مشاعرو نمبر ۱٦۳، مارچ ۱۹۴۵ع تي منعقد ٿيو، جنهن ۾ "فقير مسرور" سان گڏ [illegible]مد خان آصف

مصراڻي (دادو)، احمد خان نظاماڻي (ٽنڊو قيصر)، الله بخش انصاري (لاڙڪاڻو)، غلام حسين حواجائي بخت (پراڻو سکر)، سيد امير علي شاهه معصومي جامي (ڪراچي)، عطا محمد سوهو حامي (خيرپور)، مولوي حڪيم در محمد خاڪ (نصيرآباد)، عبدالله خواب (حيدرآباد)، مولوي خادم علي خيالي (ميرپورخاص)، رشيد احمد رشيد (ڪهڙا)، ايم ايس ساغر سانگي (ڪراچي)، مرزا اجمل بيگ فاضل (حيدرآباد)، محمد چنل فدا (لاڙڪاڻو)، گل حسن گل (سلطان ڪوٽ) ۽ فقير عبدالوهاب ناظم شرڪت ڪئي هئي. هن مشاعري جي طرح هئي:

"پڄي نه ٿي ڪا اسان کان محنت، چئون ٿا ڪوٺو نصيب آهي."

انهيءَ طرح تي "ميان غلام علي مسرور فقير" به پنهنجو ڪلام پيش ڪيو هو جيڪو پوءِ ماهوار اديب سنڌ مارچ ١٩٤٥ع جي پرچي ۾ شايع ٿيو هو:

ڪري اگر ڪو هزار حيلا- ملي مگر جو نصيب آهي،
بيا سڀيئي ولها وسيلا- خدا وسيلو عجيب آهي.

(٨) "فقير مسرور" بزم مشاعره جي ڪيترن ئي طرحي ۽ غير طرحي مشاعرن ۾ شرڪت ڪئي ۽ انهن ۾ پڙهيل ڪلام اديب سنڌ ۾ به شايع ٿيو جن جو تفصيل هن ريت آهي:

هلي جا هٿن مان وئي آهه دولت، ورائي ونو سا ڪري ساڻ همت.
مشاعرو: ٢٦ مارچ ١٩٤٢ع- اشاعت: اديب سنڌ مئي ١٩٤٢ع
(٩) "عجائب درد دک وارو، وڏو آ داستان منهنجو."
(اديب سنڌ آگسٽ ١٩٤٢ع)
(١٠) "نياري رمز رندن جي نه ڪائي عام ٿا ڄاڻن."
مشاعرو: ١٥ جنوري ١٩٤٣ع- اشاعت: اديب سنڌ فيبروري ١٩٤٣ع
(١١) "ڪيان وس وڏائي مان، نه ٿا پر چلن چارا."
مشاعرو، شهدادڪوٽ، ٨ فيبروري ١٩٤٣ع
(١٢) "ڪچ ڪوڙ ڏوڙ ميڙي وينس ڪيئي دڪان."
مشاعرو: شهدادڪوٽ ٣ مارچ ١٩٤٣ع

(١٣) بزم مشاعره طرفان دادو ۾ ٻن ڏينهن جو (١٢ ۽ ١٣ ڊسمبر ١٩٤٤ع تي) مشاعرو منعقد ٿيو هو جنهن جي طرح هئي:

"اسان جو بخت خوابيده وري بيدار ٿي ويندو."

هن طرح ٿي "فقير مسرور" مسدس "ميدانِ عمل" ۽ "معشر" لکيا ۽ ٻئي ڪلام ڪانفرنس ۾ پيش ڪري داد وصول ڪيو.

(١٤) ٽيهين ڊسمبر ١٩٤٤ع تي لاڙڪاڻي ۾ بزم مشاعره جي ڪل سنڌ مشاعري ۾ فقير مسرور "ادب جي اوج ۾ زالن جو نهرو" عنوان سان نظم پڙهيو هو، جيڪو عورتن جي سونهن سوڀيا، عزت ۽ وقار جو آئينه دار ڪلام آهي.

(١٥) "عجب ديس ڪشمير ڪاشان پاسيان."

مشاعرو: حيدرآباد ١٨ مارچ ١٩٤٥ع

اشاعت: اديب سنڌ- مئي ١٩٤٥ع

(١٦) "دنيا سڄيءَ کان برتر- سنڌڙي وطن اسان جو."

اديب سنڌ- فيبروري ١٩٤٥ع

(١٧) "محمد مصطفيٰ صلِ عليٰ جي ڇا ثنا ڪريان."

بزم مشاعره نئو ١٧ فيبروري ١٩٤٥ع

(١٨) "اولا گهر جي ڪرڻ دل ۾ ياد نام ڪبريا."

بزم مشاعره نئو اپريل ١٩٤٥ع.

(١٩) ڏهين سنڌي ادب ڪانفرنس، ٢٢ ۽ ٢٣ آڪٽوبر ١٩٤٩ع تي لاڙڪاڻي ۾ ٿي هئي جنهن ۾ طرح ڏنل هئي "قوم ٿي زنده رهي، پر جي زبان زنده رهي." انهيءَ ڪانفرنس ۾ "فقير مسرور"، "مسدس" پيش ڪيو هو، جيڪو "تحفهءِ لاڙڪاڻه" ۾ شايع ٿيو هو.

(٢٠) "وساڻي پاڻ ۾ وينس عجب دارالامان پنهنجي." (مسدس)

ادبي ڪانفرنس دادو- ٢٨ آڪٽوبر ١٩٥١ع

(٢١) "ڪٿي عملي قدم مان پس پيل قسمت مٽائيندس." (مسدس)

مشاعرو: شڪارپور- ٢٧ سيپٽمبر ١٩٥٢ع

محقق جي حيثيت:

"فقير مسرور" سنڌ جي علمي ادبي ۽ ثقافتي تاريخ جو محافظ هو. طبع جي فطري لاڙي سبب تقريبن سنڌ جي سڀني درگاهن جو پانڌيئڙو هو، جتي پنهنجو ۽ انهن بزرگن جي ڪلام کي نت نون سرن ۾ سينگاري پنهنجي مڌر آواز ۾ ڳائيندو هو. جنهن جي ڪري ڪيترن اهڙن بزرگن شاعرن جو اهو سنڌي،

سرائڪي، اردو توڙي فارسي ڪلام به ماڻهن ۾ مشهور ٿيو، جيڪو تڏهن اڃا قلمي صورتن ۾ درگاهن يا ڪتب خانن ۾ ڪجهه درويشن تائين محدود هوندو هو.

قدرت ڪيس فقيرن جي صحبت ۽ محبت ميسر ڪري ڏني هئي. پاڻ سنڌ جي بزرگن جون پليي پٽ زيارتون ڪيائين، سندن ڪلام ڪنو ڪيائين ۽ سندن احوال ۽ روايتون سهيڙيائين. خاص ڪري ڪنڌڙيءَ وارن بزرگن جو ڪلام، فقير قادر بخش بيدل رح، فقير بيڪس رح، صوفي قطب شاهه، حمل فقير، فقير محمد صديق سومري، فقير واليڏني، نانڪ يوسف ۽ چتل فقير سانگيءَ جو ڪلام پنهنجي هٿن سان پاڻ اتاري گڏ ڪيو هئائين جن مان ڪيترو ڪلام ۽ سندن سوانح، ڪنهن لالچ يا پذيرائي جي خيال کان سواءِ ئي، سنڌيءَ جي ڪيترن محققن ۽ پبلشرن کي شايع ڪرڻ لاءِ ڏئي ڇڏيائين، جيڪي هن ريت آهن:

١- بيدل جو سنڌي ڪلام- بولچند وسومل راجپال.

٢- صوفي قطب شاهه جو ڪلام- پروفيسر جهامنداس ڀاٽيه.

٣- بيدل جي سوانح ۽ ڪلام- پروفيسر جهامنداس ڀاٽيه.

٤- بيدل جو فارسي ڪلام- ١٥ رسالا- پروفيسر لطف الله بدوي(١).

٥- حمل فقير جو ڪلام- پروفيسر لطف الله بدوي(٢).

٦- فقير محمد صديق جو ڪلام- پروفيسر لطف الله بدوي(٣).

٧- فقير قادر بخش بيدل جو ڪلام- پروفيسر لطف الله بدوي(٤).

٨- فقير محمد محسن بيڪس جو ڪلام- پروفيسر لطف الله بدوي(٥).

انهيءَ کان علاوه سنڌ جي ڪيترن فارسي شاعرن جو ڪلام به ”فقير مسرور“ پنهنجي پياري سوٽ، پروفيسر لطف الله بدوي صاحب جي حوالي ڪيو جيڪو ”تذڪره لطفي“، جي صورت ۾ سنڌي ادبي تاريخ جو هڪ اهم ڪتاب ليکيو وڃي ٿو. اهڙيءَ طرح مذڪوره ڪتابن جي شايع ٿيڻ سان نه رڳو سنڌي، سرائڪي ۽ فارسي شاعرن جو ڪلام محفوظ ٿي ويو، پر خود ”فقير مسرور“ جي روحاني تسڪين به ٿي.

(١) شڪارپور جا ڪتب خانا، پروفيسر امين الله علوي، ”شڪارپور صدين کان“ ص ٣١٣.

(٢) تذڪره لطفي- پروفيسر لطف الله بدوي، جلد ٻيو صفحو ٢٣٦.

(٣) ايضاً- صفحو ٢٥١.

(٤) ايضاً- جلد ٽيون، صفحو ٢٠١-٢٤٨.

(٥) تذڪره لطفي، پروفيسر لطف الله بدوي، حصو ٽيون، صفحو ٢٥١.

پر "فقير مسرور" جي رحلت کان هڪدم پوءِ سندس باقي گڏ ڪيل سمورو علمي ادبي خزانو چوري ٿي ويو. سندس انهيءَ گڏ ڪيل ذخيري جي گم ٿي وڃڻ تي پروفيسر جهامنداس ڀاٽيه لکي ٿو (١):

"مسرور جي محنت لاثاني آهي. بيدل جو سمورو ڪلام هن فرصت جي وقت ۾ ويهي لکيو. اهو هٿ جو لکيل نسخو هو ساهه سان سانڍيندو هو مگر سندس مڙهه اجا زمين دوز به نه ٿيو هو ته شايد ڪو ويجهو عزيز اهو گهر مان لمائي هليو ويو."

پروفيسر لطف الله بدوي مرحوم لکي ٿو ته (٢):

"تذڪره لطفي جي ترتيب وقت "فقير غلام علي مسرور" وٽ فقير روحل ۽ فقير مراد جو گهٽي حد تائين ڪلام موجود ڏٺو هو"

اهڙيءَ طرح "ڪليات خادم" ۾ لکيو اٿس ته:

"فقير غلام علي مسرور پنهنجي موت کان ٿورو اڳ هي مسودو (مصنف جو خود نوشت) مون کان عاريتاً ورتي ويو. سندس اوچتي موت سبب هي مسودو سندس بين ڪتابن روحل فقير، مراد فقير ۽ دريا خان فقير جي ڪلام سان گڏ گم ٿي ويو، خبر نه آهي ڪهڙي شهه چور انهن ڪتابن کي پنهنجي دستبرد جو نشانو بڻايو."

بهرحال، "ديوان بيدل" - مؤلف عبدالحسين موسوي ۽ "ڪليات خادم" ۽ "ڪنڊڙيءَ وارن جو ڪلام" مرحوم لطف الله بدوي: سنڌي ادبي بورڊ طرفان شايع ٿي چڪا آهن. ڪنڊڙيءَ وارن بزرگن جا به رسالا مراد فقير ۽ روحل فقير جو ڪلام ("فقير مسرور" جي هٿ اکرن ۾) پروفيسر لجپت راءِ گانڌي کان وصول ٿيا آهن. انهيءَ کان سواءِ "ڪليات خادم"، "فقير واليڏني جو ڪلام" ۽ شڪارپور جي بزرگن انور شاهه، دلبر شاهه ۽ ميرڻ شاهه جو ڪلام ۽ "ڪليات مسرور" ۽ ڪليات خادم جا قلمي نسخا ميان لطف الله بدوي مرحوم وٽان مليا هئا. باقي نانڪ يوسف ۽ چتي فقير سانگيءَ جي ڪلام جا مسودا اجا نه مليا آهن.

---

(١) مصنف جو احوال، پروفيسر جهامنداس ڀاٽيه- مسدس مسرور عرف هيرن جو هار، نومبر ١٩٦٠ع، صفحو ٥.

(٢) ڪنڊڙيءَ وارن جو ڪلام- سنڌي ادبي بورڊ حيدرآباد، صفحو ٧.

ادبي رهنما:

هن باعمل صوفيءَ ۾ علم، ادب ۽ آرٽ جي خدمت جو جيڪو جذبو هو، انهيءَ ڪان جتي سنڌ جا عالم، دانشور، شاعر ۽ محقق متاثر هوندا هئا اتي شڪارپور شهر جا اديب ۽ شاعر به سندس صحبت ۾ گذارڻ ۽ ڪانئس سکڻ پرائڻ کي پنهنجو مانُ ۽ خوشنصيبي سمجهندا هئا.

شڪارپور ۾ "فقير مسرور" جي ادب دوستن ۽ محبتين جو وڏو ويڙهو هوندو هو. حاجي امام بخش خادم، سنڌو رسالي جو ايڊيٽر بولچند راجپال، علوي خاندان جو بزرگ شاعر علي نواز علوي، ليلا رام ڦيرواڻي، عبدالوهاب ناظم، شير محمد چغدو، نعيم صديقي، مولانا عبدالڪريم چشتي، عثمان علي انصاري، سردار محمد بخش ڪوجهي، آغا صوفي، آغا گل حسن خان گل، لرڪرام ڏوڏيجا، مولانا حافظ محمد عظيم ميمڻ، حڪيم فضل الله سومرو، خليفو ڪرم الله، پروفيسر حشمنداس ياٽيه، ڪيئلداس فاني، مولابخش مسڪين پنو ۽ هولارام پورن، شڪارپور جون اهي نامور شخصيتون سندس محبتي ويڙهي جون مکيه هستيون هوندا هئا.

ساڳي وقت شڪارپور جي نوجوان نسل جي به وڏي همت افزائي ڪيائين، خاص طور احسان احمد بدوي، لعل محمد لعل، شفيع احمد اوج علوي، ۽ شيخ اياز کي شاعريءَ ڏانهن رغبت ڏيارڻ جو بنيادي ڪم "فقير مسرور" ڪيو، سندن طبيعت ۾ موزونيت ۽ شاعراڻو جولان پيدا ڪرڻ لاءِ تاريخ ادب ۽ فڪر ۽ فلسفي جي ڳالهين سان گڏ کين علم عروض ۽ بحر وزن جي تعليم به ڏيندو هو ۽ سندن همت افزائي ڪرڻ لاءِ سندن ڪلام تي شفقت واري نظر به ڪندو هو.

هڪ ڀيري شيخ اياز وٽس هڪڙي هندي ڪلام جو سنڌي ترجمو ڪري ڪٺي ويو، تڏهن به شيخ اياز جي ڪافي همت افزائي ڪئي هئائين، شيخ اياز جو اهو پهريون ڪلام هو، تڏهن سندس عمر به چوڏهن سال کن هئي. ١٩٣٨ع ۾ سدرشن رسالي ۾ ڇپيو هو، يادگيريءَ لاءِ هت پيش ڪرڻ ضروري ٿو سمجهان.

اصل ڪلام:

نہ غم دنیا کا ہے اس کو نہ دنیا سے کنارہ ہے ،
نہ لینا ہے نہ دینا ہے نہ حیلا ہے نہ چارہ ہے ،
نہ اپنوں سے محبت ہے نہ نفرت غیر سے اس کو ،
سبھوں کو ذات حق دیکھے یہی اس کا نظارہ ہے .

شيخ اياز جو ترجمو:

نہ غم دنيا جو آ، ان کي نہ دنيا کان ڪنارو آ ،
نہ ڏيڻو آ نہ وٺڻو آ، نہ حيلو آ نہ چارو آ ،
نہ پنهنجن سان محبت آ، نہ نفرت غير سان ان کي
سڀني ۾ ذات حق ڏسڻو، اهو ان جو نظارو آ .

سوامي هيمراج جي انهيءَ هندي ڪلام جي تتبع تي ”فقير مسرور“ پنهنجو بہ هڪ هندي ڪلام لکيو آهي جيڪو ڪليات مسرور جي ٻئي حصي ۾ شايع ڪيو ويندو ، جنهن جو آخري بند آهي:

بنائی بات جو بیدل، محبت کی نیاری ہے ،
ہمیں ”مسرور“ ورد اس کا سہارا کے پیارا ہے .

”فقير مسرور“ جي انهيءَ وسيع نظريءَ ۽ رهنمائيءَ جو نتيجو اهو نڪتو جو شيخ اياز، احسان احمد بدوي، لعل محمد لعل ۽ شفيع احمد اوج علوي جلدئي پنهنجو ڪلام بہ لکڻ لڳا . ان ڪان علاوه ”فقير مسرور“ جي ڪلام ۽ صحبت جو اثر مرحوم مولا بخش مسڪين پتي تي بہ پيو (۳) سندس ڪيتري ئي ڪلام تي ”فقير مسرور“ جو رنگ نظر اچي ٿو :

اسين خاڪي خاڪ سڏايون ٿا - پول نہ پيو ڪو پائيون ٿا ،
الفت واري اوڍي الفي ، ناتو نينهن نڀايون ٿا .
مخفي من جي مام پروڙي ، رمزين روح ريجهائيون ٿا .

(مولا بخش مسڪين پتو)

تصنيف ۽ تاليف:

فقير سائين سنڌي ۾ اٽڪل ١٣ طويل مسدس لکيا آهن، جيڪي گهڻو ڪري تصوف جي نقطن کي عيان ڪرڻ لاءِ بنيادي اهميت رکن ٿا، جن مان:

١- "اسرار حسيني" جيڪو ٢٦١ بندن تي مشتمل آهي اجا اڻپورو ۽ اڻڇپيل آهي.

٢- فقير سائينءَ جو "مسدس مسرور عرف هيرن جو هار" ١٩٤١ع ڌاري شايع ٿيو. جيڪو سنڌي ٻوليءَ جو پهريون طبعزاد ۽ طويل (٩٧ بندن تي مشتمل) مسدس آهي. اهو ڪيترو عرصو سنڌ يونيورسٽيءَ ۾ انٽر ۽ بي اي جي نصاب طور مقرر ڪيو ويو هو. انهن کان علاوه سنڌس تصنيفون هن ريت آهن:

٣- مدح ست گرو سائينءَ جي سوڪڙي. (هندي الف ب وار چيل ٣٦ بندن تي مشتمل مخمس = ڪيترائي دفعا شايع ٿيل)

٤- مجازي معشوق: (مسدس-صنعت سوال جواب: شايع ٿيل)

٥- ڪنڍڙيءَ جا ڪلتار: (شايع ٿيل- سنڌي ادبي بورڊ- مؤلف لطف الله بدوي)

٦- بيدل جو سنڌي ڪلام: (شايع ٿيل- آزاد بوڪ ڊيپو جيڪب آباد- مؤلف بولچند راجپال)

٧- راڳ جي شرعي حيثيت: (شايع ٿيل- ماهوار پيغام ڪراچي مئي جون ١٩٨١ع)

٨- واچوڙي مل: (ناٽڪ- شايع ٿيل- ادب محل شڪارپور)

٩- مثنوي هير رانجهو: (اڻڇپيل- ١٦٨ صفحن- ٽن پاڱن ۾ ٢٣٧٩ شعرن تي مشتمل)

١٠- پريم ساگر: (اردو ۽ هندي ڪلام)

١١- حسن ازل: (حمديه ۽ نعتيه)

١٢- قلقل عندليب = (فارسي ڪلام)

١٣- مسرورنامو: (چونڊ ڪافيون)

١٤- قيامت نامو: نثر (اڻ ڇپيل)

١٥- رهنمائي موسيقي: (اڻ ڇپيل)

١٦- من جي مستي: (اڻ ڇپيل)

١٧- سلطاني سهاڳ: (اڻ ڇپيل)

١٨- دشمن: (اڻ ڇپيل)

١٩- ڪانگل نامو (ڪافيون) ترتيب: بيدل مسرور، ڇپيل سنڌ حيدرآباد مني ١٩٩٢ع

٢٠- مڪتوبات مسرور: (اڻ ڇپيل)

٢١- بيدل جا فارسي رسالا: (اڻ ڇپيل: مرحوم لطف الله بدوي جي ڪتبخاني ۾)

٢٢- صديق فقير سومري جو ڪلام: (اڻ ڇپيل- مرحوم لطف الله بدوي جي ڪتب خاني ۾)

٢٣- فقير واليڏني جو ڪلام: (اڻ ڇپيل)

٢٤- ڪليات مسرور.

مسدس مسرور

عرف

هيرن جو هار

بهار مئي هئو توکي ڏٺي هن کي پوڻ ٿو گرجي — سڄي سالڪ جي دل جي سان ذرا ان جي هلڻ ٿو گرجي
عمل انجام پنهنجي کي وساري نا ڇڏڻ ٿو گرجي — الهان آڏي پيا جي ٿي عمل سالم ڪرڻ ٿو گرجي

ڪيو تو قول مالڪ سان تنهنجي يار ۽ هندس
شرارت نا ڪندس ڪڏهين ملي ماڻهن سان هلندس

الهي انعام سان هتڙي اچڻ تنهنجو ٿيو آهي — غلامي خاص ڏڏي ۽ رهڻ تنهنجو ٿيو آهي
سڄو سير مئي سارو پيٽ تنهنجو ٿيو آهي — سڄو عالم سنڌ سڪ سان سڄڻ تنهنجو ٿيو آهي

امانت عشق جو بوجو ٿئي ناهان ڪا هل ٿي
زماني جي هوا تون بهار ڪين غافل ٿي

نمونو نقش آدم جو تون آهين هو بهو هو بهو — تسلي ڪر ٻاڪي پيتي ملائي مو بمو مو مو
تفاوت نا ذرو تنهن ۾ ڪمي ذرا ڪو بکو ڪو ڪو — پلو آهين پلاڇا ڪرين جو جستجو جو جو

خدا جو ٿيو غلامو تون غلامو ٿيو خدا تنهنجو
سنڌس ٿئي پڻ ٻڌي پل تو سان ۽ دم ان ڪان جدا تنهنجو

سنڌ آواز عرش تي ملي ٿي نيڪنامي مت — ملائڪ سب سبب جن ڪان ٿيا تنهنجا سلامي مت
نه آهي مالڪ مئي تنهنجو مداحي ۾ مقامي مت — وزالي وعدا تنهنجي ٿين تون ڪو ڪرامي مت

ٻڌي جا قال هو تنهنجو جهڙي جا تال آ تنهنجو

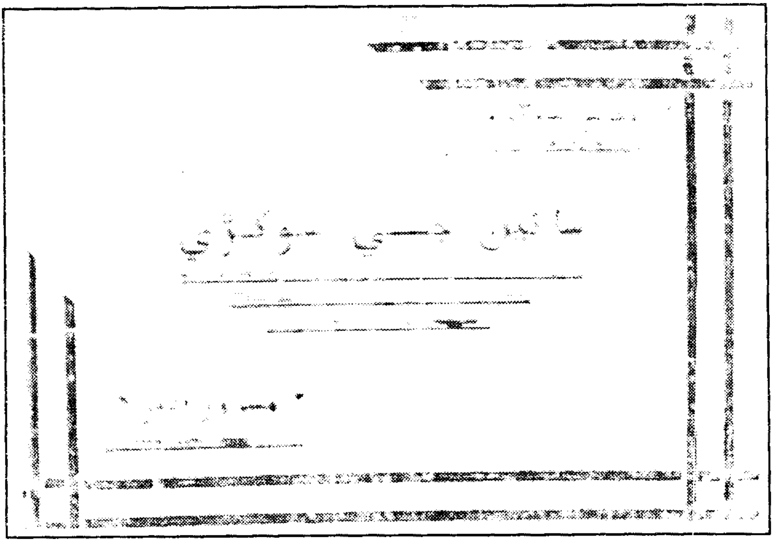

وصال:

فقير سائين مسرور پنهنجي سموري زندگي فقيريءَ ۾ گذاري ۽ پاڻ دنيا وارن جي ذميوارين کي پوري ڪرڻ ۾ سک پاتائين، سرڪاري نوڪريءَ تان رٽاير ڪرڻ جي باوجود به خانگي نوڪريون ڪري پنهنجي گهرو ذميوارين سان منهن ڏنائين، آخر ۾ سردار محمد بخش کوجهيءَ جي زمين سنڀالڻ لاءِ ٺندي آدم وڃي رهيو.

جتي "فقير مسرور"، آگسٽ جي ١٩ تاريخ ١٩٥٣ع مطابق ماهه ذوالحج جي انين تاريخ ١٣٧٢هجري تي محبوب حقيقي جي دعوت تي وڃڻ لاءِ هن ديهه مان پرواز ڪيو.

سنڌ جي هن فقر جي فقير، اخلاق جي علامت، مرد حق جي وصال تي پروفيسر لطف الله بدوي مرحوم پنهنجو تاثر بيان ڪندي لکي ٿو(١):

"١٩ آگسٽ جي شام جو "فقير غلام علي مسرور" ڪان آيل خط پڙهي رهيو هوس ۽ سندس تحرير سان غائبانه ڳالهيون ڪري رهيو هوس جو سندس فرزند، هٿ ۾ آئي تار ڏني. معصوم ٻار کي ڪهڙي خبر ته ان منحوس ڪاغذ جي ٽڪري تي ڪهڙي عبارت هئي. منهنجي مٿان ٿوري وقت لاءِ سڪتي جو عالم طاري ٿي ويو، هٿ ڏڪي ويا ۽ دل جي رفتار غير معمولي ٿيجي وئي. ڇوڪري تي نظر ڪيم، ٻه منٽ اڳ هو پيءُ وارو هو ۽ هاڻي يتيم، بي اختيار زبان تي آيو:

(١) آهه! ميان غلام علي مسرور فقير، تحرير: پروفيسر لطف الله بدوي. ماهوار نئين زندگي، پاڪستان پبليڪيشنز ڪراچي. ماهه آڪٽوبر ١٩٥٣ع، صفحو ٥.

ان الموت الذي تفرون منه فانه ملاقيكم

تار جو مضمون واضح هو. مسٽر رحيم بخش شيخ رٽائرڊ سيشن جج شهدادپور مان لکيو هو:

"غلام علي مسرور اڄ زمين تي گذاري ويو، سندس ميت اچي رهيو آهي."

خبر مشهور ٿي وئي، رڻ وارن رنو. ٥ بجي شام کان سندس دوستن، عزيزن جو مجمع گڏ ٿيڻ لڳو، سندس ميت جي اچڻ جو انتظار ٿيڻ لڳو. رات جا نکٽ هڪ هڪ ٿي نٽڻ لڳا، ان مسافر جي لاءِ اکيون رستي تي وڇائجي رهيون هيون جو هو ڪفن بدوش اچي رهيو هو. دير دير، صبح صادق جڏهن رات جي آغوش مان علحده ٿيڻ ۾ هو جو هو غريب الوطن اچي پهتو. بي وقت عطر جي خوشبو جون لپيٽون پنهنجي اندر هڪ لکل غم جي روداد ڏينديون آيون. قبر اڳ ئي تيار هئي، هوڏانهن سج پنهنجي گردن مٿي ڪئي، هيڏانهن فقير صاحب کي سپرد خاڪ ڪيو ويو. ويا سي وينجهار هيرو لعل ونڏين جي."

"فقير مسرور" جي وصال جو تفصيل ڏيندي سندس پيارو دوست سانوڻ مل تپيدار پنهنجي هڪ مڪتوب ۾ هن طرح لکي ٿو (١):

"فقير صاحب جن ٽنڊي آدم جي پرسان ڳوٺ شاهڪ مريءَ ۾ زمين جي ڪم سنڀالڻ لاءِ رهندا هئا. هو صاحب ته جتي رهندا هئا ته اٿواقف به واقف ٿي پون، پوءِ اُتي به سنگت هوندي هئي جام.

جناب سائين وڏي جن جو ميلو پورو ڪري تاريخ ٢ يا ٣ آگسٽ ڌاري مون کان موڪلائي سکر مان روانو ٿيڻ مهل مون کي چئي ويا هئا ته اُتي گهوڙيءَ جي ضرورت آهي، تون ڪا سٺي گهوڙي خريد ڪري مون کي موڪلي ڏج يا لکج ته مان ماڻهو موڪليندس. مان انهيءَ خيال ۾ رهيس، وري سندس خط ڏهين يارهين تاريخ مليو ته گهوڙي سٺي هجي وغيره ۽ خريد ڪرڻ کان اڳ قيمت وغيره لکي موڪلجو.

مان انهيءَ خيال تي تاريخ سورهينءَ تي پنهنجي ڳوٺ ڏهرڪي گهوڙيءَ جي خريديءَ جون ڳالهيون ڪرڻ ويس، سترهين انارهين اتي ترسيس ۽ اٺويهين

---

(١) هي مڪتوب آنجهاني رگهومل جي فرزند ڏانهن، سانوڻ مل لکيو، جيڪو قرب ڪري آنجهاني رگهومل جي لائق فرزندن ڪلڪتي مان اماڻيو آهي. (مؤلف).

شام جو واپس وڃڻ لاءِ سنبريس مگر قدرت مون کي سندس درسن ڪرڻ کان محروم ڪيو، جي نه ويس، وري ويهين شام جو به نه وڃي سگهيس. رات جو شڪارپور کان خبر پهتي اها دڪدائڪ، سمجهو تا ته ان محل منهنجي من تي ڇا گذري هوندي. مان ٢١ تاريخ واپس آيس. محبوب سائين ته اڳي ئي وڃي آرامي ٿيو. ٿلهي مٿيءَ تي اچي بيٺس. واهه ورهه- احوال مليو:

تاريخ ١٨ رات جو ڳوٺ شاهڪ مريءَ ۾ اتان جي وڏيرن ۾ شادي هئي. فقير صاحب، ميرچواٽي صاحب جي بنگلي ۾ (جنهن جي زمين آهي) رهندا هئا، ڪين دعوت ملي شاديءَ جي، اتي ويا. ڪين راڳ ڪرڻ لاءِ چيائون جتي سازيگر به هئا. فقير صاحب جن اتي راڳ ڪيو پر ڏاڍي جوش ۾ اچي ويا ۽ راڳ جو مزو به ٿيو. راڳ رات جو هڪ ڏيڍ بجي تائين ٿيو، ان بعد ماني ٽڪر کائي جاءِ تي اچي وينا ۽ سمهيا نه، مگر ذڪر (پڳتي) ۾ وينا رهيا. اٽڪل چئين بجي محل وري اتي باهران ٿي، نماز پڙهڻ جي خيال سان هٿ منهن ڌوئي نماز پڙهي کٽ تي پڙهڻ وينا. ويني اٽڪل ساڍي ڇهين بجي نوڪر کي سڏ ڪيائون ته مون کي دل واري جاءِ تي هٿ رکي چيائون ته اٿي سور ٿو ٿئي. نوڪر عرض ڪيو ته سائين اجهو ٿو ٽڪي وٺي اچان. هو اٿين چئي هليو ويو. ڏهن منٽن ۾ واپس آيو. ڪيس چيائون ته آئين. هن چيو هائو سائين. ڪيس وري چيائون: "ادل اسان جي الله توهر تي. اسان ميڙ ۾ وڃون ٿا، مڙهه کي ڳوٺ پهتو ڪجو." ائين چئي ٽنگون ڊگهيون ڪري کٽ تي سمهي پيا. نوڪرن دانهون ڪيون ٻيا ماڻهو آيا. ڏسن ته فقير صاحب سچ ڪنڌ ويو. ان وقت سردار بهادر محمد بخش ڏاڻهن حيدرآباد ۾ ٽنڊي آدم وغيره ماڻهو ويا. ڪار آئي، ڪار ۾ کڻي شهدادپور آيا جتي سردار رحيم بخش شيخ، سردار بهادر جو ڀاءُ هيو، ان اتان سينگاري عطر ڦليل وجهي ڪپڙا وغيره پارائي حفاظت سان شڪارپور موڪليو."

"فقير مسرور" جي ميت سان موهن داس نالي هڪ هندو، به نوڪر ۽ گاڏيءَ جو ڊرائيور گڏ آيا هئا. ميت کي شام جو پنجين يا ڇهين بجي شام جو پهچڻ گهربو هو مگر ساڻ آيل ماڻهن ٻڌايو هو ته "ڪار روهڙيءَ سميت فيڪٽري واري روڊ تي اچي رڪجي وئي هئي. وڏن حيلن جي باوجود اڳتي هلڻ کان جواب ڏئي بيٺي هئي. ڪنهن ٻڌايو ته سامهون درويش بيدل فقير جي

درگاهہ آهي ۽ هي درويش انهيءَ جو پيارو هو. بس پوءِ تہ رات اکين ۾ ڪاٽيسين تہ ڪڏهن ٿي درويشن جي ملاقات ختم ٿئي. نيٺ جڏهن فجر جو اذان ٻڌوسين ۽ هيڪڙ ٻيڪڙ ماڻهن کي ابندي ويندي ڏٺوسين تہ اسين بہ گاڏيءَ جي ويجهو وياسين." انهيءَ جي ڪري ڪار صبح جو پنجين وڳي اچي شڪارپور پهتي."

لاشي متانهون منهنجي الفاظ قُمْ باِ ذني،
پڙهندو پرين جڏهن تان، بيدار ڪنين نہ ٿيندس.

پروفيسر لطف الله بدوي مرحوم لکي ٿو(١) تہ "تندي آدم کان اينڌڙ ماڻهن مان هڪ ماڻهوءَ ايندي شرط واکو ڪري چيو: سائين فقير اوليا هو اوليا! ڪالهہ شام جو شاديءَ ۾ شرڪت ڪيائين ۽ رات جو سندس سماع جي مجلس گرم رهي. ان بعد ذڪر ڪندي صبح ٿي ويس. نماز ۽ وظيفي بعد اينرو چيائين تہ "دل ۾ سور اٿم." ويرم نہ گذري جو سيني کي سڏ ڪري چيائين تہ

اسان جي الاهي توهار، اسلام عليڪم"
بس ڏنوسون تہ امانت وجي ماڳئين پهتي.

"غلام علي مسرور" اوليا هو يا نہ اهو علم عليم تو ڄاڻي مگر سندس صحبت ۾ رهڻ وارن کان پڇو. هو تصوف جي طريقي جو نقيب هو، برڪفِ جامِ شريعت، برڪفِ سندانِ عشق جي نقش و نگار جو پختو نقاش هو. خدا رحمت کند اين عاشقانِ پاڪ طينت را."

شڪارپور ۾ سندس فرزند سائين احمد بخش بدوي عرف منل فقير سائين ميڙاڪو مچائيندو آهي، جنهن ۾ سنڌ جا ڪيترائي صوفي، فقير ۽ اولياءَ اچي شرڪت ڪندا آهن. اهڙيءَ طرح هندستان ۾ فقير "سائين مسرور" جي ورسي ١٩-آگسٽ تي ملهائي ويندي آهي.

قطعہ تاريخ وصال فقير مسرور

مسرور دم حلاجي	در دو جهان ڪو بکو.
عارف و معروف	بر زمان سو بسو.
من راني مشرب	عشقش دائما.
اڪال ديس واسي	عاشق در عشق هو بهو.
١٣٧٢ هہ	احمد بخش بدوي

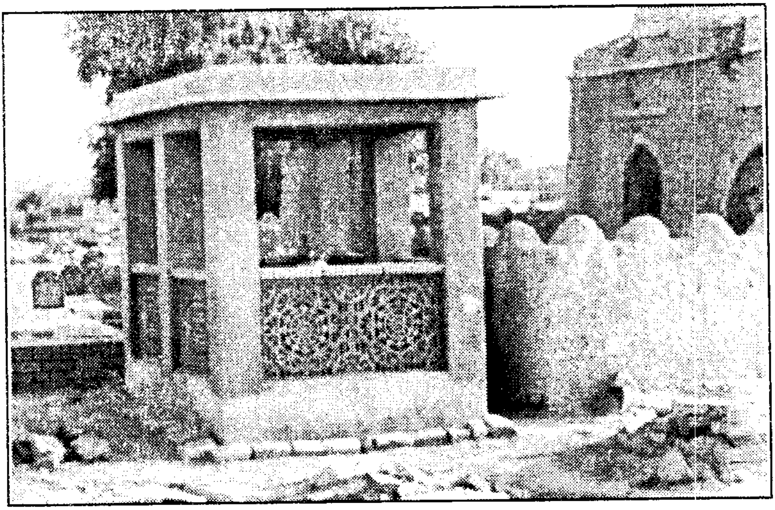

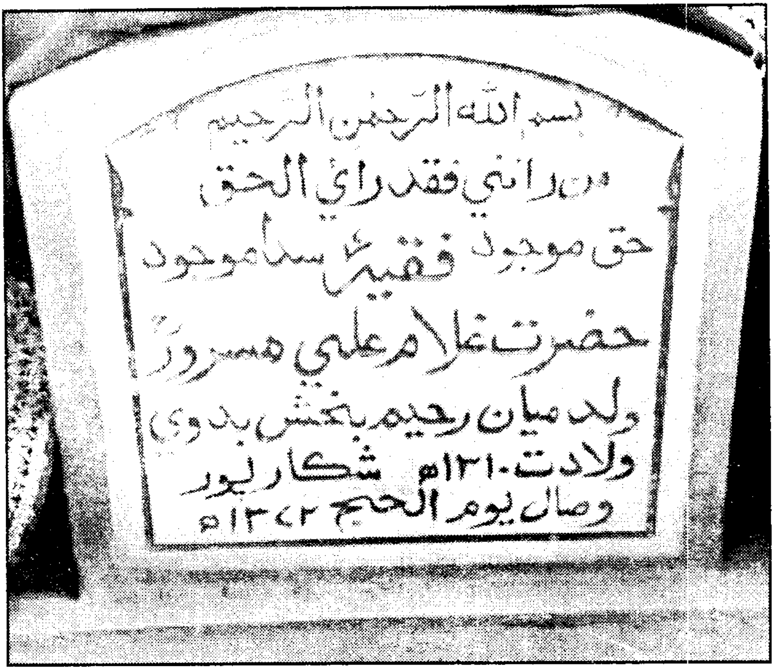
بسم الله الرحمن الرحیم
من رانی فقد رای الحق
حق موجود فقیر سدا موجود
حضرت غلام علی مسرورؒ
ولد میاں رحیم بخش بدوی
ولادت ١٣١٠ھ شکارپور
وصال یوم الحج ١٣٧٢ھ

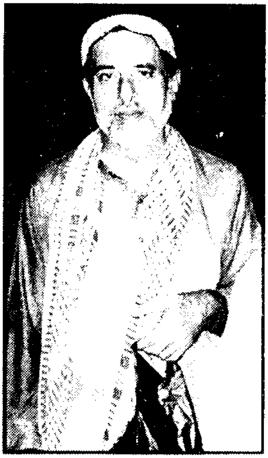

ميان غلام علي مسرور فقير
جي ورسيءَ جون ڪجهه
يادگار تصويرون

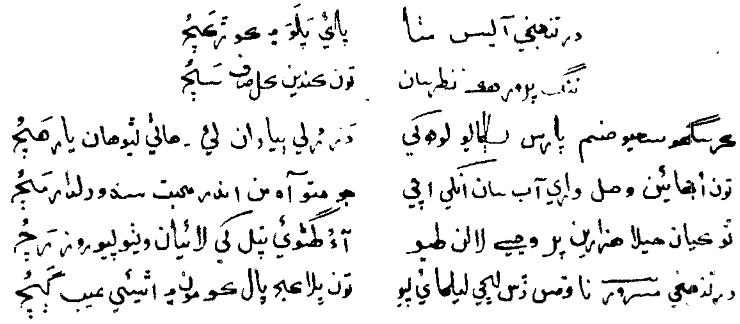

ڪلام جو مختصر مطالعو:

”فقير مسرور“ جي ڪلام جو بنيادي نقطو عشق آهي، جنهن کي ٻن طريقن سان اظهاريو اٿس. هڪ طرف جديد صنفن ۽ عروضي صنعتن ۾ عشق جي اقليم کي اوليت ڏني اٿس ته ٻئي طرف سنڌيءَ جي لوڪ ڪلاسيڪي اتهاس ۾ عشق جا ڪونتل ڪڏيا اٿس.

(١) ماهوار نئين زندگي- آڪٽوبر ١٩٥٣ع، صفحو ٥.

ڪلام جا موضوع:

"فقير مسرور" جو ڪلام ٻوليءَ جي وقار، شاعريءَ جي حسن، خيال جي اڏام، صوفياڻن نقطن ۽ اڪيچار موضوعن جو بحر بيڪنار آهي. "فقير مسرور" روحاني رمزن جو رازدان ۽ فقر جو فقير هو. سندس ڪلام ۾ تصوف جا نقطا، نفي اثبات، وحدت ڪثرت، مجاز ۽ حقيقت جا سوين نقطا ۽ موضوع آهن، جن کي مضمون جي لحاظ کان هيٺين طرح ورهائي سگهجي ٿو:

١- تصوف: (جنهن ۾ نفي اثبات، وحدت ڪثرت، اسرار الاهي، ظاهر باطن جا راز ۽ رمزون سمايل آهن).

٢- عاشقاڻو مضمون: (جنهن ۾ مجاز ۽ حقيقت جا احوال، برهه ۽ درد جون ٻاتيون آندل آهن).

٣- ناصحاڻو ۽ اخلاقي مضمون.

٤- مدحيه مضمون.

٥- سماجي ۽ وطني مضمون.

٦- هجويه ۽ مزاحيه مضمون.

لوڪ ڪلاسيڪي صنفون:

داستان:

داستانن جو هر زبان ۽ ادب سان تمام پراڻو لاڳاپو هوندو آهي، جيڪي حڪايتن، قصن ۽ ڪهاڻين جي صورت ۾ هڪ نسل کان ٻئي نسل تائين منتقل ٿيندا رهندا آهن. سنڌ ۾ به اهڙا ڪيترائي داستان آهن جيڪي نه صرف شاعريءَ ۾ پر نثر ۾ به اهي زنده رهندا ٿا اچن ۽ سنڌ جي صوفي شاعرن وري انهن داستانن کي عشق ۽ تصوف جي سمجهاڻين لاءِ منتخب ڪري انهيءَ جي ڪري ڪيو ته اهي سدائين عوام ۾ مقبول رهيا آهن. سماجي ۽ خاص طور انساني ڀلائيءَ جو انهيءَ کان وڌو ڪم ڪهڙو ٿي سگهيو ٿي، جيڪو لوڪ ادب ذريعي سنڌ جي سڄاڻن ڪيو آهي.

پنهنجي متقدمين جيان "فقير مسرور" به سنڌ جي لوڪ اتهاس جي تاريخي نيم تاريخي ۽ رومانوي داستانن ذريعي پنهنجي روحاني ڪيفيتن جو اظهار ڪيو آهي جنهن ۾ مارئيءَ جي حب الوطني، سسئي جي پنهونءَ لاءِ جدوجهد، نوريءَ جي نوڙت ۽ مومل جي مجاز کي پنهنجي عشق جي اظهار جو بنيادي ذريعو بنايو آهي.

داستان سسئي پنهون:

هن داستان ۾ سسئيءَ ۽ پنهون سان واسطو رکندڙ گهڻائي موضوع آهن. مثال طور آري ڄام پنهل جو پيار، پيچ، سسئيءَ جي غفلت، ڏيرن جي ڏاڍائي، سسئي جي ور لاءِ وفاداري، ڳولها ۽ وصال وغيره، انهيءَ جي ڪري ئي حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي رح به انهيءَ کي پنجن داستانن ۾ لکيو آهي. ساڳي طرح "فقير مسرور" جو گهڻو عشقيه ڪلام سسئيءَ جي صورت ۾ ڇپيل آهي:

وجهي ٻل ٻروچ کي سرتيون آءُ ستيس،
آءُ به آڌيءَ رات جو، جائي نه جاڳيس
ننڊ نڌوري جيڏيون ڪاهل آءُ ڪيس،
اجا جو اتيس، ته هوت نه نهي هنج ۾.

داستان عمر مارئي:

هي قصو سنڌ جي عام توڙي خاص ماڻهن ۾ ڏاڍو مقبول آهي. دانشور ۽ شاعر عمر جي ڏاڍائي، ظلم ۽ جبر کي شاعريءَ جو موضوع بڻائيندا آهن ۽ هڪ ڳوناٺي معصوم ڇوڪريءَ کي ست سيل جو اڳواڻ ڪري پيش ڪندا آهن. سنڌ جي نياڻين لاءِ مارئيءَ جو ڪردار ظلم خلاف هٿين خالي لڙندڙ عورت جو اهڃاڻ ٿي ابريو آهي ۽ قومي نظريو رکندڙ نوجوانن ۾ هوءَ حب الوطنيءَ جي علامت ٿي اجاگر ٿي آهي.

صوفي شاعرن هن قصي جي ماڳن ۽ ڪردارن ذريعي تصوف جي نقطن کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي مثال طور ملير کي عالم ارواح، مارئي کي روح، عمر کي نفس جون علامتون بڻائي اظهاريو آهي. انهن علامتن ۾ "فقير مسرور" به ڇوي ٿو:

- ملير: هيڪاندي هياس مارن ساڻ ملير ۾
  قسمت قيد الماءَ جي ڏارون ڏارڪياس،
- حمير: اڃي آءُ پياس، هاٿي هٿ حمير جي.
- عمرڪوٽ (جسم):
  آٿي عمر ڪوٽ ۾ قابو قيد ڪيو،
  هاٿي وس وجڻ جو ويچاريءَ ويو.

اڄ جي جديد علمن جي ڦهلاءَ سبب هن قصي کي معنوي صورت ۾ ڏسڻ

بدران قومي ۽ بين الاقوامي نظرين جي اصولن سان بہ ڏنو وڃي ٿو ۽ جيئن تہ اهي اصول بہ انساني سماجي لاڳاپي ۽ اختلاف جي پيداوار آهن ان ڪري هن قصي جي اهميت نهايت وڏي وڃي ٿي. "فقير مسرور" بہ انسانيت جي دشمن ۽ سماج مٿان ڏاڍ ڏمر ڪندڙ جابر ۽ زوراور کي مخاطب ٿيو آهي:

منهنجي مارن جي ڪڻ نہ اوڻ عمر،
مُنج ورائي مگ تن جي دانهہ لڳ داور،
اُچائن تا جي ئي سنوان گهمن نہ سي ئي،
ڏرتيءَ ڏبيا ڪيئي ظالم زوراور.

داستان ڄام سمو ۽ گندري:

نوري ڄام تماچي، سمن جي حڪومت جي اوائلي دور جو قصو آهي. ڄام تماچي سمن سلطانن مان هو انڪري سندس ذڪر تاريخن ۾ بہ ملي ٿو ۽ نوري، ڪينجهر ڍنڍ جي مهاڻن جي ڇوڪري هئي. سنڌي ٻوليءَ ۾ هن قصي کي بہ ڪيترن شاعرن بيتن، واين ۽ ڪافين جي صورت ۾ لکيو آهي، جنهن ۾ نوريءَ کي نوڙت، عورتائي عظمت، بردباري ۽ نياز جو پيڪر ڪري پيش ڪيو ويو آهي. صوفي شاعر "فقير مسرور"، هن قصي ذريعي بہ ڪائنات ۽ قدرت جي راز تان پردو هٽايو آهي:

نوري نور نبيءَ جو، هي اُمت مهاٽا،
سمو ٿي ڄاڻان خاص خدا جي ذات کي.

ظاهري طور قصي ۾ نوريءَ جو ڀاڳ (ڪڪيءَ مان ڪستوري ٿيڻ) بہ سندس نياز ۽ نوڙت سبب بڻيو. جڏهن سمو سردار شوق مان سئر خاطر ڪينجهر تي پڌاريو تہ اتي مڇين جا ڍير هئا، جيڪي بہ سندس آئي عطر ڪٿورين سان واسجي ويا ۽ نوريءَ جو نياز ڏسي ڪينجهر منڇر جون معافيون ڪري ڇڏيائين:

نوري منهنجي نانءَ ۾، رَبّ رکيو ڪو راز،
نوڙت ۽ نياز، نسوروئي ناز ٿيو.

ڄام تماچيءَ کي پيون بہ زالون هيون جيڪي شاهاڻي ٺٺ ٺانگر ۾ گذاريندڙيون هيون پر ڄام سمي، نوريءَ جي نماڻائي، سهڻي صفت، عجز، انڪساري ۽ حسن جمال جي ڪري، سندس سموري ڪُڙم تي ڪروڙين نرمل نوازشون ڪيون:

ڪاري ڪڙم منجهان پيدا ڪيس پرور،
قطرو کهڙيءَ شيءِ جو سي اٿاوا اکر،
پاليو مادر کوڏ مان، ڇاڻي نور نظر،
ساما يس سگهن ۾ ڏک نه ڏنو ڏاتر،
هر جا پئي پچر نوري منهنجي ناءَ جي.

نوري ڄام تماچي جي هن قصي ذريعي ”فقير مسرور“ ڪينجهر، منڇر، ڄام تماچي، نوري ۽ مهاڻن جي ذريعي ڪائنات جي تخليق، بئي جهان، خداوند ڪريم ۽ سندس محبوب نبي ڪريم ﷺ ۽ ان جي اعليٰ اخلاق، حسن ۽ عظمت ۽ شفاعت جي نقطي کي پيش ڪيو آهي:

ڪينجهر مٿي ڪيئي، مون وانگر ويچاريون،
دانهون ڪرن تيون درد مان، سڻ ڄام سما زاريون،
هي ڪکيءَ هاٽيون ڪاريون، ڏسي ڪج نه ڪنارو.

داستان مومل راڻو:

مومل راڻو، سومرن جي دور جو تاريخي عشقيه داستان آهي. هن قصي ۾ ڪاڪ محل، ان جي طلسم، راڻي ۽ ان جي رهاڻ، مومل ان جا ماٺا راڻي جو مومل تي موهت ٿيڻ، سومل ڪي مرداني ويس ۾ مومل سان سنتل ڏسڻ، رسي وڃڻ ۽ مومل جو اوسيئڙو ڪرڻ، اهڙا موضوع آهن جن تي ”فقير مسرور“ خوب لکيو آهي ۽ ان ۾ معنويت ۽ علامت جو رنگ پريو آهي، لکي ٿو:

آهي راڻو حقيقي حال، مومل معنيٰ مجاز جي.
سائين آيو عرش اتئون اتري، فرش مٿان في الحال،
وڃڻ وست ڪا نياز جي.
ڪثرت جو هي ڪاڪ ڪرشمو، بازي بيک بتال،
ناتر نسبت آهي ناز جي.
غيرت غمزو رمز رُسامو، وهم وجودي وبال،
سومل سمجهائي آ ساز جي،
معنيٰ ۾ ”مَسرُورَ“ محو ٿي، رکج خدائي خيال،
رمز پروڙي هن راز جي.

داستان هير رانجهو:

هي پنجاب جي طرف جو عشقيه داستان آهي مگر سنڌ جي بزرگن به هن قصي تي بيت ڪافيون ۽ سي حرفيون چيون آهن. "فقير مسرور" هن قصي تي هوندي به هڪ ڀرپور منظوم "مثنوي هير رانجهو" جهڙو شاهڪار لکيو آهي پر ان ڪانسواءِ ياڻ سرائڪيءَ ۾ ڇهه ڪن بيت به لکيا آهن جيڪي پنهنجي قلمي "ڪليات" ۾ به رقم ڪيا اٿس.

سندس هنن بيتن ۾ برهه ۽ عشق جون وڏيون جولانيون نظر اچن ٿيون. فرمائي ٿو:

عشق امام اساڏا هويا، اَسين جماعتي ٿيوسي،
اَلست بِرَبڪم برهه بانگي دا، ڪنين آواز سڻيوسي،
سُڪ سُتي هس سيج اُتي، ڏٺي پڙڪا مار اُٿيوسي،
قالو بليٰ اُت آکيم، محبت مسجد قدم ڌريوسي،
جُمله واجب فرض سنت ادا نفل ڪيتوسي،
عشق سلامت خاص خدا ڪنون دعائي خير منگيوسي،
"مَسرُور" آکي هير جيها هُڻ سر تي حال پيوسي.

بيت:

بيت سنڌ جي تمام قديم صنف آهي، جنهن جي سناء جو دامن ايترو وسيع آهي جو هر دور جي حالتن، فن، ثقافت ۽ تاريخ کي پاڻ ۾ سموئي هڪ اهم ترين ۽ مقبول صنف سخن جي صورت ۾ اڄ به قائم ۽ دائم آهي.

بيت کي اسان جا فقير ڳائڻا ڏوهيڙو به چوندا آهن. بيت جي شروعات حضرت شاهه عبدالڪريم بلڙيءَ واري ڪئي. جنهن کان پوءِ حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي عليه رحمة اهو عظيم شاعر پيدا ٿيو جنهن بيت/ڏوهيڙي جي صورت ۾ ڪروڙين موضوعن کي محفوظ ڪيو.

سنڌ ۾ بيت/ڏوهيڙي جي موزون هئڻ ۽ نه هئڻ جا ڪيترائي بحث ٿيندا رهيا آهن. ڪي هن کي جهنگلي ۽ ناموزون چئي پنهنجي علميت جو ثبوت ڏيندا رهيا آهن ته ڪي هن کي چند ماترڪ جي بنياد تي ٻڌل چوندا آهن، پر اصل ڳالهه ڏانهن ڪنهن جو ڌيان نه ويو آهي، جا هيءَ آهي ته شاعر ٻن قسمن جا هوندا آهن. هڪڙا اهي جيڪي علم ادب جي اصولن ۽ قاعدن کي ذهن ۾ رکي

لفظ لفظ سان ۽ تڪ تڪ سان ملائيندا آهن ۽ پيا اهي آهن جيڪي برهه جي باهه ۾ جلندي بہ برهه کي ڪچ ۾ ڪڏائيندا آهن، درد جون هوليون کيڏندا آهن ۽ انهيءَ عشق جا ڳڻ ڳائيندا آهن.

اهڙن شاعرن جو ڪلام برهه جو اهڙو پڙڪو هوندو آهي جيڪو خودبخود سرن ۽ لئي جي سنگم سان صورت پذير ٿيندو آهي، انهيءَ ڪري هو پنهنجي ڪلام چوڻ لاءِ وزن، ارڪان، (عروضي لئي) لفظن جي ماترائن (ماترڪ ڇند) حرفن جي ڳڻپ (ورڻڪ ڇند) جي رسمي قاعدن جا ڳيجهو يا پابند نہ هوندا آهن. اهڙن شاعرن جو مقصد پنهنجي علميت، جاگرافيائي ڄاڻ يا تاريخي ۽ سماجي دانش سان مرعوب ڪرڻ نہ هوندو آهي پر وٽن اهميت صرف عشق جي انهيءَ اُدمي ۽ ان کي نروار ڪرڻ جي هوندي آهي، جنهن جو تعلق انسانيت، دنيا، حيات ۽ ممات جي گوناگون مسئلن سان هوندو آهي.

سنڌ ۾ اهڙا سوين شاعر ٿي گذريا جن جي ڪلام کي پنهنجي علميت ظاهر ڪرڻ لاءِ پرکڻ نہ گهرجي پر انهن جي چيل ڳالهين تي غور ۽ فڪر ڪرڻ گهرجي جيڪي هنن نينهن سبب نروار ڪيون هونديون آهن. فقير مسرور" اهڙن سڄڻن کي مخاطب ٿي فرمائي ٿو:

نينهن نون نا ميان ڳڻين، تقطيع لاءِ تڪڙو تمام،
عقل ۾ اڙجي پوين پوءِ، عشق تي تو ڪيئن انعام،
جيئن تہ فعلن فاعلاتن ريءَ نہ ڪجهہ تو پڙ پيو،
هي فن اڪثر مون ڏنو اڃڪلهہ تہ آهي خاص عام.

"فقير مسرور" جي چيل بيت جو گهاڙيٽو، سنڌيءَ جي لوڪ ڪلاسيڪي بيت جيان ٻن مصراعن کان نون مصراعن تائين ٻڌل آهي ۽ انهن ۾ قافيو ٻن طريقن سان استعمال ڪيل آهي:

(١) سورٺا جي سٽاءَ تحت، جنهن ۾ قافيو ٻنهي مصراعن جي وچ ۾ ايندو آهي:

• لهرين منجهہ **لقاءَ**- پسيم تي پريءَ جو،
پيو ڪونہ **سماءَ**- چڙهي وير وحدت جي.

(٢) ٻوهي ۾ قافيا ٻنهي مصراعن جي آخر ۾ ايندا آهن پر "فقير مسرور" دوهي ۽ سورٺا جي ميل وارا، سنڌي ڏوهيڙي جي سٽاءَ تي بيت چيا آهن:

الف:- سبب تيو سومل جو، پر ڀڳڻ کي تہ **پيا**،
اڳ تہ منديون منهنجيون پڻ جيڪي عيب **هيا**،
ڏيئي پاند پناهہ جو، توتي ڊول **ڍهيا**،
هاڻي پڌر **پيا**، راڻا رنين جڏهين.
ب:- سما تنهنجي سار- مڙيوئي **مهاڻيون**،
هي ڪاريون ڪکيءَ **هاڻيون**، ڏسي ڪج نہ ڪنارو.
پ:- پرانهون پنهل **پار**- واڪا ويچاريءَ جا،
سٽي موٽ سگهڙو- موڙي اٺ **مهار**،
ڪيچي **قربدار**- ننگ نهاري پنهنجو.

ڪافي:

ڪافي سنڌ جي صوفي شاعرن جي خاص پسنديده صنف آهي جا ڳائڻ جي لحاظ کان اڄ بہ سموري سنڌ ۾ انتهائي مقبول آهي. ڪافين جي هن نئين دور جا اڳواڻ شاعر موجوده خيرپور ضلعي جي حدن اندر ساماڻا، تاريخ وار رسالن ۽ عمر جي لحاظ سان اهي هئا، صوفي روحل فقير (وڏو) عبدالله فقير ڪاتيار، سچيڏنو عرف سچل سائين ۽ پير علي گوهر شاهہ اصغر (١).

اهڙيءَ طرح روهڙيءَ ۾ شهنشاهہ فقير قادر بخش بيدل عليہ رحمة ۽ جمال جو عاشق جناب محمد محسن بيکس فقير عليہ رحمة، ڪافيءَ جا نهايت اعليٰ صوفي شاعر پيدا ٿيا ۽ سندن اعليٰ فڪر، صداقت، عرفان ۽ درد واري ٻوليءَ جيان "فقير مسرور" بہ پنهنجي جذبن جو اعليٰ اظهار ڪافيءَ ذريعي ڪيو آهي.

حالانڪ سندس دور ۾ غزل ۽ عروضي صنفن کي وڏيڪ اهميت هئي مگر پنهنجي متقدمين جيان "فقير مسرور" ڪافيءَ جي صنف کي وڏيڪ اهميت ڏني آهي ۽ انهيءَ ڪافيءَ جي ڪري ڪيس عروضي دور ۾ پنهنجي ڪيترن عروضي همعصر شاعرن کان علحده ۽ وڏو مقام حاصل آهي.

"فقير مسرور" جي ڪافين ۾ نصيحت، هدايت، عشق، عرفان ۽ همہ اوست جي معنيٰ جا اهڙا اهڙا موتي بہ آهن جن جي اپٽار ۾ خوش خير محمد

(١) اصغر سائين جو ڪلام- مرتب ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ، جميعت علماء سڪندريہ پير جو ڳوٺ ١٤٠٠ هجري، صفحو ٤٢.

فقير جي ڪلام جا ٻه ٻول چوڻ وڏيڪ مناسب آهن ته:-

عـــشـق اچـي مـــون ســـان ڪـيـــون ڪـيـــون،
ڳـالـهـيـون! سلڻ نـه جـهـڙيـون، چـوڻ نـه جـهـڙيـون.

ڪافيءَ جو فني سٽاءُ:

”فـقـيـر مـسـرور“ جي ڪـافيءَ جو ڳـهـاڙيـتـو، ”وائـي“ ۽ غـزل وارو آهـي ۽ جنهن ۾ ڪـثي ڪـثي قـافـين جي بي اخـتـيـار رقص ۽ روانيءَ سـبـب اهي سـورنـا، دوهـا ۽ مستزاد واري رنگ ۾ به نظر اچن ٿا. جن جا ڪجھ مثال هت ڏجن ٿا:

الف: وائيءَ جي سٽاءَ تحت چيل ڪـافـين ۾ ڪـڏهـن قـافـيـو پـهـريـن مـصـرع جي اڌ ۾ چيـو اٿس ته ڪـٿي مصرع جي آخر ۾ آندو اٿس:

- ڏاڍي ذات بي مهاب- جيجان آهه جتن جي،
  پلـوءُ اڙائـي پـانـهنجو- ٿيس مهٽي هاب.
- واهه سيلاني سيل ڪرين تـو - صـــورت وارو پـهـري ويس.

مصرع: ڪاٿي رانجهو نانءُ رکايُءِ- ڪاٿي ليلا ڪاٿي قيس.

ب:- ڪافيءَ ۾ سورنا ۽ غزل رنگ:

زور دم ڏاران زغا مارڻ ادا آهي عبث،
فقر جو فريءَ فنا پـائڻ ادا آهي عبث.

ٻ:- ڪافيءَ ۾ دوهي جو سٽاءُ:

ٿلهه: دل اندر پيهي ادا تون گوش ڪر گفتار ٻڌ،
قرب وارا سڻ قصا، ٻي نـاوري اخبار ٻڌ.

اها پوري ڪافي دوهي جي سٽاءَ تي چئي اٿائين. ساڳيءَ طرح سندس ڪافين ۾ سورنا ۽ دوهي جو گڏيل سٽاءُ به آهي:

ڀ:- سورنا ۽ دوهي جو گڏيل سٽاءُ:

لنگهي اسلام جو لوڙهو- پياسي ڪفر ۾ ڪاهي،
اڪـر ايـمـان آ چـوڙو- ڏرم ۽ دين ڪجھ ناهي.

ت:- ڪافيءَ ۾ مستزاد جو سٽاءُ:

- هيئن نـه جاني هجر ۾ تون برهه جا بيمار- مار،
  واڳ وهلو يار سگهڙو، هوت ڪاهڪوار- وار.
- ڪليا هٿ هزاري هرجا- خاصن جا خمخانا- مئخانا،
  هدءَ ڪي تا حق سجاڻن، جوڳي جنگ جوانا- فرزانا.

ث:- ڪافي ۾ غزل جو سناءُ:

- ٿو منجان ڳوڙهن سان ڌوئي يار هي رومال ڏس،
ور سگهو وارث وري عاشق سندو احوال ڏس.
- طالب آهيان تنهنجو منا، غلمان جو ناهي غرض،
سڪ سوز جو بس ٿم سمر سامان جو ناهي غرض.

قافيي جو استعمال:

"فقير مسرور" جي ڪافين ۾ ڪتب آيل قافيو به خوب آهي. سندس طبع جي طرب سبب قافيا به هر سٽ ۾ قرب مان ڪڏندي نظر اچن ٿا، ڪڏهن اڪيلي سر ته ڪڏهن ٻئي کي پاڳي پائيوار ڪري، ڪڏهن ٽن جي ٽولي ۾ ته ڪٿي چوياريءَ ۾ ناڏ ڪندي، عشق جي عميق ۾ ٽڙڳندا تا رهن جيئن پاڻ فرمائي ٿو:

- انهن عينن جي اشاري، دلبر دليون لُٽيون ٿو،
پنيٽين جا تير جوڙي، چالان تي چُٽيون ٿو.
- گوندر نا گڏ- ڇپر نا ڇڏ،
ورتيون وڄ ٻاروچا ٻانهي پنهنجي.
پڪڙو پرين تون پنهنجو اوري اچي اڏ، يا سڪايل کي سڏ،
تن من ۾ آهي تار توهانجي.
- هادي پال پلايا، مولا محب ملايا، هويا بخت سوايا،
وهه وا عشق الله دا آيا، سر نينان فوج چڙهايا،
آ اپڻا حڪم هلايا.
- رات دن مون تات آهه سانگين سندي،
هيهات ۽ فڪرات آهه سانگين سندي.
- نه ويهي دم فقيريءَ جو- ڪٿان هءِ هءِ پرايوسي،
حياتي سڀ اميريءَ جو- پئي ٿي پهه پڇايوسي.
- پيچ ڪوٽ خوديءَ جو هام هٽي- پنجي ته خوديءَ ۾ خام نه ٿي،
گهر شهر عجب ۾ گام ڪٽي- ڪجهه اوٽ ڏئي گهم عام نه ٿي.
- جاني تنهنجي ڪاڻ- پڇايان پتون پاڻ،
چاٽي ٿو الله- صدقو ڪريان ساهه
سر گهوري گهمايان.

روئي روئي رت- لڳن ڇڏيو ست،
ملندو جانب جت- ڏاڍو اتم چاهه،
ويئي ڦارون پايان.

• اچ پيـــارا، دل قــرارا، مـــل خــدارا، اي حبيب،
ورهه وارا- ڪيو اوسارا- ڪن پڪارا- اي حبيب.

وڻندڙ ۽ سهل قافين جي ڪري "فقيرُ مسرور" جي ڪافين ۾ رواني، لئي ۽ لفظن جي صوتي آهنگ جو هڪ عمدو ماحول جڙي پوي ٿو:

• دلبر دلدار، محب منٺار، گوليءَ ساڻ گذاريو.
تنهنجي تات، هجر هيهات، ڪيو مات اسان کي،
چاڪ چوري، جـــان جهوري، دل ۾ درد دکـــايو.
تنهنجي ڪـــاڻ، پچان هـــاڻ، ســويــن ياڻ دلبرا،
اچج يـــار، صــورت سردار، منـــل منهن نه متايو.

سرائڪي:

• آوي ميڏا ماهي، توبن جاني جائي،
سهٹل ســائين حـــــاڪم سائين،
ڏڪـــــي ڏيـــــهن گـــــذر دي.

رو رو راهه تڪان مٺن تيڏي، ڪوڙين ڪانگ اڏاوان،
ڪڏان تون آسي جاني ميڏا، بيـنـي فـالان پاوان،
بات نه بي ڪاوات اساڏي- تات تساڏي جائي
جـــــانـــي شـــــام ســــحــــــر دي.

ڪافين تي اثر:

"فقير مسرور" جي ڪافين ۾ دولهه درازي سرڪار سچل سرمست عليه رحمة، شهنشاهه فقير قادر بخش بيدل عليه رحمة ۽ جمال جي عاشق صادق فقير محمد محسن بيڪس عليه رحمة جي فڪري وحدت جو اثر نمايان آهي. ان ڪانسواءِ سندس لهجو ڪٿي ڪٿي سائين علي گوهر شاهه اصغر عليه رحمة ۽ خاص طور سسئي پنهون، عمر مارئيءَ جي داستانن ۾ حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي عليه رحمة جهڙو نظر اچي ٿو، تفصيل لاءِ ڪجهه مثال هت پيش ڪجن ٿا:

الف: سچل سائين جو ڪلام	فقير مسرور جو ڪلام
منهنجو پانڌيئڙا پرينءَ کي ڏيج نياپو (ص:٨٧)	ادا پانڌي ڏجان نياپو وڃي دلدار دلبر کي.
• پل پل پَوَنمر پور، عمر تن ماروئڙن جا (ص ٢٤٦)	ادا ڙي عمر مارن جا پل پل پور پون.
• چوءُ ميان عاشقا ڪيئن تون سوين سيل بنائين ٿو. (ص٦٢)	ڪيئن تون آئين ڪٿ تون جائين، ميان عاشقا ڪير تون آهين.
• پيو ڪو جاڻڻ محض گناه، هر ڪنهن صورت آپ الله	آهي آدم سر ته الله، پول نه تنهن ۾ پيو ڪو پائنج.
• حدين وجين هرڪو، لاحد وڃي پير، سچو سو فقير جو حد لاحد لنگهي وڃي.	عشق آ سائي سچن سان جي ٽپي لاحد وڃن.

بيدل سائين جو ڪلام	فقير مسرور جو ڪلام
• آيو پهري ويس صورت جو بيرنگ نيارو	واهه سيلاني سنر ڪرين ٿو صورت وارو پهري ويس
• منصوري حالت وچ عاشق مارن طبل خدائي وي	مسرور نعرو من خدا مارين جيءَ ڪان ٿي جدا.
• من عرف جي مام موچاري، فرمودي ۾ ناهي ڦير،	ڏس پروڙي پاڻ ۾ من عرف جي مام کي.
• پول نه پئي ڪنهن پل، تون ته آدم ناهين اصل.	سر اهو آهين صحيح جاڻج اهوئي جاڻ ڪجهه.
• دم دي سرت سنڀال رکين، دم هي اسرار الاهي دا.	دم دم ۾ ذکر دم جو، دم ريءَ آ ڪمڙو دم.

بيڪس سائين جو ڪلام	فقير مسرور جو ڪلام
• آئي بهار بسنت بهاريو.	برهه بسنت بهادر يارو، هر جاهِل هلايا وي.

شهنشاه حضرت شاه عبداللطيف ڀٽائي جي لهجي جو اثر:

- چڙي چوريءَ کي ڏير ته ڏاگها ، ڪيچ قطارون ڪاهي ويا ،
  آڪـي ووءِ جـيـڏيـون ، لـوريءَ جـيءَ ۾ لائـي ويا .
- تنهنجا ڪاج مليدا وِهه تي پانيان ، سَتر واري اها لوئي نه لاهيان ،
  ڪائڻ آهي ڳاڳيون ڳنڍير مارن جو .
- نه ٿا وڻن تنهنجا باغ بهاري ، شالا ڏ سنديس اباڻي واڙي .
- هي ڏيرن ڏاڍو ڏاڍ ڪيو آهه ، ڪري ظلم وٺي ويا زوري اديون .
- هيڪاندي هياس ، مارن ساڻ ملير ۾ ،
  قسمت قيدالماءَ جي ڏارون ڏار ڪياس ،
  اڄي آءٌ پياس هاٿي هٿ حمير جي .

سرائڪي ڪلام

سنڌي شاعرن ۾ سرڪار سچل سرمست ئي اهو شاعر آهي جنهن سرائڪي ٻوليءَ ۾ به تمام گهڻو ڪلام چيو آهي. ساڳي روايت کي "فقير مسرور" به برقرار رکڻ جي ڪوشش ڪئي آهي ۽ اٽڪل ٣٠ کن دلفريب ڪافيون ، سراپا ، قيامت نامو مسدس جي صنف ۾ ، منقبتون ، مداحون ۽ دوهره ۽ ٽيهه اکريون به لکيون آهن. جتي "فقير مسرور" جو سنڌي ڪلام پڙهڻ جهڙو آهي ، تهڙو ئي رس سندس سرائڪي ڪلام ۾ به آهي. سندس ڪلام ۾ اهڙي ته سلاست ۽ رواني آهي جو سرائڪي نه ڄاڻيندڙ به سندس ڪلام کي آسانيءَ سان پڙهي ۽ سمجهي سگهي ٿو.

"فقير مسرور" جي سرائڪي ڪافين جو گهاڙيٽو به نهايت خوب آهي ، جنهن ۾ درد جي وڏي پالوٽ ٿيل آهي.

ٽيهه اکريون:

ٽيهه اکريءَ کي "سي حرفي" به چوندا آهن جا بنيادي طور ڪلام جي قسم جي هڪ سهڻي صنعت آهي جنهن ۾ الف-ب جي هر هڪ اکر تي بيت چئبو آهي. "فقير مسرور" ، ٽيهه اکريءَ جي صنعت ۾ به پنهنجو نينهن ڪڍايو آهي. سندس ٽيهه اکريون سرائڪي زبان ۾ چيل آهن. پاڻ پهرين ٽيهه اکري سورنهن سالن جي عمر ۾ چيائين جا الف-ب جي ٢٨ اکرن تي مشتمل آهي:

الـف: الله هـڪـڙا ڏوجـهـي وائـي سـب وسـار مـيـان ،
وحـده لا شـريـڪ لـه هـر جـا هـڪ اظـهـار مـيـان ،

الانسان سري وانا سره اپنا سر سنيار ميان،
”مَسرُور“ سانگا چوڙين، ويکين درس اهو ديدار ميان.

انهيءَ تيهہ اکريءَ جي آخر ۾ تاريخ ١٧ ذوالحج مطابق ٢٠-ڊسمبر ١٩١٠ع لکي اٿس. سندس بہ تيهہ اکريون ”مربع“ جي صنف تي چيل آهن ۽ هڪ ”مثمن“ جي صنف ۾ چيل آهي. تيهہ اکريءَ جي صنعت ۾ اکثر شاعرن تجنيس حرفي جي بہ صنعت ڪم آندي آهي. ”فقير مسرور“ جو تہ اٽڪل سمورو ڪلام تجنيس حرفيءَ جي چاشنيءَ ۾ سان پريو پيو آهي، انهيءَ جي ڪري سندس تيهہ اکرين ۾ بہ وڏو ميناج آهي:

خ- خاص خيال خودي دا پهلي، نال خوشي دي ڪاوين.
س- سنپارين جي سر اپڻا، ڏيکين تان اسرار سيو.

تيهہ اکرين جا موضوع اڪثر مدحيہ، مناجاتون ۽ مناقبا هوندا آهن جن ۾ هدايت ۽ نصيحت جا نقطا بہ آندل هوندا آهن. ”فقير مسرور“ جي هڪ تيهہ اکري جا مثمن (اٺن مصراعن) تي ٻڌل آهي، اها سرور ڪونين حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي سراپا مبارڪ تي چيئي اٿائين، جنهن ۾ نہ رڳو لفظن جو انتخاب عمدو آهي پر عجز ۽ ادب جو هڪ بهترين مثال آهي:

الف- آکان حمد و ثنا رب دي خاص پياري دي،
پڙهان سراپا سطر صحيح الف لام سيپاري دي،
هي وصف درج هر آياتي وچ دوست سجن دلداري دي،
ثابت صفت هر اڪ دي وچ هر اڪ عضوي نياري دي،
خالق واصف خاص هو يا ڪيا طاقت بندي بيچاري دي،
مئن ”مَسرُور“ انهيندي رهيان ڪُنڙي نين نظاري دي
جو دم جيوان پيجان دم دم دعا درود سلامان،
بندا بردا دردا دائم خاص غلام غلامان.

فقير مسرور جو ڪلام اهڙو بحر بيڪنار آهي جنهن ۾ ڪو غواص ئي ٽبي هڻي انهيءَ مان عشق جا املھ ماڻڪ موتي ميڙي عام کي آڇي سگهي ٿو. سائينءَ جي بارگاھ ۾ دعاگو آهيان، اميد اٿم تہ عشق جي جوهرين وٽ هي پورهيو قبول پوندو.

ڪراچي- جنوري ٢٠٠٠ع بيدل مسرور بدوي

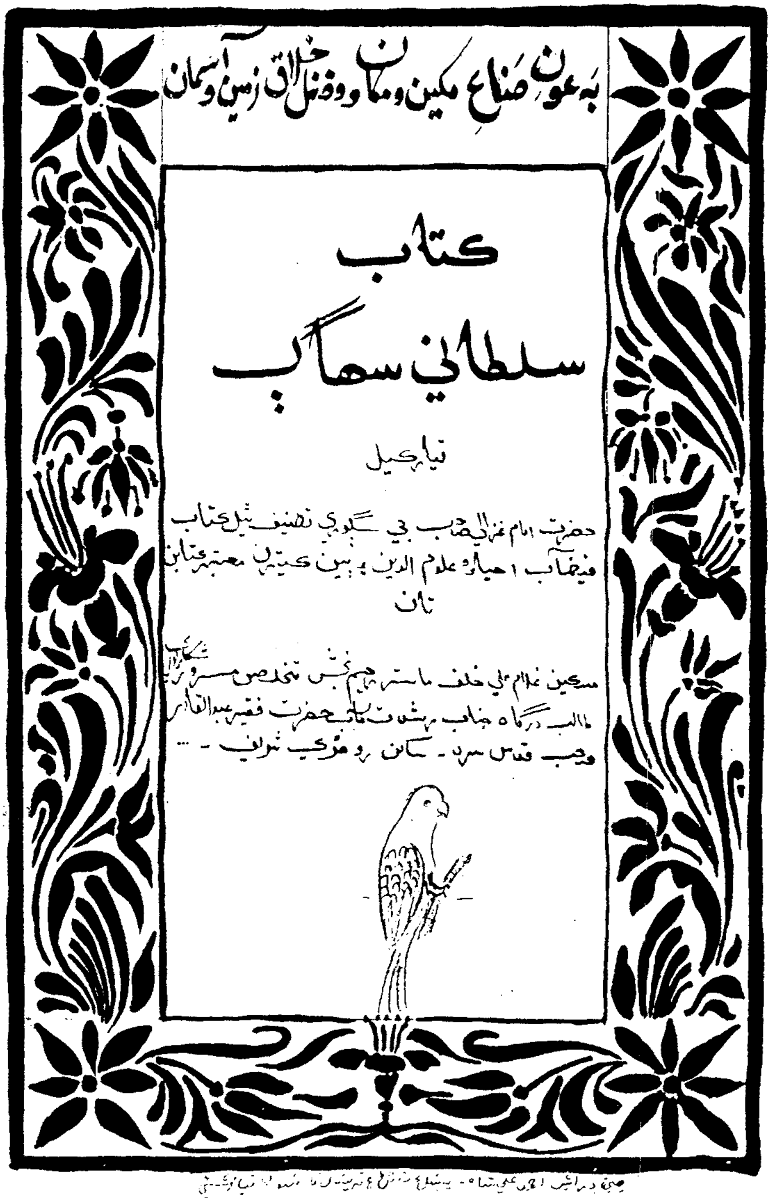
به عون صناع مکین و مکان و فضل خلاق زمین و آسمان

ڪتاب

سلطاني سهاڳ

تيار ڪيل

حضرت امام غزالي صاحب جي ڳوڙهي تصنيف ٿيل ڪتاب
[illegible] احياء علوم الدين ۽ ٻين ڪيترن معتبر ڪتابن
تان

مسڪين غلام علي خلف ماستر محمد بخش تخلص مسرور ساڪن
طالب درگاه جناب مرشد ڪامل حضرت فقير عبدالقادر
صاحب قدس سره - ساڪن روهڙڪي شريف - ...

ميان غلام علي مسرور فقير جي قلمي ڪتاب جو ابتدائي ورق

شجر

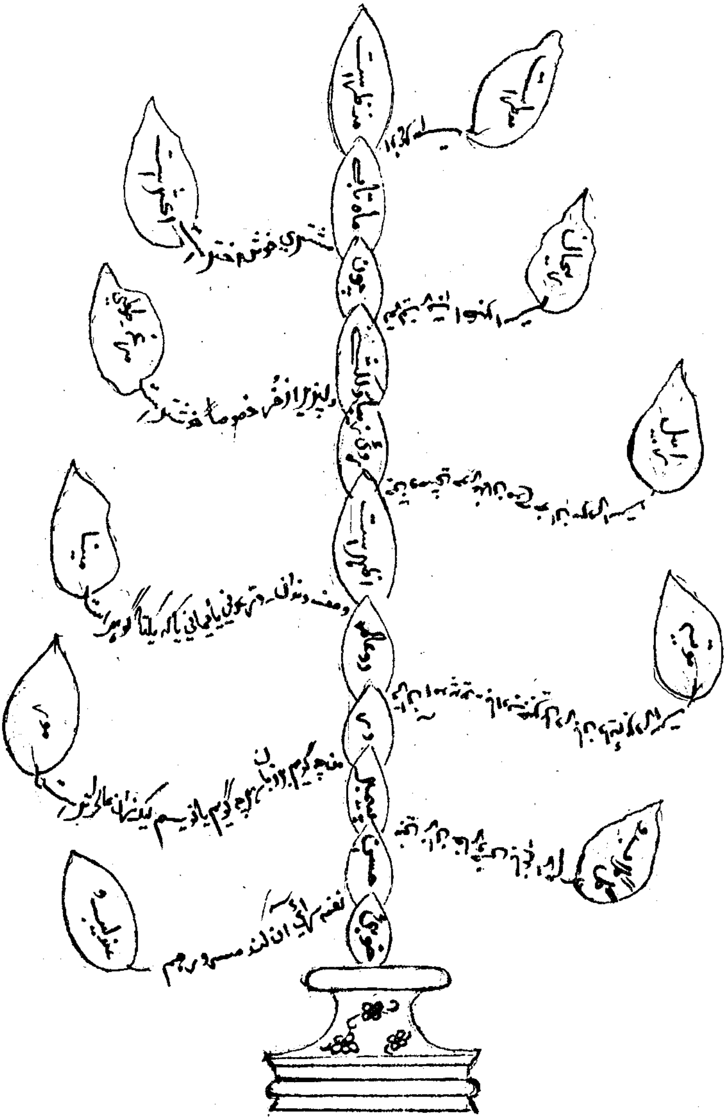

فقير مسرور جي نعتيہ ڪلام جو نادر نمونو

دشمن

دشمن :- ڪم ۽ نفرت جهڙو لفظ آهي. جنهن

انسان جي دل سدائي بيٺل ۽ خوف سبب بيقرار رهي ٿي. سوال
خاصن جي عام اڳيان ائين ٿي آهي ته انسان جو دشمن فقط انسان
آهي. مگر خاصن جي نظر ۾ پنهنجو دشمن هڪ نفس (من) ۽ ٻيو
شيطان آهي. جنهنلاءِ خداوند ڪريم قرآن پاڪ ۾ فرمايو آهي
ته شيطان انسان جو وڏو دشمن آهي. اهڙي حقيقت واضح
هوندي به انسان فقط انسان کي پنهنجو دشمن ڄاڻي انهن جي شر
فساد کان امن ۾ رهڻ جا اُپاءَ ڪندو ٿو رهي

ائين به آهي ته انسان جو شيطان انسان ٿي

بقول مولانا روم :- اي بسا ابليس آدم روي هست (...)

جنهن ته شيطان کو هٿ سان ولي ڪنهن فسادي يا خراب ...
مگر انسان جي وجود ۾ نفس (من) هڪ مادو آهي. جنهن ۾ خاصيت

فقير مسرور جي خوبصورت تحرير جو نمونو

ڪليات مسرور

اج وري اظهر نوان ڪي عشق جا آثار ٿيا،
طالبن کي ان طرح سچ، دل گهريا ديدار ٿيا.
"فقير مسرور"

سنڌي ڪافيون

١- سرود نامو.

٢- عشق نامو.

٣- وحدت نامو.

٤- مسرور نامو.

سرود نامو

ڪافي ڪلياڻ (١)

ادا پانڌي ڏجاڻ نياپو، وڃي دلدار دلبر کي.

جدائيءَ ۾ مران جائي، نہ ڪو تم حالَ جو پائي،
پلڪ پريان بنا ڪائي، نہ آ آرامُ اندر کي.

ٻڌي ٻانهون ڪجان ڪوئي، عرض عاجز سندو روئي،
سندم هي حال ڏک جوئي، سُڻائج شاهہ سرور کي.

مري "مسرور" ٿو ماندو، اچي مل يار تون سگهڙو،
هلي هئہ هئہ نہ ڪو وس ٿو، چوان پنهنجي مُقدر کي.

ڪافي ڪلياڻ (٢)

ڪجان هي عرض عاجز جو، عجيبن کي ادا پانڌي.

اڏامي مان وڃان هيڪر، هجن پکين سندا جي پر،
پسان جلوو هلي جيڪر، ولي قسمت ڪيس ٻاندي.

اچي جي يار جو اوني، ڏيان اکڙين ۾ تنهن کوني،
لکان خط خوب مان موتي، پُنهونءَ ڏي، جو سندم ڪانڌي.

مري "مسرور" ٿو ماندو، نہ آ دم تات ڪان واندو،
ڪنياتَل خط نہ اچ آندو، ڪَيس هن مونجهہ مان ماندي.

ڪافي ڪلياڻ (٣)

اڱڻ منهنجي تون اچ جاني،
ڪيان مان جان قرباني.

سدا نيڻون وهن نارا، تڪيان تولاءِ تي تارا،
ملڻ جي مُحب موچارا، ڪيو ڪائي مهرباني.

اڏايان آءٌ پئي ڪانگا، مُنجان سوَ سوَ سلامن جا،
ڪيان واڪا پري سُڏڪا، فراقن دل ڪئي فاني.

اڱڻ منهنجي سجڻ سَرور، پري پيرا پرين پرور،
منا "مسرور" سان هيڪر، اچي مل يار لاثاني.

ڪافي ڪنيات (١)

دلبر ڪيڙو ڏار، انهيءَ مون کي مونجهه منجهايو.

غمن ڳاريو، سُورن ساڙيو، لَنوَ ڪيم لاچار،
دانهه اچي هي ديس وسايو.

دارون ڏيو ڪو دلبر جاني، آهيان سخت بيمار،
مُئيءَ کي نا ماريو.

"مسرور" ماندو مُحب اوهان لئه، منهنجا سائين سردار.
دلبر دير نه لايو.

كافي كنيات (٢)

سک اوهان جي سردار، جيرو منهنجو جيئڙو جلايو.

سهڻا تنهنجي سونهن اڙايم، ٻيو اکڙين جي اسرار،
ماندو مُئيءَ جو منڙو مُنجهايو.

سال سڏيندي ٿيا سڏ نہ سُٽيئہ کو، ٻڌا هُيئہ ٻول هزار،
حاکم هينئين ساڻ هنڊايو.

تنهنجي اچڻ لئہ قارون پايان، دل گهريا دلدار،
هيڏي اچڻ جو کر کو سعيو.

توکان سواءِ مون کي ڏکن ڏکايو، سُڌ نہ لڌءِ کا سارَ،
پِرين اچي کو پاڻ پَسايو.

"مسرور" تولئہ آهي ماندو، اچي تون گڏ گُذار،
سائين کر کو سوال سجايو.

ڪافي ڪنيات (٣)

حسن ڪيو حيران، محبت منڙا مَچ مچايو.

انگ ازلي جيڪو لکيو،
پُڙيو [١] هرگز ڪين ڪي ٽَريو،
سورن سندو سامان، ڏولڻ مُئي کي ڏاج ڏوايو.

هوش عقل، پَسندي ويڙو [٢]،
مست، محبوبن مون کي ڪيڙو [٣]
ديدن سان ديوان، گهورن هٿي جيئڙو گهايو.

"مسرور" آکي ڏولڻ سائين،
وائي ملڻ جي اتم سدائين.
مَنڙو [٤] ٿيو مستانُ، سڪ ته سجڻ سائين شور مَچايو.

---

(١) پُڙيو = پورو ٿيو، برابر ٿيو.
(٢) ويڙو = (تصغير) ويو.
(٣) ڪيڙو = ڪيو.
(٤) منڙو = من (تصغير)

ڪافي ڪنيات (۴)

آءُ مِلُ مَحرم يار، سڪنديءَ ڪي سچڻا ڪينَ سنايو.

آرام اندر ڪي ڪين اچي ٿو،
مَنَ ۾ جاني مَچ مچي ٿو،
گهڙي بہ ناهي قرار، سڪ سُهٽل جي صبر گنوايو.

هوت اوهان لئہ هنجون ٿو هاريان،
هاءِ هجر ۾ گُوندر گهاريان،
دانهن ٻُڌي دلدارَ، هيڏي اچڻ جو ڪر ڪو سعيو.

"مسرور" آکي مُحب موچارا،
آءُ اڱڻ تون يار پيارا،
اچي گڏ گذار، تيندو منهنجو بخت سوايو.

ڪافي پيروي (١)

پـانـڌي پُـنـهـل کـي ڏيـج نـيـاپـو،
درد مـنـجـهـان ڪـري دل تـو ريءِ دانـهـون.

جانب جڏيءَ کي ويهہ نہ وساري، سدا توکي سهڻا ساهہ ٿو سنياري،
سـاجـن سـگـهـڙو آءُ اوتـاري، تون آهين جانب جيءَ جو جياپو،
چـڏي وئـين چـوريءَ کـي ڍولـڻ چـاهـون (١).

حال هـوتـن کـي سـڻـائـج سـارو، رَت رڳـن جـو ڪـڙهـي ٿـيـو ڪـارو،
اچي وسـايـو مُحب اوتـارو (٢). تـوسـان منـهـنـجـو سـنـگ سـيـاپـو،
نـہ ڪـو وري سـيـنـو ٿـا سـهـنـل سـاهـيـون.

روئـي ڪـج هـي حال هـوتـن کـي، نـاهـي گـهـڙي ڪـا نـنـڊ نـيـڻـن کـي،
پـانـڌي الله لـڳ وڃـي پـريـن کـي، چـئـجِ هـئـي تـون در تـي چـاپـو،
مُـحـبَ "مـسـرور" جـون سـڻ هـي آهـون.

---

(١) چاهون = چاکون، چاکان، ڪهڙي ڳالهہ جي ڪري.
(٢) اوتارو = آستان.

ڪافي پيروي(٢)

سدا توکي سهڻا ساريان سنيپاريان،
ساري وري ساري تولڻ هنجون ويني هاريان.

نال نڏر کي ويا نہ ورتيون، ننڊ ۾ نهوڙي ويڙا نرتئون،
ساجن ريءَ وو جيڏيون سرتيون، ڳُونڊر ويني ڳماريان.

نانءِ مولا جي اچ تون منڙا، سدا توکي ساري ساهہ ٿو سنهڙا،
تنهنجي اچڻ لئہ موهن منڙا، نيڻ کنيو ويني واٽون نهاريان.

اٿم ارمان جو ڇڏي وئين مون کي، ترس نہ پيو ڪو ڏولڻ توکي،
هر ڪوئي هاٿي ڏٿي ٿو مون کي، مهڻا تنهنجا، سُٺي پر ٿاريان.

اڳڻ اسان جي شل تون ايندين، هن نہ دکيءَ کي دلاسو ڏيندين،
سک ۾ ٿيا ٿم سال سڏيندي، اچڻ تنهنجي لئہ ٿي ڪانگ اُڏاريان.

ناهي گهڙي آرام اکين کي، ساري سدائين ساهہ پرين کي،
ياد ڪري "مسرور" سڄڻ کي، ڳلن تي ڳوڙها ويني ڳاريان.

ڪافي ڀيروي(٣)

پُنهل وچ نہ پري، ماندي تولئہ مري.

تنهنجي طلب تات، آهي وائي وات،
سارو ڏن ۽ رات، ڳڙتين منجهہ ڳري.

روئان هوتن ريءَ، پلپل پرين ريءَ،
ساعت سانگين ريءَ، منهنجي ڪين سري.

منا هي "مسرور"، راتيان ڏينهان رنجور،
اچي حال حضور، ڏس ڪي پير پري.

ڪافي پيروي(٤)

اچــــج الله لــــڳ ســــڄــڻ ســــردار،
ننگي[١] پـنـهـنـجـي نـنـگ[٢]ڏي نــهـــار.

ناءِ مولا جي مون کي نہ وسارج، جانب جدائي ۾ مفت نہ مارج،
نـنـگـي تـون پـنـهـنـجـي نـنـگ ڏي نـهـارجُ،
بــچـــڙي آهـــيـــان ڊولـــڻ بـــدڪــــار.

هاءِ هجر ۾ مران ٿي جائي، ڪار نہ اُجَھي مون کان ڪائي،
پـنـهـنـجـي ڪـر ڪـا پُـنـهـل پـلائـي،
مُـــون ۾ اٿـــيـــئـــي عـــيـــب اَپـــارَ (٣).

"مسرور" توکي سدائي ساري، هئہ هُئہ هجر ۾ هنجون هاري،
مـــــون وٽ رهـــــي وڃ رات گُـــــذاري،
اگـــلـــي (٤) آهـــيـــان ڊولـــڻ عـــيـــبـــدار.

---

(١) ننگي = ننگپال، ڍڪڻھار.

(٢) ننگ = لڄ، آبرو.

(٣) اپار = بيحد، تمام گھڻا.

(٤) اگلي = گندي، عيبن ھاڻي.

كافي پيروي (٥)

جيڏيون يار جت لئہ ماندي مان مران ٿي،
ايندم ڪڏهن الائي، ڳڻتين ۾ ڳران ٿي.

اجا سخت سفر، ٻُجهن باري بيا بر[١]،
ڏسي ڪاف ڏونگر، ڏُڪي آءٌ ڏران ٿي.

پڇي اڄ ٻـ شايد، اديون من مقاصد،
ڏسي ڪانگ قاصد، اکين آءٌ نران ٿي.

پُڇان پنڌ پيرا سندا دوست ديرا[٢]،
گهتين ۾ مان گُهمرا، ڦيرا ڏيو ڦران ٿي.

گهاريان ڪيئن گهر ۾، پوندس آءٌ پڌرَ ۾،
هئہ هئہ تپ هجر ۾، ٻيٽي مان ٻران ٿي.

”مسرور ايندا، اگهن دوست دل جا،
سيئي محب ملندا، ٽڳا(٣) جن تران ٿي.

---

(١) بر = بيابان ريگستان.
(٢) ديرا = (ديرو جو جمع) آستان، ماڳ، ڳوٺ.
(٣) ٽڳا = آسري.

ڪافي ڀيروي(٦)

ڇڏي ڏي رنج سڀ راتا، ورڻ جي وارِ ڪا وائي.

سڄڻ شب روز ڏک ڏوريان، اندر ۾ ايٽُ[١]تي چوريان،
ڪنهين سان درد دل اوريان، نہ ڪو آ حالَ جو پائي.

فراقن ۾ ٿيس فاني، اچي مِل مُحب لاثاني،
ڪري دل ياد تو جاني، اکين ساوڻ جُهڙي [٢] لائي.

تکيان ٿي روز مان راهون، رڙان روئان پري آهون،
لکين دلڙي ڪري دانهون، ڏُکن جي لئہ ڏکي جائي.

ڪڙهِي سُهڻل ٿيو ڪارو، گلابي رنگ موچارو،
سُڪايو سک بدن سارو، ويو آ غم هڏا کائي.

پرين "مسرور" شل ايندا، رهي گڏ اورَ [٣] اوريندا،
هميشہ لاءِ هک ٿيندا، ڪري ڳڻَ قرب جي ڪائي.

---

(١) ايٽ = چرخو.
(٢) جُهڙي = مينهن.
(٣) اور = احوال، سورن ڏکن جو بيان.

ڪافي ٻيروي(٧)

اَڙي اوچتي اک عجيبن سان ويئي،
ڦٽي دل ڦُري ويا، هڻي ٻاڻَ(١) ٻيئي.

مسافر کي ماري، ٿيا ديس راهي،
انهيءَ ڏوڏَ(٢) جي سُڌ اڳي ڪانه پيئي.

سندم دل نماڻي، ورائي ونڃ لئه،
ڳچيءَ پاند پائي، ڪيمَ عرض ڪيئي.

ڏنو ڪونه دلبر دلاسو ورائي،
ويا ٻاڻ ويتر، ڏجها ڏاج ڏيئي.

اتم آس "مسرور" پڻ پڪ اهائي،
جنين دل ڏُتاري، ڇڏيندا نه سيئي.

---

(١) ٻاڻ = تير.
(٢) ڏوڏ = نگي، دولاب، ڏوڪو.

ڪافي ڪوهياري(١)

ڪاڪيون (١)ڪين سَري(٢) الا، پرينءَ بنا پل هڪڙو.
پنهون وني ويا پارَ ڏي، ڪيڏو قهر ڪري الا.
سُورن سازي ڇڏيو، ڏک ڪون ڏيل ڏري آلا.
جيڏيون اڱڻ "مسرور" جي، شل ايندا پيرَ پري آلا.

ڪافي ڪوهياري (٢)

ڪاڪيون ڪيئن ڪنديس آلا، جانب وني ويم جيءَ جو.
وهڻ نہ جڳائي جيڏيون، ڪيچ تہ مان ڪهنديس آلا.
جانب ريءَ جَڳَ ۾، جيڏيون نا جيئنديس آلا.
"مسرور" مُحبن ڪي، هيڪر هلي ڏسينديس آلا.

---

(١) ڪاڪيون = چوڪريون، اديون. (اتر جي شاعرن "ڪاڪيون" استعمال ڪيو آهي). (٢) سري = اُجهي، گذارو ٿئي.

ڪافي ڪوهياري (۳)

ڏوراپا ڏيـنـديـس آلا ، ڪـاڪـيـون ڪـيچـيـئـڙن ڪـي.
سَورَ سَجڻ ڪي جيـڏيـون، اَنـدر جـا اوريـنـديـس آلا.
ڪَڏَ تـہ ڪـيچـيـئـڙن جـي، پـيـادي آءُ پـوَنـديـس آلا.
"مـسـرور" آڪـي جـيـڏيـون، پـريـن شَـل پـسـنـديـس آلا.

ڪافي ڪوهياري (۴)

اسـان لـوءِ لَـڏي هـلـنـداسـي، پنهنجي هوت پنهونءَ ڪي پسنداسي.
چِـڏي بـنـگلا بـاغ هِـنـي سـپ، وجـي مُـلـڪ بـقـا ۾ رهـنـداسـي.
ڪـوڙي دنـيـا ڪُـوڙ وڏائـي، چِـڏي چـيـهـن ڪـان چُـتـنـداسـي.
ماڳَ جنهين تـان جـو آيـاسـي، ڏيـهـہ مـوتـي سـو ڏسـنـداسـي.
"مسرور" آڪي اڳي پوءِ آخر، مُـحـبـن سـان وجـي مـلـنـداسـي.

ڪافي ڪوهياري(٥)

چرخو ڪين چُري، اُچليو اڏ ڪري، سرتيون چو ٽيون ستايو،
سرتيون چو ٽيون ستايو.

چرخو جيو منهنجو ڪاڪيون ڪين ڪري،
ڪتڻ ڪين اچي، ٻر ٻر، (١) فهم ڀُلايو،
سرتيون چوٽيون ستايو.

من اندر مجاز جي، اديون آڳ ٻري،
ماندي هيءَ ٿي مِري، ويتر جيءُ نه جلايو،
سرتيون چو ٽيون ستايو.

"مسرو" آکي سپرين، هيءَ راتيان ڏينهن رَڙي،
ساعت ڪين سري، سڪ سهٽل نُورُ مچايو،
سرتيون چو ٽيون ستايو.

(١) ٻر ٻر = هاءِ هاءِ، گهڻي ڳالهائڻ سبب.

ڪافي تلنگ (١)

اج نا سيان جو سچٽا، اقرار ڪيو ڇا،
سگھڙو هلي آءُ سُھٽا، ويچار ڪيو ڇا.

ڪر تون زبانون ظاهر،
ٿيندس نہ ڪڏهن قاصر،
آهيان حُڪم تي حاضر،
انڪار ڪيو ڇا.

توکي خواب بي خيالي،
رئندي مون رين(١) جالي(٢)،
هاٿي خطن تي خالي،
اعتبار ڪيو ڇا.

نہ وَس منهنجو ڪو آهي،
نہ سگھان تو حُجَ(٣) هلائي،
سينو اوهان سان ساهي(٤)،
تڪرار ڪيو ڇا.

"مسرور" سان اي ماهي(٥)،
واريوَ جو تنهن جي وائي،
سواءِ صبر جي جائي،
لاچار ڪيو ڇا.

---

(١) رين = رات. (٢) جالي = گذاري. (٣) حُجَ = حجت، گستاخي.
(٤) ساهي = (سينو ساهڻ = برابري ڏيکارڻ، برميچڻ) (٥) ماهي = محبوب،
معشوق، پريتم.

كافي تلنگ (٢)

تنهنجي حسن لک مَست موهي بنايا،
انهيءَ تابَ کُويا[١] ڪروڙين ڪنبايا.

نظر هڪ نهاري، ڦٽيوَ دل ويچاري،
انهي گهورَ تنهنجي لکين گهوٽ گهايا.

ڪري يادِ ياري، هنجون نير هارن،
تنهنجي قربُ منڙا ڪي مانجهي مُسايا[٢].

ڪيا تات هيهات تنهنجي فنا لَکَ،
ڪنهين جا جگر ڏسُ جدائيءَ جلايا.

ڪُجاڙو هي "مسرور" ناقص نماڻو،
نپوڙي تنهنجي نينهن نيهي نِوايا.

(١) کويا = سورهيه، پهلوان.
(٢) مسايا = لاچار ٿيا.

ڪافي ڪانرو تلنگ (٣)

پــلا وي حــاڪم جاني، پسايو اڃي پيشاني،
تــوبــن آهــي حــيرانــي، آءُ ڪـري احــســانــي.

چــاڪــون تــو ڏيــنــهــن گــهــٽيــرا، لانــئــ پــرديــس وڃــي پــيــارا،
آءُ حــال ونــديــون ويــهــي ســارا، تون يــوسف مان ڪنعاني[1].

مـنـهـنجي اڱڻ ۾ پيـر گـهـمـائين، اڃــي پــيــارل پــاٻ پــســائــين،
سِــرُ ســاهُ پــِـي ســهــٽــل ســائــين، ڪــنــديــس تــوتــان قــربــانــي.

ســهــٽــا ســائــين اُداســي آهــيــان، مــان ويــنــي ڦــارون پــايــان،
زهــر ٿــي تــوريءَ پــانــيــان، هــيءَ جــنــد جــوانــي جــانــي.

مُون تي ڪاوڙ نـ دلـبـر ڪر تون، "مـسـرور" سـان مـنـا مِـلُ تـون،
هي سوال سڄڻ منهنجو سُڻ تون، هــونــدءِ عُــمــر جــاوِدانــي[2].

(١) يوسف ماهہ ڪنعاني = ڪنعان جو چنڊ يوسف، سهڻو.
(٢) جاوداني = قائم رهڻ واري.

ڪافي جوڳ (١)

اڃي لهہ سوڍل سارَ، گوندر ٿي تولهٔ ڏينهڙا گُذاريان.

ساهہ سنياري سُهٽل توکي، مل اڃي تون هڪ وارِ،
پانڌي تولهٔ دمَ دم يارَ پُڇايان.

در در ڦران ٿو دوست ويڳاڻو، ڪَمُ نہ اَجهي ڪو ڪارِ،
اُداسڻ تولهٔ هميشہ آهيان.

سڄڻ ساري ڏنو ڏُکيءَ کي، برهہ سندو ڪو بارُ،
حال اندر جو ڪنهن سان اوريان.

ڪاوڙ ساڻُ غريب کي تون، مُفت نہ منڙا مارِ،
سينو سهٽا ڪين ٿو ساهيان.

"مسرور" سندو منَ مُوهن جاني، ڪر غور اڃي غمخوار،

روئي تولهٔ پَلوَ(١) پسايان.

---

(١) پَلوَ = دامن.

ڪافي جوڳ (٢)

ڦڪيون [١] ڏئي ٿيڙا ڦِڪا، سَرهي نہ ٿينديس تو سوا.

نبض منهنجيءَ کي ڏسي بس، وَسُ وڏو ويجن [٢] ڪيو،
ليڪ تنهنجو جان من، ديدارُ آ مون لئہ دوا.

ورُ سِگهو وارثَ وِلهيءَ [٣] جا، سُور هِنَ سازي نِيو،
باجهہ ريءَ تنهنجي مگر، سُهٽا نہ ڪا ٿيندي شفا.

دل اَندر آرام ناهي، دلبرا توريءَ گهڙي،
آءُ هلي "مسرور" ڏي، پيرا پري نالي خدا.

(١) ڦڪيون = دوا.

(٢) ويجن = طبيبن.

(٣) ولهي = بي وارث.

ڪافي جوڳ (٣)

ساجنُ ملندمِ شال، ڏينديس ڏيهہ واڌايون.

جيڏيون چاڪ جگر جا، ڪنهن سان اوريان حالَ،
ساجن ملندم شالَ.

پيهي پڪي پُنهل ايندو، ٿورا پائينديس پالَ،
ساجن ملندم شالَ.

صدقي ڪنديس سُهڻل تان، ساهہ سري ۽ مڏيون مالَ،
ساجن ملندم شالَ.

جيڏيون مَن "مسرور" جي، سيّدُ لهندو سنڀالَ،
ساجن ملندم شالَ.

ڪافي جوڳ (۴)

مان گهڻو جهليان دل نا رهي، وس ڪان منهنجي آيلِ وَئي.

ڪنهن سان سليان جيڪي اندر، گهاريان ويني ڏينهڙا گُوندر،
هڪ روج راڙو بيو هجر، جَت ڏير ويا مُئي کي ڏئي.

منجهہ هجر ماندي مَري، دل تي رڙي ڳُجهہ ۾ ڳري،
ويني اُڏايان سُڏڪا پري، طرف تن ڪانگا ڪئي.

"مسرور" چوي ويندس مري، جالڻ جدائي تي نا گهڙي،
ساعت نہ ڪا منهنجي سَري، تارِيءَ تڳان تنهنجي پئي.

ڪافي جوڳ (٥)

ڪو پروڙي راز رند [١]، دريا جي اُلٽي آر[٢] جو،
چوڌاري چولين موج لهرين، تانگهي تڪڙي تارَ جو.

ڪو لَڪي لائق لڪن مؤن، مول مطلب يارَ جو،
حال سان همدم رهي، سنسو[٣] ستي سنسار جو.

لاڏلي ليلان لُڇي، ڪو درد تيس دلدار جو،
چتُ[٤] ڪنيو پنهنجو چنيسر، حرف تيڙُس هارَ جو.

ڏس تيو آ ڏاجُ سستي، غفلت ۽ گينوار[٥] جو،
تي رڙي رنڊڙو ڪنيو، پرين سندي پيزار[٦] جو.

حسرتا هي سپ اَتي، پيلو [٧] ڪچو ڪُنيارَ جو،
سُورَ سهه سُهڻي متان، مِهڻو ملئي ميهارَ جو.

مردُ تي "مسرور" تِج واقف انهيءَ اسرار جو،
هوش رک مدهوش تي ڪر گوش[٨] هن گفتار جو.

---

(١) رند = گس، پنڌ، پيچرو.

(٢) آر = وهڪرو.

(٣) سنسو = انديشو، وهم.

(٤) چت = ڌيان (چت ڪڻ = دل جو تعلق متائڻ).

(٥) گينوار = سستي، ڪاهلي.

(٦) پيزار = جُتي، پيرن جو نشان.

(٧) پيلو = اڻ پڪل دلو.

(٨) گوش = ڪَنُ، ڌيان .

كافي جهنگلو (١)

سسئيءَ كي سهٽا سائين، ويا ننڊ ۾ نهوڙي،
ننڊ ۾ نهوڙي،
الا جان ويا جهوري.

حال هوتن ريءَ كنهن كي الا، اندر جو اوري،
پَپُس پيچ پُنهل جو، هاٿي ڏونگر تي ڏوري.

سانول سائين توكي الا، كيان ساهَه اندر سوري،
مُومل تولئه ميندرا، ويني ورهه وِلوڙي.

چرخو چندن عاج جو، پينر چڏيو پوري[1]،
راٽو رُنو ڙِي جيڏيون، چاك وَيو چوري.

"مسرور" مير مُحَمّد كي، ڏسندس ٿر هلي توري،
جدائي جنهن جي الا، جيءُ وِڏو جهوري.

(١) پوري = پجي، توڙي.

ڪافي جهنگلو (٢)

اديون ٻاروچل اندر ۾، ويو ٻاهه ٻاري،
جمعي جي ڏينهن جانبُ کي، منهنجو ساه ٿو سنڀاري.

ڇنڇر ڏينهن ڇوريءَ جي، رهيا آچر اوتاري،
سُومر ڏينهن سنبري ويا، ڪرهل قطاري.

ايندم اديون شالَ اڱڻ، ڏينهن اڱاري،
واٽون ويچاري روئي، نِت نِت ٿي نهاري.

اربع ڏينهن اُباڻڪي ٻاروچل لئه باڪاري،
هوتَ وٺي هليا ويا پر، اُنڙا هُونگاري.

خميس ڏينهن خان پنهونءَ لئه اُڀي اوساري،
مفت "مسرور" کي جيڏيون، مُحب ويو ماري.

كافي بنسو (١)

كَهُ(١) ميان كانگا كڏهن ايندو،
دڙ دلاسو دُکيءَ کي ڏيندو.

ڏک سُور پَلوَ ۾ سرتيون پايم، روئي روئي حالُ وڃايم.
پيئنر پوءِ پي هيئن ٿي پانيم، ته کي کوهيارل ورتيون ويندو.

کين وساريندو ساجن ويهي، ايندو اديون پکي ڳل پيهي،
آهيان اُنهن جي جيهي تيهي، سڏڙا سُڻي ڳل نالِ مون نيندو.

"مسرور" مان ڏکن لئه جايم، سُورن جي لئه ماءُ نپايم،
اگ ته اهو ڪجهه کين ٿي پانيم، سورن کيو آهه سرتيون سينڌو(٢).

---

(١) کهه = ڇهڙ.

(٢) سينڌو = دوست، واقف.

ڪافي بنسو (٢)

اگڻ اساڻجي اڄ تون آري[١]،
هڻ تہ ڏکيءَ کي ڏي دلداري.

ڪيچين ساجهر ويلي لڏيو،
ناحق تن مون گوندر گڏيو،
چاڪون پلا تن چپرَ[٢] ۾ چڙهيو،
جيڪس هُيڙس جيڏيون ڏاري.

ڪُوڪان ڪيو مان ڪانگ اُڏايان،
تنهنجي اچڻ لئہ ڦارون پايان،
دَم دمَ ويني تي واجهايان،
گهوٽ نہ هاڻي وِجهہ تون گهاري[٣].

"مسرور" موهيو پرت پرين جي،
دلڙي گهائي گهور ڍولڻ جي،
دردن سورن يار سڄڻ جي،
ساڙي ڇڏي آ جندڙي ساري.

---

(١) آري = آري جام پنهون.
(٢) چپر = چنو، لانڊي.
(٣) گهاري = رخنو، ويڇو.

كافي بنسو (٣)

عرض سجڻ توکي اتم اهوئي،
دانهن سُٽي ڪر ڪا دلجوئي.

پيچ پرت جو توسان پيو آ، سو نہ وري ڪو ڇڇڻ جو ٿيو آ،
ڏوهہ منا مون جيڪو ڪيو آ، بخش سجڻ تون مون کي سوئي.

مان روز وجهان ويني فالُ ميان، ڪونهي هيٺيءَ جو هت حالُ ميان،
تنهنجي سورن جو هي احوال ميان، ٻڏايان ٻاروچل ڪنهن کي روئي.

ڀانيم ٿيندين ڪين ڪي اهڙو، جيئن ٿيو آن هاڻي جهڙو،
ڪَڄُ(١) ڪمينيءَ کان جيڪو ٿيڙو، بخشي سانول، آءُ سگهوئي.

يار رهايئہ ڪانہ ڪا ياري، ڏنئہ نہ ڏکيءَ کي ڪا دلداري،
"مسرور" جي، توسان آهي زاري، قياس ڪُنل جو ڪيئہ نہ ڪوئي.

(١) ڪج = ڪچائي، گهٽتائي.

ڪافي بنسو (٤)

سڪ سڄڻ جي اتم سدائي،
شال ورندي ورڻ جي وائي.

سُورن اچي يار سُتيءَ سان، ستم ڪيو هي آهي سُکيءَ سان،
ڏُکن ڏيڻ لئه يار ڏکيءَ سان، لالڻ اچي ڪا لنوَڙي لائي.

برهه جي پڙکي باهه بدن ۾، تيز ٻري وئي منهنجي تن ۾،
منَ موهن ڪا منهنجي من ۾، اچي برهه جي ٻين وڄائي.

عشق اچڻ سان يار اول ۾، گڏيو مون کي نيئي گِلَ(١) ۾،
سُورن سندي وري منهنجي دل ۾، ڏونهين ڪائي دوست ڏُکائي.

منٿون هي "مسرور" سنديون، سٽندو سهڻو ساڄن اديون،
بخشيندو شل منهنجون بديون، ڪُوڙيءَ جيڪا ڪئي آ ڪچائي.

---

(١) گِل = مٽي.

ڪافي بنسو (٥)

جڏهن سمجهہ تڪي، تڏهن سمجهہ پئي،
هڪ هاڻ ٿيا، الف ميم ٻئي.

سمجُهہ اهائي سمجَهہ رکي جا،
سمجهڻ ۾ نا سمجَهہ اچي سا،
سمجَهہ انهيءَ جي سمجهي معنيٰ،
ٻي سمجَهہ سندي سڀ سمجِهہ وئي.

جڏهن سمجهہ پنهنجيءَ جي نہ ڪا سمجهہ هلي،
تڏهن سمجهڻ پنهنجي، ڪٽي سمجهہ پَلي[١]،
ڪُلي سمجهہ سندي بازار ڳَلي،
سمجِهي سمجهہ اها مون دلجاءِ ڪئي.

هادي هڪ جي سمجهہ ڏني،
ٻي سمجهہ ڇڏيم ٻِن ٽِن جي ڇني،
هن سمجهہ سندي هڪ سمجهہ ڳنهي،
ٻي سمجهہ ٿيس ٻي سڀ سمجهہ ڏئي.

سمجهہ انهيءَ جي عجب عبارت،
مُوتُوا[٢] جي "مسرور" بشارت[٣]،
حال انهيءَ جي ڳالهہ ڳجهارت،
سَل نہ ڪنهن کي صاف چئي.

---

(١) پلي = (مصدر، پلڻ = دل کي جهلڻ، روڪڻ).

(٢) موتوا = موتوا قبل انت موتوا = مرڻ کان اڳ مَرُ.

(٣) بشارت = خوشخبري.

ڪافي ڪونسيو (١)

آءٌ هنجون وينـي هاريان، هوت ملندا شالَ وري،
هوت ملندا شال وري.

جيڏيون جانب ريءَ وي، منهنجي ساعت ڪانہ سري،
هوت ملندا شال وري.

هيڪر هوت پسي وي، پوندم نينّ ٺري،
هوت ملندا شال وري.

آءٌ تان مانجهي مُحب جي، چيٽڪ (١) ڪيڙس چري،
هوت ملندا شال وري.

"مسرور" آهيان يار پنهنجي جي، ڪوتي توڙي ڪَرِي،
هوت ملندا شال وري.

(١) چيٽڪ = طلسم، جادو.

كافي كونسيو (٢)

مون وٽ يار اچي ٿي مهمان ميان،
مان سر ته ڪنديس قربان ميان.

قرب ڪيو ڪو يارَ ورڻ جو، جانب مون تي هيڏنهن اچڻ جو،
لڳ الله ڪج ڪو احسان ميان.

جنين جلوو تنهنجو پسيو، هوش عقل سڀ تن جو کسيو،
ڏسي سونهن پڙهن سبحان ميان.

پيالو فنا جو يار پيارج، "مسرور" کي وري ماري جيارج،
ٿيو مُحب منو مهربان ميان.

ڪافي پهاڙي(١)

اي طبيبان ڪيو ترس، مون کي مرض محبوب جو.

ويچ ونيي وچ وات پنهنجي، خُوڪ(١) وڏو آهين خَرس(٢).

ڦٽ ڦلوهان(٣) فراق جا، ساهه اندر ٿم سرس.

”مسرور“ آکي هوتُ اسان کي، اچي داروُن ڏيندو دُرس(٤).

ڪافي پهاڙي(٢)

سونهن مان تنهنجي پسي، سهٽا ٿيس توتي فدا،
نا ڏنم ڪوئي ڪٿي ثاني (٥) سندو جاني منا.

قرب ڪر ڪاوڙ ڇڏي، ڪا واڳ واري وصل جي،
آءُ هلي منهنجي ڳلي، سهٽا سڄڻ نالي خدا.

تو بنا هڪڙي گهڙي، منهنجي سري ٿي ڪين ڪي،
سڏ سٽي مون گڏ رهو، پوءِ پَلُ نہ ٿي مون کان جُدا.

دم حياتي عُمر باقي، ٿي نہ ياڪي(٦) يارَ تون،
پالُ ڪو پنهنجو پلائي، هوت هُج مون وٽ سدا.

درد سڀ دل جا وڃن، پڻ مونجهہ ماندائي لهي،
مل اچي ”مسرور“ سان، سهٽا سُٽي هي التجا.

---

(١) خوڪ = سوئر جو ڦر.
(٢) خرس = رڇ.
(٣) ڦلوهان = ڦوڪٽا، ڦلوڪٽا.
(٤) درس = ديدار، درسن.
(٥) ثاني = مَٽُ، جهڙو.
(٦) ياڪي = بيزار، بي چيو.

ڪافي پهاڙي(٣)

ديدار دلبر جو ٿيو، اڄ رات يارو خواب ۾.

مون عرض ڪيو مون وٽ هجو، پل نہ ڪو پاسي ٿيو،
دلجاءِ ۾ ڏيرج ڪجو، جانيءَ ڇيو آ جوابَ ۾.

تون پهريون تان ٿي فنا، سر ساهہ پنهنجو ڪر فدا،
سهہ سختيون ماٺي مزا، جو عشق جي آ باب ۾.

جو ڪلهہ مُطالع ٿي ڪيمِ، "مسرور" ڪجهہ دلجاءِ ٿيم،
لا تقنطوا(١) لکيل ڏٺم، ڪيئي دفعا تہ ڪتابَ (٢)

ڪافي پوربي (١)

مُحب مسافر جيڏيون، ڪا جا ويم لَنو لايون.

ويني ڳلن تي ڳوڙها ڳاڙيان، ڳُڻ اُنهن جا ڳايون.
دل کي پيچ پرت جا، پُختا ويا ٿم پايون.
ڪاڪيون ڪيڏ قريبن جي، ويندس پنڌ پُڇايون.
وڃي قريب قراري ٿيڙا، مُئي کي نِتُ مُسايون.
اڳڻ "مسرور" جي الله لڳ، ڪندا ورڻ جون وايون.

(١) لا تقنطوا = (لا تقنطوا من الرحمةالله) الله تعاليٰ جي رحمت کان نا اميد نہ ٿيو. (قرآن پاڪ، الزمر ٣٩، ٥٣). (٢) ڪتاب = قرآن پاڪ.

كافي پوربي (٢)

صوفين جو سينو مائل، مُحمدي ملت [١] سان،
رهن روز شب تا شاغل، مولا جي محبت سان.

هي جسم با شريعت[٢]، معمور[٣] معرفت[٤] سان،
هٿ ۾ حديث[٥] مُصحف[٦]، سٺون پڙهن صنعت[٧]سان.

آواز سُڻي اَلستي[٨] ، واصل ٿيا وحدت[٩] سان،
هي حالُ حقيقت جو، تورين طريقت[١٠] سان.

هر حال ۾ سي حاضر، نِرتئون سچي نيت سان،
دسن [١١] دجال[١٢] دُوئيءَ جو، هيجئون وڏي همت سان.

"مسرور" من هي ريڌو[١٣]، سامين[١٤]سندي سنگت سان،
پر عيش عشق وارو، ملي درد ۽ دقت سان.

---

(١) ملت = پڌي، ميلاپ. (٢) شريعت = ديني قائدو، طريقو. (٣) معمور = پريل، سيراب. (٤) معرفت = صوفي طريقي جو چوٿون درجو. سماءُ، سڃاڻپ. (٥) حديث = رسول مقبول جي قول ۽ فعل جي خبر. (٦) مصحف = قرآن پاڪ. (٧) صنعت = هنر، فن. (٨) الستي = (الست بربكم) ڇا مان توهان جو رب نہ آهيان. (٩) وحدت = هيڪڙائي، هڪ وجود. (١٠) طريقت = صوفي طريقي جو ٻيو درجو. رستو، وات. (١١) دسن = دسڻ، هيٺ ڪيرائڻ. (١٢) دجال = ٺوڳي، ڪپٽي، مڪار. (١٣) ريڌو = ريجهيل، پرتو. (١٤) سامين = سامي جو جمع، فقيرن جو هڪ قسم، سالڪ.

كافي پوربي (٣)

چالي عجب نرالي مستن جي هر ملت کان،
حالي [١] سي خود خيالي، جيئري بَري[٢] جڳت کان.

حاصل تنين حضوري، ظاهر ڇريا چلت کان،
ويجهو نہ مگر تن جي، هر ڪوئي حقارت کان.

سرپا [٣] ننگا سدائي، قالوا[٤] جي قبوليت کان،
احرام [٥] سبب عاشق، بيزار سڀ بدعت [٦] کان.

مخلص اُهي مولا جا، خاصا گهڻو خلقت کان،
آهن اجا پي البت، سهڻا اُنهيءَ صفت کان.

"مسرور" رهج واقف، تن جي تون طبيعت کان،
آواز سِري اناهو[٧]، سُڻ صاف هر سمت کان.

---

(١) حالي = سالڪن تي حال واري حالت، وجد ۾، بيخوديءَ ۾.
(٢) بري = آزاد.
(٣) سرپا = مٿي کان پيرن تائين.
(٤) قالوا = الست بربکم قالو بلىٰ) آءٌ اوهان جو پالڻهار آهيان چيائون تہ هائو آهين (قرآن پاڪ الاعراف ١٧١.)
(٥) احرام = اڻ سبيل ڪپڙو جيڪو حج جي موقعي تي پهريو ويندو آهي.
(٦) بدعت = نئين رسم. دين يا شريعت ۾ نئين ريت.
(٧) سري انا هو = اَلاِنسان سِري اَنا سِرهو = انسان منهنجو راز آهي مان انسان جو راز آهيان.

ڪافي پوربي (۴)

چڱ مکرُ هي مُلاڻا، ريجهي تون راز[۱] سان،
سڪ ريت اچي سياڻا، سجدي[۲] جي ساز سان.

هيڏي هوڏي واجهائين، حيلو وينو هلائين،
مڻ مڻ ڪيو مَتائين، مڻڪا[۳] مجاز[۴] سان.

پنهنجو نہ ڪرين سعيو، چو دڙ تڪين پرايو،
اِسقاط(۵) لئہ اجايو، ڊوڙين جناز[۶] سان.

يڪ تارُ[۷] دل جو چائي[۸]، ممتا ۽ موهہ مِٽائي،
اُن پرچگو جُڳائي، ناتو نماز سان.

رک فڪر الله هُو هُو، پڙهہ شُڪر الله هُو هُو،
ڪر ذڪر الله هُو هُو، پُرجهي پخواز[۹] سان،

"مسرور" رهہ مدامي، منجهہ عشق خوش خرامي،
سڀ ڪنهن جو تي سلامي، نِوڙي نياز سان.

---

(۱) راز = ڳجهہ.

(۲) سجدي = ملائڪن واري سجدي ڏانهن اشارو.

(۳) مڻڪا = تسبيح جا مڻيا.

(۴) مجاز = مغروري، گهمنڊ، ناٽ نخرو.

(۵) اسقاط = خيرات، مئل جي ڪفاري لاءِ، جنازي نماز کانپوءِ خيرات.

(۶) جناز = جنازو.

(۷) يڪ تار = يڪسوئي، هڪ خيال.

(۸) چائي = ڪٽي.

(۹) پخواز = ڍولڪ.

كافي پيلو (۱)

جلوو پسائي جانان، چريو چڪن[۱] ڪيو تي،
مخمور مست سهڻا، منڙا مگن ڪيو تي.

هن دل کي زوران زوري، زُلفن زنجير وڌڙ،
قيدي ڪٽي ورائي، در چهه[۲] ذقن[۳] ڪيو تي.

هي ڏار[۴] ڪجل پاتئه، لالي لَبن کي لاتئه،
ڏاڙي دلين جي خاطر، اهڙو ورن[۵] ڪيو تي.

نازڪ سنڌ نزاڪت کان، هر گُل کي خارُ آهي،
جيئن خار ۾ خِجل[۶] هي، سُنبل سمن[۷] ڪيو تي.

چا ذوالجلال[۸] هڪڙو، شيدا تو شاهه خُوبان[۹]،
قدسي[۱۰] طيور[۱۱] ڪُلي[۱۲]، فَلڪ و زمن[۱۳] ڪيو تي.

لوڪون لِکي تون لالن، پائي ليئو پيارا،
آباد دِل جو اُجڙيل، سهڻا چمن ڪيو تي.

"مسرور" تنهنجو عاشق، ڏس منتظر مَري تو،
ڪجهه بول جيڪي دلبر، اندر دهن[۱۴] ڪيو تي.

---

(۱) چڪن = چڪنا چور. (۲) در چهه = در = ۾ + چگهه (۳) ذقن = ڪاڏي (درچهه ذقن = ڪاڏيءَ جي چگهه ۾) (۴) ڏار = ليڪ، سير. (۵) ورن = = نمونو، طريقو. (٦) خجل = شرمسار. (۷) سنبل سمن = گلن جا نالا. (۸) ذوالجلال = عظمت ۽ جلال وارو، ذاتي تعاليٰ جو صفاتي نالو. (۹) شاهه خوبان = حضور محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم. (۱۰) قدسي = ملائڪ. (۱۱) طيور = پکي. (۱۲) ڪلي = سيئي. ۱۳) فلڪ = آسمان، زمن = زمين. (۱۴) دهن = وات.

ڪافي بلاول (١)

منهنجو حال ڪجاڻ سيوئي، پانڌي پرين کي.

هيءَ ڪتابت سورن واري، رکج اڳيون تن روئي.

عرض عجيبن کي الله لڳ، ڪج اچڻ جو اهوئي.

"مسرور" سندي حال هجر جو، ساري سُڻائج سوئي.

ڪافي بلاول (٢)

لَنو ڪانگل ڪڏهن ايندا، اڱڻ اسانجي سي پيارا.

هوندا هميشه مون وٽ، پوءِ وري نه ويندا.

اڱڻ آسروند جي، پِرتئون پير پريندا.

پال پلاٽي مُون تي ڪوئي، هوت اچي هڪ تيندا.

جيڏيون مُحب "مسرور" کي، اچي دوست دلاسو

ڪافي بلاول (٣)

روز نهاريان ٿي راهون، روئي رَتُ رانجهن جون،

ڪانگل واڏائي ورڻ جي، آتج ڪائي اوڏانهون.

ڪڏهن ڪوهيارل ڪانگل ايندو، پري پير اورانهون.

مهر ڪندا مسڪين مٿان ڪا، سندم سُٽي هي دانهون.

جيڪس جيڏيون منهنجو هنڙي، اَٿر نہ ٿيون ڪن آهون.

مُحب بنا "مسرور" سندا، ويا وسيلا واهون.

ڪافي بسنت (١)

وريو ياڳ بَسئنتي[1]، گل ڦل ٽڙيا ٿي گلزاري.

عشق بسئنتي ويس بسئنتي، غنچہ سهاڳ[2] بَسئُنتِي،
مُکو مون ڏي مهر منجهارون، لالڻ لاڳ بَسئُنتِي،
سُهٽي يار ڪئي آستاري.

چوڪُندين هي منڙو مهينو، ڦهليو ڦاڳ (٣) بَسئُنتِي،
اَڻ ڪُت حالُ هاٿي پيو سِرتي، بَحرُ اَجهاڳُ بَسئُنتِي،
برهہ بهادرُ لاتي آ بهاري.

شُڪر ٿيو "مسرور" اسانجو، مَس مسَ ماڳ[4] بَسئُنتِي،
موتي ساڳي مُندن تي منڙا ڳائج راڳ[5] بَسئُنتِي،
هجئي حياتي جي هڪواري.

(١) بَسئُنتي= بهار جي موسم جو. (٢) سهاڳ = پيار، وصل. (٣) ڦاڳ = مهيني جو نالو ڦڳڻ، بهار جي موسم. (۴) ماڳ = منزل. (٥) راڳ بَسئُنتِي = پوربي ناٽ جو راڳ بسنت.

ڪافي بسنت (٢)

بنده نواز بَسئُنتي، آيو دلين جا باغ بهاريا.

رهت رنگين ڏس ويس سجڻ جو مُک ممتاز بَسئُنتي،
طرز بَسئُنتي، رمز بَسئُنتي،، واهه ناز بَسئُنتي،
مرد جنهن لک مانجهي ماريا.

ناچو پيهي نينهن جو آيو، پهري پيشواز[١] بَسئُنتي،
گيت بَسئُنتي، ڳائيين ويهي، سوزو سازُ بَسئُنتي،
آتڻ [٢] سپيئي عشق اُجاريا.

هوءِ هُبڪارا پيا مُلڪن ۾، دور دراز بَسئُنتي،
نِرتئون نينهون نيهي ڪن ٿا نِوڙي نياز بَسئُنتي،
خاص نشي ۾ وتن خُماريا.

فثُم وجه الله(٣) صاف ڪنن ۾ اچي آواز بَسئُنتي،
رکيو سِرِ "مسرور" انسان جي رانجهن راز بَسئُنتي،
جنهن خوديءَ جا خيال اُڪاريا.

---

(١) پيشواز = جامو، پڙو.

(٢) آتڻ = گڏجي ويهي سٽ ڪتڻ جي جاءِ، وصال جي منزل.

(٣) فثم وجهالله = (فَاَينما تُوَلُّو افَثمَ وجه الله) پوءِ جاڏي پنهنجي مهاڙ ڪي ڦيرايو ٿا تاڏي الله جي سامهائي آهي (قرآن پاڪ البقرة ١١٤).

ڪافي سهڻي (١)

ڏسي هيڻو حال، ڪندو شال پينر پلاٽي.

دن رات، طلب تات، آهي وات اهائي،
نيندا نال، سُڻي سوال، اتم آس اهائي.

ساري يارَ، رئان زار، اُجهي ڪارِ نہ ڪائي،
سرتيون سنپال، لهندا ننگ پال، تيا سڪندي سال گهٽائي.

بنا يار، نيڻين نارَ، وهن "مسرور" سدائي،
ايندا شال، ڪري پالَ، ڪيندا(١) ڪين جدائي.

ڪافي حاصلپوري (١)

ايندا اڱڻ اسان جي آري اديون،
آهيان محبت تن جي ماري اديون.

عشق سڄڻ جي ڪيم اياڻو، در در قران واءِ ويڳاڻو،
جيءَ ۾ جتن جو اتم جهوراڻو، ڏاڍو برهہ آهي ڪو باري اديون.

پياس پُنهل جي پسڻ جي آهي، آس اندر ۾ اها مون ڪي آهي،
ريءَ محبت ملڻ جي ماتم آهي، ڳڻتين آهيان مان ڳاري اديون.

زوريءَ منهنجو پُنهل نيائون، مُفت "مسرور" کي گوندر گڏيائون،
نذر(٢) هيءَ ڪين نال نيائون، هيڪل ڇڏي ويا ڏاري اديون.

---

(١) ڪيندا = ڪندا (شڪارپوري لهجي مطابق)
(٢) نذر = نہ ڏٺي، بيواهي.

ڪافي حاصلپوري (٢)

اج آهي اڇڻ جو انجام اديون،
آيو پرت وارو پيغام اديون.

بي در وڃان مان دلبر ڪنهن جي، پيس پاناري[1] پرين جي،
ٻاجهہ ڪري ايندا اڱڻ منهنجي، تن ريءَ وٽي نہ ٿو طعام اديون.

وندر واتون هيءَ ٿي ووڙي، لکيل ازلي وينِي لوڙي،
نند ۾ نذر ڪي ويا نهوڙي، پُرجهيم تن جي نہ مام اديون.

ڪيچين مون سان ڪيڙو قهر، ورتيون ويڙم دل جو دلبر،
هاڻي حياتي ٿي آهہ زهر، ناهي نيڻن ننڊ آرام اديون.

ڳالهہ اڃا ڳجهہ اندر جي، سا ناهي ٻئي ڪنهن جي سلڻ جي،
"مسرور" آهي محب ملڻ جي، طلب اها صبح شام اديون.

(١) پاناري = آسري، لڙهہ، سامر.

ڪافي حاصلپوري (٣)

ڏئي جانب ويو ٿم جهوري اديون،
چڏي چپر ويو هيءَ چوري اديون.

سرتيون ڏيو نہ صلاح اوهين ڪا،
پچنديس پنڌڙا وات وندر[١]جا،
ڪهنديس ڪيچ، نا ساڻ هلي ڪا،
هيءَ جان جتن تان پلُ گهوري اديون.

نند ۾ چڏي ويا تہ نذر ڪي،
آگ لائي ڪا مُئيءَ جي اندر ڪي،
سَهِي[٢]نہ سيرن جي، لک واتون وندرڪي،
چڙهي اُن تي ويو ٿم چوري اديون.

خان پنهل خوشيءَ نہ ويو آ،
بمر بهاني [٣] ساڻ تن نيو آ،
هي ڏيرن ڏاڍو ڏاڍ ڪيو آ،
ڪري ظُلم وني ويا زوري اديون.

"مسرور" پُنهل لئہ روز رڙي ٿو،
گُجهہ اندر ۾ روز ڳري ٿو،
ڪاڻ ڪيچين جي مفت مري ٿو،
باري اندر ويا ڪا ڪوري[٤] اديون.

---

(١) وندر = لس بيلي ۾ هڪ جبل ۽ نئين جو نالو.
(٢) سهي = سونهين، واقف.
(٣) بمر بهاني = ڏتو يا گشو ڏئي.
(٤) ڪوري = سرن پچائڻ جي بني، آوي.

كافي توڙي (١)

ونـــي رات ويــا وَرُ مــون ڏيــرَ جــيـــڏيـــون،
كــو جــو هـيـڙن مـون ســان ويـر جـيـڏيـون.

چـوريءَ زوريءَ پـنـهـل نـيـائـون، كـا نـه كَلَ كـا مون كي كيائون،
اتـي اَسـر ويـل كـيـچ لـڏيـائـون، مان بـه جاڳيس كين سوير جيڏيون.

پُـنـهـل ايـنـدم پـانَ پـيـهـي، سـيـرن جـي مـان نـاهـيـان سـهـي،
جـبـل تـه جـيـڏيـون جـاڙ كـئـي، پـٿـون تـي پـيـام پـيـرَ جـيـڏيـون.

بـاب بـنـديءَ جـي جـيـكـي لـكـيـو، نـيـٺ پُـڙيـو سـو كـيـنَ تـريـو،
لـكـيـل هـيءُ نـالـو پـڙهـي كـو، "مـسـرور" بـنـا ٻـيـو كـيـر جـيـڏيـون.

كافي سورٺ (١)

كيئن پيو آهين قراري، اي مسافر يار اُٿ،
ڪُوچ تو تئي ڪر تياري، اي مسافر يار اٿ.

چڏ سمهڻ جو ساءُ(١) ساجهر جهد ڪر جلدي سنير،
ڪر ڦٽي غفلت گينواري، اي مسافر يار اٿ.

ڊِل سياٽا چڏ ڪري، پوٺون(٢) بجهي تو پنڌ پري،
سر متي آ بارُ باري، اي مسافر يار اٿ.

وس اڳي تو نا ڪيو، ڏس صبح آ صادق اجهو،
گُم گينواريءَ رات ساري، اي مسافر يار اُٿ.

ويل نا ويهي وڃائج، اُٿ سگهو تنڌڙي وڃائج،
مهل آسا (٣)جي پلاري، اي مسافر يار اُٿ.

بَڌ سمر "مسرور" ناهي، پهر پوياڙيءَ جو آ،
هاڻ ڪر همت هوشياري، اي مسافر يار اُٿ.

.(١) ساءُ = سواد، مزو، چشڪو.

(٢) پوٺون = ڪنير، جهجهو.

(٣) آسا = اَسُر.

كافي بروو (١)

نالِ نذر کي رَلیندا، چوري چپر[1] نہ چڙهيندا.

دوسـت دلاسـا دل کـي، دلـيـون اچـي ڏيـنـدا،
وري مُـنـهـن نـہ مـٽـيـنـدا.

مـهـر مـان مـسـکـين ڏي، پـرت جـا پـيـر پـريـنـدا،
هـيـکـر اچـي هـک ٿـيـنـدا.

مـٺـان "مـسـرور" جـي جيـڏيـون، هـنـڙو هـوت ڏريـنـدا،
ورتـيـون نـالِ پـوءِ ويـنـدا.

(١) چپر = جبل، ڏونگر (چپر م چڙهڻ = جبل م رولڻ، مصيبت م چڙهي وڃڻ.)

ڪافي پٽ مجري (١)

بره ڪيو بيمار، جانب بنا ڪيئن جاليان.

ڏيدن تنهنجن وي ميان دام وڌو، عشق جي آتش آهه اپار،
ڳوڙها ڳلن تي ٿي ڳاڙيان.

لَنوَ تنهنجي لوري جو لاتم وي ميان، هاڻي نينهن ٿيو نروار،
مان ۾ مان ڪيئن گذاريان.

سور اندر ۾ وي ميان سهڻل سائين، آهن لک کي هزار،
توبِن ڪنهن کي ٻڌايان.

"مسرور" چوي وي ميان سهڻل سائين، ماڻهو مون کي ڏين ميار،
سڪ مان سر تي سهايان.

ڪافي زلو (١)

پائي قبا(١) بسنتي، دلدار آيو آ،
گُلبدن گُلگون(٢) سجڻ منٺار آيو آ.

واليل(٣) زُلف ڪليل، مُشڪ ۽ عنبر سان مَليل،
و شمس(۴) مورت مشعل، مهہ انوارُ(۵) آيو آ.

انا(٦) دستار اَحمر(٧)، سونهني متي جا سرور،
ڪامل وڏي ئي ڪرفر ڪلهدارُ(٨) آيو آ.

رنج دل دفع ٿيو، ڪو قرب ڪوهيارل ڪيو،
غم الم سڀ وهم ويو، غمخوار آيو آ.

"مسرور" وريو وارو، لڳي موجَ، ويو مونجهارو،
چاندانڻ چمن سارو، گُلذار آيو آ.

---

(١) قبا =چوغو، جامو.
(٢) گلگون = گل جي رنگ جهڙو، ڳاڙهن ڳلن وارو.
(٣) واليل = قرآن پاڪ جي ٽيهين سيپاري جي سورة واليل؛ رات.
(۴) و شمس = قرآن پاڪ جي ٽيهين سيپاري جي سورة الشمس؛ سج.
(۵) مهہ انوار = (مهہ = ماهتاب چنڊ؛ انوار = روشن) تمام گهڻو روشن چمڪندڙ چنڊ. (٦) انا = بيشڪ. (٧) احمر = ڳاڙهي. (٨) ڪلهدار = ڪلنگي دار، مهندار.

ڪافي ڪاريهر (١)

لاڳ(١) لنگهي ڪي لائق پريا، سائين ڏي تون سڏي،
ٻن(٢) ڏئي ٻيا در مڙيئي، آيس تنهنجي تڏي.
ڪاڏي وڃان مان ٻي در ڪاهي، در اوهان جو ڇڏي.
محتاجي ٻي در جي مون ڪي، منهنجا مُرشد مير نہ ڏي.
ميراثي "مسرور" ڪي ٻهرو (٣)، عشق جو ڏئي، وِجهہ اَڏي.

---

(١) لاڳ = انعام، جيڪو پٽ ڄمڻ وقت مڱڻهار، حجم يا پٽن کي ڏبو آهي.
(٢) ٻن ڏئي = ترڪ ڪري، ڇڏي.
(٣) ٻهرو = حصو، ڀاڱو، فائدو.

ڪافي راڳو (١)

وڄ ڙي ڪانگل ڪوڙا،
روز ڪوڙا نياپا آڻين ڏئين ٿو.

ڏسي ڏونگر ڏاڍا، راهون اُٿايون،
اوڏانهن ڪين وڃين ٿو،
روز ڪوڙا نياپا آڻين ڏئين ٿو.

ڏي ڪا نشاني، پڪ پوي مون،
جي تون اوڏانهون اچين ٿو،
روز ڪوڙا نياپا آڻين ڏئين ٿو.

ڪانگل تنهنجي بَر بَر بولي(١)،
ڪِوڙي لات لنوين ٿو،
روز ڪوڙا نياپا آڻين ڏئين ٿو.

سنهيا "مسرور" جا، محبوبن کي،
ڪانگل ڪين چوين ٿو،
روز ڪوڙا نياپا آڻين ڏئين ٿو.

(١) بر بر بولي = ڪانءُ جي ڪان ڪان ڪرڻ جي عادت.

عشق نامو

ڪافي (١)

رانجهن ڪا جا رمز رلايوَ، اڳ تہ عشق جي نہ هئي سُڌ ساري.

سورن سندي يار پيارا، ڪل نہ هئي ڪا مون کي ڪوهيارا،
پيچ پريت جا جيءَ جيارا، پاڻ اچي ڪي پرتئون پاتوَ.

پهريون اچي تو لنوڙي لائي، پوءِ پيارل مُنهنڙو متائي،
دامُ وجهي دلڙي ڦاسائي، ڳالهہ اها ساجن سني جاتوَ.

لُونءَ لُونءَ اندر لوري لائي، ڏکي جندڙي ويتر ڏکائي،
برهہ بچائي ديد اڙائي، گهورن سان وري دلڙي گهايوَ.

سور آيا تم سر تي سنيري، صبر هٿن کان وجي ٿو نڪري،
هاٿي ٿئي ٿي پٽ تي پذري، لَنو لڪي جا لالڻ لايوَ.

"مسرور" نہ جاڻي عشق الائي، نينهن برهہ چون ٿا چاهي،
رمز نهاني(١) پاڻ پڙهائي، ويهي سارِي سڄڻ سکايوَ.

---

(١) رمز نهاني = ڳجهي ڳالهہ. لڪل راز.

ڪافي (٢)

امداد ربّي عشق آ، مُشڪل اچي ڪنهن مرد وٽ،
سستو نہ سو چاڱ جيئن، سودو ملي بازار هٽ.

ماسي رتيءَ جي روءِ هي، تو اهنج سان اوکو ملي،
پر ڪين ڪي لائق لڳي، نينهڙو نظيرن[(١)] سان نپٽ[(٢)].

سِرتي رکي دستار دولهہ تون وڃو ئي دم جهلي،
بي سود وينين بم[(٣)] ٻڌي، ٻڌجي خلاصو خان ڪٽ.

هن ويس آ توکي وڃايو، جنهن وڌءِ جنجال ۾،
هت تي ستي هڪ سر سندي بازي ڪُلي پئي آهہ پٽ.

ڪَنز در قافيہ پڙهي، ٿئين مولوي مسند نشين[(۴)]،
پر فڪر ريءَ "مسرور" ساري آهہ گهٽي ئي ڳالهہ گهٽ.

---

(١) نظيرن = ٻناڪون هٿندڙن، ثاني يا مَٽُ سڏائيندڙن.

(٢) نپٽ = بنهہ، مور، اصل.

(٣) بم = رعب، داب. (بم ٻڌڻ = سيٽ ڏيکارڻ، رعب ويهارڻ)

(۴) مسند نشين = تخت نشين. (مسند = وهاڻو رکي ٽيڪ ڏئي ويهڻ جي جاءِ)

كافي (٣)

عشق تيو اظهار، پجي، تي عقل ويو بيزار.

عشق آيو مون سرتي ڪاهي،
سرت سموري وئي چڏائي،
صورت جو سردار پسي، سڀ هوش ويو هڪوار.

حُسن چڙهائي فوج فرنگي
باڻُ[١] هٽي جنهن دلڙي ٻنگي[٢]،
برهه چڙهايو بار، وسري ويو گهر ٻارُ.

پريم پيالو بيدل پيارو،
غير اندر جو جنهين اُڪاريو،
خوب چڙهيا خُمار، نشو تيو نينهن جو تارون تارُ.

"مسرور" لڳي تو زهر زمانو،
ڳل ۾ ڪفني[٣] پاتم ڳانو،
نينهن تيو نروار، چڏيو مون سازي سڀ سينگارُ.

---

(١) باڻ = تير. ڪانُ.

(٢) ٻنگي = ونگي، قابو ڪئي.

(٣) ڪفني = چولو. ٻنا ٻانهن جي الفي جيڪا فقير پائيندا آهن.

كافي (۴)

عشق سندي آزار، ويھڻ ٻيھڻ آرام وڃايو.

کوھ[1] طبيب تا مون وٽ آئيو،
موج انھيءَ جو مزو نہ تا ماڻيو،
وڃي وھم ويچار، پاڻ ڪُڏي جي ڪنڌ ڪپايو.

پيرِ مُغان[2] مون کي ڏنو آ پيالو،
لھي ويو سڀ ڪشت ڪشالو،
"حال سان رھ ھمڪنار،" ھاديءَ مون کي حق سمجھايو.

وايون ويون ڪُل ٿي وسري،
ڳالھ صوفيءَ جي اڳ کان اڳري،
پيرِ مُغان جي پرت پچار، سُوليءَ آئي سرڙو سنپايو.

عبديت جو لاھي اولو،
پڄ "مسرور" دُوئي[3] جو پولو[4]،
احد ڪري اظھار، بيدل آھي نانءُ ڌاريو.

---

(١) کوھ = چالاڪ.
(٢) پير مغان = مرشد.
(٣) دوئي = ٻيائي.
(۴) پولو = وھم.

ڪافي (٥)

عاشقن کي آ سدائين، يادگيري يارَ جي،
رتِ روئن دم دم ڪري، سي ياد ياري يار جي.

عام جي ليکي چريا هن، کي چوَن ڪانڙ(١) کَريا هِن،
گهيڙ(٢) جنهن عاشق گهڙيا هن، سا سُڌ نہ ڪنهن اسرار جي.

غرض نا ڪائي اٿن، بس حال هيڪڙائي اٿن،
وات ۾ وائي اٿن، هڪ دم بدم دلدار جي.

ساهہ کي سڪ سرس آهي، ٻي تہ ڪائي گهُرج ناهي،
هڪ طلب "مسرور" آهي، دائما(٣) ديدار جي.

---

(١) ڪانڙ = چريا، گهلا.
(٢) گهيڙ = گهير، چڪر (گهيڙ ۾ گهڙڻ (محاورو) = درياهہ ۾ ٽپي پوڻ.)
(٣) دائما = سدائين.

ڪافي (٦)

آهي عشق تنهنجي جو آزار مون کي،
توريءَ ڪين اچي تو قرار مون کي.

منهنجا من موهن منٺار سڄڻ، ڪر غور اچي غمخوار سڄڻ،
تحقيق توهان ريءَ يار سڄڻ، زهر لڳي ٿو گهر بار مون کي.

آءُ گذجي گذاريون ڏينهن ڪنا، توريءَ ڏک ڏاڍا مون يار ڏٺا،
هاڻي تنهنجي اچڻ جو ڊول منا، آهي رات ڏينهان انتظار مون کي.

پاڻ سڪيو ٿا گهاريو سهنجو، آءُ جاليان ٿو هنتڙي اهنجو،
آءُ اچي ڏس حال هي منهنجو، ڪيو برهه تنهنجي آ بيمار مون کي.

عشق اوهان جي ڪيس اياڻي، نينهن لڳو تان ٿيس نماڻي،
در در قران ٿي دوست ويڳاڻي، توريءَ ساءُ نه ڏي ٿو سينگار مون کي.

ڪين وٺن ٿا مون کي اَصلا(١)، محلا ماڙيون دلبر بنگلا،
جالڻ تن مر تو ريءَ ڊولا، لالڻ ٿيو آهه لاچار مون کي.

"مسرور" سندو منٺار پيلا، سُڻ عرض سڄڻ سردار پيلا،
اي هوت حبيب هڪ وار پيلا، ڏيو ديد سندو ديدار مون کي.

---

(١) اصلا = اصل، بلڪل به.

ڪافي (٧)

واهه عشق حضرت تو عجائب معنوي مذڪور ڙي،
ڪي مست موڳا موج ۾، پي مئي ٿيا مخمور ڙي.

جوشون جليا ڪن جا جگر، ڪي چاڪ سيني در بدر،
ساري صنم ڪي دل اندر، دم دم وڃن وهلور ڙي.

ڪي ٿا مٿي واري وسائن، ڪي خوشيءَ واجا وڄائن،
ڪي منا گوندر گذارن، روز شب رنجور ڙي.

آدم حوا ڪان دور ٿيو، سُوليءَ مٿي منصور ويو،
ڏس عرش ڪان شيطان تڙيو، جيڪو ٿيو مغرور ڙي.

شاهه حُسين ڪربل ڪُنائون، شمس(١) جي کَلڙي کَليائون،
هئه هئه حَسن کي وهُ(٢) ڏنائون، هي پي سندو دستور ڙي.

ڇا ڪو عطا تو جيئن ڪندو، ڏُک درد جو سڀ داستان،
مان پي گهڻو آن تو سندو، ممنون ۽ مشڪور ڙي.

سِر حُسن آيو چڙهي، فوجان سوين بالم(٣) جَڙي،
ڪنهن زلف پيچي(٤) ۾ اڙي، ڦابو ڪيوَ "مسرور" ڙي.

---

(١) شمس = محمد شمس الدين تبريز (٥٦٠ هجري کان ٦٤٥ هجري).

(٢) وهه = زهر.

(٣) بالم = بي خوف، بيپرواهه.

(٤) پيچي = پيچ واري، ڦاسائڻ واري، گهنڊيدار.

ڪافي (٨)

عشق لڳو تم آريءَ جو، جيڪو سورن سبق پڙهائي ٿو.

حال حقيقي راز رندن جو، سير سچو سمجهائي ٿو.
وهہ وا ورد جنهين جو يارو، دم دم جوش جڳائي ٿو.
هن هيٺيءَ جو حال نہ ڪوئي، پنهنجو نينهن نڀائي ٿو.
دونهان درد دکائي ذل ۾، ڦوڪي مَچُ مچائي ٿو.
"مسرور" اڄ تان مهر منجهارون، بيدل برهہ بچائي ٿو.

ڪافي (٩)

عشق اٿانگو ٻُڌو ڙي جيڏيون، ڪهڙا ڪم ڪمائي ٿو.

ڪاٿي ظاهر شمس و قمر جان، ڪاٿي پاڻ ڇُپائي ٿو.
پاڻ سڏائي سپرين پنهنجا، ڪربل منجهہ ڪُهائي ٿو.
فتوا ڏيئي پاڻ کي پنهنجو، سُوليءَ سر چڙهائي ٿو.
اُچلي پاڻ آڙاهہ ۾ ان دم، بنگلا باغ بڻائي ٿو.
ڳٺي ڳٺيان ڪيترا، بازيون لک بنائي ٿو.
پاٺي پيو هو پاڻ کي، سختيون سور سهائي ٿو.
نيڪ ۽ بد "مسرور" مڙيوئي، توکان ڪين ڪرائي ٿو.

ڪافي (١٠)

عشق اٿانگي سندو اسان کي، يارو نينهن نچائي ٿو.

هر صورت جو ڪري بهانو، پنهنجو پاڻ پسائي ٿو.

ڪاٿي مومن ڪاٿي هندو، ڪافر ڪٿ سڏائي ٿو.

جذبا جوش ڏياري دل کي، در در گهتيون گهمائي ٿو.

ڪاٿي ورد وظيفن ۾، پوٿيون ڪٿ پڙهائي ٿو.

آپي[١]عاشق آپي معشوق، ناهه عجب نهائي ٿو.

روپ عجائب رنگ برنگي، پوش[٢] لَڪين هُو پائي ٿو.

سِرَ تي اڄ "مسرور" سندي، بيدل پال پلائي ٿو.

---

(١) آپي = پاڻ ئي.
(٢) پوش = انساني صورت، جامو.

كافي (١١)

عشق آيو سر ڪهي، هليو ويو هاٿي حجاب.

سُرڪَ[1] جن سِڪ جي چکي، سِر جي نہ تن پرواهہ رکي،
سي ٿا ڏين لاهي لَکي، سورهيہ سِري شوقون شتابُ.

هوش مُون هت ڪان ويو، ڏُک سور پي ساٿي ٿيو،
عشق جي آتش ڪيو، سينو جگر ساڙي ڪبابُ.

نينهن هائي ڪيئن نهان[2] ٿي، عام ڪي پل هي عيان[3] ٿي،
پِڙ[4] مٿي پير مغان جي، شوق جو پيتم شراب.

هانءَ غم "مسرور" ناهي، برهہ ڇڏيو پوءِ پُلاٿي،
شاهہ بيدل منهنجو آهي، فيض پرور فيض مابُ[5].

---

(١) سرڪ = سرڪي، ڍڪ، چُڪي.
(٢) نهان = لڪل، ڳجهو.
(٣) عيان = ظاهر.
(٤) پِڙ = ميدان، مسڪن، آستانو.
(٥) فيض ماب = فيض ڏيندڙ، سخي.

ڪافي (١٢)

اچي عشق سجڻ جو ٿيو اظهار ميان،
پڇي هوش فهم ٿيو بيزار ميان.

جوت جوانيءَ جي ويندي رهي، سور سوڪڙي ايندي رهي،
دلڙي خُون جگر جو پيئندي رهي، سوا يار مني منٺار ميان.

ننڊي ٿي مون ڪي نينهن نهوڙيو، درد اندر ۾ خيمو کوڙيو،
ڪين سَنو تئي سرتيون وڇوڙو، هاڻي نينهن ٿيو نروار ميان.

"مسرور" ملندو يار ماهي، لهندم منَ جي سڀ ماندائي،
ڏيهڙ مبارڪَ ڏيندو واڌائي، لهي ويندا غم غُبار ميان.

ڪافي (13)

لڳڙي آ درد ڏمال، نينهن نسنگ ٿيو آ نانگو نسري.

حضرت حُسن ڪٽي پالو، وني فرنگي فوج اَٿالو،
ڏاري چئنچل چالِ،
سورهيہ سر تي آيو آ سنيري.

تير اکين جا ماري ڪاري، سورهيہ پنهنجي ڪئي آ ساري،
ويئي سُرت سنڀال،
هوش عقل مَتِ ويو سڀ وسري.

برهہ بهادر دل کي گهيريو، نادر[1] نينهن ڏنڊورو ڦيريو،
سڀ مخفي قيل مَقال[2]،
هائي ٿي پئي پَٽَ تي پڌري.

پليان پاڻ، نہ ٿي ٿو پليو، جهليان رُوح نہ ٿي ٿو جهليو،
عشق وڃايا افعالَ،
وس ڪان ڳالهہ وئي آ نڪري.

حالُ پيو "مسرور" حلاجي[3]، مُرشد مليو نيهي ناجي[4]،
لٿا ڏوهہ سوال،
ڏين ڏرم ڪان ويو هان نبري[5].

---

(1) نادر = نادري، انوکو.

(2) قيل مقال = گفتگو، ڳالهہ ٻولهہ.

(3) حلاجي = حلاج وارو، حسين بن منصورحلاج واري ڪيفيت.

(4) ناجي = نجات حاصل ڪيل، ڇوٽڪارو حاصل ڪيل.

(5) نبري = مڪمل ڪري، فيصل ڪري.

ڪافي(١٤)

حسن رهبر راهہ هدايت، هادي شاهنشاهہُ.

طالب طلسم جا پيچ پولا، وحدت رک ويساهہ.

اهو ڀيد(١) برهين(٢) جو يارو، عشق ڪيو آگاهہ.

قاضي مُلان ڪُلّي آهن، گس(٣) اندر گمراهہ.

"مسرور" غير نہ آئج وچ ۾، جائج عين(٤) اللهؒ.

---

(١) ڀيد = ڳجهہ، راز.

(٢) برهين = برهہ وارو.

(٣) گس = رستي.

(٤) عين = بنا نقطي جي حرف ع، يعني حق جي ذات.

ڪافي (١٥)

ڪين ڪي لوڪون لڪي، هي نينهن تي نروار نينهن،
پڻ نہ جملجي جَهلَ ڪنهين جي، پڏرو پوي پردار نينهن.

جي ڦُريزون پي ڏئي، پڄري وڃي قابو ڪجي،
تہ بہ دري دل جي پڄي، تي شوق جو شڪار نينهن.

عشق بازيءَ ساڻ اتڪل، پيچ بازي نا پڄي،
ڏس پڏر ڏاهو پيو ڪيئن عشق ۾ عطار[١] نينهن.

جوش ڏيندي ديگ مان، جيئن باڦ باهر تي اڇي،
خُمر تيئن خالص خفِي خاصو ڪري تہ خمار نينهن.

سر جنهين "مسرور" مانجهي، نينهن جي نوبت وڃي،
سو تئي منصور جان، سُوليءَ مٿي هسوار نينهن.

---

(١) عطار = شيخ فريدالدين عطار.

كافي (١٦)

عـشـق رهـبـر راهـ بـتـائـي، نـا رُلائـي در بـدر،
رمــز وارن ســان رهــائـي، نـا گهمائـي در بدر.

عشق آ سائي سچن سان، جي تپي لاحد وجن،
لـيـڪ جن دل دوئي سمائي، تن پنائـي در بدر.

عشق بازي جان گدازي، ليڪ جيڪو سَڌَ ڪري،
سو سدا سر خاڪ پائـي، تـيـز ڪائـي در بدر.

سالڪن ريءَ سُڌ اها، قاضي مُلا ڪي ڪين آ،
چاڪ مجنون جو لڪائي، ڪم ڪمائي در بدر.

صاف سُڻ "مسرور" مانجهي، عشق آ عاليجنابُ،
مـاڳ مـنـزل تـي رسـائـي، نـا ڦـرائـي در بـدر.

ڪافي (١٧)

شڪر مبارڪ لک لک يارو،
عشق ڀُڪي[١] منهنجي پيو ڙي پيو مِيان.

يُحيي القلب و يُميت النفس[٢]، قرب قريبن ڪيو ڙي ڪيو.
واريتُ فِي قَلبي رَبّي[٣]، غير وجودئن ويو ڙي ويو.
وَهُوَ مُعڪم اينما ڪُنتم[۴]، سانُ سجڻ مُون سان ٿيو ڙي ٿيو.
"مسرور" جاڏي ڪاڏي جانب، ڪيئن چوان وري ٻيو ڙي ٻيو.

---

(١) ڀُڪي = ڪُتي، حصي (ڀُڪي پوڻ = ڀاڱ ۾ اچڻ، فال ۾ نڪرڻ، نصيب ٿيڻ).
(٢) يحيي القلب و يُميت النفس = پنهنجي نفس کي ماري قلب کي جيئرو ڪري ڇڏ.
(٣) واريت في قلبي ربّي = پنهنجي دل ۾ پنهنجي ربّ کي ڏٺم.
(۴) وَهُوَ مُعڪم اينما ڪُنتم = اهو توهان سان سانُ آهي، توهان جتي بہ هجو (قرآن پاڪ).

ڪافي (١٨)

هُلايو هي اديون هر گهر، اڱڻ ۾ عشق آيو سي،
پلي پيا پي ٻُڌن پينر، گهٽو لوڪون لڪايو سي.

پُلائي پوءِ پڇي پولو، وجهي چاڪن ڳچيءَ چولو،
مِٿائي عام جو اولو (١)، اڱڻ ناچو نچايو سي.

هُئي سُڌ ڪانه ڪا اڳهين، الاهي عشق جي ڪڏهين،
پتو دل ۾ پيو جڏهين، تڏهن هي رنگ رچايو سي.

عبادت جو رياضت جو، سجي جڳ جي ملامت جو،
اهو بوجهو امانت جو، چُمي چشمن تي چايوسي.

نه تي ڪا ڳالهه سيبائي، سڄڻ سردار جي آئي،
گُلن جا هار ڳل پائي، مِڙي اڄ ڏينهن ملهايو سي.

رهي "مسرور" هڪڙائي، ٻيائيءَ جي وئي وائي،
پکي دل جو، ڏئي تائي(٢)، مٿي عرشين اڏايوسي.

---

(١) اولو = وهم، پولو.

(٢) تائي = تاڙي. (تائي ڏئي اڏارڻ = شوق ۾ جذبي کي وڌائڻ لاءِ تاڙي وڄائڻ، جهڙيءَ طرح ڪبوتر کي اڏاربو آهي.)

ڪافي (١٩)

يـلا عـشـق تـنـهـنجـا لـڪـين يـال يـانـيـان،
سـنـدءِ ڳـڻ ويـنـي تـي ڏيـنـهـان رات ڳـايـان.

ظـاهـر تـہ سـخـتـيـون سـهـائـين پـيـارا،
مـگـر مِـهـر مـخـفـي پـلاٿـين پـلارا،
چـئـي چـا ٻـين کـي سـا ٻـهـڳـڻ ٻُـڌايـان.

سـڌا پـال پـورلْ تـون پـنـهـنـجـو پـلاٿـين،
مـون کـان کـين مـنـهـنـڙو مـنـا شـل مـٽـائـين،
ڳـچـيءَ پـانـد پـائـي لالـڻ تـي لـيـلايـان.

سـهـيـلـيـون سـيـيـئـي مـان سـهـجـئـون سڌائـي،
عـطـر گـل گـلابـي لـبن لالـي لائـي،
سـاعـت اج سـڳـوري مـنـا تـي مـلـهـايـان.

"مـسـرور" آڪـي، لـڳـيس تـنـهـنـجـي لاري(١)،
تڪيو(٢) تـنـهـنـجـوجـاٽـي پـيـوهـان پـنـاري،
ڪوجهي توڙي ڪمتر تنهنجي سگ سڏايان.

---

(١) لاري = لڙهہ، آسري. (٢) تڪيو = آستان.

ڪافي (٢٠)

آيو عشق حضرت لڪين لُطف ڳايان،
سبب کهڙي سرتيون مان لوڪون لڪايان.

سُڌِ سور واري جيڏيون نا اوهان کي،
جيڏيون نور نعمت برهه تي مان پانيان.

جٿيا[١] ۽ مٿيا[٢] جڙيم جسم تي مان،
پائي عشق الفي[٣] لڳين خاڪ لايان.

هزارين هٿن ۾، لڪين ڳچيءَ ڳانيون[٤]،
سندي ڇير[٥] سورن، پيرن ۾ پايان.

بَچايو مون بيدل، جيڏيون برهُ باري،
ڪري تنهن کي ڪچ ۾، مان قربئون ڪُڏايان.

"مسرور" مون کي، ڏنو آ عجيبن،
سندو ڏاج ڏکڙن چُمي سِر تي چايان.

(١)جٿيا = (جمع) ، اهو ڏاڳو جيڪو هندو ڳچيءَ ۾ وجهندا آهن.
(٢) مٿيا = مٽڪا، ڏاٿا، موتي، (فقير ڳچيءَ ۾ پائيندا آهن).
(٣) الفي = چولو، پهراڻ (جيڪو فقير پائيندا آهن).
(٤) ڳانيون = (جمع) ڳانا، فقير سونهن خاطر پائيندا آهن.
(٥) ڇير = گھنگھرو.

ڪافي (٢١)

تنهنجا عشق وينـي تي ڳڻ ڳايان،
لڪين پال پلايون مان پانيان.

آئي تنهنجي عيد اڱڻ تي، خوشيون خير ملهايان،
ڏيهه مبارڪ ڏيو واڌيون، سر ڪنڊُ(١) سينڌ چتايان.
ڪين پُڄان تنهنجي هڪڙي توري، تورا ڪيئن مان لاهيان،
تنهنجي هڪڙي قرب قدم تون، گهوري هي سرڙو گهمايان.
مهر نہ سائين "مسرور" تان لاهج، حجت ڪين هلايان،
بانهي ادنيٰ باليشاهن، تنهنجي تي سگ سڌايان.

(١) سر ڪنڊ = سرهو ڪاٺ، صندل، چندن.

ڪافي (٢٢)

عشق وارا عيش ڄاڻن، درد ڏوڙو ڏوڏ(١) ڏاڙُ(٢)،
ڏک ٿيو آ ڏاج تن جو، ساز پائن سوز ساڙُ.

نوڪ نيڻن جا ڪُنل، اُلفت ڪنان مانجهي مُنير،
منهن نه موڙيندا ڪڏهن، توڙي ڪيا هن نينهن ناڙُ(٣)

مات ۾ ماڻن مزو سي، مُور دانهن سان دلير،
قرب وارا ڪين ڪن، آزار دل جو آڙ پاڙُ(٤).

سور البت سڪ ڪنان تو سرس سيبائي تنهين،
جي ڪٺي پي جسم ڪيڙن، عشق جي آتش اُجاڙ.

چپ ڪري "مسرور" تون سڪ ۾ رهج ثابت قدم،
عشق جا لوڏا اگر توکي گهمائن لاڙ (٥) ماڙُ(٦).

---

(١) ڏوڏ = ٻاهه جو مچ، تانڊن جو ڍڳ.
(٢) ڏاڙ = دانهون رڙيون.
(٣) ناڙ = نابود، چٽ.
(٤) آڙ پاڙ = ڏيوٺ، ادل بدل.
(٥) لاڙ = لاڙ، سنڌ جو هيٺيون حصو.
(٦) ماڙ، سنڌ جو مٿيون حصو. (لاڙ ماڙ= ڏکڻ اتر).

ڪافي (٢٣)

ورڻو وِرهہ[١] عُشاقن، ٻيو لوڪُ لکن جو وارث،
ڪو مال زر لئہ مورک، ويجھن[٢] وڏن جو وارث.

اصلي ازل ڪان يارو، عاشق صفي[٣] سِوا ڪو،
ٻينو[٤] پلا نہ ڪوئي هن درد ڏَنَ جو وارث.

ڏس بادشاهہ جڳت جا، نالا ٻُجهن نرالا،
ڪو چين ڪو جپان جو، ڪو آختن جو وراث.

پُر سوز سُور سازي، ڏُکڙن ڏجهن سندو،
تحقيق حق جو هڪڙو، طالب آ تن جو وراث.

"مسرور" هال هڪڙو، ظالم ذليل چوندا،
باطن تہ چوان بيشڪ، فلڪ و زَمن جو وارث.

---

(١) ورهہ = جدائي.

(٢) ويجهن = دوستن عزيزن.

(٣) صفي = پاڪ، پوتر، شڌ.

(٤) ٻينو = وينو.

ڪافي (٢٤)

آءُ عاشق آگ تي تون مَجُ ڏسي نا ڪاءُ موت،
ڪيج[١] ڪر ڪاري[٢] چڙهي، پر گهر اچي هڪ وار گهوت.

سيج سُوليءَ تي چڙهي، لاڏا لَڪي لاوان لهجُ،
نُورَ جو منظر پسي، ويندءِ لهي دل جا وَلهُوتَ[٣].

جان ڪان بيجان ٿي، تون سر ڏئي بي سِرِ بَڻي،
ڏس ظهورو ذات جو، ڪثرت سندا سڀ ڪير ڪوت.

ڏجَ وڏيءَ بيدڙڪ ڏس اسرار لئه آڙاهه ۾،
ٿا پون ڪامل ڪُڏي، جن کي لڳي چشمن جي چوٽ.

پئه پڌر توڙي تڳا[٤]، هن سير جُون صبح و مَسا،
ماڻِ نتُ "مسرور" موجان[٥]،عام جي رک ڪين اوٽَ[٦].

---

(١) ڪيج = جشن.

(٢) ڪاري = پڃري (بدن جو هڏائون پڃرو (ڪاري چڙهي = جسم جي وسوسي کان بالاتر).

(٣) ولهوت = وڪڙ، چڪ.

(٤) تڳا = رسا، نوڙيون، بندڻ.

(٥) موجان = موجون مزا.

(٦) اوٽ = بچاءُ (اوٽ رکڻ = پردو ڪرڻ. پرواهه ڪرڻ).

ڪافي (٢٥)

اج وري اظــهــر(١) نــوان ڪــي عــشــق جــا آثــار ٿــيــا،
خوض(٢) خاصا بي خوديءَ ڪان ٿم(٣) اڇي هڪوار ٿيا.

جذب دل(۴) جي جوش مان، ايندا وڃن هڪبئي مٿان،
ســي اڪــر اعــوام (۵) لــئــ ســپ هيــنــئــڙي جــا هــار ٿــيــا.

صدق دل(٦) جي سان سُٺي، جيڪي هليا هن حال تي،
مرد سي مانجهي(٧) مٽيارا (٨) سر ڏئي سردار ٿيا.

هيءَ حــقــيــقــت حــال واري جــن پــڙهــي پــرتــئــون ســجــي،
وهــم خــطــرا تــن ڪــنــان، ســپ دور ڏُک آزار ٿــيــا.

مهر مُرشد جي مگر، "مسرور" ڪجهہ پنهنجي جفا،
طــالــبن ڪــي ان طــرح ســپ دل گــهــريــا ديــدار ٿــيــا.

---

(١) اظهر = ظاهر، پڌرو.
(٢) خوض = غور، سوچ، ويچار.
(٣) ٿَم ٿيا = سهڙيا، رسيا، پهتا
(۴) جذب دل = ڇڪ، اُڌمو.
(۵) اعوام = عام.
(٦) صدق دل = دل جي سچائي.
(٧) مانجهي = سورهيہ سياڻو.
(٨) مٽيارا = حسين، خوبصورت، مٽيادار.
(٩) پرتئون = پرت مان، پيار وچان.

ڪافي (٢٦)

سَوءُ عيش ڪان سرس آ هڪ سور عشق جو،
شاهَن ڪان وڌ آ شان ۾ مزدور عشق جو.

مُلا نہ ڄاڻي جاهل، پڇيو هلي مسائل،
آهي هي جن کي حاصل، حُضور عشق جو.

ظاهر ڏکيو ڏُکائي، مخفي مزو پسائي،
وهہ واہ جو عجب آهي، دستور عشق جو.

ڏُک بار جيڏيون، سڀ سوز سور سرتيون،
سر تي ڪيو مون سهجئون، منظور عشق جو.

سڀ سير آهي سر لئي، ڳالهہ ڏس دل ۾ ڪئي،
منصور آ سوليءَ مٿي، "مسرور" عشق جو.

ڪافي (٢٧)

واهہ عشق جي عطائي، جنهن سُرت سڀ گنوائي.
حالت عجب انوکي، سرتي صَرِيح[١] آئـــي.

چاڪون ڪلِيُس، روئان ٿو، روئان ٿو، چو روئان ٿو،
ڪجهہ نا پَتو لهان ٿو، حسرت اتم اهائـي.

سُک جي سبب ڪليس چا، ڏک جي ڪري رُنس چا،
مجهول ٿي منجهيس چا، هيءَ ڳالهہ ٻي اجائي.

ناهي اگر ائين پي، تڏهين جيئن تيئن پي،
جيئن جو هجي جيئن پي، حيرت جي حد نہ ڪائي.

چا ٿو چوان چِنايو، سمجهان نہ ٿو سُٺايو،
ٻُڌجي نــہ ٿــو ٻُڌايــو، اُلٽــي اهــا آ وائـــي.

ڳڌجي نہ ڳڌ رهڻ سان، چُپجي وجي چُهڻ سان،
ڏسجي نہ ٿو ڏسڻ سان، ڪهڙي ادا اهائي.

وائيءَ ڪي ور گهٽيرا، قُلزم[٢] جي ڪُن[٣] جا قيرا،
"مسرور" ڪي متيرا، مائن مزو خدائي.

---

(١) صريح = ظاهر، ڏني وائني.

(٢) قلزم = سمنڊ، عربستان ۽ مصر جي وچ وارو سمنڊ.

(٣) ڪُن = پاڻيءَ جو چڪر، درياء جي پاڻي ۾ اونهو هنڌ جيڪو اونهائيءَ ۾ ويندو آهي.

ڪافي (٢٨)

مِيان عاشقا، ڪير تون آهين.

ڪڏهن ڪافر ڪڏهن گبرُ[١] ڪڏهن قاضي[٢] ڪونائين،
فتوا ڏيئي سُوريءَ تي، شاهه منصور چڙهائين.

پُنهون پاڻ تي يارَ، سسئي جَهنگ رُلائين.
ڪٿي تو چوائين چاڪرُ، ڪٿي رئيس سڏائين.

شاهه حُسين کي ڪربل ڪوني، قُربئون قتل ڪرائين،
شاهه حَسن کي پنهنجي هٿان، پرتئون زهر پلائين.

ڪڏهن ته اچي "مسرور" سان، لنوڙي تون تو لائين،
ڪڏهن بيدل نانءُ سڏائي، باري برهه بچائين.

---

(١) گبر = آتش پرست.
(٢) قاضي = نبيرو ڪندڙ.

ڪافي (٢٩)

لــڙي يــار لــنـگــهـجــانءِ، اَتــي عــشــق آفــت،
گــَـڏائــي تــو گـِـل[١]م شــاهــي ءِ شــرافــت.

طُـرهــ دارُ[٢]تــوڙي هــجــي خــان ڪــت تــي،
ڏيــئــي نــوڪ خــنـجــر پــوائــيــس پــٽ تــي،
ايـڏي بـرهـ بـيشـڪ رکي تـو شـجاعـت.

چـڙهـي شـوق جـو شـينـهـن جـڏهـن نـيـنـهـن نـادر،
چـنـبـو چُـسـت مـاري نـاخـون[٣] نـيـش[۴] انـدر،
چُـنـائـن زخـم سـو ڪـنهن جي نـاهـ طاقت.

حــســن دل جــو ڏاڙو، هــٿــي حــال ســارو،
وجــائــي رلائــي ڏئــي پــوءِ ڍانــيـدارو[۵]،
جُـنـبـون سـاري جگَ جـون سـهـائـي مـلامـت.

ســورهــيــ ڪــو سَـونَ مـؤن مــزو مــوجَ مــاٺــي،
ســٿــي ســانــگَ جــيــڪــو اَڏيءَ ڪــنــڌُ آٺــي،
ســهــي سُـور ســرتــي ڏسـي راز راحــت.

"مــســرور" ســيــنــو ســپــر پــنـهــنـجــو ڪــيــڙو،
ســڏڙيــا ســهــتــون ڏئــي، ڏســن پــائــي لــيــئــڙو،
گـهـٽـا مُـنـهـن مـتـي ويـا، سُـٽـي هـيءَ حـڪـايـت.

---

(١)گل م = متيء م. (٢) طره دار = پگ وارو. (٣) ناخون = ننهن
(۴) نيش = چهنب، نوڪ، سوئو. (۵) ڍانيدارو = ٻڙهو. ڍنبورو.

ڪافي (٣٠)

عشق جي راهہ اٿائي ڏاڍي، طالب ترڪڻ بازي ٿي.

حق حقيقي منزل جي، پوڙي[(١)] عشق مجازي ٿي.

رهت انهيءَ ۾ راز جا واقف، عجب خيال ايازي[(٢)] ٿي.

هادي بيدل[(٣)] مُرشد ساڳيو، دانا دُرس درازي[(٤)] ٿي.

"شبلي"[(٥)] "شمس"[(٦)] "عطار"[(٧)] اُهوئي، بسطامي[(٨)] "شيرازي"[(٩)] ٿي.

وحدت وارو ويسهہ رک هڪ، ٻيو سڀ ڪوڙ ڪسازي[(١٠)] ٿي.

عين الله "مسرور" تون ڄاڻج، غير وڃڻ ڪِـڍ غازي ٿي.

---

(١) پوڙي = ڏاڪڻ.
(٢) ايازي = محمود غزنوي ۽ اياز جي الفت.
(٣) بيدل = فقير قادر بخش بيدل روهڙيءَ وارو. (١٢٣٠ - ١٢٨٩ هجري).
(٤)درازي = دولهہ درازي سرڪار، سچل سرمست درازا شريف (١١٥٢-١٨٢٦ عيسوي).
(٥) شبلي = جليل القدر مالڪي المذهب صوفي بغداد (٨٦١ - ٩٤٨ عيسوي).
(٦) شمس = محمد شمس الدين تبريزي ، عراق (٥٦٠ - ٦٤٥ هجري).
(٧) عطار = شيخ فريد الدين عطار، ڇهين صدي هجريءَ جي وچ ڌاري نيشاپور ۾ پيدا ٿيو.
(٨) بسطامي = حضرت بايزيد بسطامي، بغداد جو وڏو صوفي. (٧٤٦ کان ٨٧٨ عيسوي).
(٩) شيرازي = شمس الدين محمد حافظ شيرازي، فارسيءَ جو تمام وڏو شاعر. (٦٠٤ هجري).
(١٠) ڪسازي = ويساهہ گهاتي، فريب.

ڪافي (٣١)

لائي عشق لغار[١]، هوت نہ پوئتي هٽجي.

درد منڊن جي دلبرا، هڻي تکي تلوار،
دوست دل نہ ڦٽجي.

ناحق يار نمائيءَ جي، دل ڏکيءَ کي دلدار،
چشمان تير نہ ڇُٽجي.

"مسرور" جنڌڙي مُحبن تان، صدقي ڪري سؤ وارَ،
سر اڳيون ڪٽي سَٽجي.

ڪافي (٣٢)

وڃي لوڙهہ، وڃي لوڙهہ، عاشق اهنڪار[٢] کي،
وحدت سندي درياءَ ۾.

ڪِي قُلوبَ مان ڪُوڙُ ڪُپت، بيائي بوڙ، بيائي بوڙِ.

لهنديں لالڻ يارُ پيارو، پاڻُ پتوڙ، پاڻ پتوڙ.

حِرصَ هوائون هن دنيا جون، سيئي ڇوڙ، سيئي ڇوڙ.

"مسرور" رهج ثابت سڪ ۾، مُنهن نہ موڙ، مُنهن نہ موڙ.

---

(١) لغار = اثر، سڪ، چوٽ. (٢) اهنڪار = تڪبر، غرور.

ڪافي (٣٣)

سِر ڏئي سُوليءَ مٿي، مرڪي چئج منصور پي.

وَنحن اَقرب[١] ويجهڙو، تون پولُ ڇو پانئين بيو،
ڏس سڄڻ تو ۾ وسي، توکان نہ ناهي دور پي.

رک نہ سانگو ساھ جو، جي سر ڏئين ساڳيو ٿئين،
تون نظر ٿئين نُور کي، توکي نظر ۾ نور پي.

ڏي سگهو "مسرو" هاٿي، سر اڏيءَ سهجئون اچي،
سِرَ ڏني سِرُ ٿو ملي، آ عشق جو دستور پي.

ڪافي (٣٤)

شمع حسن جا شائق[٢] عاشق، ڪاهيو اچن سر ڪاھ، اَلو.

جهلڪ پسي سي جهٽ پٽ ڪن ٿا، صدقي سر سِر واھ، اَلو.

سَهجئون ڪاتي ڳچ ڳِچن جا، اچن منجهہ آڙاھ، اَلو.

وينا وِهنجن تيل تَريل جي، قُربئون منجهہ ڪڙاھ، اَلو.

نِت نِت نئين حياتي پائن، عاشق عاليجاھ، اَلو.

---

(١) ونحن اقرب = وَنحنُ اقرب اليه من حبل الوَريد = اسين انسان کي ڪنڌ جي (ساھ جي) رڳن کان بہ وڌيڪ ويَجها آهيون. (قرآن پاڪ) (٢) شائق = شوقين.

كافي (٣٥)

آهي عشق عجب اوقات ميان، ڪر ڳالهہ صحيح هن سير ۾.

اَلانسان سري و انا سره[١]، پاءِ دروني[٢] جهات ميان.
پي پيالو بيخود ٿي تون، توڙ سڄي طلسمات ميان.
بُود[٣] منجهان نابود[٤] ٿي نيهي، نفيءَ[٥] مان اثبات[٦]ميان.
مُوتوا قبل انت موتوا[٧]، ڪاڻ سٺين سَڪرات[٨] ميان.
"مسرور" هِن هُن ٻنهي ڪان هاٿي، پاتي سُون تہ نجات ميان.

---

(١) الانسان سري وانا سره = انسان منهنجو راز آهي. مان انسان جو راز آهيان.

(٢) دروني = اندر ۾.

(٣) بود = هئڻ. هست.

(٤) نابود = عدم. نيست.

(٥) موتوا قبل انت موتوا = مرڻ کان اڳي پاڻ کي مار.

(٨) سڪرات = تڪليف. ساهہ نڪرڻ وقت بيهوشي.

ڪافي (٣٦)

عشقَ ساقيءَ هٿئون هميشه خُمر(١) پيالا طَهَر(٢) پيئون تا،
معنيٰ مامرَ پروڙي ساري، رمز رنديءَ جي رنگ رچئون تا.

ڳالھ ڳُجھي سڀ سانڍي ڳجھڙي، عام سان ظاھر اُٺئون ويھئون تا،
باطن بيشڪ مُلڪ بقا جي، وحدت واري ويڙھي وسئون تا.

صورت مُورت صاف سجائي، ڪڏھن نہ ڪي ڪجھ ڪُڇئون پڇئون تا،
سودي سيل جي خاطر سچ پچ، پنھنجي مرضيءَ مرئون جمئون تا.

پاڻھي پاڻَ ۾ پاڻُ اڙائي، پنھنجو چرچو پاڻَ پَسئون تا،
درد فراق ۽ هجر جون هوليون، سِرتي سختيون سور سهئون تا.

هي هُو بئي "مسرور" اسان جا، پنھنجي رائي اچئون وڃئون تا،
گھُمون ڦِرُون چا گوندر گھاريون، جو ڪجھ آهيون پيو نہ ٿيئون تا.

(١) خمر = مئي، مڌ. (٢) طهر = پاڪ.

وحدت نامو

ڪافي (١)

دل ٻُڌو ڪي اڻ ڏٺو يا جو ٿيو امڪان منجهہ،
سو صحيح موجود آهي سير سڀ انسان منجهہ.

خاص ساري خلق مان، اشرف ٿيو آدم صفي[(١)]،
هن طرح آيت لتي، شاهد برابر شان منجهہ.

ويس پهرڻ ڪان اڳي ٿي، سڀ پرين پُرجهيل[(٢)] پڪو،
آهي ماهر رازادن، هر علم جي عنوان منجهہ.

تي ويا اوڪا عيان سڀ اسم آدم جي متان،
هي ثبوتي آ صحيح قائم لکيل قرآن منجهہ.

راز مِن روحي سندو "مسرور" هي تون سمجهہ سرُ،
سرِ اهُو ساڳيو ٿئين جهاتي وجهي ڏس جان منجهہ.

---

(١) صفي = پاڪ، پوتر
(٢) پرجهيل = سمجهايل، پڙهايل.

ڪافي (٢)

سر جو سانگو لاهي يارَ،
پيرُ اچي هن پڙ ۾ پائج.

قاضي دفتر[١] ڪَنز[٢] هدايا، ڦَٽي رک تون ناهي يارَ،
اچي نينهن نانگي سان نينهڙو لائج.

ساقي سڏ ڪيو نہ سچن ڪي، وٺيون ڏئي تو ورهائي يارَ،
پيءُ نہ پيالا وهم وڃائج.

مُحبت جي ميدان ۾، ڪُڏي پئہ تون ڪاهي يارَ،
غازي ڪُلهن ڪان ڪنڌ ڪپائج.

"مسرور" مانجهي پئہ پڌر توُن، سُوريءَ سر سلاهي[٣] يارَ،
شوقَوُن شاهي طبل وڄائج.

---

(١) دفتر = فتوائن جا ڪتاب.
(٢) ڪنز هدايا = فقہ جا ڪتاب.
(٣) سلاهي = سلاڙهي، ڪيرائي، ڦٽو ڪري.

ڪافي (٣)

سورهيہ سر جو سانگو لاهي، جل ٿل گهمن جوان اَلو،

خُمر خماريا اکين اوجاريا، مست قِرن مستان اَلو.

عَنصر(١) ڪوُن سي آجا ٿيڙا، ڪائي خُود ڪي خان اَلو.

جيهي تيهي جي جاءِ نہ جت جت، نيهي چُڻن نيشان اَلو.

پاڻ وڃائي پاڻ ٿي پيڙا، ساڳي سر سبحان اَلو.

ذات ڇڏي "مسرور" ٿيا ذاتي، لوڙهي وهم گمان اَلو.

(١) عنصر = جزو. (هندي عالمن مطابق پنج عنصر، آڪاش، وايو، اگني، جل ۽ پرٿوي آهن. عربي عالمن مطابق چار عنصر آهن: هوا، باهہ، پاڻي ۽ مٽي.)

ڪافي (۴)

حيرت جو لَڪُ لنگهيا سي، پيو حال همئہ وارو،
اڇي بحر اُن ۾ پيا سي، ڪنڌي نہ جنهن ڪنارو.

بيڙي جا باجهہ واري، اڇي اوچتي پڌاري،
سهجئون ڪري سواري، پاڻيءَ جو ڪيم پسارو[۱].

جاڏي جو نظر ڌرجي، پاڻيءَ بنا نہ پسجي،
ڦوٽو لهر مان بڻجي، ناهي لهر نانءُ نيارو.

حاصل ٿي نئين حياتي موتي نہ جنهن مُماتي[۲]،
ظاهر ٿيو نُور ذاتي، هن سير منجهان سارو.

جهاڳي بحر چڙهيا سي، ڪاهي ڪين ٿي رسيا سي،
اُتهون اڳي هليا سي، هٿي نينهن جو نغارو.

لنگهي بيخوديءَ جو بندر، جتي جم نہ ڪو جماندر[۳]،
سڀ سير ۾ ٿي هي سر، مُورت جو ويو مُونجهارو.

ٿيو حال هيڪڙائي، "مسرور" وئي ٻي وائي،
جاڇي ڏنو مون جائي، ڪامل آهيان قرارو.

---

(۱) پسارو = شيل، سير، گشت.
(۲) مماتي = موت.
(۳) جماندر = حياتي.

ڪافي (٥)

آهي آدم سِر تہ الله، ڀولُ نہ تنهن ۾ ڀيو ڪو ڀانئج.

اَلانِسان سري وانا سره، آهي ايئن آگاهہ،
رايو رتي نا پنهنجو رلائج.

خلق الادم علىٰ صُورته[1]، چاهي سفيد سياهہ،
هيءَ مُورت معنيٰ سان ملائج.

اندر نُور نيارو مخفي، خاڪي ناهيس ناهہ،
اسمي اوتَ ڪي جوت چلائج.

طالب سر ۾ اتئي سارو، رمز انهيءَ جو راهہُ،
پنڌ ٻيا ڪي ڪين پُڇائج.

"مسرور" پوري پيچ تون بلڪل، جسمي پوش پناهہُ،
هي حال جو حُليو عرش اُڏائج.

(١) خلق الادم علىٰ صورته = آدم کي خدا اعلىٰ صورت تي خلقيو آهي.

كافي (٦)

آهي راڙو حقيقي حال،
مُومل معنيٰ مجاز جي.

سائين آيو عرش تان اُتري، فرش مٿان في الحال،
وَڻجڻ(١) وَست(٢) ڪا نياز جي.

ڪَثرت جو هي ڪاڪ ڪرشمو، بازي بيکُ(٣) بَنال(٤)،
ناتر(٥) نسبت آهي ناز جي.

غيرت غمزو(٦) رمز رُسامو، وهم وجودي وبال(٧)،
سُومل(٨) سمجهائي آ ساز جي.

معنيٰ ۾ "مسرور" محو ٿي، رکج خدائي خيالُ،
رمز پروڙي هِنَ راز جي.

---

(١) وڻجڻ = وڻڻ لاءِ.
(٢) وست = شئي.
(٣) بيک = ويس، ڏيک.
(٤) بنال = منجهائيندڙ، وائڙو.
(٥) ناتر = ٻانهي. (مومل جي خاص ٻانهيءَ جو نالو)
(٦) غمزو = اشارو، ناز.
(٧) وبال = جنجال.
(٨) سومل = مومل جي ڀيڻ.

ڪافي (٧)

ووڙيــن ڇــو وٿــراهــ،
عاشق اُتي يارُ اندر ۾.

راز انــدر جــو هــرگــز، ڪــنــهــن ڪــي ڪــين ٻــڌاءِ.

ونــحــن اقــرب جــو ايــشــارو، هــيــنــئــين ســانُ هــنــڊاءِ.

فــايــنــمــا تــولــو افــثُــم وجــه الله(١) دل ۾ لــيــئــو پــاءِ.

"مــســرور" تــو ۾ مــن مــوهــن جــانــي، طــرف نــه ٻــي واجــهــاءِ.

(١) فاينما تولوا فَثمُ وجه الله = پوءِ جاڏي پنهنجي مهاڙ ڪي ڦيرايو تا تاڏي الله جي سامهائي آهي (قرآن پاڪ البقرة ١١٤).

كافي (۸)

نڪري نور منجهان نروار سڄڻ، پنهنجو عشق اڇي اظهار ڪيئہ،
ڇڏي عرش سندو اوتار سڄڻ، سهٹا سير جي لئہ سنسار ڪيئہ.

نينهون آدم نامُ ذارايئہ، يونس[۱] يحيٰ[۲] پُول پلايُئہ،
عيسيٰ[۳] موسيٰ[۴] ڀيد ٻٹايئہ، سَوَن رنگن جو سينگار ڪيئہ.

ڇڏي نازڪ پنهنجو نازميان، ڪٹي نينهن منجهئون تو نيازميان،
رکيو ميم[۵] جو مخفي رازميان، پڙهي اَشهد عبد اقرار ڪيئہ.

تون خويشان خوشي خليل[٦] ٻٹي، اُڇليئہ پاڻ ڪي آڙاهہ ڪٹي،
هي ڳالهہ وئي جا توکي وٹي، وري ٻي رنگ عجب بهار ڪيئہ.

---

(۱) يونس = حضرت يونس رضہ الله عنہ، موصل ۾ دجلہ جي قريب بت پرست اهل نينوا تي نبي نازل ٿيو. ڪيس درياءَ ۾ اڇاليو ويو، مڇيءَ جي پيٽ ۾ ٽي ڏينهن رهيو. قرآن پاڪ ۾ سورة العافات جي آيات ۱۳۹ کان ۱۴۸ ۾ درج آهي، سورة اعظم ۴۸ - ۵۰ کان علاوه سندس ذڪر النساء ٦۳- انعام ۾ يونس ۹۸ ۾ آيل آهي. سورة انبيا ۾ ڪين ذوالنون جي لقب سان ياد ڪيو ويو آهي.

(۲) يحيٰ = حضرت ذڪريا رضہ الله عنہ جو فرزند هو، حضرت عيسيٰ کان ڇهہ مهينا وڏو هو ۽ سندس ٻارهن ساٿين ۾ شمار ٿيندو هو جنهن کي يوحنا بہ چيو ويندو آهي. قرآن مجيد ۾ سندس ذڪر پنهنجي والد سان گڏ آيل آهي، آل عمران، انعام، مريم ۽ انبيا سورة ۾ سندس ذڪر آهي.

(۳) عيسيٰ = حضرت عيسيٰ عليہ سلام، بيت المقدس جي نواحي بستي يروشلم ۾ پيدا ٿيو، حضور محمد صلعم جن جي پيدائش کان ۵۷۵ سال اڳ ۾ جائو. تيهن وڏن عالمن جي فتوا تحت ڪيس صليب تي چاڙهيو ويو.

(۴) موسيٰ = حضرت موسيٰ عليہ سلام. (عهد ۵۷۱- ۱۴۵۱ ق. م) بني اسرائيل جو مشهور پيغمبر.

(۵) ميم = انا احمد بلا ميمي = آءُ احمد آهيان ميم کانسواءِ (حديث).

(٦) خليل = حضرت ابراهيم خليل الله عليه سلام.

تون ظاهر زليخا(١) نانءُ ذري، باطن يوسف(٢) هامَ هٿي،
هت پنهنجو پاڻ خريد ڪري، واهه جو عجب واپار ڪيئه.

تون ويڙهي ويس عَبيدي(٣) جاني، نازڪ هڪ بيومزيدي(۴) جاني،
وري پائي پاڻ شهيدي(٥) جاني، ڪسبُ(٦) قتل جو اختيارُ ڪيئه.

توکي سيرڪرڻ جي سڪ جا پئي، تڏهن سانگَ رلايئه سُهڻا ڪئي،
پاڻ کي پنهنجو فتوا ڏئي، سُوليءَ تي هسوار ڪيئه.

سهسين سرتي نانءَ ذرائي، راضي ٿي رنج راحت چائي،
مرضيءَ سان "مسرور" سڏائي، درس سچو ديدار ڪيئه.

---

(١) زليخا = مصر جي هڪ وڏي واپاري عزيز جي زال هئي. حضرت يوسف عليه سلام کي جڏهن مصر ۾ غلام بڻائي آندو ويو هو ته عزيز واپاريءَ ئي کيس خريد ڪري گهر آندو هو، جتي زليخا مٿس موهت ٿي پئي هئي.

(٢) يوسف = حضرت يعقوب عليه سلام جو فرزند هو، حضرت يوسف عليه سلام متعلق قرآن پاڪ جي سورهين سورة سندس ئي نالي موسوم آهي، جنهن ۾ سندس نالو چوٽيهه ڀيرا آيو آهي؛ جنهن ۾ کيس کوهه ۾ ڦٽو ڪرڻ جو قصو لکيل آهي، ڀائرن جي حسد سبب کيس کوهه ۾ ڦٽو ڪيو ويو. مصر جي بازار ۾ غلام وانگر خريد ڪيو ويو. سندس مالڪ جي زال زليخا مٿس موهت ٿي پئي. جنهن جي موهه کان منهن موڙڻ سبب کيس قيد ۾ وڌو ويو، ان زماني ۾ فرعون جي خواب جي تعبير ڪيائين. جنهن تي سندس رهائي ٿي ۽ کيس نائب وزير مقرر ڪيو ويو، پنهنجو ڀهراڻ پنهنجي والد کي موڪليائين جنهن اکين تي رکيو ته سندس بينائي موٽي آئي. والد جي وفات کانپوءِ مصر جو بادشاهه بڻيو.

(٣) عبيدي = عبد واري، ٻانهي واري، اساني.

(۴) مزيد ي= وڌيڪ، اضافي.

(٥) شهيد ي= شهيد واري.

(٦) ڪسب = ڌنڌو.

ڪافي (٩)

واهه سيلاني سير ڪرين ٿو، صورت وارو پهري ويس.

ڪاٿي رانجهن[١] ناڻ رکايئہ، ڪاٿي ليلا[٢] ڪاٿي قيس[٣].

ڪاٿي آدم ڪاٿي احّمد، ڪاٿي تنهنجو اسم اَويس[۴].

ڪاٿي خلعت پهرين خاصي، ڪاٿي ادنيٰ چاڪر ويس.

سويـن هـزاريـن نـانءَ ذرائـي، گهمين وطن پرديس.

ڪاٿي ڪِرشن ڪاٿي ڪنعيو، ڪاٿي گوبند ڪاٿي گٽيس.

"مسرور" صحيح سڄاتو سارو، لالڻ تنهنجو عجب لبيس.

---

(١) رانجهن = تخت هزاري جو رانجهن، موجو چوڌريءَ جو انون پٽ، پائرن جي اٿيٽن سبب، مال مڏي ڇڏيائين، چوچڪ جي ڌيءَ هير سان پيار جو پيچ پيس. سندس محبت ۾ مختلف ويس ڌاريائين، جڏهن خبر پيس تہ هير کي زهر ڏئي ماريو اٿائون تہ اهو ٻڌي پاڻ بہ ساهہ ڏنائين.

(٢) ليلا = خليفي بن امير جي عهد سن ٧٩ عيسوي ڌاري عرب جي سانوري عورت، جا عامر جي ڌيءَ هئي ۽ مجنونءَ جي معشوق هئي.

(٣) قيس = ليليٰ جو عاشق مجنون.

(۴) اويس = حضرت اويس قرني، هڪ ولي، جيڪو يمن جي قرن قبيلي مان هو ۽ هن اڻ ڏٺي حضرت رسول ڪريم صلعم تي ايمان آندو.

ڪافي (١٠)

ڪير آهين پر ڪاڏنهن آئين، ڇاهي تنهنجو نانءُ نشانُ.

پيهي پاڻ ۾ پس تون پنهنجو، اسم جسم جو ڇوڙ گُمان.

ڪير ٿو ٻولي ڇا ٿو ٻولي، دم دم ۾ رک دم جو ڌيانُ.

وهم وجودي يار وساري، رک تون ساري سُرت سبحانُ.

سر صحيح "مسرور" سُڃاڻج، صِورت سڀ ٿي ٻيڪ ٻهانُ.

كافي (١١)

پيهـي ويـا پـاتـال ۾، غـوطا هـٽي غـازي غـواص،
حيـرت كـان تـيـڙا حـال ۾، غـوطا هـٽـي غـازي غـواص.

جيءَ تي سهي جورو جفا، سُوجهي ڏنائون صورت صفا،
چشـمـن جي چـنـچـل چال ۾، غـوطا هـٽي غـازي غـواص.

سـپ وهـم ۽ پـولا پـجـي، صـورت تـيـا سـاڳـي وجـي،
غبغب(١) زنخ(٢) خط خال(٣) ۾ غوطا هٽي غازي غواص.

هـر هر مـرن هـر هـر جيئـن، سَو رنـگ صـاحب جا ڏسـن،
آلاپ طـبـلـي تـال ۾، غـوطـا هـٽـي غـازي غـواص.

"مسرو" نعرو من خدا(٤)، مـاريـن جـيءَ كـان تـي جـدا،
اسـرار ۽ احـوال ۾، غـوطـا هـٽـي غـازي غـواص.

(١) غبغب = كاڏيءَ هينان لٽكندڙ گوشت.
(٢) زنخ = كاڏي، كاڏيءَ جي وچ ۾ چگهه.
(٣) خط خال = نڪ نقشو، منهن مهاندو.
(٤) من خدا = مان خدا، انالحق جو نعرو (جيكو حسين بن منصور حلاج، شيخ فريد الدين عطار ۽ سچل سرمست جهڙن بزرگن هنيو).

ڪافي (١٢)

فــي الحــال تــي فــراغــت، صلواة[١] ۽ ذڪـــر ڪـــون،
اســلام ســان نــہ نــسبــت، ڪـٿُ ڪُـفـر جـي اڪـر ڪـون.

ڇـڏيــاســي لاڳ لاهــي، سـنـسـار نــا سـيـبـائـي.
خيشي[٢] نہ جاڻون چاهي، بـيـزار هــر بـشـر ڪــون.

بـرهـون پـڳـاسـي پـولا، سـپ وهـم هـي وڇـولا،
جـــائـــو رواج رولا، خوش خاص هُون خبر ڪون.

شريعت ڪان پيي ڦرياسي، هـي هُـو بـئـي ڇـڏيـاسـي،
پـرپـور تـي ويـاسـي، "بيدل" سـنـدي نـظـر ڪـون.

مـئـخـانـي رُخ رکـيـوسـي، تسبيح کي ترڪ[٣] ڪيوسي،
"مسرور" مُنهن مـتـيـوسـي، مـسـجـد مـڙهـي مـنـدر ڪـون.

---

(١) صلواة = نماز.
(٢) خيشي = متي مائٽي.
(٣) ترڪ = ڇڏي. (ترڪ ڪرڻ = ڇڏي ڏيڻ، تياڳي ڇڏڻ.)

ڪافي (١٣)

لنگهي اسلام جو لوڙهو، ٻپاسي ڪُفر ۾ ڪاهي،
اڪر ايمان آچوڙو[١]، ڌرم ۽ دين ڪجهہ ناهي.

ڪيا سجدا پلي سارا، رواجن ۾ رُلي سارا،
ٻپا هي وچ ڪُلي سارا، تہ طاعت[٢] سڀ ريا آهي.

ڪيون ٿا چُپ تہ مشرڪ هُون، ڪُڇون، ڪافر تہ لاشڪ هُون،
تڏهن مجبور ناطق[٣] هُون، ڏيڻ پل جان وجي ڦاهي.

اهوئي ڪم مُسلماني، سراسر سير سلطاني،
اُترڏو[٤] پوش[٥] انساني، وڏو سي لا[٦]چئي لاهي.

بنا ڪنهن شڪ شباهت جي، آنا[٧] واري عبارت جي،
بجُز[٨] اهڙي بشارت جي، ٻيلا ڪي ڪجهہ ٻيو چاهي.

ٻگاسي ٻوَ ٻرم خطرا، ملائي ڪُلّ سان قطرا،
ٿياسي ٻاڻ مان ٻڌرا، مِٽيءَ جي ڍير ڪي ڍاهي.

رهي "مسرور" هڪڙائي، بڪثرت وحدتي وائي،
صفت سڀ ذات تي جائي، چُنين گاهي چُنا گاهي[٩].

---

(١) آچوڙو = متي جو ڦيرو، وهم.
(٢) طاعت = فرمانبرداري، ٻانهپ، بندگي.
(٣) ناطق = ڳالهائيندڙ.
(٤) اترڏو = ٻاهريون، مجازي
(٥) پوش = لباس.
(٦) لا = نہ.
(٧) انا = آءٌ، مان.
(٨) بجز = ڌاران، ڪانسواءِ.
(٩) چنين گاهي چنان گاهي = ڪڏهن ڪيئن تہ ڪڏهن ڪيئن.

مسرور نامو
(الف ب وار كافيون)

"رديف الف"

ڪافي (١)

اَچــي حــال هــڪ وار پــس هــي پــيــارا،
ڪــيــو درد دوُريءَ جــگــرجــيءَ دوپــارا(١).

پَــڪــي اچــج پــيــهــي پــري پــيــر پــيــارل،
پــــلا پــــال پــــورل پــــلائــــي پــــلارا.

اچــي وَرَ واهــر، ڪــريــو ڪــا وِلــهــيءَ جــي،
واري واڳ وهــلــو اي ڪــيــچــي ڪــوهــيــارا.

سدائي پيو ساري، سِڪي ساهہ مئيءَ جو،
هــر پــل پَــهــر ۾ بــاروچــل بــاجــهــارا.

ڪري ڪرم ڪوئي واحد لڳ وصلَ جو،
لــــڪــــج وَرَ، ورائــــي دلاســــو دلارا.

مري محب "مسرور" هئہ هئہ هجر ۾،
الله لڳ عــجــيــبــان سڳــهــو مــل مــوچــارا.

---

(١) دوپارا = بہ ٽڪر.

ڪافي (٢)

ڪليا هَتَ هزاري(١) هرجا،
خاصن جا خُمخانا، مئخانا.

سر ڏيئي اُت سُرڪ پيئڻ لئہ،
مرد اچن مردانا، مستانا.

ديـن ڌرم ۽ ڇوت ڇات جا،
ڀاڙيا ڪَرن بهانا، بيگانا.

همئہ ڪي تا حق سڃاڻن،
جوڳي جُنگ جوانا، فرزانا.

ڪانِ ڪَمي سچ ڪانهي تن ڪي،
لوڪَ ڇا لائي طعنا، بهتانا.

موڪيا(٢) جي "مسرور" مُدامي،
يار سان رهن يگانا، عريانا.

---

(١) هزاري = تمام قيمتي. هزارن جي قيمت وارا.

(٢) موڪيا = قبول پيا، پسند پيا.

ڪافي (٣)

ه ويا ٿم سانگَ[١] تي سانگي[٢] اُڏر ڪنياتل[٣] ڪڏهن ايندا.

ڪَڏي ڪانگل واڏايون ڏي، تـہ ڪا دلجاءِ دل کي تي،
سڪان هاريان هنجون جن لئہ، اچي سي درد ميٽيندا.

هجرَ[٤] ۾ حال هيٺو ٿيو، سُٺي سڌ سور بيٺو ٿيو،
پرين پروَس[٥] پروُٺو[٦] ٿيو، سڪان ٿي شل ورتيون ويندا.

ڪُل ئي غم رنج روعاني[٧]، لهي هينئڙي جي حيراني،
ملي "مسرور" سان جاني، ڪڏهن هڪوار هڪ ٿيندا.

---

(١) سانگ تي = سفر تي، پرديس تي.
(٢) سانگي = دوست، هڪ هنڌان لڏي بئي هنڌ ويندڙ.
(٣) ڪنيا تل = ڪانءُ.
(٤) هجر = فراق، وڇوڙو.
(٥) پروس = پرائي وس، لاچار.
(٦) پروٺو = پروڻ ٿيل، زخمي.
(٧) رو عاني= منهن، مهاندو.

ڪافي (٤)

جنهين جانُ جاتو، نہ مُنهن سي مَٽيندا،
آڏيءَ ڪنڌ پنهنجو، سورهيہ سي سٽيندا.

ڪُڏي ڪاهي پوندا، سي بانڪا [1]بهادرَ،
نہ ڏڙڪ دل کي ڏيندا، ڏُرس[2] سي دلاور [3]،
ورثو ولايت وهہ واهہ وٺيندا.

چوغان بازيءَ[4] جو کيلهو عجيبن،
اُڏاريو آ عرشين مُقابل ۾ مردن،
ڊِڪي هٿ ڊِگهيري جوڙا جهٽيندا.

"مسرور" سينو سِپر[5] پنهنجو ناهي،
ڪُڇندا نہ ڪوپا تہ چوءِ هي چاهي،
سدائين صبر جون سي چاشون چٽيندا.

---

(١) بانڪا = بهادر، پهلوان.
(٢) ڏُرسْ = سچ پچ.
(٣) دلاور = شجاع، جرئتمند.
(٤) چوغان بازي = چوگان راند ڪرڻ. (چوگان = فولادي بال کي ڌڪ هڻڻ جي ڪاني) (٥) سپر = ڍال.

ڪافي (٥)

مِهر ڪري وج منهڙو ڏيکاري، دلبر دوست پيارا،
هوت هزارا.

اڳڻ اسان جي وِير ورڻ جو، ڪرڪو پال پلارا،
هوت هزارا.

مست ٿيا هن پَسي اوهان جا، نت نت نين نظارا،
هوت هزارا.

مُحب مَندايون، ڏوهَہ ڏِنگايون، معافي ڪر موچارا،
هوت هزارا.

ماندو هان "مسرور" ملڻ لئہ، جانب جيءَ جيارا،
هوت هزار.

ڪافي (٦)

ڪڏهن ايندو ادا ڪانگلَ، پنهلُ منهنجو پري پيرا،
ڪندس قربان سيد تان، سسي ۽ ساهه سؤ پيرا.

فراقن دل ڪئي فاني، ڪري تو ياد يارانـي،
تئي تو هر گهڙيءَ جاني، جگر جيرا ٽُڪر ٻيرا(١).

ڦٽي روحڙو ويو راتو ڏئي ڏک ڏوڙ(٢) جهوراتو(٣)،
وتان در در مان ويڳاتو، فقيرن جان ڪيان ڦيرا.

سدائين دل سندم تانگهي، يڳاني يار جي سانگي،
تيا منهنجا پکين وانگي، وِهڻ جي لاءِ واهيرا(٤).

منا "مسرور" سان ماٺا، ڪرين ڪهڙا سجڻ سياٺا،
وسائج تون وري راٺا، اچي پنهنجا پرين ديرا(٥).

---

(١) ٻيرا = ٽڪرا ٽڪرا، ڳيا ڳيا. (٢) ڏوڙ = دانهن ڪوڪ.

(٣) جهوراتو = ڳڻتي فڪر. (٤) واهيرا = آکيرا، پکين جي رهڻ جون جايون.

(٥) ديرا = جايون، ستانا.

ڪافي (٧)

ڪڏهن ايندين پري پيرا، اگهڻ منهنجا پرين پيارا.

جلائي دل چڏي دردن، نڪو آرام آ اکين،
جدائيءَ ۾ منا توبن، سدا نيڻئون وهن نارا.

سدا ساري هنجون هاريان، نہ ڪائي ڪار بي ڪاريان[1]،
رڙي پلپل ٿي واجهايان، اوهان جا چوطرف چارا.

منا "مسرور" سان هيڪر، اچي مل تون سچا سرور،
اوهان لئہ نين مون دلبر، تڪن ٿا رات دن تارا.

(١) ڪاريان = ڪريان.

ڪافي (٨)

شب روز توکي ساريان، پرور پرين پيارا،
توکان جدا تو گهاريان، گوندر ۾ غمگسارا [١].

قسمت ڪيو آهه باندي، والله وَس نه آهي،
دم دم هنجون تو هاريان، تولاءِ جيءَ جيارا.

ماندي مران ملڻ لئه، آرام نا هي توڙي،
دلبا[٢] ڏئي ڏتاريان، دل کي گهڻو دلارا.

ويني سڻي ۽ گهمندي، دم دم ۾ يار دلبر،
پل پل پيو پڪاريان، اي هوت حسن وارا.

محبوب مُنهن پسڻ لئه، روئي طرف توهانجي،
نت نِت پيو نهاريان، تنهنجي اچڻ جا چارا.

سانگي ڪنهين سياڻا، مُنهنڙو منا پسايو،
ڪانگا پيو اُڏاريان، نيڻئون وَهائي نارا.

"مسرور" جو اچي ڪجهه، هي حال ڏس تون جاني،
گوڙها ڳلن تي ڳاڙيان، مل دوست دل قرارا.

(١) غمگسارا = همدرد، غمخوار. (٢) دلبا = ڏتا.

كافي (٩)

جلوو پساءِ جاني، هڪ وار هوت پيارا،
هڻڻ هئڻ تيو هجر ۾، هي جيءُ جگر دوپارا.

ستائين، سهي سگهان نا، هاڻي جدائي هڪ دم،
ڪر معاف رنج راڻا، سگهندي ٿيا سال سارا.

توريءَ نہ آهي ڪوئي، محرم منا ڪو منهنجو،
ڪنهن کي سڻايان ويڌن[١]، دل جي، سڄڻ سونهارا.

سهڻا سائين سُڻين تون، زاريون ضعيف[٢]جون،
هي حال ڏسي هيڻو، ڪر قياس قرب وارا.

"مسرور" آهہ سوالي، مشتاق(٣) هي مدت کان،
درسن ڏيو ڪو دلبر، گهونگهٽ کولي خدارا.

(١) ويڌن = اهنج، آزار. (٢) ضعيف = هيڻي، ڪمزور.
(٣) مشتاق = شائق، آرزو مند.

ڪافي (١٠)

لِڪي پائين ليا چاڪون،
ڪِلي ڏيڪار مُنهن منڙا.

قرون تولاءِ ويڳاڻا، ڪرين ڪهڙا منا ماڻا،
رُسامو ڇڏ ڪٺي راڻا، ڏُکائن تا سڄڻ ڏکڙا.

سمهڻ سک جو ڇڏائي ويو، رطوبت[1]رنگ مٽائي ويو،
خوشيءَ کي غم کُٽائي ويو، ٿيان هن حال ڏک جهڙا.

ٿيو سينو ڇڃي تاران [2]، ڦٽي[3] هينئڙو ٿيو ڦاران [4].
جدائيءَ ۾ اوهان ڏاران، سڄڻ مون ڏک سوين ڏنڙا.

اوهين "مسرور" موجن ۾، سنڌءِ عاشق آ ڳڻتين ۾،
ٿيو فاني آ فڪرن ۾، دلاسو ڏي سڄڻ سنهڙا.

---

(١) رطوبت = تازگي.

(٢) تاران = تارون تندون.

(٣) ڦٽي = ڦٽجي، زخمي.

(٤) ڦاران = ٽڪر ٽڪر، ڦاڪون.

كافي (١١)

وجي پيش ڪج پر جي پُرزو پکيئڙا،
هيٺا هوتن ريءَ منهنجا حال تيڙا.

مري رڙي روز، ماندي محب لئه،
گوندر[١] ڏينهن تن لئه مون گهارڻُ پيڙا.

گڏجي گذاريون، ساجن ڏينهن ڪَنا،
سڪندي سال منا، لالڻ لنگهي ويڙا.

مل اچي "مسرور" سان، چڏ رسڻ راٺا،
سڪ جا ساماٺا[٢] سيني اندر سلڙا[٣].

---

(١) گوندر = غم، ڏک.

(٢) ساماٺا = وڌيا، وڏا ٿيا، قوهه ۾ آيا، جوان ٿيا.

(٣) سلڙا = (جمع تصغير) سلو = ٻج مان ڦٽل تازو ٻوٽڙو.

ڪافي (١٢)

ڪُڏي[١] تہ پنهنجي سنيار،
ڊرُ[٢] آڪيرو تاڙ[٣] پکيئڙا.

ويهي آسڻ[٤] تي پچاءِ آرو،[٥] مالڪ توتي ٿي ٻاجهارو،
الف سندو وٺي ويهہ لارو[٦]، ٻي نہ ڪجاءِ ڪارِ پکيئڙا.

ڄُوٽو[٧] ڄُڳي گهمر نہ بيگانو، سمجهہ سياڻا ٿي نہ ديوانو،
هَل چَل[٨] آهي سارو زمانو، مالڪ کين وسار پکيئڙا.

"مسرور" تنهنجا گوهر گفتا، عالم ليکي چرچا گهبا[٩]،
برهہ مچايا ڀيڙ پڙڪا، وينو تند تنوار پکيئڙا.

---

(١) ڪُڏي = جاءِ.
(٢) ڊرُ = ڊڄ.
(٣) تاڙِ = نهار.
(٤) آسڻ = بينڪ، ماڳ، تڪيو
(٥) آرو پچائڻ = جهوڪ ٻڌي ويهڻ، ويهي رهڻ.
(٦) لارو = پروسو، آڌار.
(٧) ڄُوٽو = داٽو، ڇوڳو.
(٨) هَل چَلُ = سفر، ڪُوچ.
(٩) چرچا گهبا = مذاق، مشڪري.

كافي (١٣)

روئـن تـا نـيـڻ نمـاڻـا،
تـولـئـه مـنـا مُـئـيءَ جـا.

اڱـڻ اسـان جـي يـار پـيـارا،
پـلا ڪـج ڪـي ڊولـڻ پـيـرا،
اچـج پـري پـرتـئـون پـيـرا،
رُسـڻ ڪـٿـي چـڏ راڻـا.

سـڪ سـنـدءِ آهـي گـهـٽـي،
تـوکـي جـدائـي يـار وٽـي،
مـشـتـاقـن سـان چـڏ ڪـٿـي،
مـنـڙا مـوهـن مـاڻـا.

واڳ ويـنـدي يـار ورائـج،
ويهي نـه مون کي سجڻ وسارج،
اچـي وري تـون وسـائـج،
مـنـا مُـئـي جـا پـاڻـا(١).

ساجن سائين چوٺو سِڪائين،
سَرهو (٢) هوندين يار سَدائين،
سيـني اندر سـڪ جا سائين،
سـلـڙا واهـه سـامـاڻـا.

"مـسـرور" کـي مـوهـن جـانـي،
اچـي پـسـائـج ڊول پـيـشـانـي،
پـرچ اچـي حـاڪـم جـانـي،
سـڪـاءِ ڪـيـن سـيـاڻـا.

---

(١) پاڻا = جايون ماڳ. (٢) سرهو = خوش

ڪافي (١۴)

عجيبن [١] جي طرف کون [٢] اڄ نياپا نينهن جا آيا،
جنهين جي موج سڀ سرنو(٣)، جلالي جوش جاڳايا.

بهادر برهه جي يارو، سواري حُسن جي شَهَه [۴] سان،
ٻُڌي مت هوش اُت ڀيئي، گهتوئي دل ۾ گهبرايا.

اچي قاصد قريبن جا صفائيءَ سان سٺايا جي،
سنيها سوز سڪ وارا، سرس سي ساهه سيبايا.

سُڻي سُڌ خير جي قاصد ڪنان، ياڻيان پرين پرتئون [۵]،
اڱڻ ۾ سچ اسان جي اڄ قدم جڻ رنج فرمايا.

مٺي محبوب موهن [٦]جي مڙي "مسرور" جيڏين اڄ،
مبارڪ شڪر شاديءَ جا ملي گڏ گيت ڪي ڳايا.

---

(١) عجيبن = (جمع) عجيب = يگانو، محبوب، لاثاني.

(٢) کون = کان.

(٣) سرنو = نئين سر.

(۴) شهه = شاهه .

(۵) پرتئون = پريت مان.

(٦) موهن = موهيندڙ، محبوب.

ڪافي (١٥)

آيا جوڳي آيا، سنت(١) سري(٢) ست(٣) آيا.

نِنيهون نيهي نِسري هنڙي ويرَ(٤) وروڌ (٥) ڪان وسري هنڙي،
نور منجهارون نڪري هنڙي، پرت جا پير گهمايا.

پنجن تتن (٦) جو ميل ملائي، صورت مورت بيک (٧) بنائي،
ساز سرندا (٨) ناد(٩) وڄائي، پنهنجا قرب وڌايا.

صفت(١٠) سامين(١١) جي ڪريان ڪهڙي، ليکيان ناهي ليکن جهڙي،
اوريان ناهي اهڙي تهڙي، سڀ ڪان سرس سوايا.

اُڄ ڪان ڪين اُجايا ڪڏهين، بُک ڪان ڪين بکايا ڪڏهين،
ڏُک ڪان ڪين ڏُکايا ڪڏهين، درد نه ڪنهن ڏمڪايا.

ڏني جنين جي ڏور ڏکندا(١٢)، وينني جن وٽ ورنَ ورندا(١٣)،
سوامي هي "مسرور" سُڳندا (١٤)، مون کي ڏٽي ملايا.

---

(١) سنت = اوليا، بزرگ، (٢) سري = سائين، حضور (لقب). (٣) ست = سچ، حق. (۴) وير = دشمني. (۵) وروڌ = ڪلفت، بکيڙو. (٦) پنج تتَ = پنج شيون، عناصر، (هوا، باهه، پاڻي، مٽي، آڪاس). (٧) بيک بنائي = ويس ڌاري. (٨) سرندا (جمع) سرندو = تار جو ساز. (٩) نادَ = (جمع) نادُ = ڦوڪ جو ساز. (١٠) صفت = ساراهه. (١١) سامين (جمع) سامي = سنت، سوامي، سائين، مالڪ. (١٢) ڏور ڏکندا = ڏک دور ڪندا. (١٣) ورن ورندا = رنگ رچندا. (١۴) سڳندا = خوشبو وارا، سڳنڌ پريا.

ڪافي (١٦)

هادي هوت هدايت حق جا، آيا سوامي آيا،
آيا جوڳي آيا.

ويني جن لئه وات نهاريم، پير اڱڻ تن پايا،
آيا جوڳي آيا.

وهه وا ورونهن ويراڳين جا، گوندر غم گنوايا،
آيا جوڳي آيا.

سرنو(١) سير سريءَ جا ثابت، جوڳين خوش جاڳايا،
آيا جوڳي آيا.

سامين پنهنجو قرب سڄائي، رنج قدم فرمايا،
آيا جوڳي آيا.

خاصا خيال خدائيءَ وارا، سبق تنهين سمجهايا،
آيا جوڳي آيا.

عيدان(٢) ٿيون "مسرور" اسان گهر، مولا محب ملايا،
آيا جوڳي آيا.

---

(١) سرنو = نئين سر.

(٢) عيدان = عيد جو جمع، عيدون.

كافي (١٧)

فكر ۽ فراق جا مشتاقي[١] ماريا،
كائن ماس سندو جگر، پين خون پيالا.

محبت انهيءَ محب جي، مانجهي [٢] مُسايا[٣]،
ڏسي ناز كرن نياز اُهي سُورن ستايا.

عشق سندي آگ ۾، تن جگر جلايا،
انهيءَ برهه سهٹي يار جي، گهوٽ لكين گهايا.

ملڻ لئه محبوب جي، سورهيه كن سعيا[۴]،
آڏيءَ ڏري كنڌ، اُنهن سرڙا نوايا.

"مسرور" اهي مُحبن جا، تا روا[۵] ركن رايا،
خاطر خاص پرين جي، سوليءَ سنواريا.

---

(١) مشتاقي = آرزو مند، خواهان، چاهيندڙ.
(٢) مانجهي = سورهيه، سياڻا.
(٣) مسايا = ماريا، ناس كيا، اجاڙيا.
(۴) سعيا = كوششون.
(۵) روا = لاڳو.

كافي (١٨)

هاءِ هتڙي کيئن توکان واعدا وسري ويا،
ياد ڪر ڪجهه يار تن مان قول جي تو ڪالهه ڪيا.

هت ڪرين ڪم ڪيهڙا(١) ڪا سوچ ڏس دل ۾ ذري،
هُت مگر هائو ڪري ڪي ٻول تو ٻڌڙا ٻيا.

رات ساري تو گذاري خواب غفلت ۾ ادا،
قول پنهنجا پاڙ اڄ ڪي، ڪالهه جا ڪلهه سان ٿيا.

قرب وارن کي ڪڏهن، هن پر جُڳائي ڪينڪي،
سچ سچارا قول سامي پرت مان پاڙن پيا.

ڳالهه هيءَ "مسرور" منهنجي، جي مڃين تو ڪين تان،
ڏس پڙهي انجام (٢)پنهنجي جا اکر جي تو لکيا.

---

(١) ڪيهڙا = ڪهڙا.

(٢) انجام = عاقبت، قول، وعدو.

رديف ب

ڪافي (١)

عـشق عـربـيءَ جي اديون، ببوس ڪيو مون بي حجاب،
ڪَل ڪيان ڪهڙي وري مان دل سندو کولي ڪتاب.

مفت ڇو مُئيءَ کي ستايو، وس نہ پنهنجي بس اديون،
نوڪ نيڻن جي لڳي، دلڙي ڪُسي ٿي آ ڪباب.

تن تُنبو تارون رڳون هي جان پنهنجيءَ ۾ جَڙي،
جوڙيو اهڙو عجب مون ريجهہ (١) پنهنجيءَ لئہ رُبابُ.

درد الفت عشق جو من ۾ پيو آ مَچ مچي،
سي ويو پينر پُلي، هي جوڙ جملو ۽ حساب،

سر فرنگي فوج حضرت حُسن جي آئي چڙهي،
منهن پسي "مسرور" اُن جو، عقل جو ويو آب و تاب (٢).

---

(١) ريجهہ = وندر.

(٢) آب و تاب = رونق.

ڪافي (٢)

پاڻُ مون پنهنجو پسايو، ناز جو لاهي نقاب،
چو پلا جاني ڇُپايو، اَبر[١]م تا آفتاب.

جارَ[٢] مان جهاني وجهي، لالن لڪين ٿو واهه،
هي رکين راڻا ڪيهو[٣] تون، رمزَ رنديءَ جو رُعاب[٤].

در بدر ٿولئہ ديوانو، ٿو ڦران مجنونءَ جيان،
رحم ڪر منهنجو ڏسي، تون حال هي خستہ[٥]خراب.

بس فقط هڪڙي نوازش جي نظر ڪر ڪا ننگي[٦]،
دل جي ڦُر توکي ڦبي پر ڪو نہ ڪَٿُ سهڻا ثواب.

سڄ سُپاريم[٧] ساهہ توکي، جان وتن چا مالَ و زرَ،
پر ڏِکي پرتي پيارا مفت نا ڪر مِهتي هابُ.

روز شب "مسرور" هي رنجور[٨] دل ٿولئہ رڙي،
دم دلاسي جي بجاءِ، دلبر نہ ڪر تون دڙڪو دابُ.

---

(١) اَبرُ = ڪڪر.
(٢) جار = ذوق، شوق.
(٣) ڪيمو = ڪهڙو.
(٤) رعاب = رعب، دبدبو.
(٥) خستہ = زخمي.
(٦) ننگي = ننگپال. ڍڪڻهار. سار سنڀال لهندڙ.
(٧) سپاريم = سپارڻ (مصدر) حوالي ڪيم، سپرد ڪيم.
(٨) رنجور = غمگين، رنج ڀيل، ڏکويل.

ڪافي (٣)

اڄ پيارا، دل قرارا، مل خدارا، اي حبيب،
ورهه [١] وارا، ڪيو اوسارا [٢] ڪن پڪارا [٣] اي حبيب.

سگهڙو سهڻا، محب مٺا، تن کي پاڻان منهن پساءِ،
ڏس ڪوهيارا، تن تو ڏارا، جگر پارا، اي حبيب.

مون کي روئندي ويا لنگهي ۽ تڪيندي هن طرح،
راتين تارا، ڏينهن چارا، سال سارا، اي حبيب.

زهر پانيان تو بنا سڀ ويس پايان ڪيئن وري،
سي دوبارا، سڀ زنگارا[٤]، ڪيم ڪارا، اي حبيب.

جي اَچو سهڻا سگهو نت مون سڏايو تان پسان،
هي هزارا، خوش نظارا ۽ مُنارا، اي حبيب.

هاءِ هي "مسرور" ڪيئن رنجور راتيان ڏينهن رڙي،
غمگسارا، موت يارا، وهن نارا، اي حبيب.

(١) ورهه = جدائي، وڇوڙو.

(٢) اوسارا= پار، روڄ.

(٣) پڪارا = پڪارون، دانهون.

(٤) زنگارا = زنگ لڳل.

رديف ب

ڪافي (١)

مون پري موتين سنڌي هي چوهہ مان اُڇلائي ڇاب (١)،
ميڙ تن مان حاج سارو، پر ڪٽي گودو (٢)ءِ ٽابَ (٣).

جهُد (٤) ڪر ڏس گوءِ غازي (٥) تا وجن توکون ڪنيون،
تون ٽڪل ڪائين پلا چاڪون ٽُڏن جا تيز ٽابَ.

پت بئي اکيون اندر جون هوش رک همت نہ هار،
لعل نا لڌ ۾ لکي توڙي هجي ڊسَ (٦) ريت(٧) ڊاب (٨).

مهل تي هيءَ مرد ڏس، جو هو وجن ميڙيو مَڏي،
پوءِ ڪندين تون ڇَپَ ڪدي، مُنهن ڇپي ڇب ڇابَ ڇابَ.

حسرتا "مسرور" جي منديءَ مٿان غازي اچي،
سرِ ڪندا صدقي جني، تون اُت ڪندين ڇا گهور گهاب.

---

(١) ڇابَ = وڏي پنڊي، ڊبڪي (ڪنڪ جي تيلين مان ٺاهيءَ جي نموني نهيل ٽوڪري)

(٢) گودو = ڪيسو، گيدو.

(٣) ٽاب = ڳوڻ جو نهيل بورو.

(٤) جُهدُ = جتن، جاکوڙ.

(٥) غازي = جنگ ڪٽي ايندڙ سورمو.

(٦) ڊس = ڊسڙ.

(٧) ريت = واري.

(٨) ڊاب = ڊرَ، مٽي، ڌُوڙ.

كافي (٢)

نت پون سرتين سندي تا جهيڙ(١) کان جيئڙي ۾ جُهبَ (٢)،
تـي ڏئـي اُڌمـا اُٿـي جـيـئـن دل مـنـجـهـارون آڳ اُبِ(٣).

آءٌ تـہ پِـرَ جـي پـوئـنـان رڙهـنـدس اديـون رنـدڙو(٤) کـنـيـون،
پـل پـيـادي کـي پـوي جـو گـهـوم کـان پـيـرن ۾ گـهـبَ (٥).

سُـور سـپ اڳـهـيـن ورائـي مـون سـهـايـا سـاهـہ کـي،
پوءِ مون کي چا کندي ڏونگر ڏکي جي لوٺ (٦) لُبَ (٧).

پـؤ ڏيـو پـيـنـر پـلا چـو، کـيـن مـڙنـدس مـور مـان،
سـور اج بـک جـي پـلـي آ سـوز واريءَ کـي سُـڙبَ (٨).

راهـہ سـان "مـسـرور" رڙهـنـدو رهـہ سـدائـين رات ڏيـنـهـن،
کـيـچ کـهـنـدي مَـرُ پـوَن، کـنـدي پُـنـيءَ جـي مـنـجـهـہ کُـبَ.

---

(١) جهيڙ = مانڌاڻ، فساد، جنگ.

(٢) جهب = جهوبو، ولوڙ.

(٣) اب = گرمي، ڪوساڻ.

(٤) رندڙو = رستو، رَندُ.

(٥) گهبَ = زخم، لڦون، گهاءَ.

(٦) لوٺَ = پکيڙ، وڏو پيٽ، سطح.

(٧) لُبَ = ويڻ، عتاب، جُٺ.

(٨) سُڙبَ = تڪليف.

كافي (٣)

وَر وڪڙ وارن سجڻ جي ۾ ڦٽي تي يارَ ڦٻُ،
پرَ جيئن ٻٽجي ڪنگي[١]، تنهن ريت سان زهدارَ [٢] ڦٻُ.

اَڻ ڳهڙي ڪاني ڪنهين جي ڪين ڪڏهين ڪم اچي،
پاڻُ چيرائي چڱي پَرِ هوش سان هوشيارَ ڦٻُ.

ڏِس ته ڪيڏو قرب تي ڪنگي قريبن جو لهي،
ڳالهه سا دل ۾ ڳٽي عاشق اُنهيءَ اسرارَ ڦٻُ.

سهج مان سهٽو جڏهن سينگار لئہ ساعت ڏئي،
زلف لٽڪيل ساڻ لڳندي برزخ [٣] گلزار ڦٻُ.

جي مزو "مسرور" تون منصور [٤] جو ماڻڻ گهرين،
تان سٽي سانگا سپيئي سر ڏئي بردار [٥] ڦٻُ.

---

(١) ڪنگي = ڦڻي.
(٢) زهدار = زاهد، متقي.
(٣) برزخ = ٻن جاين جي وچ ۾ پردو، موت بعد قيامت تائين رهڻ وارو عرصو.
(٤) منصور = حُسين بن منصور حلاج. (٢٤٤ هجري کان ٣٠٩ هجري) شهر بيضا جي اتر اوڀر ۾ قريہ طور ۾ ڄائو، اناالحق چوڻ جي ڏوهه ۾ ڪيس سوليءَ چاڙهيو ويو، سندس هٿ پير ڪاٽيا ويا، مڙهه کي ساڙيو ويو ۽ مٽيءَ کي دجلہ ۾ وهايو ويو.
(٥) بردار = سوليءَ تي.

رديف پ

ڪافي (١)

لادوا هي دردُ فرقت، جنهنجو آ دارون(١) نہ دپُ (٢)،
تنئي ڦٽڪين مان ڪين فرحت آ دوا بيسود سپ.

وصل جو شربت پيو هي قُرص (٣) تسڪين دلربا،
اهڙو نسخو چؤ طبيبا، سو اوهان وٽ آ الپُ (٤).

العَطش (٥) آواز آمد يار جي خاطر خيال،
ڪين تو ٻوڙا ٻڌين گُڙ گُڙ ڪري جيڪا گرپُ(٦).

سور منهنجي جا ميان نالا نرالا تون ڪٽي،
چو ڏڪائين تو پيو ڏاها ڏيئي ڏهڪارُ ڏپُ (٧).

سوز سازي ۾ سندم "مسرور" سينو ويو سڙي،
جيئن سُڪايل آ ڳني (٨) جو واءُ ڪان ڳردار ڳپُ (٩).

---

(١) دارون = دوا، علاج،
(٢) دپ = اکين جي دوا، ستي. (دارون نہ دپ = جنهن تي ڪابہ ستي ڦٽڪي اثر نہ ڪري، جنهن جو ڪوبہ علاج نہ هجي)
(٣) قرص = گوري (دوا).
(٤) الپ = اڻ لڀ.
(٥) العطش = اُڃ.
(٦) گرپ = پيٽ.
(٧) ڏپ = ڏنپ.
(٨) ڳني = ڳنو، ڪمند.
(٩) ڳپ = ڳر (ڪمند جو ڳر).

ڪافي (٢)

بخش مون بيدل [١] سخي تون عشق جو آزار سَپُ،
پرت مان پهراءِ پڻ صوفين[٢] سندو سينگار سپُ.

رازَ رسَ جو جام ڪو هادي هٿن سان مون ڏيو،
ديد باطن جي ڪُلي، جيئن ٿي عيان اسرار سپ.

حال ڏاڳو[٣] موج مٿيا، قرب ڪَفني[۴] مِهر مان،
ڪر عطا نالي خدا، جوڳين سندو جنسار سپ.

درد دوڙو سوز ساڙو روج راڙو روز شب،
سر مٿان منهنجي رکو هي برهه وارو بارُ سپ.

مهر ڪر "مسرور" تي نالي مِني محبوب جي،
ساهُه سِر تنهنجي مٿان صدقو ڪيان گهر بار سپُ.

---

(١) بيدل = سنڌ جو وڏو عالم بزرگ ۽ شاعر، فقير قادر بخش "بيدل": (١٢٣٠ هجري کان ١٢٨٩) سندس درگاهه روهڙي ۾ آهي.
(٢) صوفي = پاڪباز، پارسا، سلوڪ وارو فقير.
(٣) حال ڏاڳو = فقيراڻو ويس، (ڪفني، گودڙي، رلي، ڪشتو، لٺ، لوٽو وغيره)
(۴) ڪفني = يڪي ڪپڙي مان سبيل چولو، جبو، جامو.

ڪافي (۳)

بخش مون بيدل سخي تون، عشق جو آزار سپُ،
پرت مان پهراءِ مون، صوفين سندو سينگار سپ.

ڏي پيالي کي پري هادي هٿن، سانڻ پنهنجي،
تان ڏسان مخفي اهو عين اليقين(۱) اسرارُ سپ.

غير جئن اندر مان منهنجي ڪورجي ٻاهر وجي،
جانِ تي جڙجي وجي، جوڳين سندو جنسار سپُ.

عرض منهنجي کي اگهائي، ڏيو لقا پنهنجي حضور،
سر سندا ڏي قرب وارا، برهه وارو بارُ سپ.

تنهنجي در تي آ صدا، "مسرور" پينو ۽ گدا،
بادشاها ڪر نظر تان هيءُ ڇُٽي جنجارُ (۲) سپُ.

---

(۱) عين اليقين = ڏٺل، شاهدين سان حاصل ڪيل ڄاڻ، اکين سان ڏسي يقين ڪرڻ.

(۲) جنجار = جنجال، تڪليف، مصيبت.

رديف ت

كافي (١)

امدادي اچ اچڻ جي پورل پلائي رات،
اونداهہ مان ٿي متجي سهڻي سُهائي رات.

بيشڪ برات [١] کان پي سرتيون سَوائي [٢] رات،
هر جاءِ جلوي يار کان ٿي روشنائي رات.

مُشڪل جي ڪئي پرين حاجت روائي [٣] رات،
منهنجي رنجيده روح کي راحت رسائي رات.

دک سور سڀ لهي ويا تيزي سَرهائي رات،
دل ساهہ کي سرسُ هيءَ سرتيون سيبائِي [٤] رات.

"مسرور" چئہ مزي جي گهڙي نہ آئي رات،
اهڙي هوندم سڳوري شالا سدائي رات.

(١) برات = شب برات.

(٢) سوائي = وڌيڪ، واڌاري، اُتم.

(٣) حاجت روائي = مشڪل ڪشائي، مطلب جي تڪميل.

(٤) سيبائي = سيبائڻ (مصدر) = وڻڻ، پسند اچڻ.

كافي (٢)

عجيبا اچڻ جي ڪيو ڪا عنايت،
سگهو سڏ سُڻي تيو هيڏيءَ جي حمايت ·

تنهنجي شوق جي شينهن مون کي نهوڙيو،
اندر ۾ بهادر برهه خيمو کوڙيو،
اچي عشق هاڻي اڏائي عمارت.

منا خون مُئيءَ جو گلابي موچارو،
سڙي سوز ۾ تيو ڪڙهي هاءِ ڪارو،
رهي نا بدن ۾ رتي زور طاقت.

حُسن هوتُ حملو ڪري آيو ڪاهي،
ڪٽي سوپَ سورهيه سوريءَ تو سلاهي (١)،
مُهاڏي ۾ منهنجي ناهي هاڻ حاجت (٢).

ضُعف (٣) خلط(٤) سودا وجي روز وڌندو،
"مسرور" پل پل وجي زور پوندو،
مَتي ڪين مطلق (٥) پنهنجي عشق عادتَ.

---

(١) سلاهي = سلهاڙي، ڳنڍي، هلائي.
(٢) حاجت = طاقت.
(٣) ضُعف = ڪمزوري.
(٤) خلط = مزاج (خلط چار آهن بلغمي، سودائي، سفرائي، خوني).
(٥) مطلق = اصل. صفا.

”رديف ٺ“

ڪافي (۱)

جلوو تنهنجو اچي ٿو، جاني نظر ۾ جت ڪِٿ،
هر شاخ گُل ۾ شايع [1]، برگ [2] و شجر ۾ جت ڪٿ.

ڪعبہ و بت خانا چا، مسجد ولي ميخانا چا،
تون جابجاءِ جلوه نُما، ديرو [3] مندر ۾ جت ڪٿ.

ڪولي ڏنم دل جي دري، وحشي طَيور [4] وَه وري،
غِلمان [5] چا حورو پَري، جِن و بشر ۾ جت ڪٿ.

پيهي ڪيم پسارو، وستي شهر جو سارو،
نوري [6] تنهنجو نظارو، آ بحر و برَ ۾ جت ڪٿ.

چا رنگ مان ڳايان ڳڻين، واد واد منا، مون ڪي وڻين،
هر رنگ نون رعنا [7] ٻڻين، لال و گوهر ۾ جت ڪٿ.

جاڏي پيو واجهايان، نازڪ ٿئين نمايان،
تارن سين ۾ تابان [8]، شمس و قمر ۾ جت ڪٿ.

”مسرور“ جاڻُ [9] چاتو، توکي صحيح سڃاتو،
پهريون جڏهن تہ پاتو، پنهنجي اندر ۾ جت ڪٿ.

---

(۱) شايع = پڌرو، ظاهر. (۲) برگ = پن. (۳) دير = بتخانو. (۴) طيور = پکي. (۵) غلمان = بهشت جا حسين ڇوڪرا. (٦) نوري = نور وارو. (۷) رعنا = گل جو قسم، خوشنما. (۸) تابان = روشن، چمڪندڙ. (۹) جاڻ = علم، معرفت، آگاهي.

"رديف ٿ"

ڪافي (۱)

خوش ٿا وتن سامي سدا، جهڙا ڪتيءَ (۱) تهڙا چيٽ (۲)،
سانوڻ سرءُ ويساڪُ(۳) ڇا، جهڙا ڪَتيءَ تهڙا چيٽَ.

وهه مرد مردانا اُهي، تازا سدا توانا اُهي،
سُرهي سخن(۴) صبح و مَسا(۵)، جهڙا ڪَتيءَ تهڙا چيٽَ.

اُڄ ٻڪ ٻئي ڏک سور ۾، ڪنهن پيچ پوَٽي پوُر ۾،
نت ٻوش (٦) بيپرواهه پلا، جهڙا ڪَتيءَ تهڙا چيٽَ.

خوش عيش ۾ نا ڪن خوشي، وهسي وڃن نا غم ڏسي،
نا ڪشت ڪنهن قائل ڪيا، جهڙا ڪتيءَ تهڙا چيٽ.

شب روز صابر صبر ۾، شاڪر سدائين شُڪر ۾،
هر حال ۾ راضي ٿيا، جهڙا ڪتيءَ تهڙا چيٽَ.

هڪ حال ۾ هردم رهن، لُوهان لُڪان(۷) توڙي لڳنِ،
"مسرور" هي مانجهي مَيا(۸)، جهڙا ڪَتيءَ تهڙا چيٽ.

---

(۱) ڪَتي = سنبت جو اٺون مهينو، خريف - (ستن ننيڙن تارن جي ميڙ وارو نڪٽُ) خزان جي پڇاڙي، بهار جي آمد. (۲) چيٽ = سنبت جو پهريون مهينو ربيع. (جهڙا ڪتيءَ تهڙا چيٽ هجڻ = سدائين هڪ جهڙو هجڻ.) (۳) ويساڪ = سنبت جو ستون مهينو (۴) سُرهي سُخن = وڻندڙ وچن، سڳنڌ ڀرئي قول. (۵) صبح و مسا = صبح شام، هر وقت. (٦) ٻوش = نرڄو. (۷) لوهان لڪان = (جمع) ڪوسو واءُ، لُڪَ. (لُوهان لُڪان لڳڻ= (اترادي لهجو) = سخت جهولو لڳڻ. (۸) ميا = (صفت) تازا توانا، ڏٺا مٺا، متارا.

رديف ڻ

ڪافي (١)

جَڙَت سان جهومر گهڙائي، پاءِ تون ڇڏ هوڏ هٺُ،
مال زر سارو مَتائي، هَسَ ڪڙيون ۽ هارَ وٺ.

تين لڄَي لاشڪ مبادا، مهل ان مجلس جي ڏينهن [١]،
جيئن جُڙي تو جيڏيون، ايندين ڪري ڏس ناهُہ نٺُ.

سمجهہ ڏرَ دل ۾ تہ جيڪا جو سُڄي آ بيسَمَر،
سا نہ وڃ سرتين سونهين، جنهن ڪي جو آ ڳهڻو نہ ڳٺُ.

سمجهہ هائي تي سيائي، ڏوڙ ڏڙ ڪي ڪين لاءِ،
مُفت پيئي تي پرين بيسود تون چالاءِ بَٺُ [٢].

صاف ڪر دل جو سُجوئي غيرُ ڪوناريءَ [٣] وجهي،
جئن ٿئي سونو صفا، چانديِ ڇٽي ۽ جِست مٺُ [٤].

مون ڇئي توکي ڇگائي، مهل موچاريءَ متان،
ڏس وري "مسرور" تون ڪجهہ، ڏين ٻين کي ڏوڙَ ڏٺ[٥].

---

(١) مجلس جي ڏينهن = قيامت جي ڏينهن. (٢) بَٺُ = ڪورو.
(٣) ڪوناري = ڪُپي (جنهن ۾ سون چاندي پگهارجي) (۴) مَٺ = قيٺ (ٻن ڪمڙن بہ ڌاتن جو ميلاپ). (٥) ڏوڙَ = دانهون. (٦) ڏٺُ = مت، لقاءُ.
(ٻين کي ڏوڙ ڏٺ ڏيڻ = ٻين کي متيون ڏيڻ يا ٻين کي دانهون ڏيڻ)

”رديف ث“

كافي (١)

زور دم ذاران زُغا مارڻ (١) ادا آهي عبثُ(٢)،
فَقر (٣) جو فرَ (۴) ريءَ، فنا پائڻ(۵) ادا آهي عبثُ.

ڏک پُنيان سک ٿو ملي، هي خود خدا جو حڪم(٦) آ،
ريءَ جفا(٧) موجون مزا ماڻڻ ادا آهي عبثُ.

بيخوديءَ ۽ بي فنائي حال ريءَ حلاج جي،
گيت موجِ من خدا ڳائڻ ادا آهي عبثُ.

مير مرشد جي مدد ري، ڪنهن بہ حيلي سان مگر،
سر متان آيل قضا ٽارڻ ادا آهي عبثُ.

دم بہ دم ”مسرور“ دم ذاران الستي امر(٨) تي،
قول (٩) هي قالوا بليٰ پاڙڻ ادا آهي عبثُ.

---

(١) زغا مارڻ = ٻناک هڻڻ، (تير ڪمان ڪشڻ) (٢) عبث = اجايو، ڏکيو. (٣) فقر = فقيري، درويشي (۴) فَر = زيب، زينت. (۵) فنا پائڻ = صوفي طريقي موجب مرڻ کان اڳ مري وڃڻ، فنا في الله جي منزل کانپوءِ بقا الله جي منزل تي رسڻ. (٦) حڪم= فرمان (قران شريف جي سورة المنشرح ٩۴ جي آيت نمبر ٦ ڏانهن اشارو اِنّ مَعَ العُسرِيُسراً= بيشڪ اهنج سان گڏ سهنج آهي.) (٧) ريءَ جفا =جفا ڪشيءَ کانسواءِ. (٨) الستي امر = ازل واري ڏينهن خدا تعاليٰ جو حڪم: الست بربڪم= آءٌ اوهانجو رب ناهيان. (٩) قول=ازل واري ڏينهن ڪيل قول، قالوا بليٰ= هائو.

"رديف پ"

ڪافي (۱)

هڪ ڊاءَ [۱] تنھنجي ٿو ڏجان، ٻي ڪنھن جي ڏَرَ[۲] جو ناھہ ڏپُ[۳]،
ڪھڙو ٻہ جي ڪَرڙو ھجي، حاڪم زَبَر[۴] جو ناھہ ڏپ.

دل ۾ پيو دائم وسين، سھٿا قسم تنھنجو اتم،
ڪنھن ڀوت راڪس ديو ۽ جن و بشر جو ناھہ ڏپُ.

ھي ساھہ آ تو وٽ سجڻ، ھن جسم خاڪيءَ کي وري،
اونداھہ سوڙهي قبر جي ڪنھن ٻي خطر جو ناھہ ڏپُ.

چاھي ڏئين جنت بَرين مون يا ڪ دوزخ ۾ ڌرين،
ھڪ تون ھجين آڏو اکين [۵]، سختي سَقَر [۶] جو ناھہ ڏپ.

ھن حال کان ھڪوار چا، سَؤ وار، مَر منصور جان،
"مسرورَ" پلُ مارِ مون کي، ڪنھن دادگر [۷] جو ناھہ ڏپُ.

---

(۱) ڊاءَ = ھيبت کان، ڏھڪاءَ کان. (۲) ڏَر = ھراس، خطري. (۳) ڏپ = خوف انديشو. (ڊاءَ، ڏر، ڏپ، خطر ھڪ ئي معنيٰ وارا لفظ آھن) (۴) زبر = زبردست.
(۵) اکين = اکين جي. (۶) سقر= دوزخ، باھہ. (۷) دادگر = داد ڪرڻ وارو، منصف .

ڪافي(٢)

ڳُهرج ٿم تنهنجي ڳهٽي، ڪجهہ مالُ زَر جو ناهہ ڪَپُ،
چا لهي اُيري ڪٿي، شمس و قمر(١) جو ناهہ ڪپُ.

جاءِ ڳر جنت ملي، ليڪ مون منظور ناهہ،
هڪ طلب تنهنجي رکان، حور و قَصر (٢) جو ناهہ ڪپُ.

تو سُٺان جيڪي سُٺائين تون لطيفي لات(٣) سان،
ڪَن ٻڌي تو ڏي ڪيم، ٻِي ڪنهن خبر جو ناهہ ڪپُ.

يارَ مَٺُ تنهنجي پسيني، ناهہ ڪجهہ عطر و ڳلابُ،
زلف، مشڪين بس اٿم، مُشڪ(۴) و عنبر(۵)جو ناهہ ڪپُ.

عشق بازيءَ ۾ ايازي (٦) آ قدم "مسرور" جو،
ڪم اٿم محمود(٧) سان، لعل و ڳوهر جو ناهہ ڪپُ.

---

(١) شمس و قمر = سج ۽ چنڊ. (٢) حور و قصر = بهشتي عورت ۽ محل. (٣) لطيفي لات = نازڪ ٻول. (۴) مشڪ = ڪاري رنگ جو خوشبودار مادو، جيڪو تبت، تاتار ختا ۽ ختن ۾ هڪ قسم جي هرڻ جي دن مان نڪرندو آهي. (معشوق جي ڪارن خوشبودار وارن کي زلف مشڪين چوندا آهن) (۵) عنبر = ناسي رنگ جي خوشبوءِ، (ڪن جو چوڻ آهي مانگر مڇ جي پيٽ مان نڪري، ڪي چون تہ هڪ قسم جي جهنگلي ڍڳي جو ڇيڻو آهي. ڪن جو چوڻ آهي تہ ميڻ ٿئي.) (٦) ايازي = سلطان محمود غزنويءَ جي پياري غلام اياز جهڙي ثابت قدمي. (٧) محمود = تعريف ڪيل، ساراهيل، پيغمبر صلعم جن.

”رديف ج“

كافي (١)

اي طبيبا ڇا ڪنديں مون درد ماريءَ جو علاج،
ناهہ بس سُهٽل سوا ڪو آهَہ زاريءَ جو علاج.

هي سنڌءِ اڪسير سُرمون ڪين ڪُجھہ ڪندو مگر،
اوچتي آمد عجيبن اشڪباريءَ جو علاج.

ڪجھہ خميره[١] مان نہ ٿيندو خير جو مون کي قرار،
بُڌ فقط خط يار جو، آهہ انتظاريءَ جو علاج.

مُفت [٢]واري ورق[٣] تون نُسخا پڙهين نادان تو،
ڏس ڪتي ڪو دَرج آ ڇا وِرهہ واريءَ جو علاج.

مُور ڪنهن معجون ڪائڻ سان نہ ٿيندي مُون شفا،
قُرص تسڪين[٥] تنهن سندو آ مُونجهہ ماريءَ جو علاج.

عَرق مُشڪ (٦) و عرق عَشبہ (٧) آ اجايو اَنجبار،[٨]،
ديد جو دارون ولي آ بيقراريءَ جو علاجُ.

عشق جي ناسُور کي، ”مسرور“ ڇا مرهم ڪندي،
وصل جو بُرڪو (٩) مگر آ، زخم ڪاريءَ جو علاج.

---

(١) خميرو = دوا جو قسم. (٢) مفت = اجايو(٣) واري ورق = ورق ورائڻ، پنا اٿلائڻ.(۴) معجون = دوا جو قسم. (٥) قرص تسڪين = سڪون ڏيندڙ گوري. (٦) عرق مشڪ، (٧) عرق عشبہ، (٨) انجبار = دوائن جا قسم. (٩) بُرڪو = سفوف، پائوڊر، بورو

كافي (۲)

هن سير ۾ سامي وکرُ هڪ خاص وحدت[1]جو وَٽج [2]،
ڪثرت [3]منجهان وحدت [4] اندر تون پڻ قدم قربئون ڪٽجُ.

سچ پچُ سَچن کي سِڪ وڏيءَ، ساقي ڏني تو سَڏ ڪيو،
تون پي وِرهَه [5]جي پيءُ وٽي، بيسرِ صفا بيخود بڻجُ.

ڪو فڪر اُن جو ڪين آ، هٿ پير جي هن حاج ۾[6]،
اي ليڪ[7] دل سان، دوستن جي، پار ڏي تاٽيو تَٽجُ.

هت ڪجهه هلن هٿ پيرنا، ڏس نانگَ[8]جو نازڪ هلڻ،
هي حال منهنجي جي خلاصي، ڳالهه تون دل ۾ ڳٽجُ.

هتَ ۾ ڪري هن حال کي، عاشق سچي عطار[9]جان،
"مسرور" مانجهي مردُ تون، تان نينهن جو نعرو هٽجُ.

---

(۱) خاص وحدت = وحدت الوجود، دنيا جي سموري موجودات کي خدا تعاليٰ جو وجود ڪري مڃڻ. (۲) وَٽجُ = (امر) پسند ڪر. (۳) ڪثرت = گهڻائي. (۴) وحدت = هيڪڙائي، (۵) ورهه = برهه. (٦) هٿ پير جي هن حاج ۾ = جيڪڏهن زماني جو ڪم ڪار آهي. (۷) ليڪ = ليڪن. (۸) نانگ جو نازڪ هلڻ = سيني پر سرڪڻ، روح کي سُرڪائڻ. (۹) عطار = عطر وڪڻڻ (شيخ فريد الدين عطار. فارسيءَ جو صوفي شاعر. نيشاپور ۾ ۴۷۲ هجري ۾ ڄائو. زندگي علم ۽ عرفان جي تحصيل، مشائخ جي خدمت، نفس جي تهذيب ۽ علم پرائڻ ۾ گذاريائين. آخر ۾ پاڻ بہ مقام ارشاد تي رسيو: مصر، دمشق، هندستان، ترڪستان ۽ مڪي جي سياحت ڪيائين، غزلن جو ديوان، تذڪرةالاوليا ۽ منطق الطير سندس مشهور تصنيفون آهن. ۵۸٦ هجري ۾ تاتارين هٿان شهيد ٿيو.

"رديف ج"

ڪافي (١)

بحمدالله(١) بهاريءَ ڪان وري گلشن بهاريو اج،
سندم من مغز موتئي جي تہ خوشبوءِ ڪان خماريو(٢) اج.

بهاريءَ جي سبب بلڪل بہ بُلبل اج اُڏي بيخود،
ڪري گل گل مٿان گهمرا(٣)، ڪلي ٿي خوش ڪيڪاريو اج.

عجائب اُن بهاريءَ جي، سويرو صُبح جي ويلي،
خزان ڪان حال خستہ هيءَ، هينئڙو هير ناريو اج.

اچي آواز قُم قُم(٤) جو، ڪري بلبل جڏهن قُلقل(٥)،
چتن(٦) چيهن جي چهہ چهہ پڻ، مُئل دل کي جيئاريو اج.

لڪين احسان مالڪيءَ جا، مجان مان، جنهن وٺي محنت،
وچائي فرش فيروزي(٧)، چمن سهڻو سينگاريو اج.

لَنئي ٿي لات هي پکين، بهار آمد لئہ گلشن ۾،
ڍنڍورو عام مجلس جو، پرين آهي ڏياريو اج.

اُبهرو ائين اچي بلبل چيائين باغ ۾ سگهڙو،
ميان "مسرور" مُطرب(٨)لئہ توکي سُهڻل سنياريو اج.

---

(١) بحمدالله = الله جي تعريف سان (٢) خُماريو = سرشار ٿيو، پُرڪيف ٿيو.
(٣) گهمرا = ڦيرا، دفعا. (٤) قُم قُم = اُٿ اُٿ. (٥) قلقل = بلبل جو ٻولڻ
(٦) چتن = طوطن. (٧) فرش فيروزي = ساوڪ، سبز، چپر سان ڍڪيل.
(٨) مطرب لئہ = ڳائڻ لاءِ.

"رديف جهه"

ڪافي (١)

ويسلو[١] تي ويهه نا، پنهنجو سُڃاڻج پاڻ ڪجهه،
هي اتي مُلمون[٢] متيءَ جو، سمجهُ[٣]، جو تي ساڻ ڪجهه.

ڇا هُئين ۽ ڇا ٿي آئين، ڪير آن، ڪاڏُنهن اچين،
جاچ هي جهاتي وجهي، حيلو[٤] ڪري تون هاڻ ڪجهه.

ڏس پروڙي پاڻ ۾، مَن عَرف واري مام[٥] ڪي،
الانسان سِره سرِي آنا[٦]، اُهجاڻ ڪجهه.

ڇو وري سجدو فرشتن، ڪيئن ڪيو ڪنهن ڪي پلا،
سر اُهو آهين صحيح جاڻج اُهوئي جاڻ ڪُجهه.

نقل ڪي ڇڏ، ڪڻ نظر تون، اصل پنهنجي نسل ڏي،
ڪيئن اچي ڪوزي[٧] سمايو، موج جو مهراڻ ڪجهه.

ڪيرُ ڳالهائي ڏسي "مسرور" تو ويهي اُتي،
اِسم جي ڏس اوڙ ۾، ڏاهي متيءَ جو ماڻ ڪجهه.

---

(١) ويسلو = ويسارو، غافل. (٢) ملمون = بناوٽي، ظاهري ڏيکاءُ (ڳهه تي چڙهيل سونو پاڻي) (٣) سمجهه = (امر) غور ڪر. (۴) حيلو = ڪوشش (٥) من عرف واري مام= راز. جنهن پنهنجي نفس کي ڏٺو، تنهن پنهنجي رب کي ڏٺو: (حديث: من عرف نفسه فقد عرف ربه) (٦) الانسان سره سري انا = انسان منهنجو راز آهي مان ان جو راز آهيان. (٧) ڪوزو = لوٽو، ٿيو.
(٨) ماڻ= ايمان، تند، هٺ.

"رديف ج"
ڪافي (١)

دل شهر عجب جو سير ڪري، سڀ ساڻ ملي همنام تي وڃ،
محلات گگن ۾ پير ڌري، هڪ گام وڌي گمنام تي وڃ.

هي سير عجائب آهه ڀلي، جو عيش اتي سو ڪونہ ملي،
نت قرب سندو تو ڪات هلي، هن ڪات هٿئون قتلام تي وڃ.

هت آهه تہ تنهنجو نانءُ نہ ڪو، آ جاچ ڪري جڳ عام تڪو،
هي ڏس تہ پيو تي هاڻ پڪو، ويساهه ڪري وريام[١] تي وڃ.

تو غيب جي اندر غيب رهي، لا ريءَ نہ ڪي لاريب رهي،
جت عيب نہ ڪوئي زيب رهي، نيهي تون اُتي نشڪام[٢] تي وڃ.

هت لا(٣) جي تکي تلوار ڪري، "مسرور" سري ڏڙُ ڌار ڌري،
لا- لاجي سدا للڪار ڪري،. ست پت[٤]۾ رهي سنتنام[٥] تي

---

(١) وريام = بهادر.
(٢) نشڪام = بي خواهش.
(٣) لا = نفي.
(۴) ست پت = سچ پچ .
(٥) سنتنام = ستن وصفن وارو، حيات، علم، ارادو، سمع، بصر، ڪليم ۽ قدرت رکندڙ.

كافي (٢)

سُٽي ناهہ (١) سامي، رڙهيا ڏانهن رُج،
رسيا رنگپور (٢) ۾، سُنت جهاڳي سُج.

اچي پير پاتئون، اُنهيءَ جاءِ جت،
نڪي بولي بئي جي، نہ ڪو پاپُ پُج(٣).

نہ ڪنهن ڪشت (٤) قائل(٥) ڪيا ڪي ڪڏهن،
ٻُڪن جا ٻهادر، اُجايا نہ اُج.

منجهئون ڪين(٦)ڪيئي، لڏئون لعل لوچي،
ورهائن سي وينا، ڪيو جوڳي (٧)جُج.

منجهئون ناهہ نسرج (٨)، تون "مسرور" مانجهي،
ڪيو جيئن جوڳين، هٽي پاڻ مُج.(٩).

---

(١) ناهہ= نہ، لا.

(٢) رنگپور = لقاءَ وارو ملڪ.

(٣) پج = ثواب.

(٤) ڪشت = تڪليف.

(٥) قائل = مڃائڻ.

(٦) ڪين = ڪجهہ بہ نہ (Nothing).

(٧) جج = خوشيءَ جو پت.

(٨) نسرج = (امر) نسرڻ، اپڻ، سرجڻ.

(٩) مج = گاهہ جو قسم جنهن کي وٽي واڻ ناهيو آهي.

"رديف ڇ"

ڪافي (١)

در تنهنجي آيس منا، پائي پلوَ ۾ ڪوڙ ڪَڇُ،
ننگ پرور هڪ نظر سان تون ڪندين سو صاف سچ.

ڪر سگهو سعيو صنم، پارس لڳايو لوهہ کي،
دان لئہ در در رلي، هاٿي ٿيو هان يار هڇُ (١).

تون اُجهائين وصل واري آب سان ان کي اچي،
جو محبت جو متو آ، دل اندر دلدار مَچُ.

هاءِ هي خيلا کيان ٿو، پر وجي لالڻ لٿو،
مان پِتَلَ پنهنجي مٿان لايان پيو جو روز رَڇُ (٢).

در تنهنجي "مسرور" ناقص، دائما ليلائي ٿو،
تون پِلا ڪج پالُ ڪو، مون ۾ اٿيئي عيب ڳڇُ.

(١) هَڇُ = (هچ ٿيڻ) ٿڪجي پوڻ.
(٢) رَڇُ = ملمون (خاص طور ڳهہ تي چڙهيل سونو پاڻي).

”رديف ڇ“

كافي (١)

نڪي ڇُل ڇپر ۾، نہ بيا پنڌ پُڇ،
وڃي ور وِندر ۾، نہ بيا پنڌ پُڇ،

جنهين لاءِ ڏُونديں ڪِ ڳولهين پيو،
اُتي سو اندر ۾، نہ بيا پنڌ پُڇ.

سيو سير تنهنجي آ سيني سمايو،
ڳِهڙِي ڏسڃ گهر ۾، نہ بيا پنڌ پڇُ.

ڇڏي زُهد تقويٰ، مگن رهہ مدامي،
اِلاهو(١)اڪر ۾، نہ بيا پنڌ پُڇ.

ڳِهڙي پاڻ ۾ پَس، وري ماڳُ مسجد،
مَڙهيءَ يا مندر ۾، نہ بيا پنڌ پُڇ.

پُنهون پاڻ آهين، ڇو سسئي سڏائي،
ٻُڇيءَ مثل بر ۾، نہ بيا پنڌ پُڇ.

سَتي سانگُ سر جو، تون ”مسرور“ مانجهي،
پئي ڏِس پڌر ۾، نہ بِيا پنڌ پُڇ.

---

(١) الاهو = اُن ڪانسواءِ ٻيو ناهي (فقط اُهو آهي)

"رديف ح"

كافي (١)

توکي پرين پيارا، سارِيان ٿو سنجهہ صبح[١]،
گُوندر ۾ غمگسارا، گھاريان ٿو سنجهہ صبح.

قسمت کيو آ باندي، والله نہ وس هلي ٿو،
هئہ هئہ هنجون هجر ۾، هاريان ٿو سنجهہ صبح.

رهي نہ ٿي روئڻ ريءَ، ماندي جا آ ملڻ لئہ،
آءُ، دل کي هزار تُوڙي، ڏتاريان ٿو سنجهہ صبح.

سُتي وِيني ۽ گهمندي، دم دم ۾ يار دلبر،
پرتئون اوهان لئہ پلپل، پُڪاريان ٿو سنجهہ صبح.

ڪنهن سانگ سڄڻ سانگي، مُنهڙو منا پسايو،
روئي طرف توهان جي، نهاريان ٿو سنجهہ صبح.

"مسرور" کي بہ هيڪر سڏڙا سٽي سڏايو،
ڪانگا طرف توهانجي، اُڏاريان ٿو سنجهہ صبح.

---

(١) سنجهہ صبح = شام ۽ صبح (ساجهر سوير) صبح شام.

”رديف خ“

كافي (١)

خاصا پيا پرتئون پٽر، تنهنجو پَسي دلدار رُخ،
خود کان ٿيا پڻ بيخبر، تنهنجو پسي دلدار رخ.

خيمي(١)ڪڪر جي ۾ اچي، منهن سر بئي ويڙهي پيا،
شرم کان شمس و قمر، تنهنجو پسي دلدار رخ.

خلوتَ(٢) ۾ خوش خاطر تنهنجي، بخشي خدا آ بيحساب،
اُمَت(٣)سنديائي سر بسر، تنهنجو پسي دلدار رُخ.

خالق فقط هڪڙو نہ ليڪن، خلق جملي اِنس وجن(٤)،
عرشي(٥) پيا عبرت اندر، تنهنجو پسي دلدار رُخ.

خوش حال همدم محويت ۾، فرض سنت نفل(٦) پڻ،
پُلجي ويو واجب (٧) وتر(٨)، تنهنجو پسي دلدار رخ.

خلقي عجائب خلق کان، خالق سندءِ خوش خوءِ(٩) عجب،
شيدا(١٠) ٿيو صاحب صدر(١١)، تنهنجو پسي دلدار رخ.

خاموش خستہ حال(١٢) ۾ ”مسرور“ آ مجنونءَ جيان،
مخمور ٿيڙس مست تر، تنهنجو پسي دلدار رُخ.

---

(١) خيمي ڪڪر جي ۾ = ڪڪر جي خيمي ۾، بادلن جي اوٽ ۾. (٢) خلوت ۾= ايڪانت ۾، علحدگيءَ ۾. (٣) امت= نبي سڳوري جا پوئلڳ، مخلوق. (٤) انس وجن = انسان ۽ جن، (ظاهر نظر ايندڙ مخلوق ۽ غيبات). (٥) عرشي = عرش وارا، ملائڪ. (٦) فرض، سنت، نفل = نماز جون رڪعتون. (٧) واجب = نماز جون رڪعتون، جنهن جي انڪاريءَ کي منڪر ۽ ڇڏڻ واري کي فاسق شمار ڪيو ويندو آهي (٨) وتر= رڪعتن جو نالو، جيڪي جيڪڏهن رهجي وڃن تہ ان جو قضا ڪري پڙهڻ واجب آهي. (٩) خوش خوءِ = اخلاق (١٠) شيدا= عاشق. (١١) صاحب صدر= خود خدا پاڪ ذوالجلال. (١٢) خستہ حال= پريشان حال، ڏکويل.

"رديف د"

ڪافي (١)

برهه جو آ بار باري، ڪو اُنائي جوان مرد،
خَلق جي خَنده خواري[١]، سر سَهائي[٢] جوان مرد.

سڀ سَڌون[٣] ۽ سانگ [٤]لاهي، ڪو هزارن مان هِڪو،
عشق جي ايوان[٥] اندر، پير پائي جوان مرد.

سوز جي سُرڪي پيئڻ لئہ سر اڏيءَ سهجئون ڌري،
ڪنڌ ڀي پنهنجو ڪُلهن ڪان، ڪو ڪپائي جوان مرد.

آ چوڻ سنهجو مگر، اوڪو رهڻ اُن تي تيو،
نينهن جو نازڪ تہ ڪو ناتو نڀائي جوان مرد.

ٻيڙيون[٦]ڪوئي ٻيائيءَ جون ڀڃي منصور جان،
جند پنهنجي قيد هستيءَ کان ڇڏائي جوانِ مرد.

سڌڙين جو هت ٻيهڻ "مسرور" آهہ بلڪل محال،
سچ تہ سبحانيءَ سندو ڪو گيت ڳائي جوان مرد.

---

(١) خنده خواري = ٺٺڪار.
(٢) سرسهائي = برداشت ڪري، سرتي کڻي.
(٣) سڌون = خواهشون.
(٤) سانگ = لڳ لاڳاپا.
(٥) ايوان = پڙ، ميدان.
(٦) ٻيڙيون = هٿ ڪڙيون (ٻيائيءَ جون ٻيڙيون ڀڃڻ = شرڪ جي شڪنجي کي ٽوڙڻ، دوئيءَ جي قيد کان ڇوٽڪارو حاصل ڪرڻ.

”رديف ڏ“

ڪافي (١)

دل اندر پيهي ادا تون گوش ڌر گفتار ٻُڌُ،
قرب وارا سڻ قصا، ٻي نا وري اخبار ٻڌ.

ڪن ڪرين ڪاڏي اجا، هيءَ تان حَقي هُونگار ٻُڌ،
جي ويئه وسري وري، سي تان ڪبل اقرار ٻڌ.

مرغ لاهوتيءَ [(١)] سندي، لنڪار [(٢)] ۽ للڪار[(٣)] ٻڌ،
طبع ڪي جا تَر [(۴)] ڪري، سا تال واري تارَ ٻُڌ.

هر گهڙيءَ همدم رهي، هُو هُو [(٥)] اها هوشيار[(٦)] ٻڌ،
دم دمادم دم سندا، ڪلياڻ [(٧)] ۽ ڪوهيار [(٨)] ٻڌُ.

مُنهن وجهي ”مسرور“ مونن، امر ۽ انڪار[(٩)] ٻُڌ،
هن دروني دم سندي، درياهه جا ڏڏڪار ٻُڌ.

---

(١) مرغ لاهوتي = روح. (٢) لنڪار = ٻچڪار، ٻولي. (٣) للڪار = سڏ. (۴) تر = پري، پُر ڪري (٥) هوهو = ذڪر جو آواز، هونگار. (٦) هوشيار = سجاڳ، هوش ۾ رهندڙ. (٧) ڪلياڻ = شادمانا (هڪ راڳ جو نالو جيڪو رات جي وقت ڳائبو آهي.) (٨) ڪوهيار = ڏولڻ، دلدار، سنڌي راڳڻي ڪوهياري (ڪلياڻ ۽ ڪوهيار ٻڌ = آنند جا آلاپ ٻڌ، ڏولڻ جا وصال ماڻ.) (٩) امر ۽ انڪار = نفي ۽ اثبات، لاالله الاالله.

”رديف ڏ“

ڪافي (١)

سُڻ دل، سجڻ کي سڪ وچئون، سر ساھہ واري ساڻ سَڏ،
بي ڪا زباني زور زاري، طالبا تڪرار ڇڏ.

دنيا سندا سانگا سَتي، ماٺهن ڪنان مُنهنڙو مَتي،
پُورج اها اک بي پَتي، جيئن ڪو لَکي نا لوڪُ هڏ.

گوندر گهڙيون گهارين جڏهن، بادل برھہ تيندو تڏهن،
پوندو وسي سو پيي ڪڏهن، تون رمز هڪ سان روح ڳڏ.

دلبر سندي ديدار لئہ، لائق رَهائڻ ينار لئہ،
دل جي اندر ديدار لئہ، پر ڪا ادا اوطاق اَڏ.

دم سان ادا تون دمُ وَنگي، جهاتيون وجهڻ جڳ جون ڇڏي،
”مسرور“ حد بيحد لنگهي، تون مُلڪ لاحد ڏانهن لَڏ.

رديف ڊ

كافي (١)

چيبگڙو (١) تي ڳالهہ چيڙي راهہ ويندن كي نہ رنڊ (٢)،
راز دل جو راز محرم ريءَ كنهين سان كين ونڊ (٣).

حال هي سَچ تو سندو، سانيدي نہ سگهندو كو ٻيو،
مُفت هك هك ساڻ ويهي پيچي (٤) نا مارِ پنڊ (٥).

هٿ گهمائي كي وري تنهنجو لهن تَر پاءُ (٦) تا،
سُڻ، سجاڻين كين ٿو، جي لوكَ جي لاهين جهنڊ (٧).

هيءَ حقيقت حال جي جنهن ۾ نہ خَس (٨) آهي خلاف،
هٿ ركي هيكر نہ تون هي هيانوَ پنهنجي ساڻ هنڊ (٩).

رهہ سدائين صبر ۾، "مسرور" يا گوشي رهي،
جوش پنهنجي جا تون پنهنجي من متاهون چوهہ چنڊ(١٠).

---

(١) چيبگرو = كيچلو، ترڙو، هلكڙو.
(٢) رنڊ = رنڊاءِ.
(٣) ونڊ = ورهاءِ، ٻڌاءِ.
(٤) پيچي = پائيوار، ساٿي.
(٥) پنڊ = غلطي (پنڊ مارڻ = غلطي كري ويهڻ).
(٦) ترپاءُ = دل جو راز.
(٧) جهنڊ = پيدائشي وار. (جهنڊ لاهڻ = منتو كوڙي چڏڻ، پنهنجو كم كڍي ونڻ) .
(٨) خس = كک، داڻو.
(٩) هنڊ = هنڊاءِ، غور كر.
(١٠) چوهہ چنڊ = كاوڙ ڏيكار. رعب كر.

"رديف ڍ"

ڪافي (۱)

ڳنڍ(۱) ڪا نالي ڏٿيءَ، ياري سچيءَ جي يار ڳنڍ (۲)،
جيئن نہ ڇڪ سان پيي ڇڇي جو، سو وري هڪوار ڳنڍ.

توَ(۳) طلب جي ساڻ تون، اُن کي ڪري سائين سڌو،
راز جو ريهو (۴) ڏئي، توڙئون ٽُٽل هيءَ تار ڳنڍ.

هڪ نظر سان ننگ پرور، عشق جي اوتي (۵) ڏئي،
چاڪُ (٦) هيءَ چولِي ٿيل، مُرشد سخي سردار ڳنڍ (۷).

شوق جو شيشو ٿيو آهي، شڪستو شور ڪان،
ڪا سچِي سائين تنهين کي لنوَ لڳائي ڏار(۸) ڳنڍ.

مهر ڪر "مسرور" تي نالي مني محبوب جي،
دم دروني ساڻ(۹) پنهنجي، دم سندم دلدار ڳنڍ.

---

(۱) ڳنڍ = ٻَڌُ، جوڙ. (۲) ڳنڍ = ڳانڍاپو، لاڳاپو. (۳) توَ = گرمائش، گرمي، تپش. (۴) ريهو = ٽانڪو (ريهو ڏيڻ = ملائڻ، ڳنڍڻ) (۵) اوتي = ڪپڙي کي اندرين پاسي ورائي سبيل ڪناري، بخيي جو هڪ نمونو (اوتي ڏيڻ = سبڻ، ڳنڍڻ.) (٦) چاڪ = ڦاٽل. (۷) ڳنڍ = سبي ڏي (چاڪ چولي ڳنڍڻ = عيب ڍڪڻ) (۸) ڏار = لار (شيشو ڳنڍڻ لاءِ ان کي پگهارڻو پوندو آهي. شيشو جڏهن ڏار ڪري هلندو تہ اڳين ڇيڙي سان ملندو/ ڳنڍبو آهي) (۹) دم دروني ساڻ = خفي ذڪر سان، باطني حواسن سان، سلطاني ذڪر سان.

"رديف ذ"

ڪافي (١)

لکان تو رت جگر جي مان، قريبن ڏانهن هي ڪاغذ،
مُطالع ڪان سو مُحبن جي، مُشرف شل ٿئي ڪاغذ.

لِکي سڀ درد دستانو، ٻَڌي ڪنڌ ۾ ڪبوتر کي،
روانو تو ڪريان روئي، سڄڻ جي پار ڏي ڪاغذ.

اُڏر اي ڪربلا قاصد، ڪبوتر پار پرين جي،
پلائي ڪر پلا سگهڙو، نمائيءَ جو تہ ني(١) ڪاغذ.

ڪري سجدو نوائي سر، ادب ۽ عاجزيءَ سان پڻ،
رکج آڏو عجيبن جي، وڏائي وک اڳي ڪاغذ.

خدا ڪارڻ ادا قاصد، پُڄائج سو سُنت مونکي،
وراٿيءَ ۾ وري ان جي، جڏهن لالڻ لِکي ڪاغذُ.

مري "مسرور" تو ماندو، ملڻ جي لئہ مَنا جاڏي،
زباني عرض ڪج ان پر، پرين جڏهين پڙهي ڪاغذُ.

---

(١) ني = کڻي وڃ (نيڻ مصدر).

"رديف ر"

كافي (١)

كير آهين ڏس سمجهہ سياڻا، عينَ(١) اندر جا کولي يارَ،

كير اُٿي ٿو كير ويهي ٿو، كير ٿو ٻوليون ٻولي يار.

هُتئون هلي هِت آئين جيئن جو، ڦير اهو لَهُہ ڦولهي يار.

كير مري ٿو كير جيئي ٿو، كيرٿو كنهن کي ڳولهي يار.

سِر صحيح "مسرور" سڄاڻج، اسم جسم جي اولي(٢) يار.

(١) عين = اكيون. (٢) اولي = آڏار، پاسيرو ركي، اوٽ كري.

ڪافي (٢)

جيءُ آئين نِتُ جوڳي جيئڙا، ڏيان خفي [١] ڪــو دل ۾ ڏار.

جو ڪجهہ آهين هوندين سوئي، جُونڻ جنم [٢] جو وهم وِسار.

ســوداگــر ٿـي آئـين سـيـلانـي، ڪــانــ هـئـي ٻـي تـوڪـي ڪـارِ.

تـرڪ تـتـا ڪـر [٣] طـبـعـي سـارا، جـوت جـلـي ڏس آرؤن پـارِ.

اکـر انـا [٤] جي اونـهـي معـنـيٰ، ويـهـي هـيـنـئـين سـان ويچار.

مـسـتـقـبـل ۽ حـال مـاضـيءَ ۾، حـاضـر هـر جـا آن هـر وار [٥].

سمجهي سر "مسرور" تون سارو، مان ڪيو پيو مانجهي گهارِ.

---

(١) خفي = لڪل، ڳجهو.

(٢) جونڻ جنم = جمڻ، ٻيهر جمڻ، جمڻ مرڻ، آواگوان، پنر جنم.

(٣) ترڪ تتاڪر = سيئي عناصر ڦٽا ڪر.

(٤) انآ = اناالحق (مان حق آهيان) .

(٥) هر وار = هميشہ، سدائين، جتي ڪٿي.

ڪافي (٣)

ڪري الاهي توهار يار، جوڳي چڙهيا جَبرُوت(١) تي،

لوڪ سندا لاڳاپا لاهي، انگ ڀڀوتي رنگ رمائي،
برهه اُنائي بارَ يارَ.

محبت وارا مُول نہ مڙندا، لاهوت (٢) لنگهي باهوت (٣) ۾ بيهندا،
لڳڙن عشق لغار يار.

ناسوت(٤)منجهارون نبهي نڪري، هلي هاهوت(٥) کان اڳي ٿيا اُسري،
سوامي(٦) سخن سچار يار.

"مسرور" تيڙو بخت سوايو، مقصد من جو الله پُڄايو،
لٿڙا غم غبار يار.

---

(١) جبروت = خالق ۽ مخلوق جي حقيقت ڄاڻڻ، حقيقت، يوگ مارگ، سلوڪ جي ٽين منزل. مرتبہ وحدت، مرتبہ صفات، حقيقت محمدي.

(٢) لاهوت = الاهي ظهور، معرفت، برهم گيان، عالم ذات الاهي، جتي سالڪ کي فنا في الله حاصل ٿيندو آهي، صوفي طريقي جي چوٿين منزل، لاهو الاهو.

(٣) باهوت = ناسوت جو اهو سفر جيڪو فنا ۽ حق جي احديت حاصل ٿيڻ کان پوءِ ٿيندو آهي.

(٤) ناسوت = مذهب جي پيروي، دنيا، شريعت، ٻوڌ گيان، تصوف جي پهرين منزل، عالم بشريت.

(٥) هاهوت = لاهوت کان مٿي جي منزل، سلوڪ جي پنجين منزل، اهو مقام جنهن طرف ڪُنت ڪنزاً مخفياً اشارو ڪري ٿو.

(٦) سوامي = مرشد، پيشوا، وشنو جو هڪ صفاتي نالو.

كافي (۴)

سمجهہ سالڪ تي سياڻو،
حرص دنيا جو نہ ڪر.

آهہ دنيا بي بقا بس چار ڏينهن جَتڪو فقط،
ڪين نيندين پاڻ سان تون اي ادا ڪجهہ مالُ زر.

حرص هن دنيا سندو، ڪين ايندءِ ڪم ميان،
عشق ري اَفراد (١) تنهنجي، آ حياتي دربدر.

لوڀ لالچ کي وجهي، وحدت سندي درياهہ ۾،
هار همت ڪينڪي، ڪيڏ ڪوڙ کي ساهي ڪمر.

درد وارن ريءَ نہ ڪنهن سان دوستي دانَهہ(٢) رکج،
بحث پي ان سان نہ ڪج، جو برهہ کان آ بيخبر.

هيٺ قَٺ خلقت سندي تون سر مٿي سالڪ سهي،
عشق اُلفت جو ائين ٿي، ڏس مزو پئجيَ پڌر.

دم حياتيءَ جا تہ سيڪو، ٿو ڪري پورا مري،
موت کان "مسرور" اگ ۾، آهہ مرڻ افضل مگر.

---

(١) اَفراد = بيڪار.

(٢) دانهَ = داناءُ، سياڻا.

ڪافي (٥)

عجب رنگ ڏنم يار، جوڙي جوڙَ جبارَ،
ڏاڍو شهر ۾ سُکر سٺائي، گِرهَ گِرهَ سان ڦار.

انب پڪا ڪي ڦاروان، ٻيا ڪيوڙا ۽ ڪَچنارَ (١)،
روح ڏني تن خوش ٿئي، ڪاڏي چڙهن خمار.

ڏاڙهون تہ ڏاڍا ڏيهہ جا، ٿيا منڙا مزيدار،
لالڻ تن کان لڙي نہ لنگهجانءِ، واسُ ونج هڪوار.

جمون عجائب سنگتڙا، ٿيون باداميون ٻسيار (٢)،
"مسرور" مخفي آهہ اهو، عالم کان اسرار.

---

(١) ڪچنار = وڻ جو هڪ قسم، جنهنجا گل ۽ گونچ ڀاجيءَ طور بہ ڪم ايندا آهن. (٢) ٻسيار = تمام گهڻيون، جهجهيون.

كافي (٦)

سالڪ ادا ڪجهہ سمجهہ ڏار،
چـڏ چوڪراٽي ڳالهہ ڪي،

چـڏ مَـڪـر ڪـڌُ ڪـپـت، انـدر ڪـي اُجـار يـارَ،
سالڪ ادا ڪجهہ سمجهہ ڏار.

واذڪـر اسـم ربـِـڪَ، [1]يـاد ڪـر ويـنـو يـارَ،
سالڪ ادا ڪجهہ سمجهہ ڏار.

ڏي چِڏي هَٺ هوڏ ڪي، ڪنهن جي ڪر نہ پچارَ،
سالڪ ادا ڪجهہ سمجهہ ڏار.

فَامااليتيم فَلا تقهَر(٢)، ڪـنـهـن جـي دل نـہ آزار،
سالڪ ادا ڪجهہ سمجهہ ڏار.

"مـسـرور" انـدر عـشـق جـو، مَـچُ مـنـا تـون بـارِ،
سالڪ ادا ڪجهہ سمجهہ ڏار.

---

(١) واذڪر اسم ربِڪَ= ۽ پنهنجي پالڻهار جو نالو ياد ڪر. (قرآن شريف: المزمل ٧٣).

(٢) فَامااليتيم فَلا تقهَر = تنهنڪري يتيم تي تون ڏاڍ نہ ڪر (قرآن شريف سورة الضحيٰ ٩٣- آيت ٩).

كافي (٧)

هيئن نہ جاني هجر ۾ تون برهہ جا بيمار ، مار،
واڳ وهلو يار سگهڙو، هوت کا هکوار، وار.

هجر هن هاجو هٽي، تن من کيو سارو تباهہ،
غور کر غمناڪ جو، کو وهم غم غمتار، تارِ.

دل جگر جيرو جلي، جاني ٿيو آهي ڪباب،
قرب کر ڪاوڙ ڇڏي، هي من منا منار، نارِ.

لهر لوڏي هن مجازي، موج جي کان لڳ خُدا،
باجهہ جون بانهون ڏئي، بيدل سخي پوتار، تار.

کا ملڻ جي کر منا، ڪاوڙ ڇڏي "مسرور" سان،
تو کريان روئي رڙي، تنهنجي پئي پيزار، (١) زار.

---

(١) پيزار = جتي، پادر، پاپوش.

كافي (٨)

دلربا ڏي ڪو دلاسو، لڳ خدا دلدار يارَ،
هن وڇوڙي نِيو نهوڙي، مل اچي يڪبار يارَ.

انتظاري بيقراري درد سر لاتي ڏَڙي (١)،
مل اچي مون سان منا تان غم لهن غمتار يار.

دل لُٽي لالڻ وئين، مان مفت هت ماندي مران،
غور ڪر غمگين جو، نالي خدا غمخوار يار.

من موهن منهنجا منا، مخفي اچين تو خواب ۾،
ڏي سڄڻ نروار تي، ديدار مون هڪوار يار.

مهر مان پيرا پري، ساجن اچي لهه سُڌ سگهو،
تي جڏِي توريءَ جيئان مان، مِل اچي مننار يارَ.

من مُوهن تنهنجي ملڻ جي، دُرس تو جاٽي ڏٽي،
رات ڏينهان روح ۾، آ سڪ گهٽي سردار يار.

مل اچي "مسرور" سان، سؤ پيرجون باسيم سُکان(٢)،
پڻ ڪندس قربان توتان ساهه سر سؤ وار يار.

---

(١) ڏڙي = بکيڙو، گوڙ، هُل.

(٢) سکان = منت. (سک باسڻ = نذر ڏيڻ).

كافي (٩)

دلبرا نالي خدا ڏيکار مون ديدار يار،
جيءُ جدائيءَ جهوريو، نيڻون وهن ٿا نار يار.

آءُ اگڻ منهنجي منا تون پرت مان پيرا پري،
برهه جي بيماري جي، سوڊل لهي وڃ سارَ (١) يار.

رات ڏينهان تات آ، تنهنجي ملڻ جي مون منا،
آءُ هلي هکوار تون، جاني کري جنسار (٢) يار.

هاءِ هئه هئه هر گهڙي، هيهات (٣) ۽ فکرات (۴) آ،
نانءِ مولا جي اچڻ جو، کو کيو اقرار يار.

حسن تنهنجي جو منا، همسر (٥) نه کوئي ٿو ڏسان،
آ خدا مادح (٦) بہ تنهنجو، سونهن جا سردار يار.

هٿ بڌي جاني منا مان هر گهڙي آزي کريان،
عرض سڻ "مسرور" جو، نالي خدا غمخوار يار.

---

(١) سار= سار سنيال.
(٢) جنسار = هار سينگار.
(٣) هيهات = هاءِ هاءِ.
(۴) فکرات = (فکر جو جمع) ڳڻتيون.
(٥) همسر = مٽ، ثاني.
(٦) مادح = تعريف کندڙ.

ڪافي (١٠)

اُتي ڪا تندڙي تنوار،
جاڳي جارَ (١) مَون منهنجا جوڳيئڙا.

اڳتون سالڪ سُخن سچارا، سخت بُجهي سرڪار،
اُتي ڪا تندڙي تنوار.

الله هُو هُو. هُو هُو اَلله، هينئڙي ۾ هُونگارِ،
اُتي ڪا تندڙي تنوار.

سمهڻ اڳي ئي سرس پيو آ، غافل تي نہ گُذار،
اُتي ڪا تندڙي تنوار.

"مسرور" بيدل شاهہ جي درتي، بانهون ٻڌي باڪار(٢)،
اُتي ڪا تندڙي تنوار.

(١) جار = ذوق، شوق.
(٢) باڪار = رڙيون ڪر. پڪارِ، سڏِ.

كافي (١١)

موج كئي ملهار [١]،
سارنگ [٢]رنگ لايا.

جنهن لئہ سڪيا سون ڏينهن گهٹيرا،
آيو سرتيون ڳايو سهرا،
پائي ڳچيءَ ڳل هارَ،
وهوا موج كئي ملهار.

عالم جو ٿيو بخت سوايو،
قربئون كڍيو ڏُرت(٣) ڏولائو [٤]،
ڏيهہ منجهان ڏاتار،
وهوا موج كئي ملهار.

مٹڙي اڄو سرتيون سپيئي،
ڳايو ٿورا گڏجي ويهي،
هاديءَ جا ته هزار،
وهوا موج كئي ملهار.

گاهہ ٿيندا ٻي وڏ گلزاري،
ٿيندي بهاري چوڏس چوڌاري،
هرهند هوءِ هبڪار،
وهوا موج كئي ملهار.

”مسرور“ آكي محب مون ملندا،
ملي مون سان خوش ٿي كلندا،
لهندا غم غبار،

وهوا موج كئي ملهار.

(١) ملهار= برسات جي موسم، برسات جي موسم جو راڳ. (٢) سارنگ = جهڙالو، ميگهہ، مينهن. (٣) ڏرت = افلاس، تنگي. (٤) ڏولائو = ڏک ڏاكڙو.
(ڏرت ڏولائو كڍيو = ڏكار، آفت ٽڙيو، سكار آندو.)

كافي (١٢)

مُحبن سان ملي يار،
اوريندیس ڳالھيون اندر جون.

چوهي چولي درياءَ جي،
مون کي لنگھائيندو پارِ.

سوا تات تنھين جي جيڏيون،
كانـ اُجھي(١) بي كار.

دردَ دفع كندو دل جا،
سو سپاجھو سَتار.

"مسرور" جن لئہ آهيان اداسي،
ملنداسي هكوار.

(١) اجھي = اكلي، (مصدر، اجھڻ = اكلڻ.)

كافي (١٣)

بَـهَـرِ خـدا(١) دلـبـر، اچ اگـڻ منـهنجي انـوّر (٢).

تـوکـي سـدائين سـاريـان، ساري هـنجون مـان هاريان،
پئي ڪانگڙا (٣) اڏاريان، هـوت تـوڏي هَـر هَـر.

تنهنجي ملڻ جي جائي (٤)، آهـي وات مـنـهـنـجـي وائـي،
جـانـي نـه ڪـر جـدائـي، هـلـي آءُ ڊول هـيـڪـر.

ديـدار لـئـه پـيـاسـو، آهـيـان مـنـا اُداسـو (٥)،
ڏي ڪـو اچـي دلاسـو، پـيـارا پـري تـون پَـروَر،

"مـسـرور" جـي مـنـا، سـڻ سـجـڻ هـيءَ الـتـجـا،
ڪـا مِـهـر ڪر بـهـرِ خدا، پيارا ڪريو پنهنجي نظر.

---

(١) بهر خدا = خدا جي واسطي.
(٢) انور = تمام چمڪندڙ، روشن.
(٣) ڪانگڙا = ڪانگ (تصغير)
(٤) جائي = سچ.
(٥) اداسو = اداس.

كافي (١٤)

يار سهڻل جا سور، سرتيون مون کي سخت ستائن.

حسن جي جلوي هوش وڃايو،
گهائي دلڙي گهور[1].

وس کان دل وڃي ٿي نڪتي،
پون ٿا پلپل پور.

مولا شال ملائيندو،
محبن سان "مسرور".

(١) گهور = تيز نگاهہ. (گهورن سان گهائڻ = ناز وارين نگاهن سان مارڻ).

كافي (١٥)

ڊوليا ڊکڻ هار، مُعافي ڪر ميار [١]،
دائي آهيان در تنهنجي جي، بانهي خدمتگار.

پنهنجي ڪجو ڪا مهر موچارا، عيبن ڏي نہ نهار.

بيحد ڪيم بُڇايون [٢]، سائين لک هزار.

ڪني ڪوجهي آهيان تنهنجي، گندي گنهگار.

"مسرور" لڳو لَڙهِ [٣] اوهانجي، سونهن پريا سردار.

(١) ميار = خطا، ڏوهہ.
(٢) بڇايون = بچڙايون.
(٣) لڙهہ = پناري، آسري.

كافي (١٦)

سارنگ آيو يار، ڪري ويس وسڻ جا.

ڪالهاڪُون جو اچن ٿا سنبريا، طرف اوڀر کان بادل ڀريا،
لهندو سنڌ جي سارَ.

ڪڪريون ڪئين اچن ٿيون ٽڪريون، هاڻي پون ٿيون ڦُڙ ڦُڙ ڦُڙيون،
ڪرم ڪيو ڪَلتار (١).

روهڙيءَ تي اٿس دل جو رايو، سيوهڻ هلڻ جو ڪري ٿو سعيو(٢).
وچ تي لائيندو للڪار.

"مسرور" آڪي سانگي ساريان ٿي، سدا سارنگ جيان هاءِ هاريان ٿي.
نيڻن مان نت نارَ.

(١) ڪلتار = ڪرتار، ايشور.
(٢) سعيو = جتن، ڪوشش.

”رديف ڙ“

ڪافي (١)

پيرِ پُرجهي ڪٽج هوريان، ڪر ڦِتي طبعي (١) تڪڙ،
اڪ پَتي هل هوش سان آڏو اَتي ڪيڙي ۽ ڪَڙُ.

سور سختيون صبر ذاري، سمجهه سهجئون سرَ متي،
عشق جي دستور موجب، رِند نا ڪن رِيهه (٢) رڙِ.

طبع تي هي ناروا، هر هر هلائي حڪم جو،
چُست ٿي چهبڪ ڪٽي تون مرد ٿي موذيءَ ڪي تڙ.

ويل ٿي هيءَ وٺ ڪمائي، وقت نا ايندو ٻيو،
مَرڪندين (٣) مردن جي ميڙي (٤) ڪجهه اگر هونديءِ جي هَڙِ.

مج چيو ”مسرور“ هاٿي، نيم ڪاري(٥) ڪم چڏي،
ساز سوني(٦) جي مٿان، ياقوت موتي لعل جڙ.

(١) طبعي = نفساني.
(٢) ريهه = ڪوڪ، رڙ.
(٣) مرڪندين (مصدر مرڪڻ) خوش ٿيندين.
(٤) ميڙي = ميڙ مر.
(٥) نيم ڪاري = اڌورو ڪم، مينا ڪاري.
(٦) ساز سوني = سونو ساز، دل من، خيال.

”رديف ز“

ڪافي (١)

سڀ چون سولو پيا، پر اوکو آ حضرت مجاز(١)،
گهير هن گهرندو ادا، سچ رندُ (٢) ڪوئي رمز باز.

پير پُرجهي پاءِ تون ڪو، پوڳ ڪجهہ نا پانءِ تون سو،
لنوَ لڪي ڪا لاءِ تون جو، راند هيءَ ڪا ناهي رازُ.

چُست ٿي چاڙهي چڙهج، مُحڪم(٣)ڪمر ڀڳڻ(٤) ٻڌج،
سور وارن کون سکج، هي تون سبق سوز و گدازُ(٥).

راهہ تي رمزي گهٽي، ڪر عجز آزي اڻ ڳٽي،
چا هتي سگهندو هٽي، سچ ڪير ڪوئي دم دراز (٦).

هن حد لا محدود ڪي، پاتو جنهين مقصود ڪي،
سا خبر محمود ڪي، جاڻي پيو شيدي اياز.

موت کان جو اڳ مري ٿو، هٿ تذهن اُن تي ذري ٿو،
قرب پنهنجي سان ڪري ٿو، حسن حضرت سرفراز(٧).

چا! هجي ڪو مرد غازي، تہ بہ ڪرائي عشقُ آزي،
سڀ سندو حضرت مجازي، عشق آهي ڪارساز(٨).

هوش(٩) حيلي جو اکر، ”مسرور“ مانجهي ذوڙ ذر،
هن حال جو نيهي(١٠) مگر، ڪجهہ مول مطلب آهہ نياز.

---

(١) مجاز = تمثيل، فرضي، اترذو. (٢) رند = صوفي، مست، بيپرواهہ. (٣) محڪم = پڪو، پڪي ارادي سان. (٤) ڀڳڻ = گهٽڻ گٽڻ وارو. (٥) سوز وگداز = درد ڏک، همدردي ۽ نرم مزاجي. (٦) دراز = وڏو. (٧) سرفراز = سربلند، عزت وارو. (٨) ڪارساز= سڀئي ڪم پورا ڪرڻ وارو. (٩) هوش حيلي جو اکر= مايوسي، عقل سان ڪيل ڪوشش جي باوجود پيدا ٿيل مايوسي. (١٠) نيهي= نينهن وارا، عاشق.

"رديف س"

كافي (١)

عجب يار جو آهي رنگين لباس،
سڃاڻي تہ ڪو ڪيس معنيٰ شناس.

حقيقت ۾ حاڪم، اسير- مجاز(١)،
ٿيو پاڻ محمود(٢) مَتجي اياز (٣)،
رکي اسم احمد(۴) ۾ ان ريت راز،
رهي راز ۾ مست موکي (٥) مواس (٦).

سوين پنهنجا نالا سڏائي ٿو يار،
ڪري ڪين سگهجي انهن جو شمار،
مگر يارمنهنجو سو عالي وقار،
سڏائي علي(٧) ڪٿ تہ ڪاٿي عباس(٨).

ڪٿي اسم آدم ڪٿي نوح نام،
ابيچند، (٩) قاضي،(١٠) ڪنيو(١١) ۽ شيام(١٢).

ڪٿي مست(١٣) سڏجي ڪٿي مسترام(١۴)،

ڪٿي رامچندر(١٥) ڪٿي رامداس(١٦).

---

(١) اسير مجاز= حسن جو قيدي. (٢) محمود = غزنيءَ جو بادشاھ سلطان ناصرالدين ابن سبڪتگين. (٣) اياز = سلطان محمود غزنوي جو پيارو غلام. (۴) احمد = حضور پاڪ محمد صلي علي عليہ وسلم جو اسم مبارڪ، جنهن سان سندن والده ماجده مبارڪ ڪين سڏيندي هئي. (٥) موکي = موڪيندڙ، آزادي ڏيندڙ. (٦) مواس = بيپرواھ، چنچل. (٧) علي = حضرت علي مشڪل ڪشا رضہ الله عنه. (٨) عباس = ابوالفضل العباس بن علي رضہ الله عنہ، عباس علمدار جي لقب سان مشهور آهي. سندس ولادت ٢٦ هجريءَ ۾ ٿي ۽ نوجوانيءَ ۾ شهداءِ ڪربلا لاءِ پاڻي پري ڪٿي ايندي ڪيس شهيد ڪيو ويو. سندس حق لاءِ جان نثاري عزم ۽ شجاعت دنيا لاءِ وڏو مثال آهي. (٩) ابيچند = حضرت بو علي قلندر جو نظارو (١٠) قاضي = قاضي پير محمد، شهنشاھ بيدل سائينءَ جو نظارو. (١١) ڪنيو = فقير محمد محسن بيڪس سائين جو نظارو. (١٢) شيام = ڪرشن ڀڳوان. (١٣) مست = سرشار، بيخود. (١۴) مسترام = مجذوب. بي فڪر. (١٥) رامچندر = راجا دسرت جو وڏو پٽ. هندن جو اوتار. (١٦)رامداس = ڀڳوان جو ٻانهو.

خزان ۽ بهاري ٿيو ان جو سير،
عجب پيد اُن جو عجب آهَہ پير(١٧)،
ڪٿي عيش عشرت ۾ گهاري ڇُڳير(١٨)،
ڪٿي بي مزي ۽ گذاري اداس.

ٻئي حال ان جا، جدائي وصال،
ڪٿي آ رسيلو(١٩) ڪٿي آ ڪلالُ(٢٠)،
ڪٿي دل جو ماٺي ٿو مطلب بحال،
ڪٿي نا اميد ۽ نماڻو نراسُ.

پڙهي ڪٿ ٿو پوٿيون (٢١) تہ ڪاٿي قرآن،
ڪٿي ٻار ٻيڙو تہ ڪاٿي جوان،
چلي چال جيڪا هي صاحب سبحان (٢٢)،
نہ سمجهي سگهي سو هي هوش و حواس.

سندم يار جا سچ عجائب هزار،
ڪجن جيئن تہ پاڻيءَ جا ڪيئي اُچار،
نہ پاڻي ٻيو گر ندي ڏار ڏار،
ڪٿي سڌجي سنڌو(٢٣) تہ ڪاٿي بياس (٢٤).

---

(١٧) پير = نوع، نمونو. (١٨) ڇڳير = طري وارو، ڪلنگيدار. (١٩) رسيلو = رس وارو، مزيدار. (٢٠) ڪلال = رکو، اڻ رتل. (٢١) پوٿيون = هندن جا مذهبي ڪتاب. (٢٢) سبحان = خدا تعاليٰ کي پاڪائيءِ سان ياد ڪرڻ، خدا وند ڪريم. (٢٣) سنڌو = سنڌو درياءُ، سنڌوندي. (٢٤) بياس = پنجاب جي پنجن ندين مان هڪ نديءِ جو نالو.

ڪـثـي نـانءُ نـاظـم (٢٥) ڪـثـي عـبـد (٢٦) جـــوش (٢٧)،
ڪـثـي سـڏجـي عـاشـق (٢٨) سـو خـانـہ بـدوش(٢٩)،
ڪـثـي نـانءُ اخـتـر (٣٠) رهـــي پـــرده پـــوش (٣١)،
ڪـثـي آهـہ يـڪـتـا(٣٢) سـو صـاحـب قـيـاس(٣٣).

ڪـــري مـــات "مـــســـرور" رهـــڻـــي رهـــاءِ(٣٤)،
اُهـــو آ اُهـــو آ اِهـــو گـــيـــت ڳـــاءِ،
نـــہ خـــالـــي جـــڳـــهـــہ ٿـــي ڪـــا ان ڪـــان سـواءِ،
مـــٿـــي هـــيـــٺ هـــرجـــا آ ان جـــو نِـــواس (٣٥).

---

(٢٥) ناظم = سنڌيءَ جو نامور شاعر، مرحوم عبدالوهاب ناظم فقير.

(٢٦) عبد = مرحوم عبدالفتاح عبد عاقلي (شاعر)

(٢٧) جوش = ميان غلام عباس قادري جوش، ماهوار اديب سنڌ لاڙڪاڻي جو ناشر.

(٢٨) عاشق = ميان واحد بخش عاشق مرحوم (شاعر)

(٢٩) خانہ بدوش = بدوي ميان فقير غلام علي مسرور صاحب.

(٣٠) اختر = معروف شاعر مرحوم خليفو محمد اختر هالائي.

(٣١) پرده پوش = لڪل.

(٣٢) يڪتا = معروف شاعر ميان علي گوهر يڪتا مرحوم.

(٣٣) صاحب قياس = رحم وارو انسان.

(٣٤) رهڻي رهاءِ = زندگي گذار.

(٣٥) نواس = ماڳ مڪان، آستان.

ڪافي (٢)

آيا پرين اڱڻ، مان، ٻلهار [١] ڪيئن نہ ٿيندس،
قربان هڪ لڳا چا، لک وار ڪيئن نہ ٿيندس.

مليو مون کي خزانو، اڻ کٽ آ عشق وارو،
دنيا ڪنان مان هاڻي، بيزار ڪيئن نہ ٿيندس.

لالڻ اچي جا لاتي، لنو سا لِڪڻ جي ناهي،
ناتي پو نينهن واري، نروار ڪيئن نہ ٿيندس.

دم عشق پنهنجو ماريو، بيخود رهي خوديءَ [٢] کان،
سوريءَ مٿانهون سهجئون [٣] هَسوار [٤] ڪيئن نہ ٿيندس.

لاشي مٿانهون منهنجي الفاظ قُم بَاءذني(٥)،
پڙهندو پرين جڏهن تان بيدار ڪيئن نہ ٿيندس.

چم چم جو چير مان جئن قُم قُم [٦] پويم ڪن تي،
مدهوش پي هجان تہ بہ هوشيار ڪيئن نہ ٿيندس.

روزِ الست(٧)پيتم، "مسرور" پُر پيالو،
تنهن ڪيف [٨] ڪُهني [٩]سبيان، سرشار ڪيئن نہ ٿيندس.

---

(١) ٻلهار = فدا، نثار. (٢) خودي = ڪبريائي، خود مختياري. (٣) سهجئون = لاڏ مان، خوشيءَ مان. (۴) هسوار = سوار. (٥) قم باءذني = منهنجي حڪم سان اٿ (حضرت پيران پير دستگير جو مُردن کي حڪم.) (٦) قم قم = اٿ اٿ. (٧) روز الست = ميثاق واري ڏينهن، جنهن ڏينهن تي روحن کي خدا تعاليٰ چيو هو: الست بربڪم (چا مان اوهان جو رب ناهيان) تہ روحن چيو هو: قالو بليٰ (هائو). (٨) ڪيف = سرور. (٩) ڪهني = پراڻي، قديم.

ڪافي (٣)

جي درد اَتي دل ۾ تہ ڪو طبيب ڏِس،
پر سِرُ ستي اول ۾، نانگا نصيب ڏس.

سِڪ جي سُتي وني پوءِ، ڪاڙهو تون قرب جو پيءُ،
ڦڪيون ڦڪي فراق جون، چرچو عجيب ڏس.

گوريون تون هي گِلا جون، وٺ عشق جي عرق سان،
ڪُشتو ڪائي قرار جو، جهنگل مُهيب (١) ڏس.

الفت سندو مُفرحّ،(٢)ڪائي تون پيٺ پالج،
سِرڪُش (٣) ائين امر ۾، عاشق اديب ڏس.

جوشِ جنون جو جوهر ۽ شوق وارو شربت،
پي سوئي پنهنجي پَرِ ۾ ڪامل قريب ڏس.

ناياب نسخو تولئہ، طِب اڪبريءَ (۴) مان ڳولهيم،
"مسرور" بس مفيد آ، مخزن مُجيب (۵) ڏس.

---

(١) مُهيب = ڳهاٽو، ڀوائتو.

(٢) مُفرح = فرحت ڏيندڙ.

(٣) سِرڪش = قاتل، سر ونندڙ (زهر)

(۴) طِب اڪبري = طب جو وڏو ڪتاب.

(۵) مجيب = قبول پيل، مخزن مجيب = قبول پيل ڪتاب، قرآن مجيد.

ڪافي (۴)

تو مُنجان [(١)] ڳوڙهن سان ڌوئي يار هي رومال ڏسُ،
وَرُ سگهو وارث وري، عاشق سندو احوال ڏس.

مست تون خود موج ۾، راڻا رهين تو روز شب،
ليڪ هي عاشق ويچارو، حال ڪان بيحال ڏس.

هاءِ هي تنهنجي جدائيءَ ۾ منا منهنجا پرين،
سر مٿان منهنجي جُهلِي، جاني پيل جنجال ڏس.

سوءُ سلامن سان نشاني ، تو ڏيان هي رت رڱي،
خون جي ڳوڙهن سان جنهن جو هر پلو هي لال ڏس.

ڪين ڪر "مسرور" سان ماٺا پيارل پرچ اَچ،
ڪو ڀَلائي پال پي، منهنجو نہ تون افعال ڏس.

(١) منجان = موڪليان.

ڪافي (٥)

چاڻي (١) جو ڪا چڪايوَ، مخمور ڪيئن نہ ٿيندس،
هي پيالُ جو پلايوَ، مشڪور ڪيئن نہ ٿيندس.

محروم رهان ڪيئن مان، سائين سنڌ نظر ڪان،
آءُ پي پلا بِرهہ سان، پرپور ڪيئن نہ ٿيندس.

شب روز تنهنجي شفقت، مون تي رهي نهايت،
لوڪن ۾ تذهن البت، منظور ڪيئن نہ ٿيندس.

بچيوَ بره اٿانگو، ڪنهن جو رڪان چو سانگو،
نروار ٿي مان نانگو، مشهور ڪيئن نہ ٿيندس.

اي هوت حسن وارا، نُوري(٢) سنڌ نظارا،
پلپل پَسي پيارا، "مسرور" ڪيئن نہ ٿيندس.

---

(١) چاڻي = اها دوا يا معجون جيڪا آگر سان چٽي وجي. (چاڻي جو ڪا چڪايوَ = (مخاطب) عشق جي سواد ڪان جو واقف ڪيوَ.

(٢) نوري = نور پريا، نور جا.

كافي (٦)

جوڳيئڙن لئہ، ساميئڙن لئہ،
مان جوڳڻ جڳ ۾ ٿيندس.

جو دم جيئندس جيڏيون جڳ ۾،
ياد ڪريو رت رئندس.

جنهن وات ويا ساميئڙا،
وات اُها ڪِي ويندس.

”مسرور“ ملي ساميئڙن سان،
سور اندر جا سليندس.

”رديف ش“

ڪافي (١)

منُ موهن منهنجو منجهايو، عشقَ تنهنجي عقل هوش،
جنهن ڏئي جذبا جَڳايو، آهه جُنوني دل ۾ جوش.

عشق جا اَرباب ڏس، تنهنجي ملڻ لئه رات ڏينهن،
ٿو قران در در ديوانو، شهر ۾ مان سياهه پوش (١).

هجر ۾ هيهات ۾، پڻ تات ۾ فڪرات ۾،
عيش ۾ آرام دل جو، پُلجي ويو ٿم نانءُ نوش (٢).

ڪر ملڻ جي ڪا منا نه ته دل هتن ڪان ٿي وجي،
جو مچائي ٿو پيو هي دردُ دل، دل ۾ خَروش (٣).

سورُ دک "مسرور" جو، لالڻ وجي هيڪر لهي،
قرب مان جي ڪا گهڙي، هيڪر اچي ٿينَ هم آغوش.

---

(١) سياهه پوش = ڪارا ڪپڙا پائي.

(٢) نانءُ نوش = ناموس.

(٣) خروش = ممن، فساد، بکيڙو.

"رديف ص"

كافي (١)

خَلق کان خوش خُلق(١) آ، دلبر منو دلدار خاص،
ذڪر هي تَنزيل (٢) ۾، موجود آ نروار خاص.

ڪو تيو تيندو نہ ڪو ثاني سجڻ جي شان سان،
آسرو اهڙو اذين ۽ پنهنجي يار خاص.

ڪجھ رتيءَ ماتر نہ آهي غم قيامت جو ڪڏهن،
سِر ڪنيو سهٽل سجوئي، پِچ لَڳن(٣) جو بار خاص.

هي لقب لولاڪَ(۴) وارو، شاهہ جي آ شان ۾،
هوت ڪي هر حال ۾ مولا ڪيو مختيار خاص.

ڪين ٿو "مسرور" گهرجي، مون ٻيو ڪجھ پيي فقط،
دائمي ديدار جو درڪار تم ديدار خاص.

---

(١) خلق = اخلاق (خوش خلق = بلند اخلاق وارو).

(٢) تنزيل = قرآن شريف.

(٣) پچ لڳن = پويان هلندڙن، غلامن.

(۴) لَولاڪ = رسول صلعم جن جي تعريف (جيڪڏهن تون نہ هجين ها تہ هي آسمان نہ خلقيان ها.)

"رديف ض"

كافي (١)

رس[١]داد دلبر لڳ خدا، الفت سندو آهيان مريض،
هن درد جي ڏي ڪا دوا، الفت سندو آهيان مريض.

دک سور سودا زور ٿيو، هن شوق کان شَهہ شور ٿيو،
مون کي ڪيو فُرقت فنا، الفت سندو آهيان مريض.

هي حال هيڪر ڏس اچي، جو من اندر ٿو مَچُ مچي،
ڪر ڪا مِهر موهن مِنا، الفت سندو آهيان مريض.

دم دم لڇان ليلاٽيان، پهچُن گهڻو پاڏائيان،
ڏي ڪو دلاسو دلربا، الفت سندو آهيان مريض.

ڏس حاذقن[٢]حيلا ڪَئي، سهتا ڪيا سنيون ڏئي،
شاها نہ تن مان ٿي شفا، الفت سندو آهيان مريض.

"مسرور" جا سڏڙا سُڻي، پرچي پرين گهونگهٽ کڻي،
دلبر ڪيو درسن عطا، الفت سندو آهيان مريض.

---

(١) رس = پهچ.

(٢) حاذقن = (جمع) حاذق = تجربيڪار، علاج ڪندڙ.

كافي (٢)

طالب آهيان تنهنجو منا، غِلمان[١]جو ناهي غرض،
سڪ سوز جو بس ٿم سَمر، سامان جو ناهي غرض.

بي شرع جاٽي جي مون کي، کي بند ڪن مُلا مگر،
قيدي ٿيس ڪاڪُل [٢]سندو، زندان [٣]جو ناهي غرض.

شب روز هر پل پهرُ مون کي، تات تنهنجيءَ کان سواءِ،
نيڪي بدي ۽ پاپ يا، پُج دان[٤] جو ناهي غرض.

مون کي نہ تا گهرجن منا، دين ۽ دنيا ٻيئي،
ڪافر ٿيو آن عشق جو، ايمان جو ناهي غرض.

تصوير تنهنجي جو تصور، روح جي ٿيڙم ورِونهَہ،
دل جي تڏهن ڪجهہ وندر لئہ، بُستان [٥] جو ناهي غرض.

"مسرور" پل مارِن مون کي، سؤ وار سچ منصور جان،
هن دور دنيا جي ڪنهين ديوان [٦] جو ناهي غرض.

---

(١) غلمان = غلام، دلپسند ڇوڪرو.
(٢) ڪاڪُل = وارن جي چڳ.
(٣) زندان = قيد.
(٤) پج دان = خيرات.
(٥) بستان = باغ.
(٦) ديوان = دولتمند.

”رديف ط“

كافي (١)

بَم(١) ٻَڌي، ٻي ڏيانُ ٽي، سچ دمُ دَمائڻ آهه غلط،
قرب ذاتيءَ ريءَ ٻيو ڪُلّ، ڪم ڪمائڻ آهه غلط.

هن رمز واري راهه ۾ سِرُ خود پنهنجو سعيو ڪري،
ستگر سندي هٿَ ڏس(٢) سوا، وکڙي وڌائڻ آهه غلط.

زور سان دم دم خيالي طبع جي رائي لڳي،
ريءَ حلاجي حالَ جي اَنا (٣) اَلائڻ آهه غلط.

گودڙي گيڙو مٽيا ۽ پوش پائڻ سان نه پر،
جڳت ڏاران جوڳ جي، جوڳي سڏائڻ آهه غلط.

هن درد جي درياهه ۾ طالب ادا هٽڙا هٽي،
اڇلائجي اول ۾ پوءِ، حيلو هلائڻ آهه غلط.

هاڻ تون ”مسرور“ مانجهي بس زبان کي بند ڪر،
ڳالهه هيءَ ڳُجهه جي ڳري ٻي کي ٻڌائڻ آهه غلط.

---

(١) بم = آڪڙ، رعب.

٢) هٿ ڏس = هٿ وٺي سمجھائڻ ۽ اکين سان ڏيکارڻ.

(٣) انا = مان (منصور جي انا الحق چوڻ ڏانهن اشارو.)

"رديف ظ"

كافي (١)

عشق حضرت نا رکائي، سِرَ سامان جو لحاظ،
ديد ڏٺي ڏرتيءَ ڏرائي، دين ايمان جو لحاظ.

ڏس مجازي مرد کيئن لحظي اندر لوڙهي ڇڏيو،
صاحبِ شرع و طريقت شيخ صُنعان جو لحاظ.

بيقراريءَ جو جنهين تي بارُ هي باري وجهي،
نا ٿئي مُطلق تنهين کي مرد مهمان جو لحاظ.

وَهَہ وري حاليت حلاجي سر جنهين بخشي تہ سو،
غش رهي کجهہ نا کري تحرير نعمان جو لحاظ.

مان کيو "مسرور" ڏس هن عشق حضرت جي عطا،
تو نوازي، نا کري کو نسب نيشان جو لحاظ.

كافي (٢)

وهہ واهہ آهي مزي جي، گفتار لفظ-لفظ،
ڪلهہ جا مون ساڻ ڪَيڙَي، منار لفظ، لفظ.

ڏاڙو هنيون ڏُتاري، دم دم سان دل نمائي،
سا ناز نخري واري، للڪار لفظ، لفظ.

خاصيون سپيني خبرون، هن عشق جي اوتر جون،
کولي ڪئي بڌايون، دلدار لفظ، لفظ.

هي جو مون سان منزا، مخفي تيا ملاقي،
پنجي وئي شهر ۾، پچار لفظ، لفظ.

اج مُحبن کي وات ويندي، هوريان هوريان هلڻ مان،
سمجهي صفا صحيح مان، هيءَ تار لفظ، لفظ.

ساري عدوَ [1] جي سازش، اج معلوم ڪئي، مون کي،
پازيب جي پيروليءَ، ڇمڪار لفظ، لفظ.

خوش خبر جي سدائين، توڏي ايندي ڪتابت،
"مسرور" بس پڙهج سا، اخبار لفظ، لفظ.

(١) عدوَ = بدخواهہ، ويري، مخالف.

"رديف ع"

كافي (١)

جي ٿئين جوڳي تہ پوءِ سينگار کان ڪر تون وِداع(١)،
هٿ ڪٿي ڏوئي ٻئي سنسار کان ڪر تون وداع.

رهہ اها تون رهت جا آهي رهي رندن چڱي،
رهج گونگو گيان ۾ گفتار کان ڪر تون وِداع.

هي اڪيون، ڪَنَ اي ادا چَپَ بند ڪج بلڪل ڀلا،
ٻُڌ چڌي ٻوڙي جيان اخبار کان ڪر تون وداع.

سُڻ هني هڪ سر صحيح، ٻولي اندر ڀڄڻ جيڪو،
ساز ٻئي سُرَ سارنگيءَ ستار کان ڪر تون وداع.

مان ڪيو "مسرور" گوشي پيوگهڙيون گهارج ائين،
هن دنيائي دور جي سڀ يار کان ڪر تون وداع.

(١) وِداع = الوداع، رخصت.

"رديف غ"

ڪافي (١)

دلبرا دوريءَ سندو هي، دل منهنجي تي آهه داغ،
وڄ پياري پرت مان ڪو، وصل جو، وارث اياغ [١].

هئه هئه جدائي ۾ منا ساعت نه ٿي منهنجي سري [٢]،
تو سوا جاٿي خدا بَرُ ٿي پيا نيان بُستان باغ.

ٿي مران ماندي اديون مان منتظر ۽ بيقرار،
ڪاله جو قاصد ويل هئه هئه اجا موٽيو نه زاغُ [٣].

ويو ويڙهي خفقان[٤] سودا، ڪين ٿو بيو ڪم سجهي،
هن جدائيءَ جوش ڪان آهي چڪر ۾ دل دماغ.

ٿيا سال "مسرور" ڪي هيئن ڏينهن گهاريندي ڏُکيا،
روح ۾ لڪ راتڙيون ۽ چست پڻ ڪندي چراغ[٥].

(١) اياغ= شراب جو پيالو.
(٢) سري = گذري.
(٣) زاغ = ڪانءُ، ڪانگ.
(٤) خفقان = اضطراب.
(٥) چراغ چست ڪرڻ = ڏيئو ٻاري رکڻ، ياد ۾ گذارڻ.

”رديف ف“

ڪافي (١)

اڄ تيو طبع تي تازو هي حال مُنڪَشِف،
بِ بِ ڪان ويس پُلجي آڏو تيو الف.

ڏي ڪو جواب جلدي دانا، دل جهلي،
ڪيان پير ڏگها ڪاڏي ڪعبو تيو هر طرف.

پَس پيش زير بالا، ڪابي توڙي سَجي،
جاڏي نظر نهاريان، هڪڙوئي هڪ حرف.

نا اسم فعل ان ۾ نا جوڙ جنس جو،
حاليت نہ رهي پڻ ڪو ضمير(١) نا ظرف(٢).

جان پاڻ کي پسان تہ بہ ساڳيو اکر سڏو،
ان الف، عناصرن کي هڪدم ڪيو حذف.

هي حال آ حلاجي ”مسرور“ مزي جهڙو،
پر وقت هن کي آهي هڪڙي گهڙي شرف.

---

(١) ضمير = گرامر موجب اسم جو جانيشن، مخفي، پوشيده.

(٢) ظرف = گرامر جي اصطلاح ۾ فعل، صفت يا ٻئي ظرف سان لاڳو ٿي، ان جي ريت، قدر، انداز، وقت ۽ جاءِ يا طرف ڏيکاريندڙ لفظ.

"رديف ق"

ڪافي جوڳ (١)

هي حال دل جو اي ادا، ٻاهر ٻين سان ڪين ٻاق [١]،
هڪ دل ٻُڌي، ٻيو دلربا، ٻاهر ٻين سان ڪين ٻاق.

آهي ائين مشهور تان دل جي اندر سانديل سُخن،
جيڪي ٻه آ دُر [٢] بي بها، ٻاهر ٻين سان ڪين ٻاق.

جو متيءَ سان ايئن مَتائين بي بها ماڻڪ پلا،
سُڌ سمجھ ذرِ [٣] خاطر خدا، ٻاهر ٻين سان ڪين ٻاق.

جا ڳالھ ڳجھڙي ڳجھ سندي سهڻي سَلي [٤] لوڪون لِڪي،
سا تون ڪري واڪا وڏا، ٻاهر ٻين سان ڪين ٻاق.

جو دم ٻدمر دل جي اندر تو دوُد [٥] دردن جو دکي،
سو سانڍ سيني ۾ سدا، ٻاهر ٻين سان ڪين ٻاق.

سڀ سوز سازڙو درد دوڙو [٦]، صبر سان سَھُه سر متي،
هيءَ عشق جي عاشق عطا، ٻاهر ٻين سان ڪين ٻاق.

توکي اها تڏهين پوي، هن حال جي خاصي خبر،
تي فڪر ۾ فاني فنا، ٻاهر ٻين سان ڪين ٻاق.

هيءَ ريت رندن جي رهي، "مسرور" هٿ ڪر حال ڪي،
نِتُ مان ۾ مائج مزا، ٻاهر ٻين سان ڪين ٻاق.

(١) ٻاق = ٻڌاءِ، ظاهر ڪر، سل. (٢) در = بي بها موتي. (٣) ذر = ذارِ.
(۴) سلي = ٻڌائي. (٥) دود = دونهون (٦) دوڙو = پيٽو.

”رديف ق“

ڪافي (١)

ڪون و مَڪان[١] جو مالڪ آهي جناب عشق،
فائِق [٢] ۽ فيض گنجُور [٣] فيضماب عشق.

سچ چند ڪان گھٽو ئي سَرس سو سدا،
عالم تي آهي روشن آفتاب عشق.

ساٿي سدا سچن سان هر حال رنج و غم ۾،
گمراهہ جو آهي رهبر ثاقب شهاب[٤] عشق.

آهي هڪوئي هڪڙو ثاني نہ سندس ٻيو ڪو،
مُشفق[٥] سدا مهربان آ معليٰ القالب[٦] عشق.

هادي حقيق حق پڻ هر جاءِ حاضر ناظر،
ڪُلّ شيءِ تي آهي قادر ۽ ڪامياب عشق.

هي جڳ جهان جملي ”مسرور“ ان جي رعيت،
لاريب سچ صحيح سو آهي اَرباب [٧] عشق.

---

(١) ڪون و مڪان = دنيا جهان.
(٢) فائق = فوقيت وارو، بلند، عمدو، مٿانهون.
(٣) فيض گنجور = وڏو فائدو رسائڻ وارو.
(٤) ثاقب شهاب = چمڪندڙ ۽ منور ستارو.
(٥) مشفق = شفقت وارو، مهربان.
(٦) معليٰ القالب = بلند ۽ برتر لقبن وارو.
(٧) ارباب = ڏينهن جو مالڪ، ربّ تعاليٰ.

"رديف ڪ"

ڪافي (١)

اَتي نفس نَحس بڇڙو رولي ڪيدي تو رِڪَ (١)،
دلبو ڏئي دسي تو جاتي (٢) ڏسي تو چِڪَ (٣).

پرجڻ جو آ نہ بلڪل، بڪيو هي بي حياءُ،
پرورش لاءِ پنهنجي، ڊِڊلي (٤) لائي تو ڊِڪَ (٥).

رايو رکي ڪو پنهنجو، ڪٿي ڳاتُ هي جي هرهر،
ٻڏي ٻوڙ ڪنڌ ۾، ٻاري وجهيس پِڪَ (٦).

دلبا ڏئي دنيا ۾، هيءَ تو اڙايئي پر،
ذوتي (٧) مڪار دنيا، جوني (٨) اتيئي جِهڪَ (٩).

هٿ ڪان هنيلو هوڏي، هيئن هيٺ لهندو البت،
ابتڙ تون ڪر انهيءَ جي هِڏڪ (١٠) پجيس هِڪ.

"مسروز" مج نصيحت حيلو ڪجانءِ هيڪر،
سچي اتئي سيني ۾ سائينءَ سندي جي سِڪ.

(١) رِڪ = سَتُ، ڪرفتي
(٢) جاتي = جتي.
(٣) چِڪ = چڪڻ، گپ، گند.
(٤) ڊِڊلي = پنيءَ پٽجي وجڻ.
(٥) ڊِڪ = راڙ، رنبي. (ڊِڊلي ڊِڪ لائڻ = پويان پٽجي وڃڻ. تابع ڪرڻ)
(٦) پِڪ = مصيبت (پِڪ وجهيس = درياه جي ڪپر کي جيئن پاڻي ڪائيندو آهي، تيئن گم ڪريس).
(٧) ذوتي = ڏائڻ، دغا باز. (٨) جوني = ڪوڙي.
(٩) جِهڪ = اونهي ڪڏ. (١٠) هِڏڪ = عادت، علت.

"رديف ڪ"

ڪافي (١)

اُتي جُھوءِ(١) سنجھي جَندڙو، مَڪڙيءَ(٢) ڪي لائي مَڪُ(٣).
پر پوءِ نہ ڪي تينڌو، پيٽو تہ ڪيو ڪو ڪَڪُ(٤).

اُڪريءَ ۾ چڙي داٽا، چَڄ ۾ بہ وري چنڊي،
ھي پرت منجھان پيھي، اَڇنو (٥) تہ اُڊاري (٦) رڪ.

ھِت ھُت تہ رلي پٽڪي، اڳ وقت وڃايو تو،
وجھہ ھاڻ اُتي ڪم ۾، ٻانھون تہ ڊگھيري ٻَڪ.

ڪجھہ سمجھہ سياٽي پي، سستيءَ ڪي ڪٽي ڇڏ تون،
ھي ڪم نہ اتي ايندءِ، جت ڪوبہ نہ ڏيندءِ ٻَڪُ (٧).

"مسرور" مدد ڪنھنجي، ڪائي نہ ڪري سگھنديں،
اُت جِند ڇڏايئہ جي، تو جڻ تہ ڪٽيو ڪو لڪُ.

(١) جُھوءِ = ڦيراءِ، ھلاءِ.
(٢) مڪڙي = جنڊ جي مٿان ڪاٺيءَ جي نھيل.
(٣) مڪُ = تيل (مڪ لائڻ = تيل ڏيڻ).
(٤) ڪڪ پيٽو ڪرڻ = محنت ڪرڻ.
(٥) اڇنو = صاف.
(٦) اڊاري = (اڊارڻ مصدر) جنڊ جي تانتر مان اٽو ڪيڻ).
(٧) ٻَڪُ = دان.

”رديف گ“

ڪافي (١)

عجب عشق آيل، رسايو آ رنگ،
ڪري ڪيئن تو قائل، رکي ڊول ڍنگ.

ڏسي ياڻ پرتئون تو پنهنجو تماشو،
وهائي سو وهه واهه عجب التو انگ.

سسئي (١) هير(٢) سُهڻي(٣) سهي سور طعنا،
پيون پٽ پَٽ پَڌر سي چڙي نانءُ ننگ.

---

(١) سسئي = راجا دلوراءِ جي دور ۾، ڀانڀرواه جي پر تي نائون نالي ٻانڀڻ جي گهر ۾ ڄائي. سندس انگ هڪ مسلمان (پنهونءَ) سان لکيل هو، جنهن ڪري ڪيس پيتيءَ ۾ وجهي درياءَ ۾ لوڙهي ڇڏيائون. پيتي لڙهندي ڀنڀور جي محمد ڪتيءَ کي ملي. جنهن سسئيءَ کي نپائي وڏو ڪيو. ڪيچ مڪران جي حاڪم آري ڄام جي پٽ پنهونءَ سان سندس شادي ٿي، شاديءَ رات پنهونءَ جا ڀائر پنهونءَ کي موٽائي وٺي ويا. جنهن جي ڪڍ سسئي ڀنڀور ڇڏيو ۽ جهنگ جبل جهاڳيائين ۽ جبلن ۾ ئي پراڻ ڏنائين.

(٢) هير = پنجاب جي علائقي جهنگ سيال ۾ چوچڪ جي گهر ۾ ڄائي، تخت هزاري جي رانجهوءَ سان سندس نينهن ٿيو، پر سندس شادي سعد خان سان ٿي، عشق جي شان ۽ خوشبو کي برداشت نہ ڪري هير کي زهر ڏنو ويو.

(٣) سهڻي = سترهين عيسوي صدي ڌاري، تُلا نالي ڪنڀار جي گهر ۾ ڄائي، مائٽن سندس شادي سندس سوٽ ڏم سان ڪرائي پر سهڻيءَ جو نينهن ميهار سان هو، جنهن سان ملڻ لاءِ درياءَ پار ڪري ويندي هئي. هڪ ڏينهن نڻاڻس سندس پڪي جي جاءِ تي ڪچو گهڙو رکيو، جنهن سبب ميهار سان ملڻ لاءِ درياءَ ۾ لٿي تہ ڪچو گهڙو ڀُري پيو ۽ سهڻي درياءَ جي ڇولين ۾ وصال ماڻيو.

سُتي سيج سيتل(۴)سان مومل(۵) مُني،
رُٺو راج راڻو(٦) پيو زور زنگ (٧).

وني هار ويني وڃائي سا وَرَ ڪي،
لُڇي هاڻ لِيلا(٨)پڇي جيئن پتنگ (٩).

اها مامَ (١٠) مانجهي پروڙي پرينءَ جي،
ڪيو مات "مسرور" چوريج چنگُ (١١).

---

(۴) سيتل = ڪومل، سنتر واري، سومل: مومل جي ڀيڻ جا جادوءَ جي فن ۾ هوشيار هئي.

(۵) مومل = پندرهين صدي عيسوي ڌاري لدانڻي (جيسلمير) جي هڪ سردار راجا نند جي گهر ۾ ڄائي، راجا نند کي ڪل نو ڌيئر هيون. پيءُ کان مليل جادو جو ڏند وڃائڻ کان پوءِ مومل لدانڻي جي پرسان ڪاڪ جي ڪنڌيءَ تي طلسمي رنگ محل بنائي رهڻ لڳي، جتي سندس محبت راڻي مينڌري سان ٿي. هڪ رات پنهنجي ڀيڻ سومل سان ستل هئي، جنهن جي شڪ ۾ راڻو ساڻس رسي ويو، مومل پنهنجي سنتر جي ثابتيءَ لاءِ باهه جو وڏو مچ ٻارائي ڏاگهه تي چڙهي.

(٦) راڻو = امر ڪوٽ جي حاڪم همير سومري جو وزير هو ۽ سندس سالو به هو، مومل جي حسن ۽ عقل جي تعريف ٻڌي ڪاڪ ڪنڌيءَ جو سفر ڪيائين ۽ پنهنجي ڏاهپ سان ڪاڪ جو طلسم ٽوڙي مومل ماڻيائين. مومل سان رسامي جي ڪري جڏهن کيس خبر پئي ته مومل ڏاگهه تي چڙهي آهي ته پاڻ به پتنگ وانگر، ان آڙاهه ۾ ٽپو ڏنائين ۽ پنهنجو ساهه صدقي ڪيائين.

(٧) زنگ = ڪَٽُ، ڪَسُ.

(٨) ليلا = ديبل ڪوٽ مڪلي ٽڪري جي پرسان واري راجا چنيسر داسڙي جي زال هئي. ڍٽ (ڪڇ) جي راڻي ڪنگهار جي ڌيءَ ڪونئرو جي هڪ هار تي، هرڪجي وَرُ سندس حوالي ڪيائين. انهيءَ نو لکي هار جي ڪري چنيسر جي دل تان ڪري پئي، باقي زندگي روج راڙو ڪيائين، نيٺ مري مهت لڌائين.

(٩) پتنگ = پروانو، باهه جي مچ يا روشنيءَ کي ڏسي انت آٽيندڙ ساهوارو، عاشق.

(١٠) مام = ڳجهه، راز.

(١١) چنگ = وات وٽ ڏندن ۾ جهلي آڱر سان وڄائڻ جو ساز (چنگ چورڻ = پنهنجي ڌن ۾ مست رهڻ)

”رديف ڳ“

ڪافي (١)

أُتـــي جـــاڳ، أُتـــي جـــاڳ، وقـــت تـــو وجـــيـــئـــي،
سالڪ ادا سمجهہ ڏار.

قِـــتـــي ڪـــر نـــنـــد، أُتـــي اورِ(١) مـــيـــان،
تَـــي سِـــجـــاڳ، تـــي سـجـــاڳ.

نـــنـــد نـــشـــانـــي عـــاشـــق مـــيـــان،
آهـــي نـــيـــاڳ، آهـــي نـــيـــاڳ.

هـــتـــي ڏيـــنـــهـــن قـــيـــام جـــي تـــون،
لـــهـــين لاڳ (٢)، لـــهـــين لاڳُ.

”مسرور“ سمر(٣)اِڳـــي لـــئـــہ نـــاهـــج،
هـــي نـــہ تـــي مـــاڳَ، نـــہ تـــي مـــاڳ.

(١) اورِ = (اورڻ مصدر) دل جو حال ڪر، ڏک سک بيان ڪر. (٢) لاڳ = عيوضو، محنتاڻو. (٣) سمر = سامان.

ڪافي (٢)

اُٿـــي ڙي جـــوڳـــي جـــاڳ،
صـبـح ٿـيـو ٿـي سـمـهـڻ ڇڏي ڏي.

سـمـجـهـ سـياڻا ڇيـتـنَ(١) لائـــي،
اٿـــي نـــنـــد نـــيـــاڳ.

جُهدؤن(٢) نامر جپي(٣) ونُ پوءِ تان،
مـاڻـين سـيـج سـهـاڳ (۴).

مـتـان اُيـري ڏيـنـهـن، ڏکـي تـون،
ڏســـــين ڏک ڏهــــاڳ(٥).

هـي جـڳ آهـ "مـسـرور" مـڙوئـي،
مـانـجـهـانـدي جـو مـاڳ(٦).

---

(١) ڇيتن = ڌيان، چتَ.
(٢) جهدئون = ڪوشش وٺي.
(٣) جپي = پوڄي، وردُ ڪري.
(۴) سهاڳ = سياڳِ، ڀاڳ (سيج سهاڳ ماڻڻ = عيش ۽ آرام حاصل ٿيڻ).
(٥) ڏهاڳ = اڀاڳ، نياڳ.
(٦) مانجهاندي جو ماڳ = ٿوري وقت جو ٽڪاڻو.

ڪافي (٣)

رُسائن جي راتو، جُنيون[١] تن جو جوڳ[٢]،
پَلئہ پل سي پائن روئڻ رنج روڳ.

ڪيو هئہ هئہ هٿي هٿ مومل مُني،
رکيو راز جو جنهن ولهيءَ هڪ وِڇوڳ[٣].

ڏسي نياز نوريءَ جو صاحب سَمي،
ڪيو معاف تنهن جي مُلڪ تان انوڳ[٤].

رکيو ڏِڍُ(٥) ليلان سُهڳ(٦) جو صحيح،
وني هار وَرُ سا ڦُرائي ٿي ڦوڳُ[٧].

رکج ياد نُڪتو هي "مسرور" مانجهي،
محبت ۾ اصلي وجهي ٻنگ[٨] ٻوڳُ(٩).

---

(١) جنيون = عقوبتون، خواريون، ملامت، ڦٽڪار.
(٢) جوڳ = سزا، نصيب.
(٣) وڇوڳ = جدائي، ڦوڙائو، وچ وارو لڪل.
(۴) انوڳ = انون حصو.
(٥) ڏڍ = آسرو، ٽيڪ.
(٦) سهڳ = سهاڳ، سياڳ.
(٧) ڦوڳ = بي فائدو، اجايو (ڦوڳ ۾ ڦرائڻ = اجايو پاڻ ڦرائڻ).
(٨) ٻنگ = نشيدار ٻوٽي، سکو.
(٩) ٻوڳ= مذاق، چرچو. ٻنگ واپرائيندڙ شخص، سنجيده ڳالهہ کي بہ ٻوڳ سمجهندو آهي (ٻنگ ٻوڳ وجهڻ = (اصطلاح) ڦيتاڙو وجهڻ.

”رديف گهہ“

كافي (١)

روح ۾ راتيان ڏينهان مون، تنهنجي آهي تار تانگهہ[١]،
تو بنا چاڻي خدا ٻي، ڪانہ ٿم مننار تانگهہ.

جو دم هوندس جيئرو منا، يا مُئي ڪان پوءِ پي،
بس فقط رهندي مون کي، ديدار جي دلدار تانگهہ.

حور جنت، دين دنيا، عشق ايمان ۽ صحت،
وڃ انهيءَ عطيي ڪنان، سمجهان سنڌءِ صد بار تانگهہ.

سڀ فنا جا فيض هيءُ، مون هر پلڪ حاصل آهن.
جوش ڏياري نت نوان جئن هر گهڙي هر وار تانگهہ.

ڏس عجائب دم وڏو، طاقت تصور جي رکي،
هڪ دم ڪري همدم وري، تَرڪي[٢] ٻيا تڪرار تانگهہ.

رهجي اڇي ”مسرور“ جي، شل يار ياراني ائين،
آسرو مون لئہ اَجهو آهي تڳا آڏار تانگهہ.

---

(١) تانگهہ = چڪ، سڪ، اڪير.

(٢) ترڪي = ترڪ ڪري، ڇڏي.

"رديف ڳ"

ڪافي (١)

مُلڪ ۾ پنهنجي ميان، توکي سوين سردار سَڳَ(١)،
مُنج(٢) واري ماڳ تي، مارن سندي هيءَ مِير مڳ(٣).

ظلم ڇڏ زوري ڪٿي، ڪجھ سوچ ڏِس دل ۾ ڪري،
سئو سڪندر جيھڙا، داخل ٿيا ڌرتيءَ ۾ ڏِڳ(٤).

سومرا سردار تون، ايڏي ابوجھن سان نہ ڪر،
سُڻ سنائن ڪين ڪنهن کي، جي ڇوائن مرد ڇڳ(٥).

بافتا بخمل سنڌءِ پڻ پَٽَ پٽيھر ڪيمخاب،
ساھ سبائن نہ سي، سھٽا اگر ٿن رنگ رڳ(٦).

شل ڪندو "مسرور" سگھڙو ڏينهن سو ڏاتر(٧) وري،
تان پسي ھڪ وار مارون آءُ نري(٨) ٿينديا سُ ڳڳ(٩).

---

(١) سڳ = رشتا.
(٢) مُنج = موڪل.
(٣) مڳ = مڱيندي.
(٤) ڏڳ = بهادر، زوراور.
(٥) ڇڳ = ڇڳا.
(٦) رڳ = رڱيل.
(٧) ڏاتر = ڏيڻ وارو، خدا تعالىٰ.
(٨) نري = ٺڏي ٿي، خوش ٿي. نرڻ = (مصدر) ٺڏو ٿيڻ. پرسڪون ٿيڻ.
(٩) ڳڳ = خوش.

"رديف ل"

كافي (١)

خيالَ (١) سان هي خيالُ(٢) آهي، رک خيالَ(٣)تي قابض خيالُ (٤)،
خِيالَ (٥) لاهي خيالُ لائي، لهہ خيالَ جوخاصو حوال،

خيالَ (٦)کندي خيالَ لئہ، هن خيالَ ۾ گذريئہ عمر،
پيو پچين خود خيال تي، تون خيال جو سڀ کان سوالُ.

خيالَ هن مون خيالَ کي ئي، خيالَ تي پيڙا خيالَ،
خيالَ سي خارج اتئي کُلّ، خيالُ هک آ خوشخيالُ.

خيالُ کر کو، خيالَ پر، تيءُ خيالَ تي خاطر جمع،
خيالَ وارا، خيالَ ان مون، پس خداوند ذوالجلالُ.

ڳالهہ سڻ "مسرور" منهنجي، هيءُ، خلاصي خيالَ جي،
خيالَ ريءَ تون خيالُ رکجان خيالَ مون لهندين خَيالُ (٧).

---

(١) خيال = توجہ، ڌيان.

(٢) خيال = خدا جو خيال، تصور.

(٣) خيال = دم جو خيال.

(٤) خيال = ڌيان.

(٥) خيال = دنيا جو خيال، وهم.

(٦) خيال = ويچار. فکر.

(٧) خيال = خدا تعاليٰ جو وصال. (جنهن لاءِ سچل سائين فرمايو آهي تہ مٺن تان اڪ خيال هان، ليسان، نال خيال دي).

كافي (٢)

سرتيون سانگين ريءِ، جيڏيون هوتن ريءِ،
ساعت پانيان سالُ.

ڪاڪيون ڪَڙهي ڪارو ٿيو،
رت رڳن جو لالُ.

پانڌي پرَ کي وجي سڻائج،
هي سورن جو احوال.

نينهن نهوڙيو جيڏيون،
برهه ڪيو بيحال.

موهن ريءَ "مسرور" سندو،
جالڻ آهه جنجال.

كافي (٣)

مفت چو ماري متا ، پنهنجو وجائين حال قال[١]،
اصل[٢] ڏس پنهنجو پلا ، جنهن جو نہ مٽ ڪوئي مثال.

دل سڄاڻج پاڻ تون، ماري مٿيءَ جو ماڻُ[٣] تون،
هي صفا سچ ڄاڻ تون، تان ذات تنهنجي لا يزال[٤].

وقت تو پنهنجو وڃائين، شاهہ[٥]تون ڪنهن کي تو پائين،
جو پڇين تو سوئي آهين، پاڻ تون صاحب جمال.

سڌ ڪيم توسان ڪري، جنهن ۾ تفاوت نا ذري،
ڳالهہ منهنجي هيءَ ڳري، ڳوتي ڳٽي[٦] ڪر ڪو خيال.

پول نا پانئج پيو، دل جي اندر پائج ليئو،
جي گهرين خاصو پيو، "مسرور" محبن جو وصالُ.

---

(١) حال قال وڃائين = برا حال ڪرين، ارمان ڪرين.

(٢) اصل = حقيقت.

(٣) ماڻ = ماٺو، لاڏ، (مٿيءَ جو ماڻ مارڻ = جسم جا انگل آرا ختم ڪرڻ).

(٤) لايزال = سدائين، مدام رهندڙ.

(٥) شاهہ = وڏو، بادشاھ، حقيقي بادشاھ.

(٦) ڳوتي ڳٽي = سوچي سمجهي، ڳڻ ڳوت ڪري.

ڪافي (۴)

ڪنڌ ۾ ڪشتو (۱) منا پائي رلهي، تون ڪين رُلُ،
هٿ ڪري هڪ وَرُ(۲) پلا ات شوق جو لائج شُغل.

مانُ م تنهن در متي، جي تون گذارين تان پلا،
پاڻهين پائين پَلوَ ۾، من سندو مقصود ڪُلُ.

آ مڙئي موجود هت، بي وارِ تون چاڪون وجين،
چو پيو دانهون ڪرين، در در ڪتي دانهہ (۳) ڏُهل.

هيءَ حقيت حال جي، توسان ڪيم خاصي ڪَري،
رک يقينون يار ان تي، ڪين ڪنهن بي پول پُل.

عشق ۾ "مسرور" تنهنجو نانءُ هر جا ويو هُلي،
گرچ تي مشهور دنيا م ويو "ديوان گل" (۴).

---

(۱) ڪشتو = هڪ زهريلي دريائي ناريل جو ڪوڪو، گداگرن جي پنڻ جو ٿانءُ، (ڪنڌ م ڪشتو ء رلهي پائي رلڻ = دردر جا ڌڪا کائڻ، اجايو وقت وڃائڻ).
(۲) وَرُ = مالڪ.
(۳) دانهہ = سياڻا.
(۴) ديوان گل = شاعريء جو مجموعو.

"رديف م"

ڪافي (١)

نينهن تون نا ميان ڳٽين، تَقطيع [١] لئہ تڪڙو تمام،
عقل م اڙجي پوين پوءِ عشق تي ڪيئن تو انعام.

ترجمن مان تِرُ بہ هڪڙو، ڪين ورندو ڪو وري،
مفت گوندر مِ گذارن صاف سو سوداءِ خامُ.

جئن تہ فَعلن فاعلاتُن ريءِ نہ ڪجهہ تو پڙ پيو،
هي فن[٢] اڪثرمون ڏنواج ڪلهہ تہ آهي خاص وعام.

هِت هُتي ويهي هٽي لافُون [٣] وجائين وقت تو،
تار سان تون ٿي يگانو، ياد ڪر موهن [٤] مُدام.

عشق وارو عيش جي، "مسرور" ماٺن تو گهرين،
مچ نصيحت مون سندي ڪر هٿ ٻڌي سڀ سان سلام.

---

(١) تقطيع = پڄ گهڙڻ، شاعريءَ جي وزن بحر جاچڻ وارو عمل.
(٢) فن = شاعرائو فن، علم عروض.
(٣) لافون = ڪوڙ بناڪون.
(٤) موهن = موهيندڙ، ڪشش ڪندڙ، مفتون ڪندڙ.

كافي (٢)

چو سرد آهون سوز مان اي دل پرين تي دم بدم،
لاتقنطوا[١] سي نيث ملندا، چو ڪرين چالاءِ غم.

هي ياد ڪر منهنجو چوڻ، مَهمير [٢] توڙي لک مڙن،
پرَ ريءَ پسڻ جي، روح پيي، ٿيندو نه هَڏِ راهي عدم [٣].

پلپل پُڇين رملي [۴] نجومي[٥]، جوتشي[٦] مُلاّ پيو،
هي سڀ دلائل دور ڪر پڻ فڪر فردا [٧] جو ختم.

ڪر صبر تون سهه سور ڏُک، جو هي مڙئي آ امتحان،
واڪا وڏا رڙيون ڪرڻ، ٻُڌ، هي ڪَچَن جو آهه ڪم.

انجام سو وَلَسوف [٨]وارو، پاڻ پاڙيندو پرين،
هن موج ۾ "مسرور" رهه تون نت پيو خندان خُرم.

---

(١) لاتقنطوا = (لاتقنطوا من رحمةالله) الله جي رحمت مان نا اميد نہ ٿيو.
(٢) مهمير = دلير، داناءَ.
(٣) عدم = فنا جي ملڪ.
(۴) رملي = اڳڪٿي ڪندڙ. (رمل = هڪ علم جو نالو جنهن جي وسيلي غيب جي خبر ٻڌائجي.
(٥) نجومي = (نجم = ستارو) ستارن جي اثرن جو حساب لڳائيندڙ .
(٦) جوتشي = ستارن جو علم ڄاڻيندڙ. (جوتش = آسماني ستارن ۽ گرهن جو علم)
(٧) فردا = سڀاڻي.
(٨) ولسوف = (ولسوف يعطيڪ ربڪ فترضيٰ) اينرو الله توکي ڏيندو جو تون راضي ٿيندين.

كافي (۳)

دم دم ۾ ذڪر دم جو، دم ريءَ آ ڪهڙو دم،
سڀ ڪم ۾ فڪر غم جو، غم ريءَ آ ڪهڙو ڪم.

جي ڪَنز دُر(۱) پڙهي ڪو، داناءُ ٿيو تہ چا،
آهي سا فهم ڌاران سڀ سمجهہ سُڌ عدم.

ڏنڌا جهان ۾، توڙي ٿيا لکين،
واپار سڀ بيو آ، وحدت ڪان پوءِ تَمُ (۲).

تقويٰ(۳) تي زُهد (۴) تي ڪي زاهد رکن جي زور،
بينا ڪري بهانو بيسود سي تہ بَمُ (۵).

اوکو عيان ٿيو سڀ "مسرور" مون مٿان،
هن بحر عشق جي مان پيتم جو جام جمُ(٦).

---

(۱) ڪنز دُرَ= فقہ جا ڪتاب.
(۲) تم = تمام، ختم.
(۳) تقويٰ = پرهيزگاري، خدا جو خوف.
(۴) زهد = پارسائي.
(۵) بم = رعب، آڪڙ.
(٦) جام جم = اهو پيالو جنهن ۾ آئيندي جو حال معلوم ٿي سگهندو آهي.
(حڪيمن، جمشيد بادشاهہ لاءِ تيار ڪيو هو)

كافي (۴)

عشق وارن عيد ڪئي، اڄ خشڪ ملان خار ۾،
پيو سڙي ڪامي پڇي، انذو انهيءَ آزار ۾.

هيءَ سٽي خاصي خبر دانهون ڪري سنسار ۾،
ٿو لکي عرضيون اجايون ليک لک اخبار ۾.

جو ڪري بيشڪ ڪري، ڪجھ نا اٿن اختيار ۾،
دم بدم آهن سندم ديدان مني دلدار ۾.

مهمير هي مانجهي ميا ٿيا وصل جي ويچار ۾،
ڏس هي مُلو هتِ مري پيو مصطفيٰ جي مار ۾.

چڙ مُلان شوخي اجائي، آءُ لنگهي اعتبار ۾،
ڪر ڦتي تون هنُ هيا (۱)، رک هڪ يقينو يار ۾.

پي پيالو تان پَوئي ساري خبر خمار ۾،
مَج چيو "مسرور" جو تون پئہ نہ بيءَ پچار ۾.

(۱) هيا = پتيا ، پتيلَ.

كافي (٥)

واڳ وهلو (١) وارِ، فاني تي ويس فڪرات ۾،

يارجاني ڪج اچڻ جي، چڏ چِنڻ جي، ڪرڳنيڻ جي،
رات دن آريءَ (٢) ملڻ جي، بي نه وائي وات ۾.

هاءِ حيراني اٿم، دل دوست ديواني اٿم،
وِهُه عيش سڀ جاني اٿم، مون تار تنهنجي تات ۾.

جلد جاني ڪر ورڻ، جنجال آهه توبن جيئڻ،
رات ڏينهان آ روئڻ، مون هجر جي هيهات (٣) ۾.

ڪر ڪا مهر "مسرور" تي، دلبر دل رنجور تي،
موهڻ منا معذور تي، تون وقت دم سڪرات ۾.

(١) وهلو = جلدي، تڪڙو.
(٢) آري = هوت، پنهل، محبوب.
(٣) هيهات = هاءِ افسوس.

ڪافي (٦)

جاني ڪا جو ٻاري وئين، آگ مون اندر ۾.

دامِ دل کي ڊولڻ پائي، رمزن سان هي روح ريجهائي،
جهانيون پائي ڪاتيون لائي، جانب وئين جگر ۾.

اندر آگ عشق جي، ڀڙڪو ڏئي ڪو ڀڙڪي،
هيءَ زندگي زهر ٿي، سهڻا سندءِ فڪر ۾.

ڳوڙها ڳلن تي ڳاڙيان، راهون تنهنجون نهاريان،
ٻلپل ٻئي ٻُڪاريان، توريءَ منا هجر ۾.

جو دُود دل ۾ دکيو، هر پل وجي ٿو وڌيو،
"مسرور" جو آهه ڏکيو، گهارڻ گهڙي صبر ۾.

كافي (٧)

كري چُپ سَهُه ستم بلبل، نہ كر فرياد پڃري ۾،
پئي ڏس قدرتي پلپل، سيو روئداد پڃري ۾.

نہ آهي ماڳ هي تنهنجو، گهڙي دم ليک پرکا[١] لئہ،
كيو آ بند توكي هت، كٿي صياد [٢]پڃري ۾.

اجايو تي ڦرين ڦتكين، مٿو ماري ڦٽين سِر تي،
عبث نكرڻ تنهين جو، جا پيل فولاد پڃري ۾.

تصور گل سندو ليكن ركي، دل جي اندر دم دم،
كيو گُت گُت، وجائج تون، اَنحد نادُ[٣] پڃري ۾.

كري تون صبر شكرانو، رهج راضي رضا تي نِتُ،
طرح تنهن سان ٿئي البت، دلاسو داد پڃري ۾.

اڙي جوڳي(٤) جلاوطنيءَ ۾ رهہ، "مسرور" ۽ شادان،
سدائي عشق توسان ساڻ آهہ اُستاد پڃري ۾.

(١) پرکا = پرک، امتحان.

(٢) صياد = شكاري، ماري.

(٣) انحد ناد = آواز جو قسم، دائمي ذكر يا سلطاني ذكر جو آواز.

(٤) جوڳي = پرسرام جوڳي: فقير مسرور جو دوست، جيكو ورهاڱي جي لڏ پلاڻ ۾ هندستان هليو ويو هو.

”رديف ن“

ڪافي (١)

آءُ اڳَڻ مـن مـوهـن جـانـي، تـولـئـہ پـيـئـي نـهـاريـان،
ڪانگ اُڏاريان.

راتيان ڏينهان پئي روح پنهنجي ۾، هار هنجن جا هاريان،
ڳوڙها ڳاريان.

دم دم ۾ مان دلبر سائين، سهـٽـل تـوکـي سـاريـان،
هوت سنڀاريان.

واڪا ڪريو پئي واٽن تي مان، ڪيچي ٽي ڪوڪاريان،
يار پُڪاريان.

اسمَ تـنـهـنـجـي جـو يـار انـدر ۾، ويـنـي اڪـر اُچاريـان،
پرت ٽي پاريان.

تـنـهـنـجـو مـان ”مـسـرور“ فـراقـي، گـونـدر ۾ تـو گـهـاريـان.
حُجت نہ واريان.

ڪافي (٢)

جسم جي پڃري ۾، مان پَرَ ڪوليان، لکين ٻوليون ٻوليان،
جاني ٻوليان.

پاڻ پسان پيو پاڻ کي پنهنجو، جاڏُنهن اکڙيون کوليان،
جاني کوليان.
هُتئون هِتي مان ڇاتي آيس، ڦير اُهو تو ڦولهيان،
جاني ڦولهيان.
پنهنجو پاڻ پسڻ هِت آيس، ڳالهہ نہ ٻي ڪا ڳولهيان،
جاني ڳولهيان.
"مُرغ"[١] آهيان "مسرور" لاهوتي[٢]، ڇهنب ڪئي چپ چوريان،
جاني چوريان.

---

(١) مرغ = پکي.
(٢) لاهوتي = اِلاهي عالمَ جو روح.

ڪافي (٣)

تنهنجي ديدن ڪيا ديوانَ[١]، جنَ مَلَڪ انسانَ ميان.

حضرت حسن تنهنجو هزاري، ڪري وصف سگهي هيءَ ڇا ويچاري،
سوين سندءِ ثنا خوان، پرندا توڙي حيوان ميان.

حسن تنهنجو نور جو تجلو، شاهه شمع جو جڻ ڪو شعلو،
مانجهي لک مستان، دارا[٢]جيها لک دربان ميان.

جبريل جاني تنهنجي در تي، خاصو خادم سواءِ زر جي،
گولا اڳيان غلمان، حوران بہ ڪيو حيران ميان.

توحيد ڪلمو قمريون[٣]توتي، جاني پڙهن پيون ڪنڌ اونڌي،
ڳُت ڳُت ڪيو سبحان، بلبلون منجهه بُستان ميان.

ڪري وصف سندءِ ڇا، "مسرور" سگهي، جوسوز هجر ۾ وهلور[٤]وجي،
ڪئي قادر منجهه قرآن، ساري صفت سندءِ بيان ميان.

---

(١) ديوان = ديوانو.
(٢) دارا = ايران جي هڪ بادشاهه جو نالو.
(٣) قمريون = (جمع) قمري = هڪ پکي، جيڪو ڪبوتر جهڙو نرم سياهہ وارو ٿيندو آهي.
(٤) وهلور = ماندو.

ڪافي (۴)

آيو جوڳي(۱) پرتئون پهري، خاڪي خاص لباس ميان،
ڪاتي مالڪ روءِ زمن جو، ڪاتي ريواداس(۲) ميان.

آيو سانگي سير جي، ڪنهن قرب ڪاٿانيو(۳)ڪيو،
نالو نينهن نماڻو(۴)، ڏسي آستان آڪاس ميان.

واهه ڀيد عجب برهين، سڀ سير ۾ سمايو،
ڪٿي تقويٰ ورد ۾، ڪٿ جٿيا ڳل ردراس (۵)ميان.

ڪاتي صابر شاڪر ٿيو، ڪاتي تہ آهي چشم زار،
ڪٿ قراري تخت تي، ڪٿي نانگو قري نراس ميان.

ڪاتي عالم فاضل ٿيو، ڪاتي جاهل بيخبر،
ڪاتي مُعلم مولوي، اجا ڪٿ ڪري اپياس ميان.

هي حيرت جهڙو حالڙو، جوڳيءَ سندو جاچي ڏسج،
هيڪر وڃائي حسرتا، هي هوش ۽ حواس ميان.

سهسين نالا سر پنهنجي، جوڳيءَ جا ئي ڏرايا،
"مسرور" ساڳي صورت ۾، احمد ڪٿ عباس ميان.

(۱) جوڳي = جيڪو پنهنجو ڏيان ڌڻيءَ سان ملائي، ڪامل، زاهد.
(۲) ريواداس = فقير ريواداس.
(۳) ڪاٿانيو = اوسيئڙو.
(۴) نماڻو = نماڻو فقير.
(۵) ردراس = ڳِتونيءَ جا داڻا، دوا طور ڪم ايندڙ هڪ قسم جو پسارڪو وکر.

كافي (٥)

جاني تنهنجي ڪاڻ، پچايان پٽون پاڻ،
جاڙي تو الله، صدقو ڪريان ساهه،
سر گهوري گهمايان.
مفت وئين ماري، ڳڻتين چڏيم ڳاري،
واڳ وطن واري، اڱڻ منهنجي آءُ،
تولئه پياسڻ آهيان.
روئي روئي رت، لڳن چڏيو ست،
ملندو جانب جت، ڏاڍو اتم چاهه،
ويني قارون پايان.
ڪني توڙي ڪوجهي، "مسرور" آهيان مُحبن جي،
ڪندا نذر پنهنجي، مجال منهنجي ناهه،
سينو نه تي ساهيان.

كافي (٦)

آهي مُحبن جي منڙي بات ميان،منهنجا دانهه ماڻهو ديس جا.
مولا ملائيندو شال انهن سان، هردم اها تم تات ميان.
عرض عجيب ڪي آهه اهوئي ، رهي وجي هڪڙي رات ميان.
بول جنهين جو بلبل ڳنڪو، واهه وٺي هيءَ لات ميان.
"مسرور" ڪوئي فڪر نه ڪر تون، پرين ايندا پريات ميان.

ڪافي (٧)

پارس پرين آهين اڳي پوءِ منهنجو،
هاڻي لوهي ڪي، سجين (١) نہ سجين ميان.

واجب آهون ڪرڻ اسانکي،
مرضي تنهنجي،مجين نہ مجين ميان.

اجها آندم ڪپهہ گڏ ڪڪڙا (٢)،
تنهين کي وٽئي تون تُجين(٣)نہ تجين ميان.

روحڪ روحي(٤) ساهہ سيبائين،
پري پنهل توڙي، وجين نہ وجين ميان.

"مسرور" توکي صحي سڄاتو.
پولو ميم(٥) جو، پڄين نہ پڄين ميان.

---

(١) لوهي کي سجين = لوهہ کي سون ڪرين، نسبت رکين.
(٢) ڪڪڙا = وونئڻ جو ٻج (ڪپهہ گڏ ڪڪڙا = ڪڪڙن واري ڪپهہ، اڻ تجيل ڪپهہ.)
(٣) تجين = صاف ڪرين.
(۴) روحڪ روحي = حضور صلعم جي حضرت علي ڪرم الله وجه لاءِ حديث (لحمڪ لحمي، جسمڪ جسمي، روحڪ روحي = منهنجو ماس تنهنجو ماس آهي، منهنجو جسم تنهنجو جسم آهي، منهنجو روح، تنهنجو روح آهي.)
(٥) ميم = انا احمد بلا ميمي ڏانهن اشارو. يعني "مان احمد آهيان ميم کانسواءِ." حديث قدسي.

ڪافي (٨)

ڪوڙي ڪچي بدڪار، ڏولڻ سائين تنهنجي آهيان.

اوڻ اجهومون تنهنجوآهي،ٻي در وڃان مان ڪهڙي ڪاهي،
توهہ تڳان[1] تو تار، توريءَ وسيلو ڪونہ ٿي پانيان.

مُحب ڪجو هن نذر کي پنهنجِي، جيمي تيمي آهيان تنهنجِي،
لهج سار سنيار ، سينو سهٽل ڪين ٿي ساهيان.

در نہ دلبرتنهنجو ڇڏيندس،جيسين جيئندس منهن نہ مٽيندس،
مون منجهہ عيب هزار، توريءَ طرف ٻي ڪهڙي ڪاهيان.

لَڙهہ[2]لڳوهان لام اوهانجي،"مسرور" سهٽا سامَ توهان جي،
تنهنجِي اٿم آذارَ، توريءَ نہ ٻي ڪا واٽ واجهايان.

---

(١) توهہ تڳان = لطف ڪرم جي آسري جيئان.
(٢) لڙهہ لڳو هان لام = پروسي ۽ اميد آسري تي پيو هان.

كافي (٩)

حسن وارن جي ٻانهي آهيان،   جوڙ جنيءَ ڀي[١] تن جي ناهيان.

ويسُ پائي پيا پاڻهي پنهنجو، نِتُ نِتُ ڪرن نمايان[٢].

پيرا ڪيو سي پروَن جا، سيف[٣] سَتِن سر واهيان[٤].

نوان نوان سي ناز ڪري، برهين ٻارن ٻاهيان[٥].

راتيان ڏينهان آيل تن جا، ڳن وينـي ٿي ڳايان.

"مسرور" مُلهه خريد تنين جو، سينو کهڙو ساهيان[٦].

---

(١) جوڙ جني ڀي = جنيءَ جي برابر به.

(٢) نمايان = ظاهر.

(٣) سيف = تلوارون.

(٤) واهيان = وهائن (سيف ستن سر واهيان = سرتي تلوارون وهائن)

(٥) باهيان = باهيون.

(٦) سينو کهڙو ساهيان = کهڙي ريس ڪريان، کهڙي برابري ڪريان.

ڪافي (١٠)

ديدان اهي ڏاڙي خاطر سهٺا سدا سنبريون وتن،
سوَ لک هزارين هڪ نظر جهت پت دليون جهٽيون وٺن.

جذب مان جاني جنهين سر، ڪجليون(١)اهي ڪاهيون اچن،
غش رهن مدهوش سي، لحم(٢)سر لاهيون سٽن.

لاڏليون لالڻ تنهنجون، ناز پروردِيون(٣) پلن،
سرِ عُشاقن جي سوين، بار برهن(٤) جا وجهن.

اکڙيون تنهنجون موهن منا، اُذن(٥) ايڏا ٿيون رکن،
خيال خوشين کان ڪيي، محويت ڏي مُنهن ڏين.

مستي پسيو "مسرور" تن جي، ڏس مري مانجهي جيئن،
وحدتي پيا وجد(٦)۾ سي، ڏانهُن جنهن ڏاهيون(٧) ڏسن.

---

(١) ڪجليون = ڪجل واريون. ڪجل پاتل.

(٢) لحم = گوشت.

(٣) ناز پروردِيون = ناز سان نپيل. پليل.

(٤) برهن = غمن.

(٥) اُذن = حڪم.

(٦) وجد = مستي، جوش.

(٧) ڏاهيون = سياڻيون، اکيون.

ڪافي (١١)

مون کي شوق شيدا ڪيو، جيڪا ڳالهه ڪئي جيڏن،
ڏوراپا هن ڏکيءَ کي، پلا پينر تيون ڏِين.
ياد ڪيو نينڻ نماڻا، راتيان ڏينهان رُئن.
اڳن "مسرور" جي جيڏيون، شالا پيرو ڪن.

ڪافي (١٢)

نينڻ چائي ناز مان پيڪان [(١)] پنبڙين جا هڻن،
دام دل کي پيچ پيچان زلف زوريءَ تا وجهن.

جهاتيون پائي وري سي ڪاتين سان تا ڪُهن،
تير پالا تيز ماري دل جگر جيرو ڦٽِن.

پنبڙيون پيڪانَ بَڙچون[(٢)]صاف سيني ۾ سٽن،
صبر ڏاري نا سگهان توڙي رڙان ته به نا رهن.

هي وري نيزا [(٣)] نِگهَه جا چست تي جاني چُٽن،
واءِ ويچارا وِسوڙيل[(٤)]ڪُجهه نه تاعاشق ڪُڇن.

درد مان دانهون ڪريان پر ڪين تا سهڻا سُڻن،
دل سندم دستور ڪنهن، ڏاڙو هنيو ڪيئن تا لُٽن.

تِل به تنهنجون ڪين کي آهون تيون اُتهين پڄن،
مثل ويريءَ جي پيا "مسرور" کي سهڻا ڏسن.

---

(١) پيڪان = تير جي چهنب. (٢) بڙچون = (جمع) لوهه جي لٺ، پالو.
(٣) نيزا = (جمع) پالو، بڙڇي، انگاس. (٤) وسوڙيل = منجهيل، اٻوجهه.

كافي (١٣)

سدا سور سهڻل سندا تنا ستائن،
اندر درد دونهان تنا دم دم دکائن.

نہ کو حال محرم نہ تم هانءُ همراهہ،
سوا دوست، سئو لک تا ڏکڙا ڏکائن.

مران مُفت ماندو ملڻ لاءِ هردم،
لکا لک تا فطرانا (١) رمتا (٢)رسائن.

اتم کرم کوتا کهڙو ڏوهہ کانگل،
منا ناز مَون، نا اکر هک الائن(٣).

کري مانءُ "مسرور" سهُ سور سُهمان (٤)،
حسن وارا کنهن سان رس (٥) نا رسائن.

---

(١) فطرانا = (جمع) فطرو، قرباني، صدقو.

(٢) رمتا = (جمع) گذرندڙ، واٽهڙو.

(٣) الائن = چون، ڳالهائن.

(٤) سهمان = ڏوراپا، طعنا، مهڻا.

(٥) رس = قرب (رس نہ رسائڻ = نوڙ نہ نباهڻ)

كافي (١۴)

سگھو ساقي پري ساغر پرت جو مون پيارج تون،
كري پُر نور سينو صاف اندر جي كس اُكارج تون.

بلي تون بيگ بيپرواه، نكا تو كاڻ آ كنهن جي،
مگر منڙا مجي منت سڏي گڏ گهوت گهارج تون.

كنهين سانگي سجڻ سانگي، پسائج منهن منا مون كي،
اتم هيءَ آرزو البت نه ويهي ور وسارج تون.

نماڻي تي نوازش روءِ آغا كا عنايت كر،
لكي كو پرت جو پرزو جڏي جيءَ كي جيئارج تون.

صبا سؤ سؤ سلامن سان سندم پرزو ڏٽي جي لڳ،
مني مخدوم جي اڳيان ادب سان عرض كارج تون.

پڌي قاصد كبوتر كي پيارا خط خدا كارڻ،
سِكايل جي طرف سهٽا وري سگهڙو اُڏارج تون.

پيارا يار تولئه پِيرَ دم دم تي پچايان مان،
سگهو ايڏانهن سڏيو يا اڱڻ مون واڳ وارج تون.

پسي گُل گُل كيو قلقل (١)، اهو "مسرور" مالهيءَ سان،
ته بلبل باغ مان بلكل تڙي نا مير مارج تون.

(١) قلقل = بلبل جو آواز.

كافي (١٥)

تولئه ڦرون ويڳاڻا، تون ٿو لڪين اسان کون،
ڏورون ڏسي تون منهنڙو چو ٿو ڍڪين اسان کون.

اي هوت حُسن وارا، آءُ مل مُنا خدارا،
رُخ تي نقاب پيارا، چو پيو ڇڪين اسان کون.

طالب هون خاص تنهنجا،ناهيون قسم ڪنهين جا،
سوري پلوَ [1] تون پنهنجا، چو پر ڏڪين اسان کون.

حيلو پنهنجو هلائي، توکي وتُم [2] ورائي.
چو پاڻ تون ڇڏائي، دلبر ڏڪين اسان کون.

---

(١) سوري پلوَ = پلوَ سورڻ. (اصطلاح) پاسو ڪرڻ. (سورڻ = سيرڻ، هٽائڻ)
(٢) وتم = ورتم.

كافي (١٦)

جوڳيئڙن جا الا، ساميئڙن جا الا، ڳران ٿي ڳُڻ ڳايون،

محب مسافر مون وٽ هيڙا، ڪيچ ويا ڪلهہ ڪاهيون.
ڳجهڙيون ڳالهيون ڳٽن واريون، سرس سي ساهہ سيبايون.
سيلاني ٿي سانگي آيا، وطن ويا سانگ سڌايون (١).
جيءَ منهنجي کي جوڳيئڙا، جيڏيون ويا جهوري لايون.
ٿيندس جوڳياڻي جڳ ۾، پنڌ جوڳين جا پچايون.
"مسرور" ساري ساميئڙن کي، نيڻ وهن نير واهيون (٢).

---

(١) ويا سانگ سڌايون = ناتو توڙي روانا ٿي ويا.

(٢) واهيون = ننڍا واهہ.

كافي (١٧)

آيو اڱڻ منهنجي عجيب الا، اڄ مان ٿي ڪيان عيد اديون.

قادر ڪڍيو وڇوڙو، مُحب ملاقي مون سان ٿيڙو،
قرب اهوئي ڪيچين ڪيڙودرس (١) پسيم جو ديد اديون.

ڪري جدائي گوندر (٢) گڏي، ڇپر(٣) ويا ها مون کي ڇڏي،
سي ڀال ڪري آيا تڏي، ڪيائون ناٿي ريءَ خريد اديون.

حال هجرجو سرتيون سڄڻ سان،سان،لائي ڳل مان اورپندس تن سان،
"مسرور" سندو اڄ موهن سان، ٿيو وصل وقت سعيد (٤) اديون.

---

(١) درس = درشن، ديدار .

(٢) گوندر = غم.

(٣) ڇپر= جبل، ڏونگر. (ڇپر ۾ ڇڏي ويا = مصيبت ۾ وجهي ويا)

(٤) سعيد = ڀاڳ واري، نيڪ، مبارڪ.

كافي (١٨)

اشاري عين دلبر جي، موالي مام ۾ آهيون،
خماري خمر اطهر (١) جي، هڪي ئي جام ۾ آهيون.

قبائي (٢) قرب جي هينان، لڪل ان لام ۾ آهيون،
رکي اَلَ اوٽ رندن جي، اجهل (٣) جڻ عام ۾ آهيون.

شهنشاهه شوق سان شامل، گڏوگڏ گام ۾ آهيون،
سدائي ذڪر ذاتيءَ جو، ڏما ڏم ذام ۾ آهيون.

سلامت وحدتي واصل، سدا آرام ۾ آهيون.
پڪا(٤)نت قول قالواء جي، اسين انجام ۾ آهيون.

ازل جي ڏينهن کان يارو، اسين احرام(٥) ۾ آهيون.
ميان "مسرور" نينهن جي نرالي نامَ ۾ آهيون.

---

(١) اطهر = پاڪ، پوتر.

(٢) قبا = جبو (قبائي= جبي جي جي، ان اوليائي تحت قبائي وَلا يُعرفهُم غيري = بيشڪ منهنجا دوست منهنجي جبي جي اندر آهن ۽ غير انهن کي نه ٿا سڃاڻي سگهن.

(٣) اجهل = اڻ جهل.

(٤) پڪا = پختا.

(٥) احرام = پاڻ تي ڪن جائز ڪمن جي حرام ڪرڻ واري حالت، حج جي موقعي تي بدن تي ويڙهڻ لاءِ اڻ سبيل چادر، جنهن سان گوڏ ٻڌي بدن کي ويڙهبو آهي.

ڪافي (١٩)

چاڪون تون سهڻل سائين ياڪي [١] يار تو گذارين.

ڪڏهن پلا وي دلبر ڏنو نہ ڪو دلاسو،
نہ ڪو عرض ڪو سُڻين تو نہ ڪي نيڻن سان نهارين.

سهڻل سائين هيڏي چاڪون اوري نا اچين تو،
پريان بيهي پيارل دلڙي پيو ڏتارين.

"مسرور" ڪان منا تون چو رُنو گهمين تو،
جي ملين تو ڪٿ تہ بہ ڪلي نہ تو ڪيڪارين.

---

(١) ياڪي = بي پرواهہ.

ڪافي (٢٠)

ڪٽي نيڻ نازڪ طرف جنهن نهارين،
هزارين لڪين سات دلين جا مارين.

سدا تون سيبائين، وينو جيئن واجهائين،
ولي گهند (١) پائين، قتل عام ڪارين(٢).

نينان اهي نيرنگي، جذبو رکن ٿيون جنگي،
فوجان جنهين فرنگي، ڪروڙين هزارين.

مطيع (٣) ملڪ ڪن ٿيون، طرف جنهن چڙهن ٿيون،
رتي نا رهن ٿيون، ڏاڙيليون (۴) ٿو ڏارين.

بيهي تون بازر ۾، چبوتري(٥) چوڏر ۾،
"مسرور" جيهون پل ۾، دليون سو ڏتارين.

---

(١) گهند پائين = ماٺو ڪرين، ناز نخرو ڏيکارين.
(٢) ڪارين = ڪرين.
(٣) مطيع = تابع، ماتحت.
(۴) ڏاڙيليون = ڏاڙا هڻڻ واريون، اکيون.
(٥) چبوتري = ويهڻ لاءِ مٿانهين جاءِ.

كافي (٢١)

اکـــين جـــا ڏئـــي اشـــارا، مـــستـــان پـــي ڪـــري وئـــين،
ور ور ڪــــــري تــــــون وارا، حــــيــران پــــي ڪــري وئــين.

نـــازڪ نـــقـــاب لاهـــي، دلـــڙي ســـنـــدم دبـــائـــي،
مـــنـــهـــنـــڙو وري مـــتـــائـــي، گـــريـــان (١) پـــي ڪـــري وئـــين.

پـــرون ســـنـــدي نـــيـــاري، قـــهـــري هـــٿـــي ڪـــتـــاري،
گـــهـــونـــگـــهـــٽ ۾ ڏئـــي ڏيـــکـــاري، ديوان(٢)پـــي ڪـــري وئـــين.

هـــيـــڏي ڪـــيـــئـــه ســـجـــڻ جـــا آيـــئـــه نـــه بـــاجـــهـــه تـــلُ (٣) ڪـــا،
غـــمـــگـــين دل جـــو چـــئـــو چـــا، ارمـــان پـــي ڪـــري وئـــين؟

ويـــريءَ جـــان ويـــر پـــائـــي، دل جـــو چـــمـــن اُجـــاڙي،
ســـيـــنـــي جـــگـــر کـــي ســـاڙي، بـــريـــانُ (٤) پـــي ڪـــري وئـــين.

"مـــســـرور" کـــي ڏکـــن جـــو، بوجهو(٥) ڏئـــي غـــمـــن جـــو،
لالـــڻ اهـــو لـــکـــن (٦) جـــو، احـــســـان پـــي ڪـــري وئـــين.

(١) گريان = روئڻهارڪو.
(٢) ديوان = ديوانو، مستانو.
(٣) تلُ = تر، ٿوري.
(٤) بريان = پڪل.
(٥) بوجهو = بار.
(٦) لکن = لکَ جو جمع، تمام گهڻو.

كافي (٢٢)

ادا قاصد قريبن جا، پلي آئين پلي آئين،
ڏسي توکي نران ذاڍو، سجڻ مون ساهه سيبائين.

بڏي بانهون کيان زاريون، حياتي هي تہ گڏ گهاريون،
کري ٻوليون تون ٻاجهاريون، پيو تو روح ريجهائين.

سنبت[١] جا خط ڏئي هيکر، وري ٻوليون کري ٻيهر،
دلاسا تون ڏئي دلبر، عُشاقن کي تو ازمائين[٢].

پرينءَ جي ڏي تہ کل کائي، ورڻ جي کا هُين وائي،
هلون نت هاڻ چو جائي، وجائي تند ترسائين.

سگهو وڃ هاڻ تون سهجئون[٣]، چئج هوتن منهنجي طرفئون،
پرين "مسرور" سان پرتئون،[٤] اچي لنوڙي سچي لائين.

---

(١) سنبت = سانباهو، هلڻ جي تياري.

(٢) ازمائين= آزمائين.

(٣) سهجئون = خوشيءَ مان.

(٤) پرتئون = پرت وچان. محبت مان.

"رديف ڻ"

كافي (١)

دل ڪٽي موقوف[١] ڪر ريءَ ڪوڙ ڪنهن جي در وڃڻ،
واٽ ويندي ٻين سندي پڻ گفتگو کي ڪَنُ ڏيڻ.

قدر گُل جو باغ ۾، بازار ۾ ڪهڙو پلا،
اُن جيان توکي جُڳائي، رهت رنديءَ ۾ رهڻ.

برهه جي آ باب پهرين ۾ نَفي نيهِي ٿيڻ،
ڪر ڦٽي هاٿي تـه تون هٿ هوڏ هستي ۽ هڻڻ.

طبع[٢] جو هي آسپ تازي[٣]، تيز تنهن کي ڪين ڪر،
وس ڪري واڳون تنهين جون هٖير[٤] تنهن هوريان هلڻ.

مهل موچاريءَ ڪنهين تي، هي سخن "مسرور" سُڻ،
ڪم اچڻ وارو اٿيئي، ياد ڪر منهنجو چوَڻ.

---

(١) موقوف = منسوخ، برخواست، برطرف.

(٢) طبع = نفساني خواهش.

(٣) اسپ تازي = تازي گهوڙو.

(٤) هير = هيراءِ.

"رديف و"

كافي (١)

ب ب جي چڌ بات، هڪ الف سندو، ون تون لارو.

رايو نہ رکجي، راز نہ چئجي، مِني ڏاڍي مات،
صبر شڪر جو گهن[١]تون چارو.

ڪاءِ غوطا، گم تي غازي، ماري ڪر تون مات،
موذي نفس نڪارو.

قسم الله، آهہ تو ۾ الله، پاءِ دروني[٢]جهات(٣)،
سيرُ سِرَ ۾ اٿئي سارو.

"مسرور" نينهُن وڏي آهہ نعمت، عشق عجب اوقات،
سمجهي سالڪُ ڪو سڪ وارو.

(١) گهن = ون.
(٢) دروني = اندر.
(٣) جهات = جهاتي.

ڪافي (٢)

عرش اُتان جو تڙجي نڪتو، شُوم[١] تڏهن شيطان ٿيو،
هوڏ هَٺايُس هاجي ۾، جو نِبريل [٢] نافرمان ٿيو.

يوسف بچيو وس ڪان ويندي، جڏهن مٿس بُرهان [٣] ٿيو،
هوش ڪسيو جو هن ڪان هاڃيءَ، نحسُ[٤] تڏهن نادان ٿيو.

جنهن تي ڏمري ڏيهہ ڏٺي، سو غفلت ۾ غلطان ٿيو،
جنهن تي راز رباني سوئي، سالڪ سرت سُبحان [٥] ٿيو.

اشرف صورت آدم واري، اعليٰ اُن جو شان ٿيو،
توڙي پيدا پاڻ ڪيو تہ بہ آگي جو احسان ٿيو.

ڪين مڃي جو مورک ٿورو[٦]، وحشي سو حيوان ٿيو،
ان جي اهڙي حال مٿانهون، عجب وڏو ارمان ٿيو.

---

(١) شوم = منحوس. نياڳو.
(٢) نبريل = ڪمبخت. قتل.
(٣) برهان = روشن دليل. يقيني ثابتي (دليل ۽ برهان ۾ هي فرق آهي جو دليل عام آهي ۽ برهان خاص.)
(٤) نحس = منحوس.
(٥) سبحان = ثنا جي لائق. ساراه جو مستحق.
(٦) ٿورو = احسان.

حال انهن جو پس تون جن کي ڀانئڻ[٧] ۽ ايمان [٨] ٿيو،
تڙجي نڪتا ديس مان جڏهين دم سندن دهمان[٩] ٿيو.

مُوحد [١٠] وارو مُشرب عالي، مردن جو ميدان ٿيو،
سانگو سر جو ڪين ڪري، سورهيہ سو سلطان ٿيو.

توبہ زاري خام خودي کان، هاديءَ جو فرمان ٿيو،
هوڏ ۽ هٺ تان ڪين لهي سو بندو بي ايمان ٿيو.

ڪين چڙيو "مسرور" ادب کي آخر تان انسان ٿيو،
اَلا نسان سري وَنا سره [١١]، توڙي سر سبحان ٿيو.

---

(٧) ڀانئڻ = هستي، خود پسندي.
(٨) ايمان = گيرب، گهمند، تڪبر.
(٩) دهمان = ڪوڙو، من گهڙت
(١٠) موحد = خدا کي هڪ ڪري ڄاڻيندڙ، توحيد پرست.
(١١) الانسان سري ونا سره = انسان منهنجو راز آهي ۽ مان ان جو راز آهيان.

ڪافي (٣)

اي منا هي جو مُکو ڪو پِرتِ جو پيغام تو،
آءُ سُڻ ڪو عرض پي هوندس منا مان غلام تو.

هاڪ تنهنجي حُسن جي ٻهڳڻ ٻُڌي شيدا(١) تيس،
رات ڏينهان وات وائي، ورد منهنجو نام تو.

تير تنهنجي عشق جو، جاني لڳو اندر جگر،
ديد بخشي دلربا، دل کي وڌو آ دام تو.

عارُ (٢) تو آئين پيو مسڪين کان چاڪون وري،
اي منا "مسرور" وٽ هوندو سدائين مقام تو.

ڪافي (٤)

ناحق مون ناقص تي، خفي تون ٿئين ٿو،

اچي اوطاقي ٿيندء جاني، جن لئہ فالون وجهين ٿو.

هاڻي اچان ٿو اوڏنهن جاني، ڪاوڙ مُفت ڪرين ٿو.

ايندءِ اج "مسرور" اُهي ٿي، جن لئہ رت روئين ٿو.

---

(١) شيدا = عاشق.
(٢) عار = حجاب. (عار ٿو آئين = شرمائين ٿو.)

كافي (٥)

جلوو پسائي جاني، دلبر تون دل لتين تو،

جادو نگاهه نيڻن، قهري ڪمان ڀرون،
پيڪان تير پنبڻن، سيني اندر ستين تو.

واه ناز هي نيارا، دلڙي لتين دلارا،
عاشق ڪُهين ويچارا، مارڻ مان چا وتين تو.

منهنڙو پسائي جانان، دانهه ڪرين ديوانا،
زُلفن جون وجهي دامان[1]، چو پوءِ مُنهن متين تو.

هيءَ سينڌ جا سنواريئه، چڻ ڪا ترار ڪاريئه[2]،
سر جي مٿان سنياريئه[3]، سهڻا سسي ڪتين تو.

"مسرور" ساڻ ماڻا، هاڻي نه ڪر سياڻا،
قتيل جي اگهُ نماڻا، تن ڪي وري قتين تو.

(١) دامان = دام، ڄار.
(٢) ڪاريئه = هلايئه.
(٣) سنياريئه = ڪنيئه، اپي ڪيئه.

ڪافي (٦)

انهن عينن جي اشاري، دلبر دليون لُٽيون ٿو.

هڪ گهور چشم تنهنجي،
بيوس ڪيو آهه مون کي،
پنبڻين جا تير جوڙي،
چالاڪ ٿي چُٽيون ٿو.

نيڻن جا باز بحَري [١]،
چُنگل[٢] ماريائون زَهري،
ويتر هي ڪانَ قهري،
سيني سنوان سَٽيون ٿو.

اکڙين جا ڏئي اشارا،
راٺا ڪي رمز وارا،
"مسرور" جي پيارا،
دلدار دل لُٽيون ٿو.

(١) بحري باز = ڪارين اکين وارو باز.
(٢) چُنگل = چنبو.

ڪافي (٧)

ڪـڏهـن ايـنـديـن مـنـا ، توکي سدائين ساهه ساري ٿو.

پـريـن لـنـوَ تـو اهـڙي لائـي، نـه آ نـيـڻن کي نـنـڊ ڪـائـي،
رڙان ٿـي روز شـب جـائـي، وڇـوڙو يـار مـاري ٿـو.

ڳـران ٿـي روز ڳـٽـيـنُ ۾، مـنـا تـون مـسـت مـوجـن ۾،
فـراقـي روح فِـڪـرن ۾، غـمـن ۾ مـفـت گـهـاري ٿـو.

مـري "مـسـرور" تـو تـولـئـه، سـدا ڳُـجـهـه ۾ ڳـري تـولـئـه،
لـڪـين دانـهـون ڪـري تـولـئـه، هـنـجـون رت روز هـاري ٿـو.

ڪافي (٨)

من ماندو ڪري هئه هئه، جو هوت هٽي ويو ڪانُ قهر جو.

هئه هئه هيءُ اوريان ڪنهن سان، اديون درد اندر جو.

ڏڪـائـي تـو مُـئـي کـي ڏاڍو، جـيـڏيـون زخـم جـگـر جـو.

"مـسـرور" ڏاڍو ڏک اهـو ٿـم، ڏيـرن جـي تـه ڏمَـر جـو.

كافي (٩)

منو دلبر ادا قاصد، ڪڏهن باغ ۾ ايندو،
خزان جو ڏُرت (١)ڏولائو(٢)، اَلَم(٣) اندوهه سڀ ويندو.

خزان هي حالُ خَستہ (٤) ڏس ڪيو هن باغ ۾ بلڪل،
ڏسي روئان ڪڏهن واري عجيبن جو اچڻ ٿيندو.

سُڪي بي ساهہ ساٿان ٿي پيا گوندر ڪَنان بوٽا،
ڏسڻ سان هوت هڪواري بهاري تن کي بخشيندو.

چَتون مينا پنور بُلبل وتن ٿا واءِ ويڳاٿا،
گهڙيءَ ۾ تن سندا گوندر اچي محبوب ميٽيندو.

پلا هن باغ ۾ پورل، قدم ڪو رنج فرمائي،
دلِ محزون (٥) کي "مسرور" تسڪين دلربا ڏيندو.

---

(١) ڏرت = غضب، افلاس، ڊپ.
(٢) ڏولائو = ظلم، ڏک، مصيبت.
(٣) الم = درد، غم.
(٤) حال خستہ = مفلس، تنگ دست، خراب حال.
(٥) محزون = غمگين، درد پري.

ڪافي (١٠)

سرتيون سانگين لئہ، مـن گـهـٽـو مـانـدو.

هيڪر هلي جيڪر، پـسـان پـريـن کـي،
پر ڪا پلڪ ناهيان، سـورن ڪـان وانـدو.

نيـاپـو جـيءَ جـيـاپـو، مُـڪـو مـحـبـوبـن،
خـط چـگـي وقـت، ڪـٽـي قـاصـد آنـدو.

"مـسـرور" جـن لـئـہ، گـهـاريـان ٿـو گـونـدر،
شـال ڪـري يـال، اچي ٿيندم هيڪاندو.

ڪافي (١١)

ڪڏهن لوڪون پرين ڳُجهڙو، اَلائيندين تہ چا ٿيندو،
پلا جي پال پورل ڪو، پَلائيندين تہ چا ٿيندو.

ڏسان ٿو دَست شفقت(١)جو، سنڌءِ سهٽا سِين تي مان،
تہ پوءِ هٿ مِهر جو مون تي، هَلائيندين تہ چا ٿيندو.

حِنائي(٢)هٿ پِرين تنهنجا، خدائي رنگ سان آهن،
اجايو خونُ منهنجو تن، مِلائيندين تہ چا ٿيندو.

مران ٿي مان اڳي ماندي، منا پوءِ تون جدائيءَ ۾،
اجايو جيءَ جڏي هن کي، جلائيندين تہ چا ٿيندو.

اچي تون اوچتو ڪنهن دم، منا جاني پائي جهاتي،
رُئندي کي ڪٿي راتا، ڪلائيندين تہ چا ٿيندو.

سنڌءِ عاشق پسان ٿو، جن سونهين سِرِ تاجُ سلطاني،
تڏهن "مسرورُ" پي تن سان، رَلائيندين تہ چا ٿيندو.

(١) دست شفقت = رحم وارو هٿ، ٻاجهہ، مهرباني.
(٢) حنائي = ميندي‌ءَ رتا.

كافي (١٢)

مان ۾ ڪر هڪ مطالع [١]پرت وارو پَرت[٢] پيو،
ڪين ڪي ويهي وڄائج تون اجايو وقت پيو.

تون ڳنڍين سُت پَت سدائين اونڌ وَتِي(٣) آر سان،
دلِ [٤] مطابق پانهنجي هڪ هڪ پرين تو پَرتُ پيو.

ڪين مُڙ ميدان کان، مُنهن مرد ڏي، منصور جان،
ڇو پڇين ڏاها ڏسي سُور آڏو سخت پيو.

نڳَ نڳيءَ وارو ڪٿي ڪڇهه ناهُ تون ناهي ميان،
ڇو پُلائين خلق کي ڪوڙو ڪڍي نِتُ ڪَبَت[٥]پيو.

ڇڏ قصا ڪوڙا ڪُلي تون، وٺ حلاجي[٦]حال کي،
وهم سڀ واري بيا، هڪ حال سان رهه مست پيو.

ڪر ڦِتو "مسرور" تون نيم ڪاري[٧] ڪَم سگهو،
ساز سوني جي مٿان، ڪچ جواهر جڙت پيو.

---

(١) مطالع = پڙهڻ.
(٢) پرت = ڪاغذ، صفحو.
(٣) اونڌو تِٽي = مايوسي، غم وڃان.
(٤) دل = مرضي.
(٥) ڪبت = بن ستن وارو، تڪ بنديءَ وارو بيت.
(٦) حلاجي = حسين بن منصور حلاج وارو.
(٧) نيم ڪاري = اڌوگابرو.

ڪافي (١٣)

تيو لُطف ايزد(١)، صنم تو ڏسان پيو،
مگر مِهر مُنهن ۾ عدمُ(٢) تو ڏسان پيو.

الائي ڇو چاڪون، تيو حشر آهي،
منجهان شوخ چشمن(٣)، گرم تو ڏسان پيو.

ڪجاڻ سنگدل کي، خدا موم دل،
سراسر مان ان مان، ستم تو ڏسان پيو.

لکي شال مون ڏانهن احوال ڪوئي،
پنو هٿ پرين جي، قلم تو ڏسان پيو.

عبارت مان معلوم البت ٿئي ٿو،
رقيبن ڏي رُقعو(۴)، رقمُ(۵) تو ڏسان پيو.

ڇيو هٿ ٻڌي مون حبيبن کي اُٿهين،
ڏکان ٿو اوهان جو حَشَم(٦) تو ڏسان پيو.

مگر مِهر "مسرور" تي پي ڪجو، جيئن،
سڄي جڳ تي تنهنجو، ڪرم تو ڏسان پيو.

---

(١) ايزد = خدائي.
(٢) عدم = ڪجهه بہ نہ.
(٣) چشمن = اکين.
(۴) رقعو = خط.
(۵) رقم = لکيل.
(٦) حشم = حشمت.

كافي (١٤)

دنيا ۾ اڄ ڏُوئي جو، ڪاهي دَجالُ (١) آيو،
هي عرش ڪان عجائب، يارو حوالُ (٢) آيو.

هاڻي رکو هوشياري، غافل ڇڏيو گينواري (٣)،
تَهدل ڪريو تياري، جيئڻ جنجال آيو.

اڄ پاڻ پليو پنهنجو، ڪوئي نہ رهيو ڪنهن جو،
هاڻي ابوجهن اهنجو، بچڻ محال آيو.

گوءِ ڪٽو هي غازي، وڃ تي پئي آ بازي،
دولهہ (٤) سخي درازي (٥)، مهدي (٦) مثال آيو.

"مسرور" گهار گوشي، سُڻ سچ چوان ٿو توکي،
اڄ وات ساڻ مون کي، هي خوش خيال آيو.

---

(١) دجال = تمام گهڻو ڪوڙ ڳالهائيندڙ، ٺوڳي، فريبي (قيامت کان اڳي پيدا ٿيندو اهل دنيا کي پنهنجي فريب ۾ ڦاسائيندو. کيس حضرت عيسيٰ عليہ السلام قتل ڪندو، اسلامي عقيدو).

(٢) حوال = احوال.

(٣) گينواري = سستي.

(٤) دولهہ = گهوٽ.

(٥) درازي = حضرت سچل سرمست درازي.

(٦) مهدي = هدايت ڪندڙ. هادي، رهنما.

ڪافي (١٥)

سگهوئي مُحب منتزا، پرين مُنهن پسايو،
ڏئي سور سهڻا، جنڏي چو جلايو.

بئي باڻَ ڀڳڻ هنيوَ جيءُ جوڙي،
وڌءِ دام دل ڪي زورا زُلف ڇوڙي،
لوڏي ٻانهن لالڻ، قهر تو ڪمايو.

ڪري قرب ڪوئي، سِگهو واڳ واري،
پري پير پرتئون، اچو مون اوتاري،
ٺَڪيءَ ساڻ ٺورو، لَڪي(١) يار لايو.

سدا توکي سهڻا تي سارين سنياريان،
رڙي رتُ(٢) اوهان جون تي راهون نهاريان،
نہ قاصد اوهان جو عجيبا ڪو آيو.

"مسرور" تنهنجو سهڻا سگ(٣) سڏائي،
پلا پال پورل ڪو پنهنجو پلائي،
ڪنهين سعد(۴) ساعت هجر کان ڇڏايو.

---

(١) لکي = ڪرم ڪرڻ وارو.

(٢) رڙي رت = رت روئڻ، رت رڙڻ.

(٣) سگ = ڪتو، دربان.

(۴) سعد = سني، سڀاڳي.

ڪافي (١٦)

بـــارُ بـــرهـــ ســـر آيـــو،
مون کي ڪين ڪنهين سمجهايو.

راتيان ڏينهان آ رئُڻ اکين کي، ڪئن ٻڌايان وجي مان ٻين کي،
راز ربـوبـيءَ آ رنـگ لايـو.

عـشق سـچو آ مشـڪل بازي، آهـ حقـيقي يا ڪِ مجازي،
صـوفـي سِـرُ آ سـوايـو.

حال حقيقي جي تون جاڻين، خيال دوئيءَ جوڪين کي آڻين،
تـوکـي پـيـد پـرم پَـرمـايـو.

"مسرور" سانگو سرجو لاهي، در حبيبن جي وڃ تون ڪاهي،
پـانـد ڳـچـيءَ ۾ پـايـو.

ڪافي (١٧)

مون سان لالڻ نينهڙو لايو،
اوهين سرتيون نا سمجهايو.

دم دم مونکي طعنا مهڻا، ڏيئي ڪين ستايو،
مون سان لالڻ نينهڙو لايو.

ڪاڪيون پيچ پريت جو، پنهل پختو پايو،
مون سان لالڻ نينهڙو لايو.

عشق سڄڻ جي جيڏيون، اندر مچ مچايو،
مون سان لالڻ نينهڙو لايو.

منهنجو نينهن نهوڙي، عقل هوش ڀلايو،
مون سان لالڻ نينهڙو لايو.

"مسرور" آڪي بار برهہ جو، مون چُمي سر تي چايو،
مون سان لالڻ نينهڙو لايو.

كافي (١٨)

سرتيون کين سري، منهنجي موهن ريءَ،
مون کي يار ملايو.

جيڏيون جانب لئہ سدا ساهہ سِکي،
ايندا پير پري، کندا سوال سجايو.

هردم دلبر جيڏيون هينئڙي منجهہ هُري،
نہ کي کار ٿئي، صبر سک وڃايو.

پانڌي هوت پنهونءَ کي، وڃي نياپو هي ڏي،
"مسرور" هت ٿو مري، تنهن کي پانڻ پَسايو.

كافي (١٩)

ماري مفت مُنيءَ کي مننار ويو،
ڏئي هوت هٿن سان آزار ويو.

کنهن سان اوريان حال اندر جو، هيکل ڇڏي غمخوار ويو.

ڏونگر ڏورڻ آيم جيڏيون، وڃهي جان جنجل ۾ يار ويو.

"مسرور" آکي محب مون ملندا شال، نانءُ وڇوڙو گارُ[١]ويو.

---

(١) گار = گمر.

ڪافي (٢٠)

دلبر دلدار،
محب منٺار،
گوليءَ ساڻ گذاريو.

تنهنجي تات، هجر هيهات، ڪيو مات اسان کي،
چاڪ چوري، جان گهوري، دل ۾ درد دکايو.

تنهنجي ڪاڻ، پُڇان پاڻ، سوين پاڻ[١] دلبرا،
اڃ يار، صورت سردار، مِثل مَنهن نه مَٽايو.

محبت مِير، تولئه دل ڏِير[٢]، پڇان پِير پرانهان،
اچي پاڻ، نذر ساڻ، جاني نينهن نڀايو.

"مسرور" مشتاق، آهه عُشاق، تنهنجي فراق ڪيو فاني،
ايندين جاني، ڪري مهرباني، ٿيندم بخت سوايو.

---

(١) پاڻ = وٿاڻ، آستانا، جايون.

(٢) دل ڏير = دلجاءِ ڏيڻ وارا. ڏيرج ڏيڻ وارا.

”رديف هہ“

كافي (١)

يـار تـوهـان ذار، مـون كـي سـاعـت سـالُ آهــ،
سـاعـت سـال آهــ، جـيـئـڻ جـنـجـال آهــ.

مـل اچـي مـون سـان مـنـا، وڇـوڙو وبـال آهــ،
سوا تنهنجي سُهٽل منهنجو بچڻ پيي محال آهہ.

سرتيون اچي پڇن مون كان، كيهو[1] تو احوال آهہ،
روج راڙو نند نہ كائي مون سندو هي حال آهہ.

دل سـنـدو جـانـي مـنـا، مـعـلـوم تـوكـي سـوال آهــ،
خط بہ فقط يار جو ”مسرور“ چڻ وصال[2] آهہ.

(١) كيهو = كمزو.

(٢) وصال = ميلاپ.

"رديف ءِ"

ڪافي (١)

هادي ناءِ الله،
پنهنجو مون پاڻ پساءِ.

پنهنجي ڪرڪا مِهر موچارا، منهنجي عيبن ڏي نہ واجهاءِ.
فائق لڳ(١)، فنا(٢)جو، پيري جام پلاءِ.
سري روحي خفيءَ جو(٣)، سارو سير ڪراءِ.
"مسرور" آکي هادي سائين، بيدل برهہ بچاءِ.

---

(١) فائق لڳ = فيض جي صدقي. (٢) فنا = فنافي الله. (فقير جي منزل، جنهن ۾ مريد: مرشد ۽ رسول اڪرم جي وسيلي الله تعاليٰ جي ذيان ۾ هوندو آهي).

(٢) سري، روحي، خفيءَ جو = سر، روح ۽ ڀيد جو. (انساني روح پنهنجي اصل ۽ حقيقت ۾ روح اعظم آهي ۽ روح اعظم، مظهر ربوبيت، ذات الاهي آهي. جهڙيءَ طرح ڪائنات (عالمِ ڪبير) ۾ تمام گهڻا مظاهر ۽ اسماء آهن، اهڙيءَ طرح انسان (عالم صغير) ۾ بہ تمام گهڻا مظاهر ۽ اسماء آهن، جن جا اصطلاحي نالا هي آهن: سر، خفي، روح، قلب وغيره.)

نوٽ: نفسي، سري، روحي، خفي، اخفيٰ: اهي پنج لطيفہ سڏبا آهن، پيٽ کان نارونءَ تائين انهن جا مختلف مقام آهن.

ڪافي (٢)

اڪر بس الف تي توڪي، نہ ب ٻ ۾ ڪڏهن اڙجاڻ،
هلي مڪتب محبت جي، سبق نِتُ سُور جو پڙهجاڻ.

نِڪارو نفس آزارِي، اَٿـي ڏاڍو بدون(١) بڇڙو،
تَسيحا(٢)تون ڏئي تنهن کي، انهيءَ ئي طرز سان تڙجاڻ.

ڪڏي دل مون دوئي هيڪر، ڳچيءَ گيڙو وجهي الفي(٣)،
ڪٺي پوءِ حال ڏاڳا(٤)هي، بدن تي جار(٥)مان جڙجاڻ.

ڏسي ڏونگر ڏکيو ڏاڍو، نہ دَهلِج،(٦)دل ٻڌي هيڪر،
هٺي نعرو اها چاڙهي ادا تون چُست تي چڙهجاڻ.

دعويٰ درس(٧) دنيا جي قِتي ڪر ڪُل ڪتابن کي،
ڪٺي يڪتار ڊولڻ لئہ پيو صبح ومَسا(٨) رڙجاڻ.

سراسر سوز دل جي مان، نصيحت جا ڪيم توکي،
رڳُن ۾ مثل موتين جي اها "مسرور" جي مڙهجاڻ.

---

(١) بدون = اڻجاڻ، جهنگلي.
(٢) تسيحا = اچ، بک.
(٣) الفي = چولو، فقيرن جو پهراڻ.
(٤) حال ڏاڳا = فقيراڻا تيڙ، (ڪننا، ڪولابا، رلي، گودڙي، ڪشتو، لٺ، لوٽو وغيره)
(٥) جارمان = شوق ۽ جذبي وچان.
(٦) دهلج = ڊڄ.
(٧) درس = سبق.
(٨) صبح و مسا = صبح ۽ شام.

كافي (٣)

ڪوڙي اڳي لئہ ڪماءِ،
وجي وقت هليو هاءِ.

نَحن اقرب[١] ويجهڙو، طرف ٻئي نہ واجهاءِ.
وَفي اَنفسڪم اَفلا تُبصرون[٢]، دل ۾ ليئو پاءِ.
جيفت[٣] دنيا سان، لالڻ دل نہ لاءِ.
"مسرور" اندر عشق جو، منا مچُ مچاءِ.

(١) نحن اقرب = (و نحن اقرب اليہ من حبل الوريد) اسين انسان کي ڪنڌ جي رڳن کان بہ نزديڪ آهيون: قرآن شريف.

(٢) وَفي انفسڪم افلا تبصرون = يقين ڪندڙن لاءِ زمين ۾ نشانيون آهن ۽ اوهان جي جند ۾ بہ، پوءِ نہ ٿا ڏسو ڇا؟ اوهان جي روزي آسمان ۾ آهي (قرآن پاڪ: سورة الذاريات ٥١ ، آيت نمبر ١٩- ٢٠- ٢١)

(٣) جيفت = ڍونڍ. (الدنيا جيفة و طالبها ڪلاب = دنيا ڍونڍ آهي ۽ ان جا طالب ڪتا آهن - حديث شريف).

ڪافي (٤)

اچي پيارل پاڻ پساءِ، ڪاوڙ ڪرين چالاءِ.

خبر خان پنهونءَ جي، ڪانگل ڪا تہ ٻڌاءِ.

پري پير پريت مان، پنهنجو نينهن نڀاءِ.

ٻاجهہ ڪري تون ٻيهر مون سان، لالڻ لنوڙي لاءِ.

محب منا "مسرور" ڏي، وهلو واڳ وراءِ.

ڪافي (٥)

سنبت [(١)] ڪيو ساٿيو، هاڙهي هلون هوءِ.

قافلو وڃي ڪاهي ڙي، اوهين سُنت ڪيو ساهيڙي،
هِت تہ تنهنجو چاهي ڙي، آخر هلنديُنءَ اڳي پوءِ.

سمجهہ سياڻا سوچ ڪري، هيانوَ مٿان تون هٿ ڌري،
هُت آئين ڪهڙا قول ڪري، هِت وينين وساري لوءِ [(٢)].

پِرتئون پاڙج قول قرارا، عاشق صادق سخن سچارا،
"مسرور" مانجهي مرد مٿيارا، غازي ڪٿج گوءِ.

---

(١) سنبت = تياري.

(٢) لوءِ = وطن، ڳوٺ.

” رديف ي“

كافي (١)

لنوين ٿو ڪانگلڙا لاتيون، لُڏي تون يار لامن (١) تي،
نہ پرچي پر ڪنهين پَرِ ڙي، سڙي دلڙي سلامن تي.

سنيها تون سوين آئي، ڏنئہ تي پاڻُ ٿو جاٿي،
ٿئي پڪ ڪيئن پوءِ هاٿي، وري تنهنجي ڪلامن تي.

سوين راتيون سوين ڏينهڙا، سنيهن تي لنگهي ويڙا،
اچي بانور(٢) مون ڪيئن منڙا، اچا اهڙن انجامن تي.

لهي هي رنج روحاني، تڏهن ”مسرور“ جو جاني،
اچڻ جي يار احساني، ڪندا جڏهين غلامن تي.

---

(١)لامن = ٿارين.
(٢) بانور = اعتبار.

ڪافي (٢)

ديد ڏئي دل دوست لُٽي وئين، محب منا دل جاني، يوسف ثاني.

سُـتـي ويـنـي سـاءُ نـہ آهـي،
بـرهـ لاتـي بـيـرانـي(١)،
هـئـڙ حـيـرانـي.

در در تـولـئـہ دلـبـر سـائـين،
مـسـت قـران مـسـتـانـي،
وو ديـوانـي.

موتي مُنهنڙو محب پسائـج،
عـجـب ڪـري احـسـانـي،
مـاٺـي جـوانـي.

نالي تنهنجي جَڳِ هُلي هان،
لـعـل لَـڪـي لاٺـانـي،
هـوت حـقـانـي(٢).

موت منل "مسرور" مري ٿو،
ڪـيـسُ فـراقـن فـانـي،
قـسـم ربـانـي.

---

(١) بيراني = اڻ تڻ، بيقراري.
(٢) حقاني = حقيقي.

كافي (٣)

اي طبيبا ناهہ تو وٽ، ڪا دوا بيمار جي،
ڪل ڪيهي توکي پلا آ، عشق جي آزار جي.

وڄ وري منهنجي نہ ڏسُ نبض اي نادان وري،
نا ٻيو ڪو مرض مُطلق[1]، تار آهہ بس يار جي.

درد دل جي ڪي هُيا مُفرح[2] ۽ معجون[3] ڪجهہ،
چا ڪندو چاتو اهو، يا چاشني اَنجبار[4] جي.

ڪو پيوت جو واسو چوي، ڪو چوي جادو اثر،
نا ٻئي ڪي سڌ صفا سچ، اُلٽي انهيءَ اسرار جي.

ويندس مري "مسرور" يا ملندس الائي محب سان،
رات ڏينهن اُٿڻ اتم، بس دل اندر دلدار جي.

(١) مطلق = قطعي، اصل.
(٢) مفرح = فرحت ڏيندڙ.
(٣) معجون = گهوٽيل دوائن جو مرڪب.
(٤) انجبار = شربت. (فرات نديءَ تي پيدا ٿيندڙ ٻوٽي، جا رت کي بند ڪرڻ ۾ ڪم آڻيندا آهن.)

ڪافي (۴)

اسان حق(۱) جي ڳالهہ الائي(۲)وي،
ڪنهن هيانوَ سان ڪين هَنڊائي (۳)وي،
آهي جُونُ(۴) اها يا جائِي(۵) وي،
رهي حسرت(٦)هاءِ اهائي وي.

اسين جڳ جو بلڪل چاهيون ڀلو،
رکي رمز رنديءَ جو نينهن نلو(۷)،
عام خوديءَ جو ماريل(۸) اُتلو،
رهن رنج، ڪرن رُسوائي(۹)وي.

اسان رمز عجب جو راز رکي،
ڏاهن(۱۰) ڏني سي ڏور(۱۱) ڏُکي،
تن خارج (۱۲) نفس جي خيال لڳي،
طبع(۱۳) تہ مفت تپائي وي.

(۱) حق جي = سچ جي، اناالحق جي (۲) الائي = چئي، ٻڌائي. (۳) هنڊائي = ڪم آندي، ڪتب آندي (هيانو سان هنڊائڻ = دل و جان سان مائڻ، چوڙڻ، قبول ڪرڻ).
(۴) جون = ڪوڙ. (۵) جائي = سچ.
(٦) حسرت = شوق، تمنا، سڌ. (۷) نلو = نج، خالص.
(۸) خوديءَ جو ماريل = خود نمائيءَ ۾ قاتل، خود پسندي ۽ تڪبر ۾ جڪڙيل.
(۹) رسوائي = بدنامي.
(۱۰) ڏاهن ڏني سي = سياڻن کي ڏني سين.
(۱۱) ڏور ڏکي = ڏکي ڳجهارت.
(۱۲) خارج نفس = ذات جي انحرافي ڪندڙ، مرتد، اصليت کان پري رهندڙ.
(۱۳) طبع = طبيعت.

اسين گودڙيا(١) غير نہ آهيون هڏ،
نہ ڪي طرف طمع[٢] جي تاڻيون(٣) هڏ،
نہ تن سان روح رهائيون هڏ،
جن جي ديهي[۴] دوئي دٻائي وي.

جائي ڪوئي جاڻ وارو،
البت اُن ڪي ڏيون اشارو،
ورنہ اسان جو وجي چا يارو،
جيئن جنهن ڪي وٺي ڪري سائي وي.

جن ڪي جاڻ وارو ٿي جاتو مون،
اڄ صحيح تن ڪي سڃاتو مون،
تيو افسوس اندوهہ[۵] اوراتو(٦) مون،
سچ ڳالهہ "سچل" [٧]جي سيبائي وي.

ڪر مات تون هاڻ "مسرور" ميان،
ڪيئہ پرت(٨)جا پورا دم سين سان،
وري اهڙي ڳجهہ جي ڳالهہ ڪرڻ سان،
وات نہ ڪج هڏ وائي وي.

(١) گودڙيا = چتين لڱل. قاتل رلهيءَ وارا فقير. (٢) طمع = لالچ. (٣) تاڻيون = گهلجون، ڇڪجون (طمع جي طرف نہ تاڻيون = لالچ جي پاسي نهاريون بہ ڪونہ.) (۴) ديهي = جسم، بدن. (۵) اندوهہ = ارمان، ادڪو، رنج. (٦) اوراتو = راڙو، ماتم. (٧) سچل = فقير عبدالوهاب فاروقي دولهہ درازي سچل سرمست جنهن پنهنجو تخلص سچل، سچو، سچيڏنو اختيار ڪيو هو، (١٧٣٩ عيسوي کان ١٨٢٦ عيسوي). (٨) پرت = پريت، دنيا ۾ آيل مظهر الاهي سان ڪيل پريت.

كافي (٥)

حيران حُسن تنهنجي، لالڻ كيو لكن كي،
سهڻا! سايي اوهان جي سرمست كيو سوَن كي.

نينهون نقاب لاهي، سڀ ساهدار دلبر،
بيتاب تاب كان كيئه، سيماب[1] جيان سڀن كي.

شمس و قمر حيا كان، بادل جو برقعو پاتو،
تي رشك[2] روءِ پسندي، باغِ ارم[3] عدن كي.

اي يار چوري چپڙا، كي جو اكر آلايئه،
هكدم رَسي حيراني، طوطي شيرين سخن[4] كي.

هكوار زلف مُشكين[5]، چوڙي پرين پيارا،
كيڙءِ خراب خارج، مشك خَتا[6] خُتن[7] كي.

"مسرور" جي اڳڻ ۾، پيرا پري پرت مان،
كنهن وقت سرخرو كر آقا تون انجمن كي.

---

(١) سيماب = پارو.

(٢) رشك = ساڙ، حسد.

(٣) باغِ ارم = جنت جو نالو، جيكا زمين تي شداد نهرائي + عدن= شهر جو نالو.

(٤) شيرين سخن = خوش گفتار، فصيح، منو ڳالهائيندڙ.

(٥) زلف مشكين = خوشبودار وار.

(٦) مشك ختا = نيپال، تبت، تاتار، ختا ۽ ختن جي شهرن ۾ ملندڙ كستوري، ختا جي شهر ۾ ملندڙ مشك، جيكو هرڻ جي دن مان ملندو آهي.

(٧) ختن = تاتار جو شهر، جتان جي هرڻ جو مشك مشهور آهي.

ڪافي (٦)

مسافر هوش ڪر هائي، زمانو نيٺ آ فاني،
وسارج ڪين ڪي دل تان، سندم هي لفظ لاثاني.

نمي هل[١] هر ڪنهين سان تون چڱائي ٿو چوان توکي،
اهو سوڪمر[٢] سمرُ ناهج، ڇڏي هٺ هوڙ حيواني.

اها اولاد ڌن دنيا سندي آهي فقط زينت[٣]،
رکڻ ڪو آسرو تن تي نسوري آهه ناداني.

هٿين خالي حبيبن جي اڳيون بيهي بڪيندين ڇا،
وکر ڪو وٽج وحدت جو[٤]، شغل ڇڏ هاڻ شيطاني.

هتي اوّل اهو ٿيندو، پُڇاڻو پنج وقتيءَ[٥] جو،
ادا ڪر عجز[٦] سان ورنه پرائيندين پريشاني.

ڪري ون ڪم چڱا هائي، اڳي لئه نِتُ هٽين هٿ تون،
هتي "مسرور" محشر ۾، ادا ٿيندين تون ارماني.

---

(١) نمي هل = نوڙت ۽ نياز سان هل.

(٢) سوڪمر = فائدي وارو.

(٣) زينت = سينگار. (انماالمال والبنون زينت الحيواة الدنيا. قرآن پاڪ)

(٤) وکر ڪو وٽج وحدت جو = هيڪڙائيءَ جي سودي جو واپار ڪر.

(٥) پنج وقتي = پنج وقت نماز.

(٦) عجز = عاجزي، انڪساري.

ڪافي (٧)

پيچ ڪوٽ خوديءَ جو[١] هامَ هٽي[٢]، پڻجي نه خوديءِ ۾ خامُ[٣] نه ٿي،
گهرَ شهرَ عجب ۾[٤] گام ڪٽي[٥] ڪجهه اوٽ[٦]ڏٽي گهم عامُ نه ٿي.

سپ آهه مٽيءَ جي جوڙ ڪچي، تون راز ربوبيءَ رنگ رچي،
مٽي مست جُڙي پئه مرد مچي، اي ليڪ صراحي جام نه ٿي.

رهه رهت، جيا خاصن آهه رهي، ڪر عيش خدائي ڪاڻ لهي،
هي ويس ڪري درويش نهي، ذن مال قُرڻ لئه دامُ نه ٿي.

هٽ جوڙ ڪنان[٧] ڪر پاڻ پري، هن حال وچان ڪجهه ڪين وري،
انسان ڪنهين ۾ آس ڪري، اميد نه رک ناڪام نه ٿي.

"مسرور" اڙائي چشم اٽي، رهه هاڻ يگانو گوءِ ڪٽي،
ڪٽ سات سڏائي اڳواڻ بٽي، تون ناڻءَ ڪدي بدنام نه ٿي.

---

(١) ڪوٽ خوديءَ جو = تڪبر وارو قلعو، فاني جسم جي گهمند جو.
(٢) هام هٽي = اقرار ڪري، دم ماري.
(٣) خام = اناڙي، نالائق.
(۴) گهر شهر عجب ۾ = پنهنجي اندر ۾.
(۵) گام ڪٽي = قدم ڪٽي.
(٦) اوٽ ڏٽي = پاسيرو ٿي، دنياوي شوق کان پري رهي.
(٧) هٽ جوڙ ڪنان = خوشامد ڪان.

ڪافي (٨)

خاصو رڪين جي خيال اميري، فهم[١] فقيري ائين بہ ناهي،
توڙي لک مريدي پيري، فهم فقيري ائين بہ ناهي.

شعر چوڻ تہ شرڪ ڪرڻ آ، مفت اجايو متو هٿڻ آ،
محبت قرب زبان جي شيري، فهم فقيري ائين بہ ناهي.

ڏاڙهي مُوڇ مٿي جي صافي، در در ڳائڻ گيت ۽ ڪافي،
عام چوي ٿو ڪهڙي دلگيري[٢]، فهم فقيري ائين بہ ناهي.

ڄاڻڻ قافيہ[٣] علم عروضي[٤] منطق[٥] مسئلہ ڪنز قدوري[٦]،
ڪشف ڪرامت روشن ضميري[٧]، فهم فقيري ائين بہ ناهي.

ڳانا ڏاڳا گيڙو پائڻ، "مسرور" نغارا[٨]ناد[٩] وڄائڻ،
خاصي ڄاڻڻ خود پذيري[١٠]، فهم فقيري ائين بہ ناهي.

---

(١) فهم = ادراڪ، گيان، سمجهہ.
(٢) دلگيري = پريشاني.
(٣) قافيہ = شاعري جو اهو ٽُڪ، جو رديف کان اڳ ۾ بدلبو رهندو آهي.
(٤) علم عروضي = موزون شعر ڄاڻڻ جو علم.
(٥) منطق = علم جو نالو، صحيح دليل آڻڻ جو علم.
(٦) ڪنز قدوري = فقهي معاملن جا ڪتاب.
(٧) روشن ضميري = بصيرت.
(٨) نغارا = نقاره، دهل کان وڏو ساز، نغارو.
(٩) ناد = ڦوڪ جو ساز، مينهن جي سڱ، سمنڊ جي وڏي ڪوڏ يا سپ ۾ ڦوڪ ڏيڻ سان پيدا ٿيندڙ آواز ڪڍبو آهي، سنک.
(١٠) خود پذيري = خود نمائي، ڏيکاءُ.

كافي (٩)

دوست دلبر غمگسار، مِهر ڪر مسڪين تي.

توکون جدا جاني خدا، سڪ ۾ سجڻ تولئہ سدا،
رت رئان تو زار و زار، مهر ڪر مسڪين تي.

هئہ هئہ هجر ڪيٽرس هلاڪ، سوز کان سينو آ چاڪ،
نيٹون ھاريان نار يار، مهر ڪر مسڪين تي.

حسن تنهنجي جي ثنا، ھمگڻ ٻُڌي تيٽرس فدا،
يڪبار بيوس بيقرار، مهر ڪر مسڪين تي.

گھوري گھمايان مال زر، واريان نہ توکان ساھہ سر،
گھر ٻار ٻي توتان نثار، مهر ڪر مسڪين تي.

"مسرور" تولئہ تو مري، منجهہ غمن گوندر ڳري،
پلپل ڪري تنهنجي پچار، مهر ڪر مسڪين تي.

كافي (١٠)

كــڏهــن مــلــنــديــن پــريــن پــرور،
ســدا تــوكــي ســنــيــاريــان ٿــي.

اڱــڻ مِــهــرؤن(١) اچــج مــنــهــنجــي،
هلــي پِرتــئــون پُــنــهــل پــنــهــنجــي،
كــيــو كــوكــان طــرف تــنــهــنجــي،
پــئــي كــانــگــا اُڏاريــان ٿــي.

فــراقــن مــان كــيــس فــانــي،
قــران ٿــي مُــحــب مــســتــانــي،
اچــي ڏس حــال مــون جــانــي،
گهنگهر(٢) ڏيــنــهــڙا گــذاريــان ٿــي.

اڱــڻ "مــســرور" جــي هــيــكــر،
ورڻ وائــي كــيــو دلــبــر،
پــري ســڏكــا ســجــن سَــرور،
رڙي راهــون نــهــاريــان ٿــي.

---

(١) مهرئون = مهر مان، مهرباني كري.

(٢) گهنگهر = مونجهارو (گهنگهر گذارڻ = ڳڻتي، فكر ۽ انتظار م گذارڻ).

كافي (١١)

نماڻي دل رڙي دلبر،
اوهان کي نت سنياري ٿي.

سوا تنهنجي آ حيراني،
فراقن دل ڪئي فاني،
اچي مل يار لاثاني،
جدائي ڊول ماري ٿي.

وئين لوري سجڻ لائي،
رقيبن جي لڳي رائي،
نماڻي نيڻ نتُ چائي،
هنجون هي هاءِ هاري ٿي.

سگهو سهڻا اگڻ منهنجي،
اچج قربئون پرين پنهنجي،
ڪري ڪوڪان طرف تنهنجي،
ڪُنل ڪانگا اڏاري ٿي.

سجڻ توتار لائي ڪا،
نہ اُجَهي ڪار جائي ڪا،
ورڻ جي وار وائي ڪا،
جدائي جانِ ڳاري ٿي.

منا "مسرور" جون آهون،
ڏٺي لڳ تون سڄ دانهون،
پري سڏڪا سندءِ راهون،
منا هيءَ نت نهاري ٿي.

ڪافي (١٢)

سبب ڪهڙي سڄڻ سائين،
پرين دلڙي پليئہ پنهنجي،
اها عادت اڳي راڻا نہ ٿي،
سهڻا سليئہ پنهنجي.

ڪيا هون (١) وِرهہ ويچارا،
ڪرين نا قرب ڪوهيارا،
وڃي شايد تنو دل وارا،
ٻئي ڪنهن سان رليئہ پنهنجي.

پرين لاتوَ جڏهن لنوَ ڙي،
تڏهن سُڌ نا ڪيوَ اهڙي،
منا منهنجي لُٽي دلڙي،
ڪٿي هاڻي جهليئہ پنهنجي.

سٺي سڏ يار لاثاني،
سگهو "مسرور" سان جاني،
ملڻ جي ڪر ڪا احساني،
گهٽي هاڻي هليئہ پنهنجي.

(١) ڪيا هون = ٿيا هون، ٿيا آهيون. ڪيو آهي.

ڪافي (١٣)

ڪاڏي وڃان مان ڪاهيون، دلبر اوهان جو در ڇڏي،
ديرو سنڌ ۾ در ساموهون، ڪيڙم اچي گهر تر ڇڏي.

دم دم تنهنجون ديدان پسي، هر هر پيو ٿو حج ڪريان،
ڪعبي ڏي ڪهڙي ڪم وڃان، همڙو حج اڪبر ڇڏي.

نڪري ملت مذهب ڪنان، توڙي تڳا صُنعانَ[1]جان،
منهن تنهنجي مئخاني ڪيڙم، مسجد مڙهي مندر ڇڏي.

هڪ حرف تنهنجي نانءَ جو، مان رات ڏينهان روح ۾،
تو پڙهان پيارا پرين، دنيا جو سڀ دفتر ڇڏي.

"مسرور" بس تنهنجي طرف، فرض هي جائي فقط،
قائم ڪيو سجدو يڪو، واجب سنت وتر ڇڏي.

(١) صنعان = شيخ صنعان.

ڪافي (١۴)

مـسـڪين سـانءُ مـاٺـا، منـنـار چـڏي ڏي،
آءُ پـرچ پـريـن پـاٺـان، تـڪـرار چـڏي ڏي.

مـون سـان رهـو مُدامـي، هـم جـان هـوت هـمـدم،
آغـيـار [١] سـنـدي حُـجـت، اي يـار چـڏي ڏي.

تـوڪي ڏسـي ٻين سـان، لـونءَ لـونءَ انـدر لـچان ٿـو،
دسـتـور هـي دورايـو [٢]، دلـدار چـڏي ڏي.

هـٿڙا ٻـڌي اوهـان کي، منـٿڙا ٿـو منـت ڪـريـان،
ڪـاوڙ غـصـو غـريـب سـان، غـمـخـوار چـڏي ڏي.

"مسرور" سان ملڻ جي، سگهڙو ڪا ڪر سياڻا،
ٻـيـا وسـوسـا وهـم سـڀ، ويـچـار چـڏي ڏي.

---

(١) اغيار = غير، اوپرو.

(٢) دورايو = ٻٽو خيال، وهم وسوسو.

ڪافي (١٥)

سرتيون ساهہ ساجن ڪي، دم دم ٿو ساري،
دم دم ٿو ساري، پل پل پڪاري.

آهون الاهون ڪري، سهڻل سنيپاري،
سُهڻل سوا سرتيون، مُنهي گوندر گذاري.

هجر ۾ هوت بنا، گهايل ٿي گهاري،
پيرا پري پرت مَون، شل ايندم اوتاري.

اگڻ "مسرور" جي جيڏيون ايندا، واڳ سگهو واري،
سڏڪا پري ساجن جون، هيءَ ٿي واٽون نهاري.

ڪافي (١٦)

جانب ڏئي وئين جڏيءَ کي،
بار برهه جو ڪو بارِي.

سڪ تنهنجيءَ ۾ وي سانول سائين الالا، تڪيندي تولئه تارا،
مون روئندي رين گُذاري.

تنهنجي اچڻ لئه وي دلبر سائين الالا، ويٺيَ تي ڪانگ اڏارايان،
رات ڏن اٿم انتظاري.

نيڻ ڪٺي ناز مان وي سهڻل سائين الالا، اندر مچ مچائي،
لائي وئين بيقراري.

"مسرور" آکي آءُ پيارل سوڍل سائين الالا، ڪري ڪرم ڪوئي پنهنجو،
هي نڌر تي وو نِڪاري.

كافي (١٧)

كئي تي يار بيزاري،
چني چاكون سجڻ ياري.

سبب كهڙي رنين راڻا،
چوين تو چو نہ سو پاڻان،
نہ كر مون سان منا ماڻا،
اچي ڏي دوست دلداري.

سوا تنهنجي گهڙي هكڙي،
نہ كا نيڻن كي آ ننڊڙي،
فراقي تي رڙي دلڙي،
پسايو پاڻُ هكواري.

چوان چا مان وري هاڻي،
سياڻو آهين سڀ ڄاڻي،
جواڻي شل سدا ماڻي،
معافي كر خطا ساري.

پري سڏكا پرين پرور،
سدائين سارين سرور،
اچي "مسرور" سان دلبر،
كيو كا هاڻ غمخواري.

ڪافي (١٨)

اچــي اوچــتــي دل، ســجــڻ ســان اڙي،
وڳي نينهن نوبت، لڳي ڏُم ڏڙي(١).

نــ وس ۾ اچــي دل، هــٿــن ڪــان وئــي،
مجــازي مــحــبــت جــي مــســتــي چڙهــي.

انــدر پــور پــريــن جــا پــل پــل پــون،
نــ وانــدي وِرهــ ڪــان رهــي دل گــهــڙي.

بــري دل ۾ ڪــورو، بــرهــ جــو پَــيــڙُ،
ويــو دل ســان ســيــنــو، جــگــر گــڏ ســڙي.

نــ ٿــو عــيــش "مــســرور" اُجــهــيــم ڪــو،
لــڳــي هــاڻ ٿــي هــيءَ حــيــاتــي ڪــڙي.

---

(١) ڏم ڏڙي = ذوق شوق، جوش خروش. لڳي ڏم ڏڙي = آنڌ مانڌ پيدا ٿي.

ڪافي (١٩)

عـــجـــيـــبـن ســـان دلـــڙي، اڙي وئـــــي اڙي،
نِـگـھـَـ جـيـئـن جـو نـاگـھــ(١)، لــڙي وئــي لــڙي.

پـيـا پـيـچ پـخـتـا، ڇـڏائــڻ سـي مـشـڪـل،
وڪــــــڙ زلــــــف ۾ دل، ڪَـڙي وئـي ڪَـڙي.

نـــ اُڪـــڙي وري جـــا، لـــڳـــي جـــانِ ۾،
عـــجـــب مـــيـــخ اهـــڙي، جـڙي وئـي جـڙي.

ڏنـــو ڪـــونـــ دلـــبـــر، دلاســـو وري،
انـــهـــيءَ ســـور ۾ دل، ٿـڙي وئـي ٿـڙي.

ڪـري مـان "مـسـرور"، سـهـ سُـور تـون،
اهـا لـيـک جـي لِـک(٢)، پُڙي(٣) وئـي پُـڙي.

---

(١) ناگھہ = اوچتو.

(٢) لِکَ = لکت، تحرير.

(٣) پڙي = پوري ٿي (پاڙڻ مصدر).

ڪافي (٢٠)

ٻهڱڻَ، اهڙو ٻاڻُ، جيءَ ۾ هنيو تي جانب جوڙي.

سُتي گهمندي ساجن سائين، سوز تنهنجو تم ساڻُ،
مشرق هَئي جي(١) مغرب ڊوڙي.

تار وهي ٿو موج منجهارون، نينهن تنهنجي جو نِيانَ (٢)،
بعضي(٣) تاري ٻعضي ٻوڙي.

پيچ پرت جا پختا پيَڙا، پورل پلا سي هانَ،
ڪير سگهي ٿو ڇِني ۽ ڇوڙي.

جت ڪت مُحب "مسرور" ڪي، پرين ڏيکارين پاڻُ،
ڪين وجان پوءِ مُنهنڙو موڙي.

---

(١) هئي جي = هجي يا توڙي.
(٢) نياڻ = ڍورو، چشمو.
(٣) بعضي = ڪڏهن.

كافي (٢١)

دلڙي ويو آهہ کسي ڙي کسي ڙي، او دلبر يار او ڏولڻ يارُ،
آيل مُئيءَ جي.

ڪاڻ نہ مون کي لوڪ جي آهي، لڄ شرم سڀ ڇڏي مون لاهي،
پل ڏيهہ مٿم پيو هسي ڙي هسي ڙي.

مُحب ملڻ لئہ دم دم سنبران، روز رِئان لک دل ۾ رتيان،
وات نہ پر ڪو ڏسي ڙي ڏسي ڙي.

جانب جي لئہ روز رڙان تو، دم دم پلا مان ياد ڪريان تو.
اکين مينهن محبت جو وسي ڙي وسي ڙي.

"مسرور" صدقو وڃان سيّد تون[1]،گهوريان سر هي قدم قدم تون،
اڇي ٿرن برن تي رسي ڙي رسي ڙي.

---

(١) تون = تان.

ڪافي (٢٢)

مــتــو مــاريــن چــو مُــلــڙو ايــڏو، چــاهــي پــر پــي چــاهــي ڙي،
اســين خــدا جــا خــدا اســان جــو، آهــي پــرَ پــي آهــي ڙي.

ڪــٽــي ڪــلــڙي ون اســان جــي، لاهــي پــر پــي لاهــي ڙي.

ڪوئـي پَـوءُ اسان کـي ڪـنـهـن جـو، نـاهـي پـر پـي نـاهـي ڙي.

جـمـلا جـوڙ ڳـنـديـن تـون پـنـهـنـجـا، ٺـاهـي پـر پـي ٺـاهـي ڙي.

منصور جيان "مسرور" کي چاڙهيو، ڦـاهـي پـر پـي ڦـاهـي ڙي.

ڪافي (٢٣)

تـپـي پـار وجـي پـيـاسـي،
شر چند(١) کان چٽاسي.

هي سر ساجن اڳـتون، نرتئون[٢] نذر[٣] رکياسي.

شوري [٤] جام شراب جا، پي جام پُر تي وياسي.

هـادي سـنـدي نـظـر کـان، مـخـمـور مـسـت ٿـيـاسـي.

"مـسـرور" سـر سـولـيءَ تـي، هـيـجـون ڏيـئي هـلـيـاسـي.

---

(١) چند = مڪر.
(٢) نرتئون = ڪڏي، نرت منجهان.
(٣) نذر = پيٽا، نذرانو.
(٤) شوري = شور واري، تمام تيز.

كافي (٢٤)

نہ ويھي دم فقيريءَ جو، ڪٿان ھئہ ھئہ پرايو سي،
حياتي سڀ اميريءَ جو، پئي تي پھُہ پچايو سي.

ھوائي شوق حرصن ۾، گذاريم جم گناھن ۾،
سنواريم نا ثوابن ۾، ڄماندر[١] گُم گنوايو سي[٢].

اٿم ھي ھاڻ ويسارو، مٿئون آيو جڏھن وارو،
املھ ويلو وري يارو، ھٿن مان ھئہ وڃايو سي.

اڳي ڪل ڪانہ ڪا پيئي، ھٿئون ھيِ ھُو ويا بيئي،
وڃايم وقت سڀ ويھي، نہ ڪجھہ اڳ ئي ڪمايو سي.

نہ مون ڪيڙا چڱا ڪم ڪي، وڃايم عمر ھيءَ ويني،
مگر "مسرور" موھن ڪي، سدا سوزون[٣] تي ڳايو سي.

---

(١) ڄماندر = سڄي ڄمار.
(٢) گم گنوايوسي = وڃايوسي.
(٣) سوزون = سوز منجھان، ڏک کان.

ڪافي (٢٥)

ڪٿي اچ شوق، مان شاهي [١]، گدائيءَ [٢] سان مَٽائي سي،
ڏئي مَٽڪيءَ [٣] ۾ دل ڏاهي، ڏکيائيءَ سان مٽائي سي.

محبت جي وني مستي، هٽائي سي ڪُلي هستي،
عقائد علم جي تختي [٤]، چريائيءَ سان مَٽائي سي.

ڪري عزت کي بيزاري، ڪنئي سي خلق جي خواري،
سدا يارن جي چوياري، تنهائيءَ سان مَٽائي سي.

ملي آ عشق آگاهي، رهي گم گار گمراهي،
اندر جي ڪفر اونداهي، سهائيءَ سان مَٽائي سي.

ستي "مسرور" سر صافي [٥]، فقيري هڪ ڳَڌم [٦] خاصي،
رمائي [٧] رنگ سنياسي [٨]، صفائيءَ سان مَٽائي سي.

---

(١) شاهي = شهنشاهي، اميري.

(٢) گدائيءَ = فقيريءَ.

(٣) مٽڪيءَ ۾ = واڌاري رڦم ۾.

(٤) عقائد علم جي تختي = علم ۽ عقيدن جي لڪت.

(٥) صافي = سچو.

(٦) ڳڌم = ورتم، خريد ڪيم.

(٧) رمائي = ڦيرائي.

(٨) سنياسي = سنياس وارو، دنيا کي ترڪ ڪرڻ وارو.

ڪافي (٢٦)

ڪٿي اڄ شوق مان شاهي، گدائيءَ سان مَٽائي سي،
وڻي مستي محبت جي، هئڻ هستي هٽائي سي.

وڃي درياءَ وحدت ۾، ڏُٺو[1]هي ڏونڌ لوڙهيو سي،
ذري پُرزي بچيل باقي، وِسوڙن[2]ڪي وٽائي سي.

اڙي لوڪو خدا جي لڳ، سنايو ڇو، مڃيو سي پر،
مٿي تي ڳالھ مڙني جي، اسان پنهنجي گھٽائي سي.

بدل بريان [3] لڪين عاشق، ڏنم دلدار جي در تي،
اسان پِي نوڪ نيڻن ڪان، وڃي دلڙي ڦٽائي سي.

تيا حيران حيرت ۾، اهي "مسرور" جن ڪي جو،
ذري هن ذوق واري جي، سڌي ڇاتي ڇٽائي سي.

---

(١) ڏٺو = ڏوهي، نڳ.

(٢) وسوڙن = وهمين.

(٣) بريان = پڪل، سڙيل.

ڪافي (٢٧)

هلي آءُ ڍولڻ جاني، قسم تي رباني،
ڏکيا توريءَ ڏينهن لنگهن ٿا.

اڳڻ آسروند جي آءُ منا،
جاني ڪر احساني.

هاءِ هجر ۾ وري ڍولڻ سائين،
ڪئي آ دل ديواني.

توريءَ منا "مسرور" کي،
هئي هئي آهه حيراني.

ڪافي (٢٨)

اچي مِل دوست دل جاني،
فراقن آءُ ڪيس فاني.

سدائي رت روئڻ ذاران، نہ آهي ڪارِ ٻي ڪائي،
هلي آءُ تون ڳليءَ منهنجي، اٿم تولاءِ حيراني.

ڀري پيرا منا پرتئون، لهج ڪا ڪَرَ(١) ڪُنل جي ڀي،
وسارج ڪين ڪي ويهي، منا پنهنجي ٻَڌل ٻانهي.

وڇوڙي جي سهڻ جي مون، نہ طاقت ڪا رهي سهٽا،
اچڻ جي هاڻ هڪواري، ڪيو ڪائي مهرباني.

ڪري "مسرور" سان ڪاوڙ، گذارين يارَ تو ياقي(٢)،
خدا جي واسطي سگهڙو، پسايو پاڪ پيشاني.

---

(١) ڪَرَ = خبر، سنيار، ڪَلَ.
(٢) ياقي = اڪيلو، ڇڙو.

ڪافي (٢٩)

بنا ديدار ديواني،
رهان تي رات ڏينهن جاني.

جيئن بلبل ڪري گهمرا، مٿئون گُل جي سوين ڦيرا،
تيئن تي مان ڪيان قيرا، ڳچيءَ ڀنهنجي وجهي ڳاني.

مُني هئ هئ مري ماندي، منا منجهه هجر هيڪاندي،
ٿيس ٻيوس هتي ٻاندي، اچي مل دوست لاثاني.

خدا ڪارڻ منا دلبر، سڪايو ڪين ڪي سرور،
پسايو مُنهن پرين پرور، لهي هيهات حيراني.

اگرڻ منهنجي ڪڏهن ايندين، اچي هڪ وار هڪ ٿيندين،
منا ملندين ڪي نا ملندين، ڪيو آ فڪر هن فاني.

جدائي يار تي ماري، الله لڳ آءُ اوتاري،
هنجون "مسرور" نت هاري، اچڻ جي ڪر ڪا احساني.

ڪافي (٣٠)

اج رات پنهنجي يار سان ٿيڙس وجي ملاقي،
وچون ويو وڇوڙو، ڪو غم نہ رهيو باقي.

جن لئہ هُيس مان ماندي، ڪيم پئي پڪارون،
پرتئون پري سي پيرا، ٿيڙا اچي اوطاقي.

ٿيان مان مست جاني، پي پرت جو پيالو،
سگهڙو پري سو ساغر، مونکي پيار ساقي.

"مسرور" مون مبارڪ، ڏي ٿو تہ ڏيهہ سارو،
مليو آهہ يار جاني، اج تار[1] ڪُلي تاقي[2].

---

(١) تار = پريل، پرپور.

(٢) تاقي = پاسراتي، (تاقي تار کلڻ (اصطلاح) عشق ۾ پرپور ٿي وڃڻ يعني محبوب جي ملڻ سان دل جون دريون بہ سڄيون ڪُلي ويون ۽ عشق ۾ تمثار ٿي ويون.

كافي (٣١)

دل فرض بڌجي سهڻا، واجب فقير کي،
فاقي جو فرض اوّل، گهرجي گنيير کي.

قناعت ۽ يگانگي، رياضت سان رهي پڻ،
آ پيت لاءِ پنڻو، مهڻو مُنير[١] کي.

واجب ۽ فرض تن تي، بس فکر ۽ ذکر آ،
ڏي ڪن نہ پنهنجو ڪڏهين ٻئي ڪنهن نظير[٢] کي.

سڀ ڪنهن نشي ڪرڻ جي، بلڪل آهي منع،
سو يي نهي پيو تو، روشن ضمير کي.

دل جي ڪنن سان ويهي "مسرور" جي اها،
حسرت ستي حڪايت، سمجهاءِ سَرِير[٣] کي.

---

(١) منير = روشن خيال.
(٢) نظير = مثال.
(٣) سرير = جُسي، جسم.

ڪافي (٣٢)

پُوري ڪندا من جي، شل جيجل آس جاني.
سرتيون اڱڻ منهنجي، ايندا ڪري احساني.
سونهن برابر ساجن جي، مَٽُ نه ڪيان ڪو ثاني.
"مسرور" مُوهن يار مٺان، ڪنديس سر قرباني.

ڪافي (٣٣)

ويجهو منهنجي وسي ٿو، دلبر نه دور آهي.
ڏک سور ۽ سختيون سهڻ، عشق جو دستور آهي.
پيالو پريت جو مون، پيتو پرپور آهي.
اندر آڙهه عشق جو، جلوو جيئن طور آهي.
"مسرور" اثر نالي، سبحان سُرور آهي.

ڪافي (٣٤)

حيف تنهنجي حال تي، ڪيئن لڄ ڇڏي ٿي لاهي،
مَتجي بينين مال تي، نڱ جو نمونو ناهي.

اندر تہ من ڪي مس جان ڪارو ڇڏيئہ ڪرائي،
باهر ڪرين ٿو بوليون، تون باجهہ سان ڀاڙائي،

عام جي اڳيان هلين، نياز نِوڙت پائي،
ڪم ڪرين ڪهڙا تون، لوڪ ڪان لڪائي.

گيڙؤ جو گودڙيَن جان، رنگ بينين رمائي،
نالو نشان تن جو، لاشڪ وڏءِ لڄائي.

هيءُ حال هاڻي توڪي، سچ پچ نہ ٿو سيبائي،
"مسرور" طبع تنهنجي، لائق سزا جي آهي.

ڪافي (٣٥)

قرب ڪري اڄ اڱڻ ۾ آيا، ڏور هيا جي ڏيهي،
پنهنجا وَڙَ وڏا تن ڪيڙا، نہ تہ آءٌ نہ انهيءَ وڙ جيهي.

آئي تن جي عيد ڪئي مون، ڳالهہ ڪيان سا ڪيهي.

مام ڏئي تن محبت واري، رمز سان دلڙي ريهي.

مولا اڄ "مسرور" ملايا، ناٿ [1] نصيبن نيهي.

---

(١) ناٿ = مالڪ، سوامي.

كافي (٣٦)

مهمان ساڻ ياري، آهي رکڻ ڪچائي،
هرگز نه رکجي اُن سان، پلجي به آشنائي.

اکڙيون عجب ازائي، دل جان پيي ڦاسائي،
لوري جگر ۾ لائي، جلدي ڪَرن جدائي.

دل ۾ دغا رکي ٿو، مطلب جو سو ٿئي ٿو،
ويندي نه سُڌ ڏئي ٿو، عادت تنهين اهائي.

ناحق هي نينهن لاتم، ڏک سور پلئه پاتم،
پک ساڻ تن جي ڄاتم، سڀ ريب[1]جي رسائي.

وطنيْ سڄڻ سيبائي، توڙي گهٽو ڏکائي،
ڪو جو خلاف پائي، آ ڳالهه تنهن اجائي.

"مسرور" هاڻ پنهنجي، گهارڻ پيئي آ اهنجي،
پوندي نه مور منهنجي، ڪجهه مهر تن کي ڪائي.

(١) ريب = فريب، ڪريب، مڪر، دولاب.

ڪافي (٣٧)

ڪاڪيون ويا تم ڪالهہ، جوڳي جڙ لائي[١]،
هاريان تي جر جال [٢]، ڪنياتل[٣] اڏائي.

ڪري ميڙيون منايان، سرتيون سڏائي،
ڏئي مُهت[٤] منهنڙو، پرچي پسائي،
پلا پنهنجا پال، پيري پلائي.

توري تڪيس تاڪ[٥]، واتون واجهائي،
چڪي پيڙم چاڪ[٦]، پانڌي پچائي،
هيٺا تيم، حال، سُڏڪي سِيڏائي[٧].

وِيَڙا وات وندر جي، ڪهڙي الائي،
دردن جا دل ۾، دونهان دکائي،
لاهوتي[٨] سي لال، وينا مُنهنڙو متائي.

هئا روح ورونهن جي، ويا مون من منجهائي،
"مسرور" تن جي تات، پيئي تي تڳائي،
ڪنهن سان هي احوال، اوريان ورائي.

---

(١) جڙ لائي = پيچ پائي، محبت جي ميخ هڻي.
(٢) جر جال = تمام جهجهو پاڻي،، اکين مان وهندڙ ڳوڙها.
(٣) ڪنيا تل = ڪانءُ.
(٤) مهت = عزت، مانُ.
(٥) توري تڪيس تاڪ = ماڳ، منزلون ڳولهي تڪجي پيس.
(٦) چڪي پيڙم چاڪ= زخم وري تازا ٿي پيا.
(٧) سيڏائي = واجهائي.
(٨) لاهوتي = سچا عاشق، لاهوت لامڪان جي خبر رکندڙ فقير.

ڪافي (٣٨)

ويو رُسي رنج مان، شل مولا ملائي.

دل ڪسي دلبر ويو، لوري مون لائي،
ڏکن جوشن جيڏيون، چڙيو جيئڙو جلائي.

روئي رت اکين مان هي واتون واجهائي،
ڪوڪان ڪيو ڪيچين لئہ ڪانگ اُڏائي.

چرخو چندن عاج جو، پيچو ڦيرائي،
راڻل بنا روح ڪي، ڪجهہ نہ سيبائي.

ڪاوڙ ڪرڻ غريب تي، تن نہ جُڳائي،
"مسرور" ويندس موهن ڏي پاند ڳچيءَ پائي.

ڪافي (٣٩)

دريءَ مان اچ وجهي جهاتي، ڪيئہ دل يار ديواني،

لڪي ليئا پائي پيارا، مُنئہ مشتاق ويچارا،
اچي مل محب موچارا، فراقن مان ڪيس فاني.

ڪِلي اڪ جي ڪري ڪيڪر، لُٽي دلڙي وئين دلبر،
ڪٽي گهونگهٽ وري هيڪر، ڪِيئہ بسمل[1] منا جاني.

زبر[2] زلفن ڪمند[3] وڌڙءِ، نمائي قيد دل ڪيڙءِ،
نہ ڪوئي ترس پي پيڙءِ، قِران تي هاڻ مستاني.

ڪڏهن "مسرور" سان ملندين، ملي منار هڪ ٿيندين،
اچڻ جي پڪَ پرين ڏيندين،. ڪري ڪائي مهرباني.

---

(١) بسمل = اڌ ڪنل.

(٢) زبر = زبردست.

(٣) ڪمند = ڦاهو.

كافي (٤٠)

ترس كونہ پيوئي، كوهيارل ڪُنل جو.

ڏاج ڏكيءَ كي يار پيارا، ڏكن جو ڏنوئي،
ترس كونہ پيو ئي.

زلفين وَنگ وجهي، قابو دل كيوئي،
ترس كونہ پيو ئي.

"مسرور" جِي ماٺن سان، لالنَ دل لٽيوئي،
ترس كونہ پيو ئي.

ڪافي (٤١)

عجب دل عجيبن سان اڙجي وئي،
ڦِڪل[1] سان ڦيري ۾ ڦڙهجي[2] وئي.

پيا ونگ ڏانوڻ، مُني دل مني،
وڪڙ زلف پيچيءَ ۾، ڪڙجي وئي.

مجازي محبت جي سيني سنئين،
لڳي ميخ لوهي جان جڙجي وئي.

نه ڪو وس ڪنهين جو نه ڪو مون سندو،
لِکي لوح تقدير پُڙجي وئي[3].

خواري ملامت ۽ طعنا سدا،
مٿئون لوڪ جي لَعن[4] مڙهجي وئي.

لڳي موج "مسرور" مستي ملي،
هُئڻ هوڏ هَستي ته تڙجي وئي.

---

(١) ڦِڪل = اٽڪل .

(٢) ڦڙهجي = جهلجي، ڦاسي.

(٣) پُڙجي وئي = پوري ٿي

(٤) لعن = لعنت، ملامت.

كافي (٤٢)

پانــــدي پُنهل کي چئج زباني،
ماندي مري تنهن کي پسايو پيشاني.

پــرزو وجــي هــي پِــرَ کــي پــســائــج، حــال سجــوئــي تنهن کي سـٹائـج،
جيـئـن چـوان مـان تـيـئـن تـون سـٹـائج، هـونـديـس تـنـهـنـجـي بـانـهـي.

سدا سـرتـين جـا سُـهـمـان سـهـان ٿـي، کنهن کي کوهيارل کين چوان ٿي،
هي حال تہ کنهن کي کين کيان ٿي، آءُ تــہ اوريــون پــاڻ ۾ جــانــي.

حــال اهــو "مــســرور" ســنــدوئــي، وجــي کــج تــون هــاڻ ســيــوئــي،
هــن نــڌر تــي هــاڻ اهــوئــي، ٿــورو کــر، چــئــہ وات زبــانــي.

ڪافي (٤٣)

آءُ مِل محرم منهنجا جاني قسم توکي آ رباني،
وو ڏولڻ جاني، گولي آهيان مان ٻانهي.

سونهن توهان جي سهڻل سائين، ڪيڙي دل ديواني،
وو ڏولڻ جاني، مَت نہ ڪيان ڪو ثاني.

توريءَ مون کي دل جا دلبر، هئہ هئہ اتم حيراني،
وو ڏولڻ جاني، مول وڻي نہ تني ماني.

اُلفت تنهنجي مچ مچايو، چا چوان مان زباني،
وو ڏولڻ جاني، ڪيو فراقن آهي فاني.

"مسرور" ماندو مُحب ملڻ لئہ، ماٺين جند جواني،
وو ڏولڻ جاني، آءُ ڪري احساني.

داستان

(•) داستان سسئي ۽ پنهون.

(•) داستان عمر ۽ مارئي.

(•) داستان ڄام سمو ۽ گندري.

(•) داستان مومل ۽ راڻو.

(•) داستان هير ۽ رانجهو.

(•) داستان بيڪس.

(•) متفرق بيت.

منهنجو تہ سانگين سان، شل الله ڪندو ميلو،
پيرون چونديس پاند ۾، وڃي تہ جيڏين سان،
سيئي سلبنديس اندر ڄا، ڏڪڙا ڏوڻين سان،
"مسرور" مولا مهر ڪندو، ملنديس مارن سان.
"فقير مسرور"

داستان سسئي ۽ پنهون

(١)

اول نانءُ الله جو، جنهن جوڙيو هي جنسار،
پيدا قادر قدرت سين، كيا عالم ارڙنهن هزار،
تهان نور نبيءَ جو، ٿيو عالم ۾ اظهار،
ان لئہ عجب طرح سان، سينگاريئين سنسار،
صاحب رَبّ ستار، وسي هر وجود ۾.

(٢)

تنهن قادر جي قدرت جو، كيهو كيان مذكور،
كي دنياوي ڌنڌن ۾، مست گهمن مغرور،
كي چريا وتن چت ۾، راتيان ڏينهان رنجور،
كي ساري سپيرين كي، وڃن پيا وهلور،
كي ان ئي پهر عجيب سان، موجن ۾ "مسرور"،
سرتيون، مون كي سور، آهي هوت پروچ جو.

(٣)

هئہ هئہ هوتن لئہ، مان وتان ويڳاڻي،
گهمان ٿي گهٽين ۾، ناقص نماڻي،
كڏهن تہ سياڻي، پيئنر هيس پنپور جي.

(٤)

آيم ڏير ڏكيءَ جا، سي جوڌا جُنگ جوان،
جيءَ ۾ جوڙيم جايون، مون كِلي كيكاريا خانَ،
مون پانيا مهمان، پر هيا مُدعي مئيءَ جا.

(٥)

اديون، پيچ پنهل سان، ويم اوچتي اڙجي،
ڏاڏن آءُ ڏيرن جي، هُئي مصلحت ناسمجهي،
هُيَن جا من ۾ سا رکيائون ڳالهه ڳجهي،
آڏيءَ رات اُٿي، هَنج مان هوت کڻي ويا.

(٦)

وجهي ٻَڪ ٻروچ کي، سرتيون آءٌ سُتيس،
آءٌ ٻـ آڏيءَ رات جو، جائي[1] نا جاڳيس،
ننڊ ندوريءَ جيڏيون، ڪاهل آءٌ ڪيس،
اجا جو اُٿيس، تہ هوت نہ نهي هنج ۾.

(٧)

پَٽي[2] نينهن پَسان، تہ هوت نهي نہ هنج ۾،
نڪي پانءُ پنهل آ، نہ تي ڏيرَ ڏسان،
مهتي موتي اکيون، ٿي سرتين سوالَ ڪيان،
تہ اٿم ننڊ اجا، ڪي جاڳان ٿي، جائي چئو.

(٨)

مِڙي جيڏيون، سرتيون، اچي وينم وَٽ وني،
هو تہ ڪاهي ويا ڪيچ ڏي، هاڻي ڪر مانُ مُني،
صبر ريءَ سُني، صلاح نہ اٿئي، سئي!

(٩)

مان تہ ڪنديس ڪيئن، اديون پُلاٽي آنءُ،
هنئہ هنئہ هاتي هانءَ، ڦُٽي تو قارون ٿئي:

(١) جائي = پڪ سان. (٢) پٽي= کولي

(١٠)

ڪيدان پنهل جا پارَ، پلئُہ پائي منهن تي،
واري سِر وسائي، ويني پَٽيان وارَ،
نٿَزي لاهي نَڪَ مان، ڳلَ چنان تي هار،
نيٺئون هاريان نارَ، هئہ هئہ، هوت ٻروچ لئہ.

(١١)

ڪاتئون ڪوهيارا، تون وري آءُ وهلو،
تڙقي ڦتڪي تولئہ، جگر تيو پارا،[١]
لاهي ٻيو لبيس،[٢] ڪپڙا ڪيم ڪارا،
نيٽن مان نارا، روئي رت وهائيان.

(١٢)

هئہ هئہ هوتَ ٻروچَ، وارثَ منهنجا وَرَ،
مولا لڳ "مسرور" جا، سڏڙا سڻ سروَر،
جال وهايان جر، تو ريءَ هوتَ هجر ۾.

(١٣)

موت منا مانديءَ ڏي، تون سرور سڏ سُڻي،
سينو پٽي سجڻان، مان ڪيو پاڻ پَٽي،[٣]
ڪوهيارا ڪيچ ڏٺي، گولي گڏيو پاڻ سين.

(١٤)

ماندي مران جيڏيون، هوتن لئہ هاٺي،
تن من منهنجو، ڪاڪيون[٤]، جن لئہ تو تاٺي،
الله تنهين آٺي، موتائي ماڳن تي.

(١) پارا = ٽُڪرَ ٽُڪر (پاره پاره)
(٢) لبيس= پوشاڪ، وڳو.
(٣) پَٽي = مٽي خاڪ (پٽي ٿي وڃڻ = مٽي ٿي وڃڻ، ذرا ذرا ٿي وڃڻ)
(٤) ڪاڪيون = جيڏيون، سرتيون، ساهيڙيون.

(١٥)

اديون، ويندیس اوڏهين، جاڏي روح سندو رايو،
هٿي جيءَ جَذيءَ جو، آهي جوشن جلايو،
دعا كيو دل سان، ٿئي سفر سجايو،
متان ٻاڏايو: منهنجو لهي لاش لكن مان.

(١٦)

اديون، الله امانِ، پرتيون سڀ پيرن کي،
سندوَ لڄ شرم جو، نبي نگهبان،
وريو ايندیس ور سان، کريو نا ارمان،
موٽي آءُ مهمان، ٿيندیس اوهان جي، اديون.

(١٧)

اديون، الله توهارَ، پرتيون سڀ پيرن کي،
موكلايان ٿي "مسرور" چوي، سيني لڳي سؤ وارَ،
تڪڙي ويندیس تن ڏي، تَنَ ۾ جن جي تار،
ڏٿي بانهون ٻيهر ٻاجهہ سان، هاري هنجُن جا هارَ،
متان پوئتان منهنجي پارَ، اوهين كيو كي، كاكيون.

(١٨)

هليس هوت پنهل ڏي، كٿي سورَ سمر،
جهاڳي بحر برَ، ڇڙهنديس هيكر چوٽ تي.

(١٩)

كٿي پير پنهل جو، هليس حال في الحال،
سَهائي اڳمِين ساهہ كي، كُلي كاف[1]، كشال،
ماٿي موج وصال، سَرهي ٿينديس، سرتيون.

(١) كاف = جبل

(٢٠)

پرانهون پنهلَ يارَ، واڪا ويچاريءَ جا،
سٽي موتج سگهڙو، موڙي اُنَ مهارَ،
ڪيچي قُربدارَ، ننگ نهاري پنهنجو.

(٢١)

ڏونگر ڏاڍايون ڪري، وڏم پير ڦٽي،
ڪيو ناڙُ[١] نهوڙي، اُج بک اونڌَ وتي[٢]،
چڪيس بيو چُرڻ ڪان، تيون وڌو واءُ سَٽي،
هاٿي ڪيچي شال ڪَٽي، رَسِي غم غريب جا.

(٢٢)

ڪري لَڪَ لَڙياس، رکي سِڪ سڄڻ جي،
هئه هئه هوتن لئه، مُني آءُ مياس،
ويهان ويهڻ نه ٿئي، بيني بيوس ٿياس،
وهلو شل ٿينڊياس، هيڪاندي حبيب سين.

(٢٣)

ڪري لَڪَ لڙياس، پسڻ خاطر پِرَ جي،
پَسي هوت پنهونءَ کي، بيني بيوس ٿياس،
جيڏيون شل ٿينڊياس، هيڪاندي اُن هوت سان.

(٢٤)

رڙهندي ريهان ڪندي، گوڏن، پر گَڙڪان،
هَنيو پاڻ پَهڻ تي، لالڻ لئه لَڙڪان،
ووءِ ووءِ ڪندي وتان، حَبَ مِ هوتَ پُنهونءَ لئه.

---

(١) ناڙ ڪرڻ = چٽ ڪرڻ، نابود ڪرڻ

(٢) اونڌ وَتي= آنڌ مانڌ، پريشان ڪري.

(٢٥)

اُيريو ڏينهن ڏکن جو، ڏوريان تي ڏونگر،
سـاڙيـو نئي سرير کـي، کـوسـو واءُ قـهـر،
هڪ هيٺي، ٻي هيڪلي، تين پيادي، ڪا نہ پهر،
نہ ڏسجي پير پهڻ تي، نہ ڪا جتن جي جُهونگر،
چَرين جان چيخان ڪندي، وارا ڏيان ور،
ڊيرا[١] ٿيون ڊِڪٽيون، گِـڙڪي گـوڏن پـر،
ڪاهي رسج ڪيچ ڏٿي، مان ٽڪيس ٿوري[٢] ٿر[٣]،
ڊُلڪيو[٤] اَچن ڊِڪرَ[٥]، حَبَ م هوتَ پنهونءَ لئہ.

(٢٦)

آئي رات رنجائي جي، دوڙو[٦] درد وڌيو،
نڪي تارو اُڀ ۾، نڪي چند چڙهيو،
ڪنوڻ ڪِنوي آئي، مَتئون ڪارو جُهڙ جُڙيو،
راڙين رعد[٧] مَلڪَ جي، نهوڙي نِيو،
هَٿيس ڪين هلڻ کان، توڙي وڏ ڦُڙو وسيو،
"لاتقنطُوا مِن الرَحمة الله"[٨]، دلاسو دل ٿيو،
دهشتناڪ درندن، اچي چوڌاري ويڙهيو،
سمر سِڪ بروچ جو، مون سان زبري[٩] زور[١٠] هُيو،
هيءُ هينئڙو نا هَٽيو، پسي هيبت حَب جي.

---

(١) ڊيرا= ڊيري جو جمع. ڏاگي يا ڏور جو ويڙهيل ويڙهو يا گولو (ڊيراٿين= ڍهي پون.)
(٢) ٿوري= ٿورڻ، جهاڳڻ. (٣) ٿر= سُڪي زمين، واريءَ سو. (ٿر ٿورڻ= واريءَ جو پنڌ جهاڳڻ)
(٤) ڊُلڪيو (مصدر ڊُلڪڻ)= بيهوش ٿيو، هيٺائيءَ وڃڻ. (٥) ڊِڪرَ= غشي (ڊِڪرَ اچڻ= ماندو ٿيڻ.) (٦) دوڙو = ٻيڻو. (٧) رعد= وڄ جي گاج (نالو ملائڪ جو) (٨) لا تقنطوا من الرحمة الله= الله جي رحمت کان نا اميد نہ ٿيو (قرآن شريف. الزمر ٣٩- ٥٣) (٩) زبري= زبرو، طاقتور، برجستو. (١٠) زور= گهڻو.

(٢٧)

هيبت حَب جبل جي، جيڏيون ڏسن جي،
تہ پاڻيهي سچي سي، هوند ڪرن ها حَب ۾.

(٢٨)

جن ڪي سِڪ سچي، تن ڪي ڊپ نہ ڊاءُ،
هزارين حَب جهڙا، توڙي تپي ڏيکارين تاءُ،
اُڄ بُک ڪانہ اُنهن کي، نہ ڪي لڳي ڪوسو واءُ،
پهڻ ٿين پِٽرٽي، پُنهل پوش پناهُ،
تکڙو ڪري تاڪيد جيان، درندن جو ڊپاءُ،
پنهونءَ جو پرلاءُ[1]، پيو هُن پر حَب جي.

(٢٩)

بڌي سندرو سِڪ جو، هليون جي هيڪرَ،
سڌاٿيون[2] سُج ڏي، چڙهي شوق شهرَ،
پهتيون جام پنهل کي، جهاڳي بحر ۽ برَ،
"لاخوف عليهم ولا هُم يحزنون"[3]، لٿن خوفَ خطرَ،
"اللهُ وَلي الذين آمنوا يُخرِجُهُم منَ الظلمات اِلي النورِ"[4]،
ڏوري چڙهيون ڏونگرَ،
هوت پنهل هر هر، پَسيو رهن راز ۾.

(١) پَرلاءُ= پڙاڏو، گونج، آواز جي موٽ. (٢) سِڌاٿيون= روانيون ٿيون، سفر تي نڪتيون. (٣) "ولا خوفُ عليهم ولا هم يحزنون" = ۽ نڪي ڪين ڪو ڀؤ آهي ۽ نڪي اهي غمگين رهندا. (قرآن شريف: سورة البقرة،٢، آيت ٢٦٢.) (٤) "الله ولي الذين آمنوا يُخر جهم من الظلمات اِلي النور= الله مومنن جو سنڀاليندڙ آهي، ڪين اونداهيءَ مان سوجهري ڏانهن ڪڍندو آهي. (قرآن شريف: سورة البقرة،٢، آيت ٢٥٧.)

(٣٠)

نحس نفس ندورو، آهي ايل پنهوار[١]،
رُليل راڪس[٢] هَوتَ ڏي، ويندن وجهي وار،
صاحب رب ستارَ، ڏجان پاند پناه جو.

(٣١)

آگي[٣] اگهايو، عرض هن عاجز جو،
مُلڪ اڳيون مڪران جو، تيزو سٽائو،
نفيءَ[٤] نپايو، ناتو نماڻيءَ سان.

(٣٢)

ڪَهندي ئي ڪيچ ڏي، مُيس تہ بہ ملبيس،
پَنڌ اُنهيءَ پار ڏي، جيئن پيس تہ جنَ پُڳيس،
"دَع نفسڪ وَتعال"[٥]، هليس تہ هُت هيس،
پِرتئون[٦] ئي پهتيس، نفيءَ جي نباهہ سان.

(٣٣)

ديهي[٧] ڏرتيءَ ۾ لنگهي، جيئن جو ڪيان نظر،
ڏنم ڏيهہ اُنهيءَ ۾، ساڳيا انگ اڪر،
جي ميتيا محبوبن اڇي، پاند ڏئي پاڪر،[٨]
لڌم رندڙو[٩] روح ۾، ساري خاص خبر،
باهر بيو ڪجهہ نا ٿيو، سڀ دل اندر دفتر،
اندر ملڪ مڪران جو، اندر گُوندر[١٠] گهر،
پُنيَم آسَ اندر جي، لٿا هُل حشر،
پُنهل، ننگ پروَر، نازڪ نينهن نباهيو،

(١) ايل پنهوار= وحشي، اٿسڏيل (سسئي - پنهون داستان جو ڪردار) جهنگلي مائهو.
(٢) راڪس= راڪاس. (٣) آگي= خدا تعاليٰ جو هڪ صفاتي نالو (آگو، آگا) (٤) نفي= انڪار (تصوف مطابق نفس جي نفي ڪبي تہ محبوب سان وصال ٿيندو.) (٥) "دع نفسڪ وتعال" = نفس کي ڇڏي پوءِ اسان ڏي اچ. (٦) پرتئون= قرب منجهان، سڪ وچان. (٧) ديهي = ديهہ، بُت، بدن. (٨) پاڪر = سوڪڙي. (٩) رَندڙو = رَستو. (١٠) گوندر = ڏيان، تات، غم.

(٣٤)

ديهي ڏرتيءَ داخل تي، جيئن جو نظر ڪيم،
هڪدم حيرت ۾ اچي، وس پنهنجي ڪان ويم،
تي قراري ڪند ۾، جاچي جو ڏنم،
لوچي اندر لڏم، پتو هوت پنهونءَ جو.

(٣٥)

ديهي ڏرتيءَ داخل تي، جيئن جو ڪيم نهار،
ته پنج نگ[1] ديهيءَ دَرَ تي، چاري[2] هن چوڌار،
جن تي روهه رلائيو، اندن جي آچار،
ڏک ڪشالا ڏاڪڙا، تي حيلا ڪيم هزار،
همت هاديءَ جي سان، تيا ڏَنيلَ[3] ڏارون ڏار،
لتا غمَ غبار، لڏم رَندڙو روح ۾.

(٣٦)

ديهي ڏرتيءَ داخل تي، ويهي ڪيم ويچار،
طبعي هيبت حَب جي، تَرڪ تيو تڪرار،
پائي قرب قرار، سُونهين تيڙس سات جي.

(٣٧)

ديهي ڏرتيءَ ۾ لنگهي، پاتم جيئن ليئو،
ڏنم ڏيهَ ڏِيئو، پَرتوو[4] هوت پُنهل جو.

(٣٨)

ديهي ڏرتيءَ ۾ لنگهي، نونو[5] تيس نهال،
پَسي جوت جمال، مَحو تيس محيطَ[6] ۾.

---

(١) پنج نگ = پنج حواس: اکيون (ڏسڻ)، ڪن (ٻڌڻ)، نڪ (سنگهڻ)، هٿ (ڇهڻ)، ۽ وات (چکڻ). (٢) چاري = پهريدار. (٣) ڏَنيلَ = ڏڪاريل.

(٤) پَرتوو = سوجهرو، تجلو.

(٥) نونو = نوبنو، تازو توانو.

(٦) محيط = قبضي ۾ آڻيندڙ، الله تعاليٰ جو صفاتي نالو.

كافي (١)

گوندر نا گڏ، چپر نا چڏ، ورتيون وج ٻاروچا ٻانهي پنهنجي.

وسارڻ نہ لائق يار اوهان کي، هيءَ نذر هَڏ،[١] توڙي آهي ڏڏ،[٢]
تہ ٻہ ڪوتِي ڪَري آهي، خان، اوهان جي.

پَکَڙو پِرين تون پنهنجو، اوري اچي اَڏِ، يا سِڪايل کي سڏ،
تَنَ ۾ آهي تارَ تَوهان جي.

چپر چِڏي "مسرور" کي، لالڻ نا لَڏ، گولي هيءَ نيئي گڏ،
پَسان دم دم صورت اوهان جي.

(١) هڏ = هرگز

(٢) ڏڏ = هيٺي، ڪمزور.

ڪافي (٢)

جانبَ، جَت جو اتم جيءَ ۾ جهوراٺو،
گهارين ٿي گوندر، ووءِ ووءِ ويڳاٺو.

مٿي سيج، سرتيون، سُتي آءُ جو پئي هُيس،
لَهي خواب خوفئن، ڏيئي پڙڪو اُٿيس،
ڏسان ڪون ڏيهي، هاري هوتاٺو.

اڱ ئي ڏَڏيلَ هيس ڏاڍن ڏکن جي،
آئي پاڳ پاڳي جُدائي جَتن جي،
وري درد دؤڙو[1] سِرنو[2] ساماٺو.

تيو قارَ قاڪون جهِجي جيءُ جيرو،
ويو عيش اُجڙي، لايو درد ديرو،
گوهر گل دل جو، ڪاڪيون ڪوماٺو.

لکيو انگ، "مسرور"، پاڙيان ٿي پنهنجو،
چَلي ڪون چارو، لڳو عشق اهنجو،
پلئه پند پَنيون،[3] آيم اوراٺو[4].

(١) دؤڙو = بيٺو.
(٢) سرِنو (سرِنَو) = نئين سر.
(٣) پَنيون = رستا.
(٤) اوراٺو = اولاٺو، ڳِٽِتي. (اورڻ، ڏورڻ، جهاڳڻ).

ڪافي (۳)

ڏاڍي ذات بي مهاب[1]، جيجان آهي جتن جي،
ڏاڍي ذات بي مُهابُ.

پلئو اڙائي پنهنجو، تيس مُفت مان مهٽي هاب،
ڏاڍي ذات بي مُهابُ.

بيرحم بيقياسَن چوان، ڪاڪيون ڪيئن نہ قَصابُ[2]،
ڏاڍي ذات بي مُهابُ.

آخر ڏينهن قيام جي، ڏيندا حق حساب،
ڏاڍي ذات بي مُهابُ.

ڏئي ريا "مسرور" ڏکيءَ کي، عمر جو تہ عذاب،
ڏاڍي ذات بي مُهابُ.

---

(۱) بي مهاب (بي مهابو)= ڪنور، بي لحاظ، بيرحم، سنگدل.

(۲) قصاب = ڪاسائي، بيرحم.

ڪافي (۴)

ڪيچ ڪوهيارل سڏائو، واءِ، اج رت تي رُئان،
ڏوهہ ڪنهن جو ڪونہ آهي، مون پَئي پنهنجي هٿان.

جي سُمهان ها ڪين مان، تان هي قصو بڻجي ڪٿان،
هي ڪشالا ڪاف پيي، اچٿا هئا منهنجي مٿان.

هاڻ بس پيرين پيادي، ڪڏ تنين ڪيچين پوان،
ڪين ترسايو مون ڪي تان، جيئن وجي تن کي پڇان.

اُن طرف توڙي، اديون، بگهيَڙ بلائون ٿي بُڌان،
پر ڪٽي سڀ ڪاف هيڪر، ور پنهنجو ووڙي لهان.

ڪاڻ ڪوهيارل اِهي مان، سور سڀ سِر تي سهان،
هاءِ، هتڙي هوت ريءَ، ٿي زهر جو پيالو پيان.

دوست ريءَ، "مسرور"، گوندرِ، مفت ٿي ماندي مران،
ڪيچ ڪاهي هوت کي، اڪئين ڏسي هيڪر نران.

ڪافي (۵)

مون کي ڪين وٺي ٻي بات اديون،
منهنجو پنهل ويو آ پريات، اديون.

ڏاڏن ڏيرن ڏاڍ ڪيو وي، قياس تنين کي ڪونه پيو، وي،
لَڪيم[۱] لِڪُ نه انهن جيڪو رکيو، وي، مُئيءَ کي ڪري ويا ماتِ، اديون.

راتيان ڏينهان، هاءِ، هجر ۾، پيئي ٻَران ٿي ٻُجهه اندر ۾،
لڳي باهه برهه جي جان جگر ۾، آهي هوت بنا هيهات،[۲] اديون.

ڪهڙي ڳالهه ڪيان مان سورن جي، ٻي خان پنهل جي پورن جي،
وينو ڏار تي ڏاهو پرين جي، ڪائي ڪانگ لنوي ٿو لات، اديون.

هاٿي ويل نه آهي ترسڻ جي، دل ناهي ڪنهن جي جهلجڻ جي،
"مسرور" آڪي مُحب ملڻ جي، سدا وائي آهي وات، اديون.

---

(۱) لَڪيم = لَڪاپيم، پانيم، جاتم.

(۲) هيهات = افسوس.

ڪافي (٦)

وَر ونـي مـنـهـنـجـو ويـا ، ڏاڍي ڪـئـي ڏيـرن مـون سـان،
ڪـونـہ آهـي حـال پـائـي، ڪـيـئـن ڪـيـان، ڪـاڏي وڃـان.

هِـجـر ۾ مـان هـوت ريءَ، رت ٿـي رڙان راتـيـان ڏيـنـهـان،
مَت نـہ مـون ڪي ڪـا ڏيـو، اڄ پـاڻ ڪـيـئـن پـنـهـنـجو پَـلـيـان.

ڪـيـچ جـا وڻ ويـجـهـڙا ، شـل آءٌ وڃـي اڪـئـيـن ڏسـان،
وڙ ڪـنـدو مـولا وري، هـيـڪـر وڃـي تـن سـيـن مِـلان.

پـاڻ سـڀ پـنـهـنجو پَـلـيـو، مـتـيـون نـہ مـون کـي ڏيـو اوهـان،
ڪـانـہ ڪـا مـون سـان هـلـي، بـس بـي نـہ ٿـي بـولـِي بـڌان.

مُـفـت ٿـو مـانـدو مـري، "مـسـرور" هِـت مُـحـبن بِـنـان،
ڪـا دعـا دل سـان ڪـيـو مـون، تـان وڃـي پِـر کـي پـسـان.

ڪافي (٧)

هئـ هئـ چوريءَ جَت منهنجو چائي ويا،
الا، جان جگر جلائي ويا.

ڏاڍن ڏيرن ڏاڍ هي ڪيـترو،
دل ۾ دُودَ(١) دُکائي ويا.

چـڏي چوريءَ کـي ڏيرَ تـہ ڏاگـها(٢)،
ڪيچ قطارون ڪاهي ويا.

"مسرور" آکي، وي جيڏيون،
لـوري جيءَ ۾ لائي ويا.

ڪافي (٨)

آڏيءَ رات لَـڏي، الا، پنهل ڪيچ وئي ويا.

وجڻ ويل ويري، وي ميان، ويا گولي ڪين گڏي،
آڏيءَ رات لَـڏي، الا...

سُتي هو سنيري ويا، وي ميان، چوريءَ کي تہ چڏي،
آڏيءَ رات لَـڏي، الا...

پينر هِن "مسرور" جي وي ميان، ايندا شال تَڏي،
آڏيءَ رات لَـڏي، الا...

(١) دُود = دونهون (جمع: دُودَ)

ڪافي (۹)

زوريءَ نيو خانَ پنهل کي، ڪاڪيون تن ڪيچن،
جيجان ووءِ جَتن، تَرس نہ پيو ڪو تن.

ونـي وَرُ ويا، ڏئـي ڏاج ڏکـن،
ويندي، رهنديس ڪينڪي، ڪَدِ تنين ڪيچن.

نيڻ نماڻا منهنجا، راتيان ڏينهان روئن،
هجر ۾ هوت پنهل لئہ، پينر بس نہ ڪن.

"مسرور" سندي، سرتيون! سانگي سار لهن،
پرتئون اگڻ پير پري، آذرُ مانَ ڏين.

ڪافي (۱۰)

جيذيون جانبَ ريءَ، گوندر گذاريان،
گوندر گذاريان، پلپل پڪاريان.

اديون آريءَ جام جي، روئي راهہ نهاريان،
سُڏڪا پري ساجن کي، سرتيون سنياريان.

ايندم اج اديون، مان اڱڻ بُهاريان،
هر هر هوت پنهل لئہ، مان سيج سينگاريان.

هئہ هئہ ڪيو هنجون، هوتن لئہ هاريان،
"مسرور" پار پرين ڏي، مان ڪانگ اُڏاريان.

كافي (١١)

جـڏهـن هـوتُ ويـس پـرديـس پـري،
تـڏهـن واڪـا ڪَـيـو ٿـي مـفـت مـري.

سُـتـئـين، وهـم مُـنـي سـپ لاهـي ڙي،
نـڪـي سُرِبُر سـمـجـهـيـئـ سـاهـيـڙي،
حـيـفُ حـالَ تـنـهـنـجـي تـي آهـي ڙِي،
جاڳـئـين چـو نـ سـويـرو جـارُ[١] ڪـري.

هـي جـو مـحـبَ تـيـس مـهـمـان اچـي،
سـمـجـهـيـئـين ڪـين تـ ويـنـدا پـوءِ اڳـي،
هـٿـئـون پـيـس پـنـهـنـجـي، سُنـي پاڻ سـنـجـهـي،
پـوءِ ٿـي ڏيـرن تـي مُـنـي ڏوهـ ذري.

هـاٿـي هـوت بـنـا مَـرُ حـيـران وتـي،
هـلـنـدي هـيـڪـر تـن ڏي ڪـاف ڪـتـي،
سـهـنـدي سـور سـيـيـئـي سـاهـ مـٿـي،
ڇَـري ڇُـور ڪـئـي آ ڪـنـهـن ذوق ذري.

پـنـهـنـجـي ڳـالهـ نـ تـون "مـسـرور" ڳـڻـين،
ڪُـلـي بـازي غـازي گـوءِ ڪـٽـين،
هـرڪـا مـهـل مـوچـاري هـٿـڙا هـڻـين،
جـڏهـن ايـل پـنـهـوار جـي ايـنـدي آري[٢].

---

(١) جار= سڪ، اُڏڪو.

(٢) اري = مصيبت مر (اري مر اچڻ = مصيبت مر ڦاسڻ)

ڪافي (١٢)

لائـــي وري لائـــي ويـــا ، لـــوري يـــار.

نـنـڊ ۾ نـهـوڙي سُـتـل ڪـي، چـڏي ويـا وو هـاءِ تَـتـل ڪـي،
ڪيچي ادا منهنجي پنهل ڪي، چـائـي وري چـائـي ويـا ،
اُتـــي چـــوري، يــــار!

ويـرِي وڻـي ويـا وَرُ مـون چـوري، نـنـڊ ۾ چـڏي هـاءِ نـدوري،
ڄاڙهي پنهل ڪي اُن تي زوري، ڪـاهـي وري ڪـاهـي ويـا ،
چـڏي چـوري، يــــار!

"مسرور" محب شل مولا ملائي، آهـون عـاجـز جـون الله اگـهـائـي،
جـانـب جَـتَ ويـا چـوريءَ چـائـي، گـهـائـي دلـڙي گـهـائـي ويـا ،
ڏئـــي جـهـوري، يــــار!

ڪافي (۱۳)

جيجان تن جَتن سان، منهنجي توبهہ توبهہ زاري.

ڪين ڪيائون قياس ڪُنل جو، هيڪل ڇڏي ويا ويچاري.

ڪنهن سان ڪريان ڪوهيارل ڏاران، سُڌ سورن جي ساري.

ڇاڪون ڇڏي ويا آيل مون کي، جيڪس هُيڙس ڏاري.

"مسرور" ويندس پار پريءَ ڏي، پائي ڳچيءَ ڳل ڳاري.

ڪافي (۱۴)

آيل انهيءَ هوت سان، حُجت ڪيهي هَلان.

چئي ڇا چوان ڙِي، جوشن منجهہ جَلان.
سمجهي ڪين سگهيس مان، آيل تن جون الان[۱].
جيجل جَتَ بروچ سوا، ڪنهن کي سور سَلان[۲].
ڪاهي ڪيڌ "مسرور" پنهل جي، سات سان وجي رَلان[۳].

---

(۱) الان = ڪوڙيون ڳالهيون، لڪائڻ جون ڳالهيون.
(۲) سَلان = چوان، اوريان.
(۳) رَلان = مِلان.

ڪافي (۱۵)

سوين سور ويڙا، ولهيءَ[۱] ڪي وڪوڙي،
سگهو موت سهٽا، نيو نينهن نهوڙي.

تيا سَنڌَ ساٿا، پنهل تو پڄاڻان،
سُڏَڙي لهه سياٽا، وِرهه تو ولوڙي.

ڪنديس سي سنڀاليون، ڳرين لڳي[۲] ڳالهيون،
هلي آ هڪاليون، وصلَ سان وڇوڙي.

جهوريءَ ۾ جُهران تي، ڏکن ڪان ڏُکان ٿي،
سي سنڌن ۾ سنوان ٿي، وينا جاءِ جوڙي.

"مسرور" تو ريءَ، جُهري منجهه جهوريءَ،
ڇڏج ڪين ڇوريءَ، وَرج واڳ موڙي.

---

(۱) وِلهي = بي وارثي.

(۲) . ڳرين لڳڻ = ڳلي لڳڻ، ڀاڪر پائڻ، ڳرهاٽي پائڻ.

كافي (١٦)

جيڏيون جتَ تہ ويا ٿم جاڙ ڪري،
موتي مانَ[١] وصل جو ڪو واءُ وري!

آيا ڳالهہ ڳٺي ڪا ڏير ڳجهي، مون مصلحت تن جي نا سمجهي،
ويا ورُ مون وٽي آڌيءَ رات اُٿي، هيءَ ڏوہڻ ڏاري ڏار ڪري.

مان ڪيچ تہ ويندس ڪاهي ڙي، جتي هوت پنهل منهنجو آهي ڙي،
مون سان ڪانہ هلي ڪا ساهيڙي، مٺان اڳتون اديون ڪا اُج مري.

پٿرَ پٿون منهنجا پير ڪيا رَد[٢] واءُ لڳي راهون سير[٣] ڪيا،
ڪيڏا لوح لڪئي تہ انڌير ڪيا، پئي ڳوڙها ڳاڙيو ڳجهہ ۾ ڳري.

آهي هيٺو حال "مسرور" سندو، هِن خَستہ دل رنجور سندو،
شل وارو وري معذور سندو، ڏسي لانگها[٤] اٿانگا ٿو ڏِيل[٥] ڏري.

.(١) مانَ = شال، جيڪر.
(٢) رَد واءُ لڳي = ردي، خراب هوا لڳي.
(٣) سير = گهٽا، جهجها (راهون سير ڪيا = رستا گهٽا ٿيا).
(٤) لانگها = لَنگهہ، گسَ، رستا.
(٥) ڏِيل = بُت، بدن (ڏيل ڏري = بدن ڪنبي، ڊپ کان بدن جو ٿڙڪڻ).

كافي (١٧)

كاكيون كيڏي كري ويا، پنهنجي ڏير پجاڻي،
ساجهر بارَ پري ويا، هيڪل چڏي هيءَ نماڻي.

زوريءَ چوريءَ پنهل نيائون، كهل كُني تي كاڻ كيائون،
ڏوبڻ ڏار ڏري ويا، ووءِ ووءِ، چاڻي واڻي.

باب بنديءَ جي بارڻ باري، آڌيءَ رات اُٺي، مُئيءَ كي ماري،
ڏيهون(١) ڏُور پري ويا، وارث كري ويگاڻي.

"مسرور" لاڻي لنوَ، لُچ(٢)لوري، ڏٺي ڏكيءَ كي، جَلُ، پَچُ(٣) جهوري،
حَبَ جي پار سُري ويا، كنيو اُن تي آرياڻي.

---

(١) ڏيهون = ڏيهہ كان.
(٢) لُچ = لوچ، آنڌ مانڌ.
(٣) جَلَ پَچَ = جلڻ پچڻ.

ڪافي (١٨)

جيجل، جَتَ ٻروچ لئہ،
منهنجي دل ڪري دانهون.

ويندي رهنديس ڪينڪي، آيل اوڏانهون.

سرتيون، ور منهنجي کي، زوريءَ نياڻون.

روئي هوت ٻروچ جون، روز تڪيان راهون.

مفت "مسرور" کي جيڏيون، گوندر گڏيائون.

ڪافي (۱۹)

جانبَ جَتَ لئہ تي هان جيجل جوڳياڻي،
رويو راتيان ڏينهان، پاڙيان پِرت پراڻي.

هِتئون ويندیس، وي، موٽي نا ايندیس، وي،
دائم در جو پرينديس، پورهيتِ تي مان پاڻي.

پَرِ مان ڪٽي پاتي، ويڙا جُپ چپاتي،
گيران[1]، جُز[2]، نہ مون جاتي، ٻولي ٻاروچاڻي.

اٿم آسون رب ۾، آريءَ ڄام عرب ۾،
هيڪلڙيءَ ساڻ حَب ۾، سيد ٿيندو ساڻي.

"مسرور" ڪهڙو ڪريان، هي حال ڏکن جو مان،
پينر، پوري هيءَ تان، سورن لئہ ساماڻي.

---

(۱) گيِران = ڪٿ، ڪٿي وڃ.
(۲) جُز = هل.

ڪافي (۲۰)

هـئـہ هـئـہ هـوتـن ريءَ هِـنـڙي،
ڪاڪـيـون ڪـيـئـن ڪـنـدياس.

اُتي اسر ويل جو، ڪَڏَ ڪيچين جي ڪَهنـدياس.
مَـتـئون جـانـبَ جَـت جي، گـهـرَ تـڙ گـهـوريـنـديـاس.
پـيـرا ڪـنـيـو پِـر جـا، ڏونـگـر ڏوريـنـديـاس.
"مسرور" مُحب مِني لئہ، ٿَر بَرَ ٿوريندياس[1].

(۱) ٿوريندياس = ڏوريندياس، جهاڳيندياس (وڏو پنڌ، ٿورو ڪري پائيندياس)

كافي (٢١)

اديون آريءَ جام جي محبت هان ماري،
محبت هان ماري، شل هوت ايندم هڪ واري.

سڄڻ سندي مون اچڻ جي آهي، رات ڏينهان انتظاري،
ساري سهٽل يار کي، ٿيا نار نيڻن مان جاري.

سورن جو هي حال سڄو، ٻي طعنا خلق خواري،
ڪنديس عرض عجيبن کي، من ڪا محب ڏين دلداري.

ڇا ڪئون ڇڏي مون ڇپر ويا، وو، جيڪس هُيڙس ذاري،
"مسرور" ويندس پار پنهل ڏي، پائي تہ ٻڪچيءَ ۾ ڳاري.

كافي (٢٢)

منهنجو هينئڙو آحيران،
هئه هئه هوت بنا!

پينر شهرُ پنپور جو، پانيان بيابانُ.
نينديس نِرتئون(١) يار ڏي، سورن جو سامانُ.
ڪاٿئون ڪونه ملي ٿو، ڪاڪيون، درد سندو درمانُ.
پنهنجو هاٿي شال پَلا ئي، آري ڪو احسانُ.
دلبر آئي دور ٿي ويندو، گوندر جو گهمسانُ.
"مسرور" ڪنديس محب مٿان، ساهه سِري قربانُ.

(١) نِرتئون = نِرت سان، ڌيان سان، هيج مان، ڪڏي.

ڪافي (٢٣)

جيڏيون هوت ٻروچ جا،
مون کي پلپل پون پور.

جاڳيس ڪين سوير ۾ پلا، سُتي ڏئي ويا سُور.
مون سندو ڪو ترس پيلا، ڪين پيو تن مور.
هُو "مسرور" موجن ۾، آءٌ وجان وهلُور.

ڪافي (٢٤)

ڪِلندا شال پَسان، الا،
دلبر هِن ديدن سان.

ٿَرن ٻَرن ۾ خانَ پُنهونءَ کي، ڳولي شال لهان.
ڏاڍن آءٌ ڏيرن کي، ميڙي منٿ ڪيان.
"مسرور" وارث وَر پنهنجي کي، ڏوري آءٌ ڏسان.

ڪافي (٢٥)

ڏج پيش پنهل کي روئي، هي دردن جو دفتر.

مُئيءَ کي ماري ويا، ترس نہ پين ڪوئي،
سُتي سنيريا سفر.

اُڏر پکيئڙا پار پرينءَ ڏي، حال ڪجان سپوئي،
ماندي مران تي شام سحر.

"مسرور" آکي، جيڏيون، ايندم اڱڻ سوئي،
جنهن جي اٿم آس اندر.

ڪافي (٢٦)

الله اگهائي، مولا اگهائي، اديون، منهنجيءَ آد کي.

جيڏيون، جانب جَت کي، چوريءَ ويا چائي،
ڪاڪيون، ڪريو ڪا دعا، منهنجو ويو ورائي(١).

هوتن ريءَ هجر ۾، مُئي ويني ڏڪڙا ڪائي،
موتيو ڪين ڪوهيارل، ويو لوري مون لائي.

"مسرور" آکي محبن سان، شل مولا ملائي،
رويو رت اکين مان هيءَ، واتون تي واجهائي.

---

(١) ويو ورائي= وڃڻ واري کي موٽائي.

داستان عمر ۽ مارئي

(۱)

هيڪاندي هُياس، مارن ساڻ ملير ۾،
قسمتَ "قيد الماء"[۱] جي، ڌارون ڌار ڪياس،
اچي آءُ پَياس[۲]، هاٿي هَٿِ همير جي.

(۲)

سنبري هڪ ڏينهن سرتين سان، نڪتيس نظاري،
مَتيون پَرڻ مارن جون، سِرَ تي سينهون سينگاري،
اوچتو عمر چام جي، وَرِ چڙهيس واري،
سڏيم گهڻو ساٿين کي، هار هنجن هاري،
پر عُمر نہ سُڻيا ساري، واڪا ويچاريءَ جا.

(۳)

دانهون درد فراق مان، حيلا ڪيم هزار،
تہ نِين نہ نماڻي نار کي، ادا، اوني سوار،
مِهر ڪر "مسرور" تي، ميان سومرا سردار،
پر مُڙيو ڪين منٿن سان، هليو موڙي اُٺ مهار،
آءُ بہ پرين جي لئہ پار، ڪيندي پهتيس ڪوٽ ۾.

(۴)

آٿي عمر ڪوٽ ۾، قابو قيد ڪيو،
هاٿي وَسُ وجڻ جو، ويچاريءَ ويو،
جُسو جان زنجيرن ۾، سوگهو ساهہ ٿيو،
تهان پوءِ پيو، جنجل جالڻ ڏينهڙا.

---

(۱) قيدالماءَ = داٿي پاٿيءَ جو قيد (جتي داٿو - پاٿي آهي)

(۲) پياس = پيس.

(۵)

جنجل جالي ڏينهڙا، ويندس شال وري،
ڏسي ڏوٽيئڙن کي، پوندم نين ٺري،
ڪوٽي يا ڪري، سانگين سندي آهيان.

(٦)

عمر گهر عيدان، شاديون ٿيون شُغلَ،
شاد ٿنهين شرنائيون، دَرِ ويهاريا دُهلَ،
هيءَ هلايائين هُلَ، تہ مارئي مُنڌ[1] ٿي منهنجي.

(٧)

سوگهي زور زنجيرن ۾، پئي هيسَ پٽ مٿي،
اُٺاريو اَسُرَ جو، عمر جام اچي،
تہ مونجهو ڪيڙهءِ مارئي، کهڙي وهمَ وڌي،
اجُ ڏسڻ توکي ڏيهہ جا، ايندا ماٺهو ميڙ ڪري،
مُنڌَ تون ويهہ مَٿي، جو راڻي آهين راڄ جي.

(٨)

راڻيون سياڻيون، سوين تو وٽِ سومرا،
سونهن سيج بندن[2] تي، راڻين جون راڻيون،
اسين پائي پَٽُون پٽ تي، رلهيون پُراڻيون،
اهي باراڻيون، بوليون ڪَرِ بِين سين.

---

(۱) مُنڌ= عورت، زال.

(۲) سيج بند = سهڻو بسترو.

ڪافي (۱)

منهنجو تہ سانگين سان، شَلَ الله ڪندو ميلو.
پيرون چوندِيندِيس پاند ۾، وجي تہ جيڏين سان.
سپ ئي سليندِيس اندر جا، ڏکڙا ڏوٿُين سان.
"مسرور" مولا مهر ڪندو، ملنديس مارن سان.

ڪافي (۲)

سانگيئڙن کي نيئي سَليان سَليان، سورَ سيئي الو پلو آلا.
موڪل ميرَ عمر ڏي مونکي، ماروئڙن سان نيئي مِلان مِلان.
وجني وطن ويڙهيچن سان، خوش ٿي مان کِلان کِلان.
"مسرور" ملڪ مليرڏي، هيجون شال هلان هلان.

ڪافي (٣)

بيوس هاءِ قسمت ڪيس قيد آئي،
ڪوئي وسُ وِلهيءَ جو هلي ڪونه هائي.

پري پنڌ رهيا، ڏِس ڪٿي مير ماروَن،
ڪٿي آهه پٿي هان، ڪريان ٿي پُڪارون،
آندو زور مُئي کي اَمر[1] آب دائي.

ڪونهي ڏوهه ڪنهنجو ڪرمن[2] لکيو ايئن،
مَنجهئون سوزَ سانونُ اکڙين کيو ايئن،
تَڪِن روز روئي طرف سي ابائي.

"مسرور" سمجهه تون، سدا رهه صبرَ ۾،
ڏکيا ڏينهن گذري، ويندا دم پهرَ ۾،
مارو نيٺ ملندا، اڄُ ڪي سڀائي.

---

(١) اَمُر= حڪم، تقدير، قضا.

(٢) ڪرمن = قسمت، لکئي.

ڪافي (۴)

سِڪ اٿم منجهه ساهه،
ادا اباڻن جي مونکي.

نہ ٿا وڻن تنهنجا باغَ بهاري، شالا ڏسندمِ اباڻي واڙي،[(۱)]
عرضُ اگهائيندو الله.

اباڻن ڪارڻ اکڙيون روئن، مَن مارو پيغام مُنجن،[(۲)]
ويني نهاريان راهه.

"مسرور" تي ڪر ڪائي مِهر، ميل مارن سان مُئيءَ ڪي عمر،
شرم رکج هي شاهه.

---

(۱) واڙي = ٻني ڪيت.

(۲) مُنجن = موڪلين.

كافي (٥)

ڪمڙا ممتا مارُن کي ڏيان،
لکئي لوح قلم(١) ڏنهُن پانيان.

سور عمر تنهنجا ساهہ اندر اٿم،
سي ڪنهن کي ڪين ٻڌايان.

ادا ڙي عمر مان مارن جي،
هي لوئي هڏ نہ لاهايان.

عُمر اباڻا ساري سدائين،
ويني نير وهائيان.

"مسرور" روئي مارن لئہ مان،
ويني پلوَ پُسايان.

(١) لوح قلم = ازلي انگ لکيل. تقدير.

ڪافي (٦)

منهنجي مارن جي مَڱَ نه جهلِ امير،
ڏي تون ڏمر[١] لاهي، موڪل مير حميرَ.

مُنڌ نه هت جهلين، ماري مال ونين،
هيئن هڏ نه ڪرين، دٻائي دِلگير[٢].

چڱن ڳالهه چئي، سُڻ سا گوش[٣] ڏئي،
قيدڻ ڪنهن نه ڪئي، زائفان منجهه زنجيرَ،

ڪائڻ هي نه ڪيئان[۴]، جيسين مير جيئان،
منهنجو قوت ميان ڳاڱيون[٥] ڳم[٦] ڳنڊيرَ[٧].

پائنج پيڻ حقي[٨]، پنهنجي صاحب سڪي[٩]،
ڪرِ تون پڪَ پڪي، پڇي مير وزير.

تنهنجا تيل قُليل، ساءُ[١٠] نه ڏينم سيل[١١]،
مارون مون اٺگيل[١٢]، ڏوئن وار نه وير.

تنهنجا زيور زريون، پانيان پڪان پريون،
کُهه[١٣] هي سونيون سريون، ورُ[١۴] سي هس تم مير.

---

(١) ڏمر = قهر، ڪاوڙ. (٢) دلگير = هيٺا. (٣) گوش = ڪَنُ. (۴) ڪيئان = ڪاوان. (٥) ڳاڱيون = ڳاڱيءَ جو جمع، برسات ۾ ڦيندڙ ٻوٽي. (٦) ڳم = ڏٿ جو هڪ قسم، گاهه جو هڪ قسم. (٧) ڳنڊير = گاهه جو هڪ قسم (زمين تي ڇٽ هڻي ٻيهي، مال وغيره کائي) (٨) حقي = حقيقي. (٩) سڪي = ويجهي، سڳي، سچي. حقيقي. (١٠) ساءُ = مزو. (١١) سيل = سئر، نظارو. (١٢) اٺگيل = طبيعت جا ضدي، جوانمرد، ڦڏئي، اٺانگا، هنيلا، هوڏي (١٣) کُهه = ڪڏ ۾، ٻنِ. (١۴) ورُ = ڦير، ڦند، گمراهه ڪندڙ.

هرڪي هرگز نہ وسان،[۱] چاهي دل ناچسان[۲]،
ڏٽ[۳] سان ڏوٿي اسان، پيئون پاڪ پنير[۴].

هت ڪان هاج وئي، واهرَ ڪنهن نہ ڪئي،
پاڙن اَوس[۵] پئي، لکي جا تقدير.

ست جي ڳالهہ ڳٺيان، اڳتئون شالَ وٺان،
ويني هَڪل هٺان، حاضر حضرت پير.

دل تي تڇڪي اُبري، از خود دانهن تي نڪري،
مُورؤن نہ تي وِسري، سرتين جي تصويرَ.

خوديءَ منجهہ پيئي، دڙڪا مُنج[٦] نہ ڏيئي،
مارون منهنجا اڳيئي، هيٺا هن حقير[۷].

ڪهڙي ڏوهہ ڏڪاٺي، قيدن ڪيئہ آٿي،
بخش پلا هاٿي، جيڪا پئي تقصير[۸].

"بدوي" بس ڪر هاٿي، سانجهيءَ اج سياٿي،
ساجهہ صبح تاٺي، ملندي من دل ڏير[۹].

(۱) وسان = وس پڄندي. (۲) چسان = ذائقو چکيان. (۳) ڏٽ = جهنگ جي گاهہ مان پيدا ٿيل اناج ۽ ڦلَ ڦُل. (۴) پنير = نندي ٻير جيڏا داڻا، پنير ٻوٽي جو هڪ ڦل. (۵) اوس = پڪ، ضرور. (٦) منج = موڪل، روانو ڪر.
(۷) حقير = خسيس، ڏڪاريل، غريب.
(۸) تقصير = قصور، ڏوهہ.
(۹) ڏير = صبر، دلاسو.

كافي (٧)

منهنجي مارن جي، كڻ نه اوٺَ[١] عمر،
مُنج واري مڱَ تن جي، دانهہَ[٢] لڳ داورَ[٣].

اُچائن[٤] تا جي ئي، سَنوان گهمن نه سي ئي،
ڏرتيءَ دبيا ڪيئي، ظالمَ زوراورَ.

مَج تون منتَ زاري، چڏ هيءَ دل آزاري،
اَٿي ربّ قهارِي، سوجهي[٥] ڪر نظرَ.

ڪِيڻ[٦] ڪيئن ڪِيان،[٧] وڳا ڪِينءَ ڪيان،
تنهنجا بَنِ ڏِيان، جهومَڪَ ۽ جهومَرَ.

"بدويءَ" ساڻُ پلاتي، ڪَر تون عمرَ ڪاتي،
سمجهي خيال خدائي، ٿورو لائج ٿر.

(١) اوٺ = پٽ، پاراتو، آهَ. (٢) دانهہ = داناءُ، عقلمند، سياڻو. (٣) داور = انصاف ڪندڙ. (٤) اچائن = تپائن، آزارن. (٥) سوجهي = سمجهي، ويچار ڪري، ڏيان سان. (٦) ڪينَ = ڪاڏا، طعام. (٧) ڪيان = ڪاوان.

ڪافي (۸)

منهنجي مارن جي ڏي ڪا ڪانگ خبر،
اچن ٿا، يا ايندا، ڪي هيا منجهه سفر،

ورهيه ٿي مون ويڙا، ڏٺي ڏوٿيئڙا،
ساري سانگيئڙا، جال وهايان جر.

هٿئون جي ويندي ڏٺ[8] ڏوٿن[9] ڏينديس،
هيڪر هڪ ٿينديس، اٿم آس اندر.

اڏري ڏينم واڏائي، جائي ٿي دلجائي،
ڪنياٽل (۳) خبر جي ڪائي، بولي ٻول ٻيهر.

هتي وطن وارن، سرتين ۽ سنگهارن،
ڪئي ٿي ڪا مارن، پورهيت جي پچر.

وينين چا ڪون وساري، دل تون[4] وارث[5] واري،
هت مان هنجون هاري، واجهايان هر هر.

ڪڙا ڪوٽ ڀڄان، اڏري هوند وڃان،
هجن ها جي اجان، ٻاڙن ٻدران پر.

"مسرور" رڙي روئي، لڪيو ليڪ جوئي،
پاڙي پرتئون سوئي، پسنديس شال پنهور.[6]

(۱) ڏٺُ = ڏِٺلُ لقاءُ. (۲) ڏوٿن = ڏوٿين، (واحد، ڏوٿي = ڏٺ تي گذران ڪندڙ، مارو ماڻهو) (۳) ڪنياٽل = ڪنياتو، پيغام پهچائيندڙ ڪانگل، ڪانءُ. (۴) تون = تان (۵) وارث = ڪانڌ، ڪانڌي، ڌڻي، سرپرست، عزيز، مائٽ.
(٦) پنهور = پنهوار، ڏنار، ٻڪرار.

ڪافي (۹)

منهنجا مارن ريءَ، ڏکيا لنگهن ٿا ڏينهن.
عُمر اباڻي پار ڏي، مولا وسايا مينهن.
ماندي مارن بنا ڪندي، منجهه ڪوٽن ڪِيئن.
مُنج موٽائي ”مسرور“ کي، آندوءِ عمر جِيئن.

ڪافي (۱۰)

ڏکيا ڏينهن لنگهن، منهنجا مارن ريءَ،
ڏکيا ڏينهن لنگهن، اندر مچ مچن.

راڙو راتيان ڏينهان، نا هي نندَ نيڻن،
ياد ڪري سانگيئڙا، آگم ڪيو اکين،
ڏکيا ڏينهن لنگهن.

هڪ جدائيءَ جهوريو، ٻيو ساڙيو آ سورن،
عمر اباڻي پار جا، اوني شال اچن،
ڏکيا ڏينهن لنگهن.

”مسرور“ آکي ماروئڙا، دم دم ياد پون،
شل ڏسان ڏوٽيئڙن کي، منهنجا نيڻ ٺرن،
ڏکيا ڏينهن لنگهن.

ڪافي (۱۱)

منهنجا سانگي وسن خوش خيال، آءُ هتِ ويني نيرَ وهايان

آندمِ عمر جيڪا اوڏانهون، لوئي اها مان لال،
ادا اباڻي هَڏ نہ لاهيان.

ڪوٽن منجهہ ڪوڪان(۱) ڪيو، جَرَ وهايان جال،
سڏ ڪا پري وات واجهايان.

"مسرور" چوي مارن ريءَ، ساعتَ پانيان سال،
گهڙيءَ گهڙيءَ ٽي گوندر گهاريان.

ڪافي (۱۲)

ادا ڙي عمر مارن جا، پلپل پُور پون،
پلپل پور پون، نِتُ نِتُ نيڻ روئن.

عمر تنهنجا باغ بهاري، طُول وِهاڻا ڪين وڻن،
وجي چوندينديس پاند ۾، پيرون سان سرنين.

عمر ڪٽي تون زوريءَ آئين، ڪيئہ قابو منجهہ ڪوٽن،
ناهي قرار ڪُنلِ ڪي ڪوئي، سِوا تن سانگين.

"مسرور" اتم آس اِهائي، ويندليس شالَ وَطن،
خوش ٿي ڪِلندس ادا، ڏِسي تن ڏوٿين.

(۱) ڪوڪان = ڪوڪون، رڙيون.

كافي (١٣)

وطن وجڻ جي آس ٿم اندر ۾، شل ايندم، اوني أمير مارن جو.

عمر نا وِهنديس توسان مان ڪٽَ تي،
خوش ٿي ڪلنديس پريَن سان پَٽَ تي،
هنڌُ اهو آ هِڪُ، مير مارن جو.

سدا عمر سانگي ٿي ساريان،
دم ڏار تن ريءَ گوندر گذاريان،
پکڙو پسائيندو شل، پيرُ مارن جو.

تنهنجا ڪاج مليدا[1] وِهه ٿي پانيان،
سَتُرَ[2] واري اها لوئي نہ لاهيان،
ڪائڻ آهي ڳاگيون ڳنديرَ[3] مارن جو.

ميل عمر "مسرور" ڪي مارون،
پلپل ڪري ٿو جن لئہ پڪارون
ڏسي منهن هيڪر حقيرِ، مارن جو.

(١) مليدا = سٽيا طعام.
(٢) سَتَرُ = ڍَڪُ، پردو.
(٣) ڳنديرِ = گاه ڪپ هڪ قسم (زمين تي چت هٽي بيهي)

كافي (۱۴)

عمر ساهہ ساري سانگيئڙا سدائي،
ڏينهان رات تن جي اتم واتِ وائي.

عمر آءٌ عدل تي، كڏي چڏ قيدن مان،
نمائي ندوري، بي ڏوهي بندن مان،
الله لڳ اجهل[(١)] سان پلا كر پلائي.

ساراهين جي پنهنجا، عمر محل ماڙيون،
تنين كان وٽن وڏ، ويڙهيچن جون واڙيون،[(٢)]
وساريان سي كيئن، مان جٺي جن جي جائي.

سِگرَ[(٣)] ساڳُ[(۴)] ڳاڳيون، کُنڀيون[(٥)] جي کِين ٿا،
كاڏهون[(٦)] تن كي ميوا، مزوهي ڏِين ٿا،
پيرون[(٧)] جن پٽن جا ڏنا خان كائي.

وجان شَل وطن تي، آيسِ آءٌ جهڙي،
"مسرور" دل جي تہ اتم آس اهڙي،
سَتي[(٨)] شل سَنتَ سان، اماڻين الاهي.

(١) اجهل = كمزور، نياڻي. (٢) واڙيون = (جمع) واڙ = لوڙهو، ككائين جاءِ جي چوڌاري ڍنگرن جي پناه. (٣) سگر = كنديءَ جي وڻ جي ڦري. (۴) ساڳ = سائي ڀاڄي، سرنهن جو ساڳ پليءَ جو ساڳ (٥) كنڀيون = برسات كانپوءِ واريا سي زمين م پيدا ٿيندڙ هك قسم جو اڇو ٻوٽو. (٦) كاڏهون = كيئن. (٧) پيرون = كٻڙ جو ڦر. (٨) ستي = پاكدامن.

ڪافي (١٥)

ڪرِ عمر احسان هاڻي چڏ ڪٽي ٻِي ريڙهه ڀِيڙَ،
پَٽُ نہ پهرينديس ڪڏهن، لاهي اباڻي لال ليڙَ(١).

ظلم چڏ زوري ميان، ڪرِ مهر، ڏي موڪلَ مونکي،
ڍجُ ذرا ڪي حشر جي، ڏاها تہ تون ڏِنهن(٢) پوَ پيڙ.

هت اسانجي ماڳ تي، مولا وسايا ميهڙا،
ڦوڳ ۾ لاٿيون ڦلاريا، ڪڪوريا ڪندا ڪريڙ.(٣)

رات ڏينهان سرتيون، ساري سَڏن سُڏڪا پري،
آهہ گهٽي منهنجي اڇڻ جي، هت اباڻن ڪي اوسيڙ(٤).

مِهر ڪر "مسرور" تي، تون ميلِ مارن سان عمر،
ڪڍُ دغا دل مان ٻيائيءَ جي ڪٽي تون خان ٻِيڙ.(٥)

---

(١) لال ليڙ = ڳاڙهي لوئيءَ جو ٽڪر.
(٢) ڏِنهن=ڏينهن.
(٣) ڪريڙ = ڪرڙ.
(٤) اوسيڙ = اوسيئڙو.
(٥) ٻيڙ = بنياد ، پيڙهہ.

كافي (١٦)

رات دن مون تات، آهه سانگين سندي،
هيهات ۽ فڪرات، آهه سانگين سندي.

جيئن ڪٿي آئين جتان تون، اچ اُني مون کي ڇڏي،
بس عمر ناهي اکين کي بند مر ويني سُتي،
وائي سدائي وات، آهه سانگين سندي.

هي سلوٽا ۽ سوادي، ڪاڄَ پڻ تنهنجا ڪيئن،
بافتا زر بفت ۽ بخمل ڏسي پلجي وڃن،
هرگز نہ هي مرجات[1]، آهه سانگين سندي.

ڪيئن وهان مان پاڻُ، تن ريءَ هت پَلي،
ڪونہ ٿو "مسرور" مارنُ، جو بہ تان وَسُ ڪو هلي،
بيڪس نمائي ذات، آهِ سانگين سندي.

(١) مرجات = مَرَڪُ، وڙُ.

ڪافي (١٧)

اُڌر ڪانگل پارِ اباٽي، وڃي سانگين کي ڏيج سلامَ.

سوا سانگين جي مونکي، ادا ننڊ آرام،
ناهي گهڙي ڪا قادر جاٽي.

هجن پرَ پکين جا، تان، ڪنهن تہ بهاني بامَ(١)،
وڃان اڏامي اوڏنهين هاٽي.

جن سان جاليم ڏينهن گهٽيرا، وساري سي وينامِ،
اداڙي ڪانگلَ مونکي اماٽي.(٢)

"مسرور" چوي مارن ريءَ، هيٺا حال ٿيامِ،
سدا سرتين لاءِ دل ٿي تاٽي(٣).

---

(١) بهاني بام = حيلي بهاني. (٢) اماٽي = موڪلي، روانو ڪري.
(٣) تاٽي = تانگهي، چڪي، سٽون ٿي ڏئي.

ڪافي (١٨)

آيـــا ڪـــي پـــيـــغـــامَ، مـــون وٽِ مـــارن جـــا.

اڄ عـمـر آيـا ابـاڻـي پـارَ ڏنـهُـن، سـرتـيـن جـا تـہ سـلامَ.

مُنج[(١)] موٽـائـي مـاڳ تـي مـيـان،ٻيا خيالَ ڪڍي ڇَڏِ خام[(٢)].

پَـتِ مـارنُ جـي پَـروَرُ رکـنـدو، سـائـينءَ جي هان سـامَ.[(٣)]

هَنجوَن هاريان "مسرور" مارن لئہ، نِـنـدڙي اٿـم حَـرام.

(١) منج = موڪل، روانوڪر.

(٢) خام = اجايو. (٣) سام = پناھ (سام پون = لام لڳڻ، پناھ وٺڻ).

ڪافي (١٩)

عمر آس من جي اڄ پَروَرَ پڄائي،
هُيمر جهوري جن جي، اوڏنهن تِيس راهي.

ڏولاوا ۽ ڏڪڙا ويا، وريا اڄ سڪڙا،
پَسي پِريان پڪڙا، سرسُ تي سرهائي.

اباڻا مون ايندا، ڳرين لڳي[١] ڳرهيندا[٢]،
ڏسڻ ساڻُ ڏيندا، ويڙهيچا واڌائي.

پري پاندُ پيرن، پکي آءُ پيڪن،
ورهائيندِيس ويڙهيچن، ملڪ جي منائي.

تپش، دردُ دل جو، ويندو هاڻ هليو،
سِگَرَ ساڳِ ڳاڳيون، ڪتو ڪير ڪائي.

لال لوئي جَتي جَت، پائي وهنديس تن سان پٽ،
"مسرور" شالا مارن وت، سونهان پئي سدائي.

---

(١) ڳرين لڳي = ڳرهاٽي پائي، ڳلي لڳائي. (٢) ڳرهيندا = حال ونديندا.

ڪافي (٢٠)

منهنجي مارن جي پت رکي پرورَ،
رکيم ستُ ستار، پاندِ ڏئي پاڪرَ.

بيتا ربّ ڪيا، وسي مينهن پيا،
ساوا سَرَ تيا، لاٿيون قوڳ لُلرَ.

لاهي ڪُلفَ بٺي، ڏاجا ڏيبَ ڏٺي،
موڪل مير ڪئي، پُنيم آس اندر.

هيڏانهن قيدُ ڪَٽيو، هوڏانهن ڪانگُ لنيو،
مارن يادِ ڪيو، آئي خيرَ خبر.

جئن آندائين، وري واري مُڪائين[١]،
منهنجيون مڃيائين، آزيون نيت عمر.

لکيا سَبُ لٿجي، قيد ويا ڪٽجي،
ابتا اکرَ مَٽجي سُبتا ٿيا سَکرَ[٢].

"بدوي" وارو وريو، سُک جو ڍارو[٣] ڍِريو،
ٿيو مطلب من گهريو، ڏانءُ[٤] ڏنو ڏاترَ.

---

(١) مڪانين = موڪلياڻين. (٢) سکر = خوش، وڻندڙ. (٣) ڍارو ڍرڻ = کٽڻ، ڪامياب ٿيڻ. (٤) ڏانءُ = دان، عطا، بخشش.

كافي (۲۱)

منهنجي مارن جي پَت[۱] رکي پرورَ،
رکيم ستُ ستار، پَاندِ ڍَڪي پاکر.

لاهي ڪُلف زنجيرَ، ڇڏي هوڏ حميرَ،
مَٿئون وِڏمِ مير، ڇُنيءَ جي چادر.

مليس ماروئڙن، سرتين سانگيئڙن،
ڏيهي ڏوٿيئَڙن، ڪِلي ڪيم ڪيڪرَ.

قادرَ قُرب ڪيا، وَسي مينهن پيا،
ساوا سرَ ٿيا لاڻيون[۲] ڦوڳ[۳] لُلُرَ.[۴]

"بدويءَ" ساڻ پلائي، ڪئي آ مولا جائي،
سونهان پئي سدائي، ورسي[۵] ساڻ وڳرَ.

---

(۱) پتِ = عزت، آبرو، (پت رکڻ = آبرو رکڻ، انجام پورو ڪرڻ) (۲) لاڻيون = گاهه جو هڪ قسم، لاڻيون ستن قسمن جون آهن: (۱) اوت لاڻي يا اُشڪ لاڻي.(۲) مني لاڻي يا سندر لاڻي. (۳) کاري لاڻي. (۴) گهرو لاڻي. (۵) ڪؤنتي لاڻي. (٦) پت لاڻي يا گَڏه لاڻي.(۷) چوٽي لاڻي يا ڦِسر لاڻي، (هن کي ساڙي ڪار ناهين ۽ پاڄيءَ طور بہ ڪم اچي.) (۳) ڦوڳ = ٻوٽي جو هڪ قسم.(۴) لُلُرَ = گاهه جو هڪ قسم جيڪو پاڄيءَ ۾ بہ ڪم اچي.(۵) ورسي = خوشيءَ ڪيج مان، مينهن وانگر وسي.

كافي (٢٢)

ادا عمر وجي وطن تي، پنهنجا پنهوار پسنديِاس.

سنُرَ واري سانگيئڙن جي، لوئي نا لاهيندياسِ.

مولا شل ڪا مهر ڪندو، وطنِ پنهنجي وينديِاس.

وجي تہ ويڙهيچن سان، ادا پيرون چوندِيدياس.

"مسرور" موتي ماڳن تي، وجي مارن سان ملندياس.

داستان ڄام سمو ۽ گندري

(١)

سما تنهنجي سامَ، مِڙيوئي مهاڻيون،
هي ڪاريون ڪِڪيءَ[(١)] هاڻيون، ڏسي ڪج نہ ڪنارو.

(٢)

سما پساءِ سِگهڙو، راضي ٿي تون روءِ[(٢)]،
پلا هي بدبوءِ، ڏسي ڪج نہ ڪنارو.

(٣)

مان عيبن پري گندري، سمو تون سردار،
اسين پڄ[(٣)] لڳ تنهنجا، تون مڙني جو مُنهدار،
بچڙي بدڪار، ڏسي ڪج نہ ڪنارو.

(٤)

ڪينجهر مٿي ڪيئي، مون وانگر ويچاريون،
دانهون ڪرن ٿيون درد مان، سڄ ڄام سما زاريون،
هي ڪِڪيءَ هاڻيون ڪاريون، ڏسي ڪج نہ ڪنارو.

(٥)

تون سائين ڄام سميجو، گندري مان گولي،
تنهنجي بانَهن سنڌي بانهپي، ٻمڱڻ مان ٻولي،
هيءَ ڇڇِيءَ(٤) هاڻي جهولي، پسي ڪج نہ ڪنارو.

---

(١) ڪِڪي = بدبوءِ واري. (٢) روءِ = مهاندو . شڪل. (٣) پڄ = پويان، ڪڍ.
(٤) ڇڇي = مڇيءَ جي ڏپ .

(٦)

صاحب جامَ سميجا، هي بذي باڌايو[۱]،
ڪينجهر متي ڪڏهين، جي سائين ڪريو سعيو[۲]،
جي پرين پلوءَ لايو، تہ ڪِڪيءَ مان ڪستوري[۳] ٿئي.

(٧)

ڪِڪيءَ مان ڪستوري ٿئي، تہ عجبُ ڪو ناهي،
ڪينجهر متي ڪڏهين، جي قربئون اچين ڪاهي،
هي ليڙان پرين لاهي، سُرهي سرتين ۾ ٿيان.

(٨)

تون صاحب جام سميجو، بي تنهنجي سڀُ صِفات،
ڪوجهي هيءَ ڪَم ذاتِ، منان پاسي ڪرين پاڻ ڪان.

(٩)

مان عيبن پري گندري، تون سمو جام اصلُ،
منهنجو نيچ نَسلُ، پسي ڪج نہ ڪنارو.

(١٠)

ناقص نيچ نمائو، ڪُڙم سندم سارو،
هڪ پريل بدبوءِ سان، بيو ڪوجهو ۽ ڪارو،
وارين شل وارو، پاسي رکي پنهنجي.

(١١)

جايس ڪاري ڪُڙمَ ۾، البت رنگ اچي،
منهنجو قُوت[۴] مڇي، قورمن ڪان ڪَسر ٿيو.

---

(۱) باڌايو = عرض قبول ڪيو. (۲) سعيو = ڪوشش. (۳) ڪستوري = مشڪ. (۴) قوت = کاڄ، خوراڪ.

(۱۲)

كاري ڪڙمَ منهجان پيدا ڪيس پرورَ،
قطرو ڪهڙي شيءِ جو، سي اٿاوا[۱] اڪرَ،
پاليو مادرِ ڪوڏ مان، جاڻي نورُ نظرَ،
ساماياسِ سُڪن ۾، ڏُکُ نه ڏِنو ڏاترَ،
هر جاءِ پيئي پَچَرَ، نوري منهنجي ناءَ جي.

(۱۳)

نوريءَ، منهنجي ناءَ ۾، رب رکيو ڪو رازُ،
نِوڙَتَ ۾ نيازُ، نِسوروئي ناز تيو.

(۱۴)

آيو شوق شڪار جي، سمو خاطر سيرَ،
عطر ڪتوريون واسيا، جِت چلر مڇين جا ڍيرَ،
پاڳَ پريا سي پيرَ، ملڪ جنهين معطر ڪيو.

(۱۵)

مَئي[۲] مهاڻي گندري، ڪوجهي مان ڪم ذاتِ،
ريجهايان راوَ[۳] کي، ڪهڙي ڪري مَصلحاتِ،
يا قاضي الحاجاتِ،[۴] شل تيان سامَ سمي کي.

---

(۱) اٿاوا = ڏکيا.

(۲) مَئي = هڪ ذات جو نالو. سڪايل.

(۳) راوَ = راجڪمارَ

(۴) قاضي الحاجات = مرادون پڄائيندڙ. (خدا تعاليٰ)

(١٦)

تيان سامَ سميجي، كهڙي منهنَ ميري،
لڇڻَ[١] ليهه[٢] نہ ڪو، پريل گندَ ۾ گهٽيري،
چوتو[٣] چِڪ[٤] پريو، ڪري ڪارنهن ۽ ڪيري،
سهجئون سونَ مياٽي، سمي ڏي سيري،
مَئي مَتيري[٥]، تي سَمين[٦] سيني وِچ ۾.

(١٧)

نوريءَ منهنجي ناءَ جي، سُڌ سمي کي ٿي،
نظر نوازش جي، اچي ڪيائين اوچتو.

(١٨)

مهاڻن جي ميلَ ۾، سَمو سير ڪري،
جاري هَٿَ ۾ جامَ جي، پاٽيءَ پير ڌري،
هِنَ نوري ناقص کي ڪري، پاٽئون ڪين پري،
قَدَمَ ڪيرُ پري، سَمي جهڙا سَهج مان.

(١٩)

ناتي نوريءَ جامَ جي، مهَرَ وسايو مينهن،
اَچي اِن پَرِ اوچتو، نازڪُ تتو نينهن،
ساري رات ۽ ڏينهن، هُيو شاه شڪار ۾.

---

(١) لڇڻ = افعال، خصلت.

(٢) ليهہ = گڻ.

(٣) چوتو = ڍڪڻ لاءِ ڪپڙي جو ٽڪر.

(٤) چِڪَ = گپ.

(٥) متيري = متيري، متانهين .

(٦) سمين = سما ذات جون عورتون.

(۲۰)

صاحبَ چامرَ سميجي، ڪئي نِرمل[1] نوازش،
بُڌي ٻاڏايو ٻانهيءَ جو، ٻيِ سُٺي سفارش،
ڪئي راوَ رهائش، منهـ[2] مهاٽين جي.

(۲۱)

نوريءَ منهنجي ناءَ سان، سَڳَ ٻَڌو سرورَ،
ٻَڌي سڳو ٻانهن ۾، پنهنجو ڪيو پرورَ،
سرها ميا(۳) مڙيئي ٿيا، سُٺي خاص خبر،
معافي سونَ مياٽي ٿي، ڪينجهر ۽ منڇُرَ،
انعامَ ٻيا اَپرَ، ميرَ مهاٽن کي ڏِنا.

(۲۲)

ميرَ مهاٽن کي ڏنا، جوڙائي محلات،
بيشڪ ٿِي برات، سَمو عيد سَين لئه.

(۲۳)

پاٽيءَ ڪِني ڪاري سان، جن جو هيو گذران،
بدبوءِ جن جي بدن ۾، گند ڪِڪي گهمسان،
ٻيهڻ تن جي پِسرِ ۾، لاشڪ نا شايان،
تنهين مٿي احسان، سَمو ڪري ٿو سَهج مان.

---

(۱) نرمل= پاڪ، پوتر، نجُ.
(۲) مَنَهـ = جهوپڙي، لانڍي چنو، ڇپر.
(۳) ميا = مُهاڻا.

(۲۴)

چارني پَهَرَ چِڪڻ سان، جن جو ڪَمُ هُيو،
گوڏن تائين گَپَ سان، پريل بُتُ تيو،
بدبوءِ خاص ڪِڪيءَ جي، تي سازي ساهه نيو،
سائي[1] جام سميجي، سڀ متجي مَنڌُ[2] ويو،
تن وٽ اَڄ تان اوتجي، عطر مُشڪُ پيو،
ساري ڏيهه سُٽيو، ناتو نوريءَ جام جو.

(۲۵)

ميرَ مهاڻن کي ڪيا، عطا ويس وڳا،
قوُت[3] جنهين جو ڪُرڙيون، هيا ڪِڪ ڪڳا،
تن وٽ طرحين طعامن جا تيا هوءِ هُڳا[4]،
ماڻِن سي موجان[5] پلي، جيڪي سمي لَڙهه[6] لڳا،
تن جا پولا پرم پڳا، لڻن حرف حساب جا.

(۲٦)

سَهج وڏا ڪيڙا، سَمي سيڻن ساڻ،
سوين صديون جن جو، وِلهو[7] هُيو وٽاڻ،
ساري عُمر پنيءَ تي، پڻ پاتو نا پهراڻ،
ڊِسَ[8] متيءَ جي ڍير تي، اڄليو پون پاڻ،
تن جو متي ماڻ[9]، صاحب جام سمي ڪيو.

---

(۱) سائي = پاڇي، پناه مر. (۲) مَنڌُ = بدبوء. (۳) قوت = کاڄ، خوراڪ.
(۴) هُڳ = هڳاءُ، خوشبو. (۵) موجان = موجون، مزا. (٦) لَڙهه = آسري، پروسي. (۷) ولهو = سڃو، خالي. (۸) ڊس = ڊسڻ، متي. (۹) ماڻ = عزت، مان.

(۲۷)

نوريءَ تنهنجي نانءُ ۾، هاديءَ جي حڪمت،
مَنَهِ مهاڻن جي اُني، رب سنديِ رَحمت،
شاهه ڪئي شفقت، پاسي سڏي پنهنجي.

(۲۸)

سُهڻيون سَڀُ سَميون، سهڻا تن سينگار،
هلن لوڏ لاڪيٽي[۱] ڏيل پڪيءَ جي ڏار[۲]،
مَخرج[۳] سان موڙا ڏئي[۴]، گندريون ڪن گفتار،
مان مهاڻي پنهنجا، ڪهڙا سليان پار،
رهڻ راڻين جهڙا، مونکي اچن نا اطوار[۵]،
بنا خذمت خيرڪي، جاتم سڀ جمار،
سيني وچان سَڏُ ڪري، هَتَ ڪٽي هِڪوار،
جامَ سمي سردارَ، نوازيو هن نوريءَ ڪي.

(۲۹)

سائين جامُ سمي جو، صاحب جودو سَخا[٦]،
فيض فراوان[۷] اُن جو، جنهن جي حَد نه ڪا،
تنهن سَمي جي تَنا، پوري تئي نه پنن تي.

(۳۰)

ڏرتي ڪاغذ ڪريان، سَڀُ سموند سياهي،
وَڻَ تِڻ قَلم ڪريان، ته به تئي نه ادائي،
وڏي وڏائي، صاحبَ جامَ سمي جي.

---

(۱) لاڪيٽي = لڪن جي مٺ، عمدي. (۲) دار = ڍنگ، لئي، نمونو.
(۳) مخرج = وڏائي. (۴) موڙا ڏئي هلڻ=نخري سان هلڻ. (۵) اطوار = عادتون، طور طريقا. (٦) جود و سخا = عطا بخشش، انعام.
(۷) فراوان = جهجهو، بي انداز.

(۳۱)

نوري منهنجو نانءَ، تيا مائٽَ مهاٽان،
جام سمو جاٽان، حامي روز حساب[۱] جو.

(۳۲)

ڪاري ڪوجهي ڪُڙم جي، مان مَئي مهاٽي،
رَتي رکان نه مانَ جي، رکي جيئن راٽي،
سَڌايان سَمين ۾، مان نوري نماٽي،
پِئو اٿم تان بُڇڙي، يا ڪوجهي ڪُجهه جاٽي،
سَمو سياٽي، پاسي ڪري نه پانَ کان.

(۳۳)

سَمو منهنجو ساهُه، مان سمي وٽ سوڪڙي،
نهيلُ هجي نِت ناهُه، شَلَ پاسي ڪري نه پانَ کان.

(۳۴)

سمي سامَ پئي، پلو تيڙم پاڳُ،
هرگز ڪين هيو هي، لائٽ منهنجي لاڳُ[۲]،
سَمي سيني ۾ ڪَيو، مَتيرو مون ماڳ[۳]،
اهو ساءُ[۴] سهاڳ[۵]، شَلَ رهجي اچي ريجَهه سان.

---

(۱) روز حساب = قيامت جو ڏينهن.

(۲) لاڳ = انعام.

(۳) ماڳ = منزل.

(۴) ساءُ = سواد، مزو.

(۵) سهاڳ = ڀاڳ، مڙس جو پيار.

(۳۵)

رهـجـي اچـي ريـجَـهـ سـان، اَتـم اهـائـي آس،
اَلايِمَانُ بَينَ الخَوفِ وَالرجَاءِ[۱] رهـي جـيءَ جُـكـاس[۲]،
سـمـي غـريـب شـنـاسَ، ڏنـو پـروانـو پَـڪَ جـو.

(۳۷)

مِـلـيـو پَـروانـو پَـڪَ جـو، دل جـي تـي دلجـاءِ،
تِـيـسَ جـامَ سـمـي سـان، يـگـانـي يَـڪ راءِ،
لـيـڪـو ڏَرم راءِ[۳]، پـاڙي ڇـڏيـو پـنـهـنجـو.

(۳۸)

نـوريِ نـور نَـبـيءَ جـو، هـي اُمـتَ مـهـاٿـان،
سَـمـو تِـي جـاٿـان، خـاص خـدا جِـي ذاتِ کـي.

(۳۹)

مـيـانِـي مـهـاٿـن جـي، جـمـلـي هـي جـهـانُ،
هُـيـا سـيـئـي هَـڪـيـا، غَـفـلـتَ ۾ غـلـطـانُ،
خُـون خـرابِـي جـهـيـڙن سـان، جـن جـو هـيـو گُـذرانُ،
خَـبـر نـه هُـيَـن خـدا جـي، نـه ڪـو ديـنَ ڏيـانُ،
هَـر ڪـنـهـن جـاتـو پـنـهـنجـو، مَـتـيـرو تـي مـانُ،
ڪُـل هـيـو ڪُـفـرانُ، جـمـلـي هِـن جـهـان ۾.

---

(۱) اَلايمـان بَينَ الخَوفِ والرجاءِ = ايمان، خوف ۽ اميد جي وچ تي ٽئي ٿو. (حديث)

(۲) جُڪاس = ڪٽڪو، آنڌ مانڌ.

(۳) ڏرم راءِ = مذهبي حڪومت ڪندڙ.

(٤٠)

چايو حضرت هاشمي[١]، سونهن پريو سردار،
اُجهي آتشڪده[٢] ويا، ڪِريا ڪوٽَ ڪُفار،
واهڙَ[٣] وهيَ هليا، گل ڦل ٿيا گلزار،
ياڪُ ٻيلا تنهن گهرَ جا، نِتُ[٤] چايو وڏي ڄمار،
ٿي سُڪَرُ[٥] سٽائي ڏيهه ۾، ويا ڏينهن ڏُڪار،
پلجِي جيئن پڙرو ٿيو، نِرمل نيڪ اطوار،
لڳو نعرو دين جو، ڪَنِ ڪافرَ ڪي ڪَنَ تار[٧]،
آخر پَسيِ اسرار، آيا سڀ ايمان ۾.

(٤١)

ٿيون عطائون اُمتَ تي، نور نبيءَ صدقي،
نِتُ نت نيون نوازشون، هَر پَل هَر لحظي،
سيدَ طفيلي، لٿيَ مُونجهه مِڙن تان.

---

(١) هاشمي = قريش جو هڪ خاندان، جيڪو هاشم جي اولاد مان هو. حضرت محمد صلي الله عليه وآله وسلم ڏانهن اشارو.

(٢) آتشڪده = پارسين جو عبادتگاه، باه جو گهر، ڪورو.

(٣) واهڙَ = نهرون، ڍنڍون، ڍورا.

(٤) نِتُ = سدا، مدام.

(٦) ڪن تار = ڪن لاتار، لنوائن.

(٤٢)

نوريِ نور نَبيءَ سان، قادِرَ قُربَ كَيا،
مَتي هُت معراج تي، هيكل هِك ٿيا،
تُحفا نيازَ نبيءَ جا، پَرورَ پاس پيا،
مدنيءَ كي موت مِر، ڏاجا ڏيب ڍَهيا[1]،
سيئي وَهم ويا، ٿيو وعدو ولسوف[2] جو.

(٤٣)

نوريِ نور نَبيءَ جي، جيكي لَڙهِ لَڳا،
تَنهين جا يَڳا، پولا پَرمَ حِساب جا.

(٤٤)

نوريِ نور نَبيءَ سان، جيكي ريجهه[3] رهن،
پاڳا سي بخشيش جا، لائق لكَ لَهن،
جي كَلمو پاكُ پڙهن، لوڏو لَهر نه تن كي.

---

(١) ڍهيا = ركيا، ڏنا، اڳتئون ركيا.

(٢) ولسوف = سورة الضحيٰ ٩٣ جي آيت نمبر ٤ ڏانهن اشارو، وَلَسوفَ يُعطيِك ربكَ فَترضيٰ، ۽ تنهنجو پالڻهار سگهوئي توكي (ايترو) ڏيندو جو (تون) خوش ٿيندين. (٣) ريجهه = وندر.

ڪافي (۱)

سائين سمي جي جامَ، ڪيا تَس قرب ڪِروڙين.

ڪينجُهر مَنڇر مطلق معافي، عَجب ٻيا انعامَ،
ڪيا تَس قرب ڪروڙين.

عِشق اَمانت ويس وصل جا، اهڙا تان اڪرامَ،
ڪيا تَس قرب ڪروڙين.

جام سَمي جي جود و سَخا سان، هٿي نه سگهي ڪو هامَ،
ڪيا تَس قرب ڪروڙين.

وَلَسَوفَ يُعطِيڪَ رَبڪَ فَتَرضيٰ،[1] اگتي جا ٻه انجامَ،
ڪيا تَس قرب ڪروڙين.

مِهرؤن مِيرَ جَهلي آ پنهنجي، ساٿياٿي هِيءَ سامَ،
ڪيا تَس قرب ڪروڙين.

مَرڪي مَرُ "مسَرورَ" مهاٿيِ، خيالَ لٿا سَبُ خامَ،
ڪيا تَس قرب ڪروڙين.

---

(۱) وَلَسَوفَ يُعطِيڪَ ربڪَ فَتَرضيٰ = ۽ تنهنجو پالڻهار سگهوئي توکي (ايترو) ڏيندو جو تون. خوش ٿيندين. (قرآن شريف، سورة الضحيٰ ۹۳- آيت نمبر ۴)

ڪافي (۲)

جامَ سمي ڪي چاڻُ(۱)،
پيو مَنَ ۾ آهِہ مُهاڻيءَ جو.

سَنبَت جو آهي سمي ڪي سَعيو،
وڏي هيجئون هاڻ.

ميرَ ڪنيا هِن مُهاڻيءَ خاطر،
سازَ وڳا سَپُ ساڻُ.

"مسرور" منڇر(۲) مٿانهون ايندا،
سانجهيءَ سنجهہ(۳) سُياڻ.

---

(۱) چاڻ = سڌ، پروڙ.

(۲) مَنڇُرَ = مشهور ڍنڍ جو نالو.

(۳) سنجهہ سياڻ =ساجهر سويلو (سانجهيءَ سنجهہ سياڻ = صبح شام)

داستان مومل ۽ راڻو

(۱)

مُومَلَ سان ماڻان، ڪرين ڪاڪِ ڏٿي ڪهڙا،
اڳَ ۾ عاشق تون هُئين، سمجهي ڏس سياڻان،
چَڪَنَ چَري(۱) پوءِ ٿيس، توتي مان پاڻان.
موجُن ۾ "مَسرُورُ" چوي، ائين ورهيه وهاڻان،
رکيئه حرف حساب جو، راڻا نه جاڻان،
تِهان پڇاڻان، عيبَ ڏسي نا آئين.

(۲)

عيبَ ته مون ۾ اگهين، جانِي هُيَڙا جامَ،
پَر سودا تنهنجي سام، پئي نه ٿي ٿيا پڌرا.

(۳)

سبُ ٿيو سُومَلَ جو، پَر ٻَهگُڻَ (۲) ڪي ته ٻيا،
اڳُ ته منڌايون منهنجيون، پڻ جيڪي عيب هيا،
ڏِني پاندُ پناهَ جو، تو تي ڊول ڊِڪيا،
هاڻي پَڌَرِ سپُ پيا، راڻا رُنين جڌهين.

---

(۱) چَڪَن چري = چُڄ چري، صفا چري.
(۲) ٻَهگُڻ= جڳن گُڻن وارو. هڪ کان وڌيڪ گُڻن وارو.

ڪافي (۱)

راڻي جي رِهاڻِ، منهنجو چِتُ چريو ڪيو،

ويا رُسِي، جي روحَ جِي راحتَ. اللهَ اُنهن کي آڻِ،

جوڳياڻي تِي آهيان جَڳَ ۾، وارثَ وَرَ جي ڪاڻِ،

موٽِي ايندو ميندڙو، پينَرُ منهنجي ڀاڻِ(۱).

مُومَلَ هِنَ "مَسرُورَ" جي، والِي ڪرڪا وَراڻ(۲).

---

(۱) ڀاڻِ = ماڳِ، آستاني، جاءِ.

(۲) وَراڻ = ورائڻ جي، موٽائڻ جي.

كافي (٢)

اَجُ اديون مون كان مِنَلُ، راڻو رُسي ٿيڙو روان (١)،
هاءِ هاڻي ٿي ڪيان مان رت رڙِي آهہُ و فُغان(٢).

عاجَ (٣)جو چَرخو وَرائي، تَڪُ(٤)بہ ڦيرائي پَجان،
ڪِينَ آيو ميندڙو، هيءَ دانهن دِل ڪنهن کي ڏيان.

راجَ ۾ راڻي بِنا، هَئہ هاءِ ويگاڻي وتان،
مَست سيَڪو موجَ ۾، هِڪَ مان پئي ڏُک ۾ ڏکان.

ايندا پَکي پيهِي سِگهو، آهِن اميدون مون اجان،
لا تقنطوا (٥) لِکيل ڏسِي، ڪيئن آسرو لاهي وهان.

سَبُ سَڌائي سرتيون، مان ميَڙ ۾ مِنَتَ ڪريان،
مانَ کي سِڌڙا سُڻِي، پرَچَن پرين "مَسرُورَ" سان.

---

(١) روان ٿيڻ = راهي ٿيڻ، روانو ٿيڻ.

(٢) فُغان = پڪار، فرياد.

(٣) عاج جو چرخو = هاٿي، جي ڏند مان ٺهيل چرخو، ائٽ.

(٤) ٿڪُ = چرخي جي چوٽين ۾ پيل لوهي سيخ.

(٥) لاتقنطوا = نااميد نہ ٿيو.

ڪافي (٣)

تـو سـوا راتـا سـنـدُم، سـاتـي نـہ ڪـو ئـي يـارُ آ،
مِـلُ مِـنـا نـالـي خُـدا جـي، لَـنـوَ ڪـيـو لاچـارُ آ.

شـهـرُ بَـرُ پـانـيـان سـجـو ئـي، سَـڀُ ڏسان جـايـون اُجـڙ،
دل خَـفـي خـفـگـيءَ (١) سـبـب ڪـم ڪـار ڪـان بـيـزارُ آ.

وَصـلَ (٢) جـو انـجـام ڏيـئـي، ڪـيـنـڪـي آئـين وري،
تـون وسـين خـوش يـار پـر مـون لـئـہ مَـتـو آزارُ آ.

ڪا طـبـيـبن جي سُـتين(٣) مـان ڪين ٿِـي منـهنجي شفا،
سـچ تـہ مـنـهـنـجـي درد جـو دارون سـنـدءِ ديـدارُ آ.

تـون رُنـين راتـا جـڏهـن ڪـان عـيـش دل اُجـڙي ويـو،
تـو بِـنـا جـانِـي ٿـيـو مـون زَهـرُ سَـڀُ سـيـنـگـارُ آ.

عرضُ مَج "مَسرُورَ" جو، گهوري وجان گهمرا(٤) لکين،
سـاهـُ هِـي تـنـهـنـجـي مـتـان صـدقـو سـجـڻ گـهـر بـار آ.

---

(١) خفگي = رنجش، پريشاني.

(٢) وصل = ملاقات، ميلاپ.

(٣) سُتين = ستين ڦڪين، دوائن.

(٤) گهُمرا = ڦيرا، دفعا.

داستان هير ۽ رانجهو

(۱)

عشق امام اساڏا هويا، آسين جماعتي ٿيوسي،
اَلَستُ بِرَبِکُم(۱) برهه بانگي دا، کَنين آواز سٽيوسي،
سُکُ ستي هَس سيج اُتي، پَڙکا مار اُٿيوسي،
قَالُوا بَلىٰ(۲) اُت آکيم، محبت مسجد قدم رکيو سي،
جمله واجب فرض سنت، ادا نفل(۳) کيتو سي،
عشق سلامت خاص خدا کَنُون، دعائي خيرمنگيو سي،
"مَسرُور" آکي هِير جيها، هُڻ سِرتي حال پيو سي.

(۲)

کيڙيان پيڙيان(۴) چوڙ کَراهُڻ، جهوک رانجهو دي ويسان مَئن،
حال اندر دا سوز جگرَ دا، سارا وِرههُ (۵) وَنديسان مَئن،
مئن رانجهو دِي رانجهن ميڏا، هو کا در در ڎيسان مَئن،
ننگ ناموس پيءُ ماءُ دا، سَڀ اڳون آگ سَٽيسان مَئن،
"مَسرُور" آکي مَصلحَت کَهندي، نا کائي مُول مَنيسان مَئن.

(۱) الست بربکم = (آءٌ) اوهان جو پالڻهار نہ آهيان ڇا؟
(۲) قَالُوا بلىٰ = چيائون تہ هائو (آهين) (قرآن شريف: الاعراف، ۷ - آيت ۱۷۲)
(۳) واجب، فرض، سنت، نفل = جائز، ذميداري، دستور ۽ وڌيڪ عطيہ لاءِ مقرر ڪيل عبادت، نمازون، رڪعتون.
(۴) کيڙيان پيڙيان = کيڙا ذات وارا، جهنگ سيال جي پرسان شهر مگهياڻا جا رهڻ وارا، جيئن کيڙا پيڙا چئجي تيئن کيڙيان پيڙيان استعمال ڪيل آهي.
(۵) وِرههُ = جدائيءَ جو غم، برهہ، درد.

(۳)

مُحڪم خيال هِڪو هُڻ هويا، دِل وِچ بابل سائين،
ڏنڏي قندي دنيا دي، چوڙ ڏيوان تنهن باهين،
اڄ تڙ راتيان ڏينهن رانجهي دِي، ڪَم بيا ڪوئِي ناهين،
راضِي تيوين ڏيوين رُخصَت، چڱا جي اَپڻا چاهين.

(۴)

ڪَتڻ ڪماوڻ والي بيني، تيڪون جوڙيا داد الاهي،
بال بَهون بني اَمڙي تيڪون، جاڻين هير نہ جائي،
رات ڏينهان تم تات رانجهي دِي، وات نہ بي ڪا وائي،
راضي تيوين ڏيوين رُخصت، نہ تہ ويسان لِڪ چُپ جائِي.

(۵)

انگ ازلي لکيا ها ميڏا، مالڪ روز جزا[۱] دي ماءُ،
ڪيتا بيوس هير نماڻي، هئہ هئہ قلم قضا[۲]دي ماءُ،
طعنہ مهڻا پِتَ پَلوتا(۳) هُڻ تون ڪوئي نا ڏي ماءُ،
"مَسرُور" آکي ڏيوين رخصت، ميڪون نال رضا دي ماءُ.

(٦)

جيوين ويکان شادي مجلس، تيوين دل ناشاد (۴) بهون(۵)،
جيوين رانجهو يار وِساران، آوندا تيوين ياد بهون،
جيوين داد منگان مئن دل دا، واهَ تيوين بي داد بَهون
"مسرور" نال اساڏي ماءُ پيءُ، لائي جنگ جهاد بَهون.

---

(۱) روزِ جزا = قيامت جو ڏينهن. (۲) قضا = نصيب، قسمت، لکيو. (۳) پِتَ پَلُوتا = پٽ پاراتو. (۴) ناشاد = دلگير، غمزده.

(۵) بهون = وڌيڪ، زياده.

”داستان بيكس“

(١)

بيكس (١) جيان بازار ۾، مون كي نيو نينهن،
ڳالهہ اُنهيءَ ڳجهہَ جي، كاكيون كنديس كيئن،
مِينهَن مٺئون مينهن، اُنا(٢) محبت موجَ جا.

(٢)

مُومَل مَن مريض، راڻو راحتَ رُوح،
هيڏانهن هوڏانهن پاڻهي، مانجهي سو ممدوح(٣)،
مِصرع(٤) هي مطرُوح(٥) مليو بيكس بزم مان.

(٣)

سمجهيم بيكس بَزمَ مان، راڻي سَندو راز،
تان قالب (٦) خاكي كاك جان، اندر مُومل مَن مجاز(٧)،
راڻو روح رَمئيو(٨)، ناتر نفسي (٩) ناز،
مڙيوئي آهہ ميندرو، باري بي نياز،
سومل سي ئي سازَ، جنهن كان مومل من ماتام ۾.

---

(١) بيكس= سنڌيءَ جو شاعر حضرت محمد محسن بيكس، ١٢٧٥- ١٢٩٨ هجري،سندس مزار روهڙيءَ ۾ سندس والد بزرگوار سركار قادر بخش بيدل جي تربت سان گڏ آهي.(٢) اُنا= وُنا، وِسيا. (٣) مَمَدُوحُ= ساراهيل.(٤) مصرع = شعر جي هك ست. (٥) مطروح= طرح ڏنل، شاعريءَ لاءِ ڏنل طَرَح. (٦) قالب = ڍانچو، بدن، جسم. (٧) مجاز = ظاهر، تمثيل، خاصيت. (٨) رمئيو= روانو ٿيو.
(٩) نفسي = خود جو، پنهنجو، نفس جو.

(۴)

وڏ ڦڙو وسي پيو، زور زمين تي اَڄُ،
ملڪ دلين جو "مَسرور" ٿيو، در در دهلن ڌَڄُ (١)،
هاڻ رمز انهيءَ رَڄُ (٢)، مان ڪيو تون من سان.

(۵)

تت نہ تَڪيو(٣) ڪنهن جو، جاتي جوڳين جُوءِ،
رَهن راوت(۴) انهين، جت باسَ نہ ڪنهن جي بُوءِ،
خاصن جي خوشبوءِ، مُعطر مُلڪ سڄو ڪيو.

(٦)

جوڳي جَفائون ڪري، آيا منجهہ اَدبَ،
سدا رهن سُجود ۾، ڇڏي ڪُل ڪَسَبَ(۵)،
احسانيون عالم تي، ڪامل ڪَرن قرب،
اهڙا مانجهي مُحِبَ، آگي عالم ۾ مُڪا (٦).

(٧)

سچا عاشق ساهُہ ڪٿي، ڪڏهن نہ ڪن ڪَچي،
سانديو ساندين ساهہ ۾، سِرڪڻ (٧) ڳالهہ ڳُجهي،
محبتي ميدان ۾، اڳرا ٿيا تہ اچي،
رنگ ربوبيءَ رَچي، سدا رهن صبر ۾.

(٨)

بُڌي ڳالهہ پَيُسِ، ڏوکي هن درياهہ ۾،
ٻڏڻ کان ٻانهون هٽي، تانگهي (٨) منجهہ تَريُسِ،
هٽي هت هلاڪ تي، چڪجي چور ٿيُسِ،
ويو ٻَل (٩) ٻانهن جو، وس کان هاڻ ويُسِ،
لَهرين منجهہ لُڙهيُسِ، چڪجي چوهين (١٠) چولين کان.

---

(١) ڌڄُ= وڏو آواز. (٢) رڄ = سرهو ٿيءُ. (٣) تڪيو = آسرو. (۴) راوت = سورهيہ.
(۵) ڪسب= هٿ جو ڪم. (٦) مڪا= موڪليا. (٧) سرڪڻ = وانگر، مثل، ساکيات.
(٨) تانگهي = ننڊو پاڻي. (٩) ٻل = طاقت (١٠) چوهين = تيز.

(۹)

لهرين منجهہ لقاءُ، پسيم تي پرينءَ جو،
پيو ڪونہ سماءُ، چڙهي وير وحدت[۱] جي.

(۱۰)

چڙهي وير وَحدِتَ جيِ، وِسري سَڀُ وائي،
موتيُس ماڳَ اُنهيءَ ڪان، جتان وِيرَ وَرِي آئي،
اُتي هِمتَ هوش جِي، رَهيِ نہ رسائي،
لهرين مَنجهہ لڙُهيُس تي، ڪَلَ نہَ رَهي ڪائِي،
عجب اهائي، آڪاٽي آهہ عَمَيق(۲) جي.

(۱۱)

اونهي بَحرَ عميقَ جي، لَهرينُ ۾ لُبجي[۳]،
رنگُ رُطوبتَ[۴] سارو، حال ويو هَبَجي[۵]،
هُئڻ سَڀُ هَجي ويو، دَهشت کان دبجي،
ڇوهہ سبب چِڪجي، پَيسُ سَنئون تِي سِيرَ ۾.

---

(۱). وحدت = هيڪڙائي
(۲) عميق = اونهو، اٿاهہ گهرو.
(۳) لبجي = خراب ٿي، (لبجڻ) خراب ٿيڻ (لهرين ۾ لبجڻ= لهرين ۾ رل مل ٿي وڃڻ، لهرين ۾ ملي وڃڻ)
(۴) رطوبت = صحت جي تازگي. (۵) هَبجي = گهُٽجي، بوساٽجي.

(١٢)

پَيسِ سَنئون ٿِي سِيرَ ۾، لَٿو جيئڻ جو لاڳ (١)،
پينر اهڙو پاڳُ، پاڳين (٢) پاڳي ۾ ملي.

(١٣)

پاڳين پاڳي ۾ پيو، سيرَ تڪيءَ جو سيرُ،
ڦبي هَٿُ نہ اُتهين، ٽڪي ٽِڪي پيرَ.
غَرضُ(٣) رَهيو نا غيرُ(٤)، سِير تڪيءَ جي سَير ۾.

(١٤)

سِيرَ تِڪيءَ جي سَير ۾ ويُس ٿي لُڙهندو،
ٻڏندو ۽ ترندو، پَيسُ وڃي ڪُنَ (٥)ڪين ۾.

---

(١) لاڳ = اجورو، عيوضو.

(٢) پاڳين = پاڳ سان،

(٣) غرض =مطلب، پرواهہ.

(٤) غيرُ = مير، ڪس، بيائي.

(٥) ڪُنُ = درياهہ يا سمنڊ ۾ پاڻيءَ جو اونهو هنڌ، گرداب.

متفرق بيت

(۱)

ڪُوڙيون ٻڌي ڪَمر، ڪاهي هليون ڪيچ ڏي،
ظاهر زيب گهڻو رکين، پرَ اگهيو مَنجهہ اندر،
موتيون مُهاندر[1]، پسي سور سفر جا.

(۲)

هلنديون سبي هوتن ڏي، نِيو جن کي نينهن،
ڪَڇان [2] تہ نوڪن ڪيتريون پر ڪُوڙيون هلنديون ڪيئن،
اَڃ سيان پرهينءَ، پاٿهي ٿينديون پڌريون.

(۳)

وسرن ڪين وساريان، ڏور ٿيا ڏيهي،
ويني نت واجهائيان، واتن تي ويهي،
ايندم شال پيهي، اڱڻ آسرَوند[3]جي.

(۴)

دم دم اکيون دلبر لئہ، منهنجيون سارنگ رنگ[4] ڪري،
وسن ساوڻ مينهن جان، منجهون جوش ڳري،
رعد جئن راڙيون ڪيون، عاشق مفت مري،
شل سُٺي سڌ، وَري، ٻاروچل ٻاجهہ سين.

---

(۱) مُهاندر = اڳ مر، شروع مر.

(۲) ڪَڇان = ڪڇون، بغل، (ڪڇان نوڪن = ڪڇيون هٽڻ).

(۳) آسروند = اميد وار، آسائتو. (۴) سارنگ رنگ = جهڙالي موسم مينهن، برسات.

(٥)

سهڻي ويل سپين ۾، اصل آهي آسا[١]،
ڪي مرد خدا جا خاصا، ملهائيندا ان مهل کي.

(٦)

ڪچي ڳمڻ لئہ ڪاڪيون، رايو روح رکيو،
پُجي پاڪ پَتڻ (٢) تي، مون عجب رنگ پسيو،
سانگي مڙيون ڪيتريون، جن تي لوءِ[٣]لڏيو،
ڏسي بي مهابي[٤]ملاحن جي، منهنجي جيئڙي جوش ڪيو،
پر جنهين هَڙِ هُييو، پهرين پتڻ سي ويون.

(٧)

جيڪي پسين ڏکڙا، سي سيئي پانئج سک،
الفقير لا يُحتاج ماسوي الله[٥]، اوڏي اُچ نہ بک،
تڏهن نانگا تنهنجي نُک، [٦]هُتِ لِکن لاهوتين سين.

(٨)

سُمهي خوش کٽن تي راڳ نہ سٽجي هوءِ،
مَکر سندو "مسرور" چوي، ناهہ کٽي ناهيوءِ،
وني وت ڏکين جي، تون پي ڏکي روءِ،
من پي تهان پوءِ، ويجهي ٿئين وصال کي.

(٩)

الله آٽيندوءِ سپرين، منهنجا هوت هيئين جا هارَ،
بہ تي ڏينهڙا محبت جو، جاني رکو جار(٧)،
دل گهري جڏهين، تہ آٽيو مون کان عار (٨)،
"مسرورُ" محب اوهان جو آهي خاصو خدمتگار،
مُفت نہ سائين مار، سڪاين کي سپرين.

---

(١) آسا = آشا، اميد (راڳڻيءَ جو نالو جا صبح سويل ڳائبي آهي). (٢) پتڻ = درياءَ جو اهو گهيڙ جتان ماڻهو ٻيڙيءَ ۾ چڙهي پار اُڪرن. (٣) لوءِ = ڳوٺ، وطن. (٤) بي مهابي = اڻ واقفي، بي حيائي، بي وڙائي. (٥) الفقيرلايُحتاج ماسوي الله = فقير محتاج نہ آهي سواءِ الله جي. (عربي چوڻي) (٦) نُک = نسب. ڪٽنب، مِٽي مائٽي، سلسلو. (٧) جار = سڪ، اُڪو. (٨) عار = شرم، حياءُ، حجاب.

(١٠)

جوتي ربّ رحيم، ساڳيو سوئي رامُ،
انهن اکرن ۾ ازجي، کي طالب پيا تمام،
کُلّ شيءٔ هُوَالله (١)، "مسرورَ" پروڙج مامَ (٢).
خلقنا الِانسان في اَحسن تقويم(٣) اهو جاڻي چا عامُ،
صوفيءَ جو سلامُ، آهي هندو مومن سان هڪڙو.

(١١)

پڇازي جيڪا سا اڳيازي آهي،
اڳيازيءَ جي اَنت کي ڪير ڪو ناهي،
سمجهي ڳالهہ ڳُجهي کو، وهم وڃؤن لاهي،
وِڃئون هي ناهي، ڳنڍي ماري(٤) ڳالهہ کي.

---

(١) کُلّ شيءٔ هو الله = هر شي ۾ الله آهي (حضرت پيران پير دستگير جو قول)

(٢) مام = ڳجهہ، راز، ڀيد.

(٣) لَقَدْ خَلَقْنَاَ الانسان فِي اَحسَنِ تقويمِ = تہ بيشڪ ماڻهوءَ کي تمام سهڻي انداز ۾ پيدا ڪيوسون. (قران شريف - سروة التّين ٩٥- آيت نمبر ۴)

(۴) ڳنڍي مارڻ = ڳنڍڻ، ڄَني هڻڻ، سڌارڻ، ڳنڍ ٻڌڻ، جوڙڻ.

(١٢)

ترڪ ڪيو جن ترڪ ڪي، سچو تن سُجود،
نماز عابد [(١)] سجدا سر جا، نماز زاهد [(٢)] ترڪ وجود،
نفل نماز پڙهڻ سان بلڪل، بود [(٣)] نہ تي نابود [(٤)]،
مري مُطلق [(٥)] ڪينڪي، مُوذي[(٦)] مَن مردود [(٧)]،
نيهي [(٨)] ماري پنهنجي مَن کي، ماٺن تا مقصود،
"مسرور" وٽ موجود، آهي ڪين الله ري.

(١٣)

هڪ بيڙي بہ ملاح، چُرڻ ڪان چُڪجي وجي،
هرڪو تاڻي پاڻ ڏي، حيَّ عَليَ الفلاح[(٩)]،
بنهي بي صلاح، ڪنڌيءَ رسائي ڪينڪي.

(١٤)

باروچل باجهہ سين، وهلوهاڻ وريج[(١٠)]،
مهر سندو "مسرورَ" تي، اچي هادي [(١١)] هٿ ڏريج،
پنهنجو قرب ڪريج، ڪميني‌ءَ تي ڪيچ ڌڻي.

(١) عابد = عبادت ڪندڙ، نمازي. (٢) زاهد = پرهيزگار، متقيّ. (٣) بود = هجڻ جي حالت، هئڻ، هستي، وجود. (٤) نابود = فنا. (٥) مطلق = آزاد، بيپرواه. (٦) موذي = ايذاءُ ڏيڻ وارو. (٧) مردود = رد ڪيل، ڌڪاريل. (٨) نيهي = پيار ڪندڙ، ڪوڏيو، عاشق. (٩) حيّ عَليَ الفلاحِ = اچو ڪاميابيءَ طرف. (١٠) وريج = موٽ، واپس اچ. (١١) هادي = هدايت ڪندڙ رهنما.

سرائڪي ڪافيون

ڪافي (١)

تون آساڏائين يار وو دلبرا،
ساڏي لهين ڪائي سار وو دلبرا.

محبت تيڏي دي مٺن هان ماري، جل ڳئي جاني جندڙي ساري،
ياد ڪرنت تيڏي ياري، روئندي هان مٺن زارِ وو دلبرا.

قرب تيڏي مٺن هان ڪُنڙا، راڻا تون ڪيوين رُنڙا،
توبن دم دم موهن منڙا، وهندي رت دي نارِ وو دلبرا.

جدائي تيڏي دل نا سهندي، قربئون ڪيچ ڏي ڪُنڙي ڪهندي،
سير سمند دي جت تکڙي وهندي، اُت اُڪارئين پارِ وو دلبرا.

فراق تيڏي ڪيتا فاني، جي جل ڳيا وت دوست لاثاني،
"مسرور" نون من موهن جاني، درسن وِکاوين هکوارِ وو دلبرا.

کافي (۲)

مکڑا وکاوین جيءَ جیارا، ھوت ھزارا یار پیارا،
مئن وچڑي نون مل نامِ خدارا، ھوت ھزارا یار پیارا.

ھاءِ ھجر وچ جانان جائي،
دلڑي میڈي کیتي سدائي،
کرندي پُکارا، دوست دُلارا، ھوت ھزارا یار پیارا.

پاک پساوین اپٹي پیشاني،
آس اھا وت میڈڑي جاني،
سرور سونھارا، دل قرارا، ھوت ھزارا یار پیارا.

عرض میڈا ھي سائین تینون،
پاس تون اپٹي منگوا مینون،
ویکان نظارا، مدینہ مُنارا، ھوت ھزارا یار پیارا.

ربّ دي کارڻ ھووین راضي،
نال نیازي کرندا آزي.
"مسرور" بچارا، مُحب موچارا، ھوت ھزارا یار پیارا.

كافي (۳)

عشق كيتا بدنام برهه كيتا بدنام،
وسرڳيوسي مذهب سارا.

سر اساڏي ڏاڍا هويا حسن دا هُل هنگام،
وسرڳيوسي مذهب سارا.

ڳالهه هكا كُلّ هكوئي هوئي ناهي حلال حرام،
وسرڳيوسي مذهب سارا.

پير مغان پرّكي پلايا خاص خُمر دا جام،
وسرڳيوسي مذهب سارا.

"مسرور" ساڏا حال حلاجي خلق كياڄاڻي خام،
وسرڳيوسي مذهب سارا.

کافي (٤)

ساڏا نال ڪتابان ڪيها ڪم وي يلا،
ملي ماهي تہ وجي غم وي يلا.

مُلڪ ماهي دي سَيان ويسان، ڏوهہ بديان سب بخشائيسان،
رهان نہ هڪ دم وي يلا.

حال سُولان دا سبِ وندیسان، مال خزانا گهولِ ڪريسان،
ساهہ سسي هڏ چم وي يلا.

درس دنيا ڪنون منهنڙا ميتي،نانگي ٿيسان نينهن دي ڪيتي،
لاهي لڄ شرم وي يلا.

اگڙ "مسرور" دي آءُ تون دلبر، معافي ڪر ميڏا سُهٹا سرور،
جو ڪجهہ هويا جرم وي يلا.

كافي (٥)

هادي پال پلايا، مُولا مُحب ملايا،
هويا بخت سوايا.

سونهن صلابت(١) يار سڄڻ دي، شمس و قمر شرمايا،
خواب دي اندر مئن نون آکي، درسن دوست وکايا،
هويا بخت سوايا.

سانون يار پياري سَيان، باري برهه بچايان،
پر پر يار پريمي پرتئون، پيالا پُر پلايا،
هويا بخت سوايا.

پرتئون پير پيارل سَيان، اگن اساڏي پايا،
"مسرور" مئن گهر عيد هوئي موهن ميڏا آيا،
هويا بخت سوايا.

(١) صلابت = مضبوطي، استحڪام.

کافي (٦)

وهوا عشق الله دا آيا، سر نينان فوج چڑھايا،
آ اپڻا حُکم هلايا.

حُسن هزاري دلبر دي، هوش تي فهم پُلايا،
هر گل گلشن دي وچ، رنگي رنگ بنايا.

چُم چُم مٺن، ڳلي لڳا کي، سَيان نينهن نپايا،
نينهن سجڻ دا شينهن هويا، وَل کاوڻ سانون آيا.

"مسرور" مئن، عشق رانجهن دا، چُم کر سرتي چايا،
سُور سجڻ ڏونهين ميڏي، سيني وچ سمايا.

كافي (٧)

سڏڙيان دا كنهن سالِ، هردم حج اساڏا هويا.

لگڙا وتي سَيان ساڏي، نينهن سجڻ دا نال،
هردم حج اساڏا هويا.

هر دم هوندا يار مُلاقي، مُوسيٰ طُور مثال،
هردم حج اساڏا هويا.

شُكر مُبارك يارو مليا، ماهي خُوب خصال،
هردم حج اساڏا هويا.

"مسرور" موج أنهين وچ دائم، خاص رهين خوشحال،
هردم حج اساڏا هويا.

كافي (٨)

درد فراق دي شب زي شب،
شالا پيش نہ ڏيوي كنهن دي رَبّ.

ويكو نالِ يتيمان يارا، كيڏا فراق، أنهين كيتا پسارا،
ويكين جنهان دا نا كوئي نَسب.

سسئي پيادي، ويك نمائي، شام هوئي ڦرندي ويڳائي،
رَند وجايس وچ روهي حَب.

هكو دل ۾ درد وچوڙا، ڏوجها شام دا، هوندا ڏوڙا،
پِت پِت آكان هائي غضب.

"مسرور" لَنوندا كانگل جائي، أُڏري وَل وَل ڏيندا واڏائي،
صُبح هويا سپ تيو مطلب.

كافي (۹)

پَھر شَرع دا پوش، ھوكا ھرجا ڏيوين حقيقت.

ھردم حال حلاجي يارو، جذب ڏِوينندا جوش،
سُڻ قال[۱] اَصبر[۲] ترسي طبيعت.

وچ پيالي سوز دا سمندر، پاكر[۳] كيتم نوش،
كس ڳِڏا جنھن آرام جميعت.

اُلت پياسر عشق الاھي، بيخود ٿي بيھوش،
واه وجاوان طبل طريقت.

"مسرور" دين مذھب ديان ڳالھيان، كركُل ئي فراموش،
بره بيدل دي كيتم بيعتَ.

(۱) قال = گفتگو.
(۲) اصبر = مان صبر كريان ٿو.
(۳) پاكر= وجھي.

كافي (١٠)

سَـڌڙي عـاشـق سـؤ هـزار، سـر ڏيـوڻ ۾ تـيـوَن بـيـزار.

من شاعريم[١]، لاف مريندي، عاشقيم[٢]عشق كريندي،
تاب اوڙاهه دا تلِ(٣) نه سهيندي، آپ سڏاوَن تير مار.

دل وچ ركندي دغا سدائي، ظاهر رهندي زاهد جائي،
آپ جاڻن مُول نه پائي، ڏُوجهان نُون كرن ڏكار.

ع،ب[٣] كنون هن اياڻا، اهڙا عاشق اڄ كلهه ساماڻا،
"مسرور" هُڻ تي سياڻا، چوڙ تنهاندي تُون پچار.

---

(١) من شاعريم = مان شاعر آهيان.
(٢) عاشقيم = مان عاشق آهيان
(٣) تل = تر، ذرو.
(۴) ع ب = عشق برهه.

كافي (١١)

اسين مسافر پَلڪ پهر دا وو يار،
متان ڊولڻ يار وسار ٻهين،
اسين مسافر پَلڪ پهر دا وو يار.

سانون لائق(١) خط لکٹا هئي،
واچڻ(٢) واجب(٣) تينون سهٹا هئي،
مئن نون جگ سارا ڏيندامهٹا هئي،
تيڏا، شام سحر دا وو يار،

متان ڊولڻ يار وسار ٻهين،
اسين مسافر پَلڪ پهر دا وو يار.

نت نت گُڻ تيڏا ڳائيسان،
گُڻ ياد ڪر زارون زار روئيسان،
پلا توبن ڪنهن دي نالِ وندبيسان،
ميڏا جاني، حالَ اندر دا وو يار،

متان ڊولڻ يار وسار ٻهين،
اسين مسافر پَلڪ پهر دا وو يار.

---

(١) لائق = فرض
(٢) واچڻ = جاچڻ، پڑهڻ.
(٣) واجب = لازم، جائز.

ڈولݨ تینون وسار نہ بھیسان،
گولي تیڈي عُمر پر رھیسان،
طرف تُساڈي کانگ اُڈیسان،
حیدرآباد شھر دا وو یار،

متان ڈولݨ یار وسار بھین،
اسین مسافر پَلک پَھر دا وو یار.

"مسرور" سانون کیھا خطر،
کاسان عذاب نہ وچ قبر،
ساڈا حضرت مُحَمد سرتاج پیغمبر،
ضامن روز حشر دا وو یار،

متان ڈولݨ یار وسار بھین،
اسین مسافر پَلک پَھر دا وو یار.

كافي (١٢)

كون سُڻي اي وَت ساڏا، محبت دا مذكور.

سُک سُني هس عشق جڳايا، چا چشمان كيتس چُور.
مئن نا مُول چوڙيسان وي، دوستان دستور.
پُكي پئي نون پاڻ پلاوي، كنهن دا هُڻ مقدور.
"مسرور" دي اندر وچ هويا، عشق والا ناسور.

كافي (١٣)

سانُون وجڻ ضرور، پلا پارِ پريان دي.

ويسان سَيان مُلک ماهي دي، رهسان مئن نا مُور.
اُجاري سي اندر ساڏا، اور درد كري سي دُور.
جام درد محبت والا، بيدل ڏيوين پرپور.
ڏيوين بديان سيئي نسيان(١)، پلئہ پاءِ "مسرور".

(١) نيسيان = وساري.

كافي (١۴)

ديــري دلــبــر آيــا وي، ديــري دلــبــر آيــا وي،
مست مئن موج ۾ رهيان بلڪل.

برهـ بسنت بهادرُ يارو، هر جا هُل هُلايا وي،
ڪُليا گُل هزارا نسرين[1]، ريحان رنگ رسايا وي،
نرگس موتيا نارنگي، هرگل قُل جڳمڳ لايا وي،
تڙيا تانگر سُوسن سُنبل.

سير چمن دي خاطر سهڻا، پير اُتاهين پايا وي،
اَز روءِ نوازش يار پياري، رَنج قدم فرمايا وي،
نازَڪ نينهن نياوڻ ڪيتي، اَپڻا پال پَلايا وي،
وهم ڳيا، هُڻ ٿيو حق حاصُل.

واهـ طَيُور عجب طرح دا، ناچو مور نچايا وي،
آ بهـ پيش پريان دي يارو، اَپنا ساز سڻايا وي،
باري باري طرز عجائب، گيت مُبارڪ ڳايا وي،
بيخود هو ڪر قمُري بُلبل.

طبل ساز سارنگي وهـ واهـ، ڏان ڏان ڏوم مچايا وي،
رلمل جيڏيان دست لَبان نُون، ميندي پان ملايا وي،
عطر مُشڪ عنبر "مسرورا"، ڳلي ڳلي چٽڪايا وي،
ڪِيا جي عود[2] ڪٿوري[3] صَندل[4].

(١) نسرين، ريحان، نرگس، موتيا، نارنگي، تانگر، سوسن، سنبل = گلن جا نالا. (٢) عود = خوشبودار ڪاٺي. (٣) ڪٿوري = مشڪ، ڪٿوري. (۴) صندل = خوشبودار ڪاٺي.

ڪافي (١٥)

تُون ميڏي من دا نار ميان، آءُ لهه سجڻ سنيار ميان.

ملڻ تيڏي دي مئن نُون وائي، تات تيڏي يار سدائي،
جاني جڏي نال ڪر نہ جدائي، مئن مُئي ڪُون نہ مار ميان.

عشق ڪيتي ڪران آهہ زاري، ويکن آئي خلقت ساري،
آءُ ڪر ميڏي مددگاري، برهہ تيڏي دا هئي بار ميان.

آءُ هلي سجڻ سهڻا، اڳڻ "مسرور" دي مَن مُهڻا،
نال ڪرم دي ٻچي دا ٻهڻا، گهڙي گولي نال گُذار ميان.

كافي (١٦)

خُواجہ ميڏي تقصيران مُعاف كرو،
مُعاف كرو خواجہ ميڏي تقصيران.

پئي ليلاوَن در تيڏي تي، دلبر لک دلگيران.
واهر تي تون ميڏڑي رهبر، سخي شاهہ ميران.
"مسرور" نون وت تکيہ تيڏا، آڏر تونئي آسيران.

كافي (١٧)

رُخ صنم دا كعبہ قبلا، ابرو مثل محراب ويكو،
سجدي اندر بسمل[1] هويا، برهہ والا بيتاب ويكو.

مصحف[2] عين[3] اشارہ ظاهر، اور نہ كوئي كتاب ويكو،
مُلک دليان دا لُٽ نيندا، ووهي ناز نقاب ويكو.

عاشقان نُون ڏيندا اوگاهي[4]، سوز آ ميز[5] سيماب[6] ويكو.
تجلي جنهن دي طور جلايا، روشن مُک مهتاب ويكو.

سُخن سنجيدہ كَنز قدوري، ثابت صحيح صُحاب ويكو،
طواف دم دم ڳلي صنم دا، عاشق عظيم ثواب ويكو.

ڳالهہ اها "مسرور" دي يارو، دل دا كر كو حساب ويكو،
ايهي رمز رلاوَڻ والا، بيدل شاهہ شتاب[7] ويكو.

---

(١) بسمل = اڌ كٺل. (٢) مصحف = قرآن پاک. (٣) عين = اک.
(۴) اوگاهي = آگاهي. (۵) آميز = جهڙو. (٦) سيماب = پارو (اک جي لاءِ تشبيهہ). (٧) شتاب = جلد، بناتوقف.

ڪافي (۱۸)

مَٺن نالِ تون نينهڙا لاوين، لاوين توڙِ نڀاوين.

ڪڏان وَت ڍولا نال ڪَرمَ دي، تُون آوين، ليئڙا پاوين.

پريم پيالا پرتئون پيارا، سائين پُر پلاوين.

"مسرور" نُون هڪواري هادي، درسن ديد وکاوين.

ڪافي (۱۹)

اَلله هُو هُو، هُو هُو اَلله، الا الله ذڪر اُناوٽا جي،
سير سر دا عاشق صادق، باجهون فنا نهين پاوِٽا جي.

بي خودي دا جامُ پيونڻ پَهلي، خُودي نُون ڪاوِٽا جي،
جُن قٺ طعنہ خواري خلقت، سِر پر چُم چُم چاوٽا جي.

نالِ خاڪ دي رَل جاونڻ تي، سارا وُجود گنواوِٽا جي،
ذوقون شوقون سرمد(۱) وانگون، غازي ڪنڌ ڪپاوٽا جي.

عشق دي اوڙاهـ وچِ، جان جسم نُون جلاوٽا جي،
منصور وانگون اي "مسرور"، سُوليءَ سر چڙهاوٽا جي.

---

(۱) سرمد = سندس اصل نالو محمد سعيد هو ۱۶۱۸ عيسوي ۾ ڪاشان جي يهودي خاندان ۾ پيدا ٿيو. عربي ۽ فارسي مطالعي دوران مشرف بہ اسلام ٿيو. ڪنهن قافلي سان ٺٽي بہ آيو هو. پوءِ حيدرآباد دکن ويو. دارا شڪوه جي قتل ٿي وڃڻ ڪانپوءِ سرمد جي مخالف عالمن مٿس ڪفر جي فتوا ڏني. ۽ کيس ڦاسي ڏني وئي.

کافي (۲۰)

آوي ميڏا ماهي توبن جاني جائي،
سُهڻل سائين حاکم سائين،
ڏکئي ڏينهن گذر دي.

رو رو راهہ تَکان مئن تيڏي، کوڙين کانگ اُڏاوان وي،
کڏان تون آسي جاني ميڏا، پيئي فالان پاوان وي،
بات نہ کائي وات اسا ڏي، تات تُساڏي جاني وي،
جاني شام سحر دي.

ڏکين سُولين سخت ستايا، نهين حال دا محرم سهڻا وي،
رو رو حال وجايم جاني، پانڌي روز پچانوان وي،
توبن ميڏا سهڻا سائين، کنهن نُون سُور سڻاوان وي،
جاني درد اندر دي.

جاني جُدائي دل نا سهندي، جل ڳئي جندڑي جانان وي،
هاءِ هجر وچ ڊولڻ سائين، هار هنجون دا پاوان وي،
"مسرور" آکي وَهلو جاني، موڙين ماڳ مهاران وي.
چوڙين خيال سفر دي.

كافي (٢١)

وسندا ويڙهي سدا رانجها، من ڪُون ميڏي پاوندا،
بيدل سائين رهبرساڏا، اسين سائيان دي بردي[(١)]،
بردي هون تہ در دي.

پَهر پوشاڪان پيش سائيان دي، رَلمل نال فقر دي،
ناچو نينهن نچايم سَيان، صُورت مثل بشر دي،
الله هُو هُو، هُو هُو الله، گيت ڳايم اڪبر دي.

شاهہ شرافت ڏنڙي ساڏي، سڳڙي توڙ ڪُفر دي،
حال حقيقي سارا سکيوسي، درس وجي دلبر دي،
واقف رَمَل نجوم تيوسي، جوتش علم جفر دي.

ڪاڻ قبر دي نا ڪائي ساڪُون[(٢)]، نالِ حُڪم حيدر دي،
حيدر هويا ڏر وَت ڪيها، سانُون هول[(٣)] حشر دي،
ميزان[(٤)] مُعافي ايهي شفقت، هوئي نالِ نذر دي.

موج منا "مسرور" ڪريندا، سارا سير شهر دي،
نالِ رياضت گهمندا ڦرندا، سودا گهن سفر دي،
عشق آرامي لاهڻُ بينا، جڳمڳ وچ جگر دي.

---

(١) بردي = غلام.
(٢) ساڪون = اسان کي.
(٣) هول = ڊپ.
(٤) ميزان = جوڙ جمع، جملي.

ڪافي (۲۲)

جـڏان سـر عـشـق آيـو سـي،
چُـمـي چـا ڳـل لـڳـايـوسـي.

پـيـا ٻَـل ٻَـل اَنـدر ٻـلـدا، جـگـر ۽ جـان جـي جـلـدا،
اهـوئـي سـوز رانـجـهـن دا، اَنـدر سـيـنـي سـمـايـوسـي.

اکـيـان رووَن وَهـن نـارا، هـوئـي دلـڙي جـگـر پـارا،
ڏُکـان دا ڏاج وي يـارا، چُمي ٻر چشم چـايـوسـي.

جڏان "مسرور" نينهن لايم، پَـلـئـہ فـڪـرات ڏُک پـايم،
غـمـان دا ٻـار سـر آيم، فـقـيـري حـالُ پـايـوسـي.

ڪافي (۲۳)

اسان جامُ مُحبت پيتوسي،
دُوئي لوپ نون لوڙهہ لٽيوسي.

قاضي مُلان ڪَنز پڙهيندي، مِڻ مِڻ ڪر مٿڪي ڦِريندي،
هُو هُو ڪر وَل ذڪر ڪريندي، اسين ڪافر عشق بٽيوسي.

مَسلي مسائل[۱] مُلوان والي، ڪيں پُڇن محبت والي،
وچ درياهہ وحدت والي، بيائي نُون گهت بوڙيوسي.

قاضيان والي ڪُوڙي مَسلي[۲]، برهمون والي پوٿيان پُنلي[۳]،
ڪام ڪروڌ ۽ حسد جُملي، سَيان سپ نُون سٽيوسي.

عشق اساڏا آها ازَلي، رمز رنداني اعليٰ اَصلي،
ڇوڙ فنون عقائد عقلي، اسين باب برهہ دا پڙهيوسي.

---

(۱) مسلي مسائل = شرعي مسئلا، ديني قانون.

(۲) ڪوڙي مسلي = ڪوڙيون فتوائون.

(۳) پوٿيان پنلي = هندن جا ڌرمي ڪتاب ۽ بت.

ڪافي (۲۴)

پائـي چاڪ[۱] دا چـــــولا وي، آيا تي مهيوال[۲] منجهيندا[۳].

بـي مـثـل تـي بـيـرنـگ نـيـارا، اصـل هـا مـالـڪ تخـت هـزارا،
پـرت ڪـنـون چـاڪـيـتـس پـسـارا، ڪـر اسـم جـسـم دا اولا وي.

سـيـر دي خـاطـر آيـا سـائـين، تخـت هـزارا چـوڙ أتـاهـيـن،
لـوڪ لَڪـيـنـدا[۴] بـلـڪـل نـاهـيـن، رانـجـهـن رمـــــزي ڊولا وي.

چاهـون چـاڪـر[۵] نـانءَ ڌرايـس، بـر سـر بـار بـرهـه دا چـايـس،
خـاصـان ريءَ ڪُـل خـلـق ڀُلايـس، گـهـت رمـز عـجـب دا رولا وي.

"مسرور" جنهيندا مُلڪ مڙيوئي، صحيح سُجاتم رانجهن سوئي.
طـالـب غـيـر نـه آتـج ڪـوئـي، پــج ڏُوئــي دا پــولا وي.

---

(۱) چاڪ = متي (چاڪ دا چولا = متيءَ جو چولو. جسماني شڪل).
(۲) مهيوال = ميهار.
(۳) منجهيندا = مينهن جو.
(۴) لڪيندا = سڃاڻيندا.
(۵) چاڪر = ڪنبر. نوڪر.

كافي (٢٥)

سڻ بيدل شاهہ پُڪاران وي،
ڏيوين دلاسا دل آزاران وي.

ڪڏان در تيڏي تي آوان مئن، سارا حال اندر دا سُڻاوان مئن،
وَل مطلب من دا پاوان مئن، دل ٿيوي باغ بهاران وي.

ڪوئي حُسن بيرنگي والا، وڪائين چالا نُور نرالا،
پريمي پلائين پر پر پيالا، تيڏي ڳاوان ڳُڻ هزاران وي.

عشق دي سانون راهہ بتاوين، وَت ڪو باري برهہ بچاوين،
ڪا راز رندي دي رمز سڪاوين، مئن سهسين شڪر گُذاران وي.

تيڏي در دي چاڪر مئن هان، بي زر بندي حاضر مئن هان،
اگلي(١)ڪوجهي ظاهر مئن هان، تون ڪرين مُعاف مياران وي.

"مسرور" دا سڻ عرض تُون ساجن، راضي ٿيوين ميڏا رانجهن،
طرف اسان ڏي لِکين.وي لالڻ، خير ديان ڪي اخباران وي.

---

(١) اگلي = خراب، گندي.

ڪافي (٢٦)

نهين خير خبر ڪائي آوندي هئي،
ڏُک رات ڏينهان دل ڪاوندي هئي.

پاڙا ويڙها طعني مريندا، لوڪ سارا جُڻ قٽ ڪريندا،
هرهڪ بار ملامت ڏريندا، سُور طعني سڀ دل سهندي هئي،
نهين خير خبر، ڪائي آوندي هئي.

نهين نيٺين ننڊ آرام ميان، نهين طلب هوندي طعام ميان،
مئن نُون مُوهن بن ماتام ميان، بيني رو رو فالان پاوندي هئي،
نهين خير خبر، ڪائي آوندي هئي.

"مسرور" دا اهو حالُ هويا، پر جيوڻ سخت جنجال هويا،
مئن نون جالڻ جدا محال هُويا، باجهون يار بهون دل ماندي هئي،
نهين خير خبر، ڪائي آوندي هئي.

كافي (۲۷)

يار وصل دي رات،
اڪ لحظي وچ لنگهہ جاوندي هئي.

مجلس خاص معشوقان والي،
جيوين شب برات،
ٻهون دل نون ڀاوندي هئي.

اَسر ويلي اَرمان رهيوسي،
برهہ بانگي دي بات،
ڪن پئي، دل ڪُر لاوندي هئي.

"مسرور" خاص اساڏي دلڙي،
جيسين دم حيات،
ڳڻ ٻيني تيڏي ڳاوندي هئي.

كافي (۲۸)

اسان ڏي نال ڪيتي وي يار عشق پلائي،
حالئون بي حال ڪيتس، دگر در بدرسودائي.

بي سروپا[۱]بڻايُس، انگ پيوت[۲]ملايس،
هر جاءِ گهتيءَ گهمايس، وَل خواري خلق اُنائي.

ماريس تير ڪاري، دلڙي ڦٽي ويچاري،
ڪر ويندي طبيب زاري، لڳندي نہ ڪا دوائي.

لشڪر حُسن دا سارا، خُوني ڪريندا مارا،
ڏُوران وي آوندي يارا، بگير[۳] بڪش[۴] دي وائي.

ڏُڪڙي ڏتس هزاران، لايان وي برهہ بهاران،
سهسين شُڪر گُذارن، دم دم منگان دُعائي.

تَپ هجر دي آوندي، دل نُون نہ ڪڇ سيباوندي،
"مسرور" سر اسان دي، ڪيتِي حسن چڙهائي.

---

(۱) بي سروپا = گمراهہ.
(۲) پيوت = مٽي.
(۳) بگير = وٺ.
(۴) بڪش = مار.

كافي (۲۹)

پوندي خبر نہ كائي، كُوڙي هوئي تي هوائي،
ڏينهن دنيا ۾ ڏيڍ جو رهڻا يا وَت يارَ اڍائي.

وه واه خوشيان شادي هوئي، گهر آدم دي بيٽا جايا،
امڙي گود بلها كي گد گد، بُبڙا دُود پلايا،
پينگهي پاكي ڏيندي لوليان، بچڙا بخش الاهي.

چُم چُم امڙ سيني لاكي، بهہ بهہ بوليان كرندي،
نانءُ سدورا سُٺو توسَيان، جيا بچا پئي ڏرندي،
دائيان خير مبارك ڏيندي، منگدي پير دُعائي.

تُرڻ اَلاوڻ بالك لڳڙا، علم مَكر دا پڙهندا،
سنڌي پڙهيا هندي پڙهيا، انگريزي وچ اَڙندا،
پڙهندي كوڙين كتابين هئہ هئہ ايوين عُمر گنوائي.

شُكر خدا دا ماءُ پيءُ كرندا، بيٽا نقد كمائندا،
رنگا رنگ نقاشي والا، محلا خُوب بنائندا،
موت وساري تنهن وچ بينا، نالِ قرار دي جائي.

ناگهہ موت متي تي آيا، هويا عَدم دا راهي،
پِٽ پِٽ ماءُ پيءُ پيٽ پراوان، مُنهن گهتيندي چائي،
آكن هئہ هئہ نال اساڏي، هويا غضب ُخدائي.

"مسرور" تيكون خُوب سُڻايم، طرز عجب مستانہ،
فقط بوتي دا ماءُ پيءُ بڻيا، سمجهہ ركين فرزانہ،
هردم هُو هُو نال گُذارين، چوڙ باباٹي شاهي.

ڪافي (۳۰)

منڙا شهر ملتاني، بيشڪ بهشت نشاني،
سهڻا وچ صفت دي، عجب عالي شاني.

زيارت پير پيران[۱]، سخي شاهه اميران،
ضامن خاص زهيران، والي ڏونهين جهاني.

شمس الحق[۲] شهانا، صاحب غوث[۳] زمانا،
رُڪن شاهه[۴] مردانا، وحدت وچ يڳاني.

مُومن هو يا بنيا، ڳلي پاڪ اُتون چليا،
دوزخ دڙڪا ٽليا، اي عالم وچ عياني.

ساڏا اُتان پيري، سخي شاهه اميري[۵]،
ميڏي دل دا ڏيري، رهبر دين ايماني.

”مسرور“ ذمه ڏُر دا، چايا يار حشر دا،
سختي سوز سقر[۶] دا، ڪيها پوءِ ارماني.

---

(۱) زيارت پير پيران = پيران پير دستگير جي اولاد جو ديدار، ملتان ۾ اهڙيون سوين زيارتون آهن، جن مان موسيٰ پاڪ شهيد ۽ حضرت محمد غوث گيلاني مشهور زيارتون آهن.

(۲) شمس الحق = شاهه شمس الحق تبريز ملتاني، جنهن پنهنجو طريقو ڪنيرن ۽ سونارن ۾ رائج ڪيو. مائهن کي شمسي هندو جو لقب ڏنو، جيڪي پوءِ آغا خان جا معتقد بنايا ويا. سندس ڪرامتون ۽ واقعا تمام گهڻا ۽ مشهور آهن. هي بزرگ اٽڪل ٽي سؤ سال اڳ جو آهي، سندس مزار ملتان جي ڏکڻ ۾ آهي.

(۳) صاحب غوث = حضرت غوث بهاوالدين ذڪريا ملتاني سهرودي. ۲۷ رمضان المبارڪ ۵٦٦ تي تولد ٿيو.

(۴) رڪن شاهه = شاهه رڪن عالم، رڪن الدين ابوالفتح (۱۲۴۹-۱۳۳۴ع)، شيخ بهاؤلدين جو پوٽو سندس مزار ملتان جي قلعي ۾ آهي.

(۵) شاهه اميري = ميان امير شاهه جيلاني (تفصيل مقدمي ۾.)

(٦) سقر = دوزخ.

سراپا (مثمن)

(جناب رسول اكرم صلي الله عليه وسلم)

اَول حَمد خداوندي، جنهن جُملي جڳ بنايا،
جوڙ عجائب پاٽي اُتي زمين فرش بڇايا،
بي سُتون اِستاده عرش دا رنگ رسايا،
بي شمار قدرتين دا كجهه، اَنت نه اُس دي پايا،
غرق ٿيا وچ پيد دي بلكل، پير جنهين آ پايا،
پيا پَتا نه كوئي اُنهيندا، بيروُن[1] وَل نه آيا.

بي انت قدرتين دا سَچ، كون كري اظهارا،
مئن مسرور" عاجز بنده بيوس ايك بيچارا.

جُمله خاص خداوند كيتا، اَحمّد عربي خاطر،
لولاک لَما خلقت الاَ فلاک[2]، ايهو آيت هئي اظهر،
وانک لعليٰ خُلق عظيم (٣)، آكيا ربّ اكبر،
لكان سراپا وصف سجن دي، عاجز خيال دي آهر،
كران صاف دَهَن صد بارا، مَل مَل مُشک عنبر،
بعد پڑهه دُرود صنم دا شادِ كَران دل مُضطر،

خالق واصف خاص سجن دا، پيا وَتِ كون هي يارا،
مئن "مسرور" عاجز بنده، بيوس ايک بيچارا.

---

(١) بيرون = ٻاهران.
(٢) لولاک لما خلقت الافلاک = اي محمد ﷺ اگر تون نه هجين ها ته مان آسمانن کي پيدا نه کريان ها.
(٣) وانک لعليٰ خلق عظيم = ۽ بيشک تون وڏي خُلق تي آهين.

طويل تمام نہ کوتاھہ بلڪل درميانہ قد دلبر دا،
ايڪ طويل قامت دا ڪو گر[1] نال سجن دي ٹُر دا،
اُوچا قد عجيب ميڏي دا، اُنھين ڪَنون نظر دا،
دو لمبي قد دي نال، گھن راھہ گاھي گُذر دا،
قد قياس[2] ﺀِ اُتون، اُنھاندي غالب عجيب اَنور دا،
وھوا وضع عجائب جوڙيا، خالق قد سرور دا،

خالق واصف خاص سجن دا بيا وَت ڪون ھئي يارا،
مئن "مسرور" عاجز بندہ بيوس ايڪ بيچارا.

رَنگ مُبارڪ ڊِنگ نرالي اظھر گورا بلڪل ھا،
نا وَت سخت سفيد ھا، نا وَت گندُم مائل ھا،
اعضا پوشيدہ اَز ھَر دي، وچ زردي سُرخ نہ داخل ھا،
ڪُلي اَعضا عجيب ميڏي دي، سرخي رنگ دي شامل ھا،
نُوري رنگ نصيب واليان دي نقش نظاري قابل ھا،
آپ مُصور يار ميڏي دا عاشق بلڪل بيڪل ھا،

خالق واصف خاص سجن دا، بيا وَت ڪون ھئي يارا،
مئن "مسرور" عاجز بندہ بيوس ايڪ بيچارا.

---

(۱) گر = اگر، جيڪڏھن. (۲) قياس = گمان.

عرق پسينہ آن حضرت دي، چهره -نواهہ بدن دا،
كڙي وَضع عجائب وَهوا، كُجا[١] موتي لعل يمن دا،
خاص اُنهين خُوشبوءِ كَنون، خَجل[٢]مُشڪ خَتن[٣] دا،
تيا عرق آميز هر گل قُل اندر سهڻا يار سجن دا،
سايي جنهن دي مُعطر رهيا گُل گُل چَمن چَمن دا،
مُحب عجيب ميڏي دا عاشق، مالڪ عرش زمن دا،

خالق واصف خاص سجن دا، بيا وَت كون هئي يارا،
مئن "مسرور" عاجز بنده بيوس ايڪ بيچارا.

بيرنگي بال سِردي سُهڻا، نُوري رنگ نرالي،
ناوَت بلڪل لٽڪي هوئي، ناوَت گهُنگهريالي،
ناوَت پُوري بادامي، ناوَت بلڪل ڪالي،
بعد كَنگي ڏيوڻ دي لهرين موج ڏكالي،
شَش قسم دي شُعاع اُنهين وچ جبوين سُورجَ ڏيوي اُجالي،
وهواهہ جوڙ عجائب جوڙيا، ميڏا ڍوليا ذُوالجلالي،

خالق واصف خاص سجن دا، بيا وَت كون هئي يارا،
مئن "مسرور" عاجز بنده بيوس ايڪ بيچارا.

(١) كجا = ڪٿي.
(٢) خجل = شرمسار.
(٣) ختن = شهر جو نالو (مشڪ كان مشهور).

چهره مُبارڪ محب ميڏي دا، چودوين رات دي چاند جيوين،
وسيع پيشاني باريڪ مُژه[١] اکين کشادي حسين ايوين،
بي ڏيان بادام رهيا، تشبيهہ آهُو[٢] دي آکان ڪيوين،
نقطہ چشم بصارت دا، حدقہ[٣] خُوب سياهہ تيوين،
گردا گرد سفيدي عينان، گُونہ[۴] سُرخ اختلاط[۵] آيوين،
ڪثرت سي تي قريب ڏونهين، اَبرو مثل مَحراب جيوين،

خالق واصف خاص سجن دا، بيا وَتِ ڪون هئي يارا،
مئن "مسرور" عاجز بنده، بيوس ايڪ بيچارا.

ناڪ مبارڪ نازڪ پتلا لمبي وضع برابر،
لَب مَرجان لطيف بهون، ڪَنون جُملہ عالم بهتر،
رخسارمبارڪ رخشان[٦] ڏاڍي، يغما[٧] خيال دي يڪسر،
نا وَت لَمبا نا مُدوّر[٨] چهره رخ مُنوّر،
آکان اَلبت نال اَدب دي وضع گول دا ڪُجهہ قدر،
خاص بنائي مُورت مُوهني يار دي خالق آڪبر.

خالق واصف خاص سجن دا، بيا وَت ڪون هئي يارا،
مئن "مسرور" عاجز بنده بيوس ايڪ بيچارا.

---

(١) مژه = اکين جا ڇپر (جمع مژگان).
(٢) آهو = هرڻ.
(٣) حدقہ = اک جو ڪارو حصو، مائڪي.
(۴) گونہ = مثل.
(۵) اختلاط = ميلاپ.
(٦) رخشان = روشن.
(٧) يغما = دل لٽيندڙ.
(٨) مدور = گول متول.

دندان دُر مبارک[1] البت چِدري[2] ميڏي يار دي يارا،
خجل رهيا کُل جواهر موتي، نوري ويک نظارا،
هَسندا هوت حبيب جڏان، ڏيون بجلي وانگ چمکارا،
گردن صفت عجائب سُهٽي، جڏان لڳي باد بهارا،
جيوين صُراحي چاندي دي وچ، سونا ڏيوي جهلکارا،
چمڪ جَنهين دي جهلَڪ چاندي دي دَمڪ [3]کندن[4]نروارا،

خالق واصف خاص سَجن دا بياوَت ڪون هئي يارا،
مئن "مسرور" عاجز بنده بيوس ايک بيچارا.

ريش مُبارک رمز عجب دي مُونچين رعبدار عجب،
سينه صاف سجن دا وا چوڙا وَت سُهٽا وضعدار عجب،
يَکسان نال بَدن دي بلکل اَزهر آئينه اظهار عجب،
سرسينه کنون ناف[5]تَلک، باريک بالون دي ڌار عجب،
شکم[6] مُبارک اُتي شاهد، تين شکن[7] تکرار عجب،
ايک تَلي[8] دي سايه چُپندا، دو نَظر نِروار عجب،
سُهٽي صفت يار ميڏي دي، سهٽا ميڏا يار عجب،

خالق واصف خاص سجن دا بيا وَت ڪون هئي يارا،
مئن "مسرور" عاجز بنده بيوس ايک بيچارا.

---

(۱) دندان در = موتين جهڙا ڏند.
(۲) چدري = وتيرا، چِدا.
(۳) دمک = رونق، شويا.
(۴) کندن = سون.
(۵) ناف = دن. (٦) شکم = پيٽ. (۷) شکن = گهنج. (۸) تلي = هينان.

دونون شاني[١] دلبر دي أُتون، بال ايوين با كثرت ها،
لَحمدار[٢] لطيف عجائب وسيع پُشت مُبارڪ ها،
درميان دونون شانين دي مُتصل[٣] راست[٤]مُهر نبوّت ها،
وو رنگ سياهہ بہ مائل زرده ايڪ انگيز حيرت ها،
گِرد جنهين دي بال پيهم طرح بال عيال[٥] دي البت ها،
ويڪ جملہ حُسن سجن دا عرش اندر عبرت ها،

خالق واصف خاص سجن دا، پيا وَت ڪون هئي يارا،
مئن "مسرور" عاجز بنده، بيوس ايڪ بيچارا.

(١) شاني = ڪلها، ڀنا.
(٢) لحمدار = ڀريل (گوشت سان ڀريل).
(٣) منتصل = گڏيل، مليل.
(٤) راست = ساڄي طرف.
(٥) عيال = گهڻائي.

مٿين جي صنف تي لکيل هي سراپا، فقير سائين مسرور، پنهنجي پياري دوست رحيم بخش ٿهيم جي فرمائش تي لکي کيس ڏني هني. وڏي عرصي کانپوءِ انهيءَ جي ملڻ سبب، هن سراپا جا ڪجهہ صفحا ان مان گم ٿيل آهن، جنهن جو اندازو انهيءَ مان بہ ٿئي ٿو تہ مٿين بند کان پوءِ ٻئي بند جون ابتدائي بہ سٽون بہ هڪ بوسيده صفحي تي موجود آهن. جيڪي هن طرح آهن:

دوبند دست دلبر دي، لمبي تي ڪف دست وسيع ولي،
هاتهہ پاؤن ڪشيده انگليان جيوين شاخين چاندي نڪلي.

قيامت نامہ

(بسم اللهالرحمن الرحيم)

ٿيسي بپا ، جڏان روز قيامت، آگي هر نبي دي ويسي اُمت،
زاريان كريسن، كرو حمايت، ڏيسن جواب، نامئن وچ جُرعت،
كيوين اُمت دا اسين چاوين بار،
شرمنده ڏيک، هوَن خود كردار.

جُملي نبي كُل عالم آخر، مطلب خاص حمايت خاطر،
پيش آدم صفي دي آكر، كرسن زاريان، آنسو بهاكر،
مدد كرو هڻ وقت لاچار،
چل پيش خُدا دي عرض گُذار.

اُت آدم ، وَل شتاب ايوين، رو رو ڏيسي جواب ايوين،
كيتا نفس ميكون پي خراب ايوين، رهيا ميڏي اُتون عتاب ايوين،
كر قادر نال مئن قول اقرار،
توڙ وو، تيا هان خِجل خُوار.

آخر پيش عجيب دي آسن، زاري كَر گِل پَلوڙا پاسَن،
سجدي دي وچ سيس نِواسن، رو رُو اپنا حال وجاسن،
منت كريسن اي مُختار،
هئي هت تيڏي كُل كاروبار.

هُڻ مدد كرين مسكينان دي، تي تسكين بي تسكينان دي،
كر غور اسين غمگينان دي، كر ياوري اسين يتيمان دي،
اي شاهہ شافع روز شُمار،
كر غور، اساڏا تي غمخوار.

نبي ڏيک نمائي خلقت ساري، پير پيغمبر اُمت پياري،
براق[١] اُتي اُت ڪر سواري، آويسي جتان قيامت ڪاري،
بوراق اُتون لهه بي اختيار،
حال ڪريسي رو رو زار.

ميڏي مالڪ اُمت عاصي بخشو، راحم بس سڀ معافي بخشو،
ڪر ڪرم يا شافي بخشو، خالق سڀ نُون فلاحي بخشو،
ڌر سجدي دي وچ سِر سردار،
چاسي نا وَل اڳ تڪرار.
وَل بيبي اَمان يتيمان دي، پو ڪَريسي ڪَرِ داد اسان دي،
ميڏي ڪُنڙي بي تقصيران دي، ڪَربَل دي شهيدان دي،
سُڻ دانهن ايهوئي دل افگار،
عرش وچ لرزش آسي يار.

صدقي شاه شهيدان دي، صدقي سرتاج نبيان دي،
اُنهين آذر اُمت عاصيان دي، با خاطر خواه اُنهين سائيان دي،
لَنگهه پُلصراط تون ويسين پار،
وِچ بهشت دي ڪُل وڙسن[٢] يار.

مومن ڪَلما گوئي جيهي، نيڪ يا بد هو جيهي تيهي،
تنهن ڪُون بيا وَت ڌَر ڪيهي[٣]، جنهن دي شافع شاه ايهي،
جهڙي والي مُلڪ دي، هن مُختار،
ڪُل امت دي لَج پاَلن هار.

---

(١) براق = اها سواري جنهن جي ذريعي حضرت محمّد صلي الله عليه وسلم جن معراج جي رات يروشلم کان آسمان تي پهتا هئا.
(٢) وڙسن = داخل ٿيندا. (٣) ڌَر ڪيهي = پوءِ، دپ.

بيا خوف نـ كوئي خيال هويا، سڀ دَفع درد ملال هويا،
بس برهـ خيال بحال هويا، ايهو دل دا ظاهر حال هويا،
اي مومن كركُجهـ سمجَهـ بچار،
پڙهـ ورد صنم دا ليلُ و نهار[١].

هُڻ دست دعائي كُشاد[٢]كَران، جُملي ياران ياد كَران،
ماءُ پيءُ دي دلڙي شاد كران، كر زاري ايهو فرياد كران،
اي مالڪ ميڏا جگ داتار،
مطلب دلنيان دا بَر آر.

مئن عاصي هون "مسرور" الاهي، كر مَقبول خُدايا دُعائي،
هووَن خويش ياران سڀ خوش سدائي، ميڏي دل دي آس اهائي،
سبب كرين كو شال ستار،
طرف عرب دي تيوان تيار.

آمين ثم آمين برحمتک يا الرحم الراحمين.

(١) ليل ونهار = رات ۽ ڏينهن.

(٢) كشاد = جهجيون. گهڻيون.

منقبت

محمد سلامت عَلي هي،
قلم راز دي ڪُلّ ڪتابت عَلي هي.

مُحمّد مدينہ علي بابُ هويا،
وحي دا مُلاقي دوراڪت[(١)] عَلي هي.

علي دا هي معراج بردوش[(٢)] مُرسل،
وصي[(٣)] شاهہ والا ولايت عَلي هي.

علي هويا اُستاد جبريل امين دا،
سُخن ڪُن[(٤)] دي ساري عبارت عَلي هي.

قسم هي خدا دي اُتون جُملي عالم،
خدا دي عنايت، عنايت عَلي هي.

نہ خوف "مسرور" محشر دا ڪوئي،
اُتان عاصيان دي سُفارت عَلي هي.

---

(١) دوراڪت = زياده، وڌيڪ.
(٢) بردوش = ڪلهن تي.
(٣) وصي = وارث.
(٤) ڪن = تي پو.

مداح

سُهڻا لعل قلندر سائين، ڪُل دا ننگڙا چاوِين،
نامي رَبّ دي شاها، ميڏي آس پُڄاوين.

تيڏي در جو آوي، من دي آس وو پاوي،
مُنڙي پئي ليلاوي، دلبر دانهن ورناوِين(١).

تون هَئين شاهه شاهان دا، مئن بيوس بيچارا بندا،
ڪر مطلب پورا مَن دا، تو در منگان مئن دُعائين.

تو در ڪيئي سوالي، شاهه گدا ۽ موالي،
توتي لَج جگ والي، والي وارا وراوين.

مئن مفلس شاهه گدارا، تون ڏيوين دانُ دُلارا،
مينون بهرا ڏيوين خُدارا، تون پيارا ربّ دا هئين.

"مسرور" ڪريندا زاري، تو دَر سائين لک واري،
دانهَ(٢) ڏيو دلداري، دل دا مطلب بر لاوين.

---

(١) ورناوين = ورنائين، سڻي، ٻڌين.
(٢) دانهه = داناءَ.

دوهره

وهوا لاڙين[١] وچ، سائيان دا کوهه ڏنوسي،
خوش ٿيوسي.

اکيان آهُو[٢] وال بسيهر[٣]، وهوا ناز ويکيو سي،
خوش ٿيوسي.

تاب کَنون بيتاب ٿيون، بيخود مست ٿيوسي،
خوش ٿيوسي.

پيچي زلفان والا دل نُون، پختا پيچ پيوسي،
خوش ٿيوسي،

ڏُونهين جهان ويکڻ سيتي يارو وسرگيوسي،
خوش ٿيوسي.

"مسرور" کات سِري چا آپٽي، خوبان[٤] نذر رکيوسي،
خوش ٿيوسي.

(١) لاڙين = لاڙ جو. (ملتان جي پرسان هڪ وستي جتي جيلاني سادات رهن ٿا، جن جي پيري مريدي شڪارپور ۾ رهي آهي.)
(٢) آهو = هرڻ جون اکيون. (٣)بسيهر = زهري نانگ، ڪارا.
(٤) خوبان = حسين.

دوهره

اسين مسافر ڏوران دي، اِتان سانگ كنهين آئي،
چاڪ[١] دا ويس متائي.

سانگ رهيا سڀ سانگ اُتي، اسين بيني سات لُتائي،
گيش[٢] گُذار گنوائي.

نقدي دل ڊبائي دلبر، زوران زوري هائي،
حملہ حُسن چڙهائي.

سمر سُرت دا نا كو رهيا، پيا پنڌا ديس پرائي،
ڳل وچ كفني پائي.

نا كوئي سنگي ساتي رهيا، جَهڙا سڌ كركول بلهائي،
دل دي آس پُڄائي.

نا هُڻ رهبر محرم كو، مئن مُونجهي نُون دڳ لائي،
برهين پيد بنائي.

"مسرور" دنيا دي وچ مئن، كاڻ سُولان دي جائي،
كيتي نينهن نپائي.

(١)چاڪ = متي، جسماني پوش.
(٢) گيش = مال ملكيت.

دوهره

سر تي عشق مجازي والي، نوبت آئي باري،
سُرت ڳئي سڀ ساري.

بي خبر کوهي اُتي، آڻ ڪڙا هڪواري،
بيوس دل بيچاري.

ڏنم تاب تجمل[١] ڏاڍي، مُورت اڪ موچاري،
ڀون طُور[٢] ڪَنون تڪراري.

شمس قمر دي شعاع ڪَنون، حُسن وچ هزاري،
چانداڻ ٿيا چوڏاري.

لرزش جيءُ جگر وچ هوئي، جڏان چاتس نين خُماري،
رو رو آکان زاري.

---

(١) تجمل = سينگار. شان شوڪت.
(٢) طور = جبل سينا. مقدس پهاڙ جو نالو جيڪو عربستان جي اتر اولهه ۾ آهي. جنهن تي حضرت موسيٰ عليہ سلام، الله تعاليٰ سان هم ڪلام ٿيو هو.

تيھ اکري (١)

الف : آساڏي دلڙي دلبر، ڪر ناز لُٽيو ئي، فھم نتوئي،
ڏکي دل نون دلبرا زلفين دام گھتيوئي، قيد ڪتوئي،
ڪش ڪمان پروان والي چشمان تير چُتيوئي، جگر ڦٽيوئي،
آکي ”مسرور“ سھڻا يار، نہ دل دا زخم سيتوئي، ترس نہ پيو ئي.

ب : بدر مُنير مُک ويک تيڏا، ڪُسي مئن ڪباب ھوئي،
شرم حيا سڀ ڳيا ھُڻ مئن بيوس بي حجاب ھوئي،
دلڙي تيڏي آوڻ ڪيتي يار ٻھون بي تاب ھوئي،
آکي ”مسرور“ ملڻ ڪيتي دلڙي رُل گھٽيان دي وچ خراب ھوئي.

ت : تات تساڏي وات اساڏي دلبر ھئي دن رات ميان،
طرف تُساڏي نيڻ نماڻي رو رو پاوَن جھات ميان،
بن تُساڏي بات نھين ھر وقت ھئي ھيھات ميان،
آکي ”مسرور“ آ مل ماھي، فنا ڪيتا فڪرات ميان.

ث : ثابت سُڪ رهيان، سڪ دي وچ ڊولا يار، وانگون مئن لڪڙي،
جل رهي هئي سوز فراق دي وچ سهڻا يار ساري جندڙي،
ديواني تو دوست بنا ميڏي در در ڦرندي دلڙي،
آکي "مسرور" بن تساڏي ننڊ نيڻان نُون نهين آوندي هڪ گهڙي.

ج : جور جفا چوڙ ستمگر ساڏي سُڻ زاري، ڏيو دوست منا دلداري،
هڪ نيزا نيڻ ماريائي ڏوجها مارڻ ماري، هويا زخم اندر وچ ڪاري،
تيڏي ڪيتي چايم بار برهه سر باري، ڏوجهي خلقت خواري،
آکي "مسرور" بن تساڏي ساڏا جيوڻ محض لاچاري، آءِ هلي هڪواري.

ح : حُسن حيرت دي وچ حيران رهيا پروانه وانگون ديوان ميان،
عشق تُساڏي نيتا ساڏا، فهم عقل ايمان ميان،
دلڙي ڦرندي در در مستاني جيوين بُلبل بن بُستان(١) ميان،
"مسرور" آکي دلڙي جدائي ڪيتي هئه هئه هي حيران ميان.

خ : خوب سهڻا يار سائين تيڏي واهه تصويري،
سُهڻل سائين دل قيد ڪيتوئي گهت زُلف زنجيري،
خاص ملڻ دي يار پيارا، ميڏي اندر وچ اُڪيري،
"مسرور" ساڏي تدبير نه چلدي، جو لکيا وچ تقديري.

---

(١) بستان = باغ

ڊ : ڏَمر ڏَمر دلبر جاني تينون ياد ڪريندي يان،
طرف تساڏي وَل وَل ڊولي ا ڪوڙين ڪانگ اُڏيندي ان،
رو رو رانجهن سائين ميڏا ، تيڏي راهه تڪيندي ان،
"مسرور" آکي تيڏي آوڻ ڪيتي نت نِت اگڻ چنڊبيندي ان.

ڏ : ذاڪر هو، مئن ذڪر ڪريندي ان، نانءُ تُساڏا گهن ڪر،
هُڻ روندي ان زارو زار پيارا ، تينون دلڙي ڏي ڪر،
تينون قسم خدا دي جاني مينون مُک وکاوين هيڪر،
نانءِ الله دي پيرا پاوين منا "مسرور" دي گهر.

ر : رات ڏينهان تات تُساڏي وات اساڏي جاني، قسم قُرآني،
درد فراق تساڏي دلبر ڪيتي دل ديواني، قسم قُرآني،
عشق تيڏي دي ڊولڻ سائين پاتم ڳل وچ ڳاني،قسم قُرآني،
منظور سجڻ "مسرور" ڪيتي در دِي هي درباني، قسم قُراني.

ز : زُلف پيچي والا زنجير دل ميڏي نون گهت ڳئين،
عينان(١) جادو تيڏي جاني، جادو ڪر دل لُٽ ڳئين،
اَبرو تير تُفنگ خدنگي(٢) سيني اندر سَٽ ڳئين،
آکي "مسرور" ظلم ڪيتوئي، دل ميڏي نون ڦٽ ڳئين.

(١) عينان = اکيون، نگاهون.
(٢) خدنگي = تير.

س : سَیان ساري مُڑ آوندن، پُچھندن حال تي اَحوال میان،
ویک مُک مایوس میڈا اور عجب خیال میان،
کنھن دي کیتي جانِ پیاري گھتیئہ وچ جنجال میان،
"مسرور" مئن روندیان زار، سُݨ اي سخت سُوال میان.

ش : شاکر ھوکي شُکر کریندیان، اُنھین ربّ رزاق دا،
لا تقنطوا سُݨ لات سَیان اُنھین مالک فَلک اَفلاکِ دا،
دلڑي اُنھیندي کیتي اُداسي، جھڑا والي مُلک اَملاک دا،
"مسرور" ملي دلبر سوئي جنھن سِر چٹ لولاک دا.

ص : صُورت مَت تُساڈي اور نہ کوئي جاني،
مُلک بہ مُلک مئن گھمندا قِرندا ویکیم اور نہ ثاني،
ویک تُساڈا موھن مکڑا، ھوئي دل دیواني،
آکي "مسرور" ناںءِ الله دي، آءُ مِل دوست لاثاني.

ض : ضرورت بن تساڈي، اور نہ مئن نُون باقي،
تینون کریندن یاد سدائین رَگ رَگ عُضوا تاقي،
نا مئن مال منگیندیان نا تخت کنھین شھہ دا کي،
آکي "مسرور" آ مل ماھي، ساڈي کیتي ھجر ھلاکي.

ط: طُرهہ[١] والا یار آساڈي دل لُٹ، مُک موڑ ویندائین،
مٹن بیوس بچاري نُون بحر غمان وچ لوڑھہ ویندائین،
سکِڑا نینہن مُحبت والا، جاني سپ توڑ ویندائین،
آکي "مسرور" درد دا خیمہ اَندر دي وچ کوڑ ویندائین.

ظ: ظاهر ویک مُک میڈا اور لَبیس[٢] عجیب جسم دا،
ایوین آکي عالم مینون، تینون درد نهین کو صنم دا،
کوئي اکر پیشاني کَنون نهین ظاهر هوندا غم دا،
"مسرور" تون دل ثابت رک سُنڑ نہ ذکر اي آدم دا.

ع: عشق چنبي وچ اَپٹي قسایا ناگهہ[٣] آیَل[۴] ننڍڑي نُون،
ڈاج ڈُکاندا ڍول پیاري، درد ڈِتا کو دلڙي نُون،
عشق دي آتش اندر جلایا، لهس لگایس کلڑي نُون،
"مسرور" آکي مٹن تان ڈتڑي جان ایوین وچ جندڙي نُون.

غ: غور کر ویک تُسین حال مُنهي مٹن ماري دا،
ماس گنوایا جندڙي سارا، باقي هڈڑا رهیا بچاري دا،
جو کجهہ جاني جُرم هویا، سو مُعاف کرین بدکاري دا،
"مسرور" آکي جوڑ نہ ڈي تعذیر[٥] تہ گنهگاري دا.

---

(٦) طرهہ = وارن جا وکڙ، نراڙ تي لڙي آیل وارن جي چگ. پٹکي جون مٹیون باهر نکتل اُپریل سرو.
(٢) لبیس = هار سینگار.
(٣) ناگهہ = اوچتو.
(۴) آیل = ماءُ.
(٥) تعذیر = شرعي حکم پڄڻ جي سزا.

ف: فِرنگي حُسن تيڏي ديان، فوجان سر چڙهه آئيان،
بگير[١] برن[٢] ڪر پڪڙيس ميڪون وسار نينس سپ وائيان،
خُوني خنجر دَست اُنايس، پيني نير وهائيان،
"مسرور" نُون مارين، چوڙين، جِيوين تُساڏيان رائيان[٣].

ق: قدم رنج فرما قُربئون آءَ قريب ميڏي،
مَن[٤] عرض عاجز دا هڪ واري هوت حبيب[٥] ميڏي،
نال ڪرم دي جڏان وَت جاني، آوين اڳڻ عجيب ميڏي،
"مسرور" آکي تان وَت ٿيوي، منڙا خوش نصيب ميڏي.

ڪ: ڪملا[٦] ڪوئي دَرڪار نهين تي، توبن دم قرار نهين،
ڪو وَت هار سينگار نهين تي، دل پاوندي اي سنسار نهين،
منا لڳدا ڪو گهر بار نهين تي اکيان خُوب خمار نهين،
"مسرور" آکي آ مِل ڍولا، ميڏا توبن ڪوئي يار نهين.

ل: لڪَ لڪَ واري صدقي ٿيسان، جڏان اڳڻ ميڏي تُون آوين،
بيدل سائين نال ڪرم ڪوئي باري برهه بچاوين،
پريمي پيالا پرتئون پيارا سائُون پر پلاوين.
"مسرور" آکي نال ميڏي تون هادي نينهن نپاوين.

---

(١) بگير = وٺ.
(٢) برن = هڻ مار.
(٣) رائيان = رايو، مرضي.
(٤) من = مڃ.
(٥) حبيب = دوست، پيارو، رسول ڪريم صلي الله عليہ وسلم جو صفاتي نالو.
(٦) ڪملا = گل جهڙي حسين نازڪ عورت، پيو ڪو محبوب.

م: میڈا بِن تُساڈي جاني هیٹا حال هویا،
حال دي ڳالھ کران مئن کیھي جالڻ جدا جنجال هویا،
رات ڈینھان اهو ساڈا، سھٹا تیکون سُوال هویا،
"مسرور" آکي آ مِل هادي، ساڈا جیوڻ مُحض محال هویا.

ن: نینھن تُساڈي شینھن هویا، کاوَڻ سانُون آوندا جي،
هولي هولي اي وَت میڈي ماس جگر دا کاوندا جي،
تپ هجر دي کیتا هلاکي، دل نُون کُج نہ سیباوَندا جي،
"مسرور" تون سھ سُورسیپیئي عشق اسان نُون آزماوندا جي.

و: وِصال دي کَڈان وَت ڍولا لکین کتابت کائي،
ڈیوین دید دا درسن جاني نہ تہ مئن مرویسان جائي،
باھ برھ دي یار اَندر وِچ شُعلہ شور مَچائي،
"مسرور" آکي بیماران نون ڈیوین دَرد دوائي.

ھ: هَلاکي هجر کیتا آوندا کُج نہ آرام میان،
زار روئندیان راتیان ڈینھان میکون نیٹن نند حرام میان،
توبن مینون مُوھن جاني، منا لڳدا نا کو طعام میان،
"مسرور" نُون هئي یارسدائین طلب تیڈي صُبح و شام میان.

ي: یاد کیتا یار اسانون کیتس هي دل شاد میان،
خانہ ساڈا نالِ عشق دي کیتس کُل آباد میان،
لک شُکرانا یارَ سجڻ دي ساڈي کن پئي فریاد میان،
"مسرور" نُون دید دا درسَن، یار ڈِتا اِمداد میان.

تيھہ اکري (٢)

(بسم الله الرحمٰن الرحيم)

الف: الله ھــڪـــڙا ڏوجـھـــي وائـــي ســـپ وســـار مـــيـــان،
وحده لاشـريـڪ لـه(١)، ھـر جـا ھـڪ اظـھـار مـيـان،
اَلانـسـان سـري وانـا سـرهٗ(٢)، آپـٺـا سـر سـنـيـار مـيـان،
"مسرور" سـانگا چوڙ تہ ويکين درس اھو ديدار ميان.

ب: بـار بـرھـہ دا بـاري، عـاشـق چُـم چُـم چاونـدي جـي،
گمراه ھوندي گيدي عاشق بار نہ ڪوئي پاوندي جي،
جت پکـيـان دا پـر نـھـين، عـاشـق پـيـر اُٿـان پاونـدي جـي،
"مسرور" ڪنھن دي جاءِ نھين عاشق جت جاوندي جي.

ت: تـاب عـشـــق دي اوڙاھــہ دا ســھـــنـدي ڪـــي غـــازي،
جت وجـنـدا طـبـل نـغـارا اُت پـُل ويـنـدي نـيـڪ نـمـازي،
جـٿـان وجـدي نـيـنـھـن دي نـوبـت، عـام ڪـرن اُت آزي،
سـمـجـھـہ اھـو "مـسـرور" سـراسـر عـشـق انـوکـي بـازي.

(١) وحده لاشريڪ له = ھو اڪيلو آھي پيدا ڪرڻ ۽ حڪم ڪرڻ ۾ ھن جو ڪوبہ شريڪ نہ آھي (قرآن پاڪ)
(٢) الانسان سري وانا سره = انسان منھنجو راز آھي مان انسان جو راز آھيان. (حديث قدسي).

ث: ثواب گُناهہ وچون عاشق كجهہ نا چائن،
طلب نہ ركدي طعام دي، نہ غير خيال بي آٿن،
حال رندان دا دنياوي، اَنذي وت كيا جائن،
مُحبت پارون جي سر ڏيوَن، سيئي موجان ماٽن.

ج: جڏان تون دام دوئي دا توڙين، بيائي بوڙين،
وحدت دي دريا وچولي لالچ لوپ نُون لوڙهين،
ويک اُلانيا(١) آتش والا، مطلب منهن نہ موڙين،
مُحب ملي "مسرور" تڏان، جڏان سردا سانگا چوڙين.

ح: حُب هو وي تان پيءُ فنا دا پهلي پيالا پُر ميان،
شاكر هووين هر شئي اتي سالک پڙهہ شُكر ميان،
مُوتوا(٢) والي مامَ پروڙين، مرڻ كنون اگ مر ميان،
محب ملي "مسرور" تڏان ، جڏان ڏيوين اپٺا سر ميان.

خ: خاص خيال خودي دا پهلي، نال خوشي دي كاوين،
اوَل غوطا كاءُ گُم ٿيوين، شاهي طبل وڄاوين،
خاكي(٣) بادي(٤) آبي(٥) ناري(٦)، وهم وجود وڄاوين،
محبت دا "مسرور" تڏان وَت بيشک مزا پاوين.

---

(١) الانيا = شعلا، باهہ جا ڀنبيٽ، عشق جي آگ.
(٢) موتوا = موتوا قبل انت موتوا = مرڻ كان اگ مر مري وڃو. (حديث شريف)
(٣) خاكي = مٽيءَ جو.
(٤) بادي = هوا جو.
(٥) آبي = پاڻيءَ جو.
(٦) ناري = باهہ جو.

ڊ : ڊوئي دولاب ڪڍين، تڏهان تُون پُر نُور هو وين،
هتين پيرين لُولا لنگڙا، مانجهي تون معذور هووين،
ڏَم، ڏَم ڏَم أُنــاءِ[١] دروني[٢]، مردانه منصور هو وين،
بي درد ڪنون "مسرور" پڇي تون جودم جيوين دور هو وين.

ذ : ذرا تون ذوق مُحبت، عاشق دل وچ رکين،
شوق شراب دي ساغر وچون أُنگلي پر ڪر چکين،
سوز فراق دا بوجها سر تي مُول ڪڏهان نه لَکين،
مام اها "مسرور" تون هڻ وچ، درس[٣] بيدل دي سکين.

ر : رمز عجائب راز رندانه عام نه ڪوئي جاڻن،
او ڪيا جاڻن جهڙي طالب طرف دنيا دي تاڻن،
ترڪ ڪيتي جنهان طلب دُنيادي، اوئي موجان ماڻن،
جاءِ نه جٿ "مسرور" ڪنهين دي، آتان عشق أُڪاڻن[٤].

ز : زوران زوري عشق دي ڪيتي شاهي طبل وڄاوين،
عشق دي بحر بي پايان اندر گُم تي غوطا کاوين،
نت نت نئين حياتي پاوين وَل وَل ڪنڌ ڪپاوين،
سر ميدان "مسرور" چڙهي اهو مزا مُحبت ماڻين.

---

(١) اناءِ = كول.
(٢) دروني = آندرُ، دل.
(٣) درس = سبق.

س: سنياريس جي سر اپڻا، ڏيکين تان اسرار سيو،
نظر ڪَنون جو پنهان هويا ٿيسي وو نروار سَيو،
قطره ڪُلّ دي نال رَلي، ڪر وهم وُجودي گار سَيو،
قطري نون "مسرور" سُجاڻين ڪُل دا ڪر ديدار سَيو.

ش: شراب دوساله شوري[1] آک سُڻاوان اينوين،
گهن ڪر دستئون پير مُغان[2]دي پيالا پُر ڪر پيوين،
پيوڻ نال پيالي تنهن دي مست اَلست تون ٿيوين،
ويکين موت نه "مسرور" ڪڏان، تون دائم جڳ وچ جيوين.

ص: صبر دي ريت عجائب، چوڙ بيهوده ڳالهين،
ب، ب[3]وچون ڪُجهه نه ٿيسي نال الف[4]دم جالين،
دل دي اَندر ڏوڻي[5]لاڪي باهه برهه دي بالين،
ڪوناري[6] "مسرو" تون بڻ ڪر غير وجودي ڳالين[7].

ض: ضايع عمر اجائي، عشق بنا افراد ميان،
ڪتلي ڪاغذ ڪيتئه ڪالي برهه بنا برباد ميان،
پڙهه پڙهه ورق ولاوين بينا حاصل ڪيا مُفاد ميان،
ڪافي هي "مسرور" هڪوئي، نڪته دل تي ياد ميان.

---

(١) شوري = تيزاب جهڙي ساڙيندڙ.
(٢) پير مغان = مرشد.
(٣) ب، ب = ٻيائي جا حرف، دوئي وارا اکر.
(٤) الف = الله
(٥) ڏوڻي = دونهين، ڏوڻي لا ڪي = دونهين دکائي.
(٦) ڪوناري = سون ڳارڻ جي ڪٽوري.
(٧) ڳالين = ڳارين، پگهارين.

ط: طرح طريقي ايهي، ساري سُرت وجاوين،
ٻوٹا ٻار ٻيائي والا نفس نُون مار مناوين،
ڪيا جي گيڙو ويس وٽاوين ڏاڙهي مُڇ مُناوين،
حال اُنهين "مسرور" تون هرگز حق پلئه ناپاوين.

ظ: ظاهر زاهد عابد، اندر ڪَتا ڪافر،
وَل وَل وضو سنوارين ٻينا، صاف ڪرين نا اَندر،
نحن اقرب(۱) نيڙي وسندا هادي هرجا حاضر،
دل نُون ڪر "مسرور" صفا تُون خاص خدا دي خاطر.

ع: عبادت عين اهوئي، دم دم، دم نون ڪاهين،
ڪعبي دل دا ڪر تون سجدا ڪعبه اور نه جائين،
اندر نفل نمازان سُنت واجب فرض(۲) گُذارين،
اندر وچ "مسرور" اهوئي جنهن دا پنڌ پُڇاوين.

غ: غافل غفلت چوڙين عشق دا ڏيک اسرار ميان،
تڙيا تانگر سُوسَن سُنبل لالان گُل آنار ميان،
رنگ نيارا بُوءِ هڪائي غير خيال گُذار ميان،
شاد رهين "مسرور" مدامي پاوين بوءِ بهار ميان.

---

(٦) نحن اقرب = (وَنحن اَقربُ اليه من حبل الوَريد) اسين انسان کي ڪنڌ جي رڳن کان به وڌيڪ نزديڪ آهيون.
(۲) نفل سنت، واجب، فرض = نماز جون رڪعتون (جمعي جي نماز سميت موڪده ۽ غير موڪده ڪل رڪعتون ٦٢ آهن.)

ف: فنا دا فرض نياوين، حاضر ناظر نُور تيوي،
نُور نيارا عرش أُتي كيا جڳ دي وچ مشهور تيوي،
جنهن سر ڏتڙا سُوليءَ اتي مرد سوئي منصور تيوي،
جڏان هادي ہاجهہ کري "مسرورا" حاصل حق حضور تيوي.

ق: قاضي مُلان کجهہ نہ جاڻن، عشق وچون، ارماني،
عشق هي کعبہ عشق هي قبلہ عشق هي دين ايماني،
عشق هي اسرار الاهي، آيت پاک قرآني،
عشق أُنهان "مسرور" نہ ملندا، جهڙي وچ گماني.

ڪ: کتابان اوئي پڙهيجن جنهن وچ برهہ دا بيان هو وي،
پڙهي باب برهہ دا جوئي، سُورهيہ سو سلطان هو وي،
وچ ميدان مُحبت دي، مانجهي وو مردان هو وي،
قرب کمال "مسرور" تنهاندا، جهڙا کات سري قُربان هووي.

ل: لالچ لوپ سَتي جو مُلهہ أُنهين دي خاک کري،
خاکي جامہ چوڙ کرا، تي نُوري جامہ پاک کري،
صدقي سهٽي يار دي أُتون، ساهہ سري أَملاک(١) کري،
حمد و ثنا "مسرور" تنهين دي أَرض(٢) کري أَفلاک(٣) کري.

م: مطلب سچ آکان مئن، هرگز حاصل هوسي،
شوق کنون وڌ ذوق زياده، هردم شامل هوسي،
کثرت والا قيد جو کاتي، وحدت واصل هوسي،
حق ملي "مسرور" انهين کون، جنهن دا مرشد کامل هوسي.

(١) امالک = (جمع) ملکيتون، مال مڏي.
(٢) ارض = زمين، ڌرتي.
(٣) افلاک = (جمع) آسمان.

ن: نحن اقرب آڏو نيڙي رانجهن ويجها وسندا،
اي گداگر گوڏڙي پا، تُون شهر شهر رُلندا،
تو وچ سير سيوئي جي تون ثابت سر نون پسندا،
مُحب ملي "مسرور" تڏان، جڏان ڪامل مُرشد ملندا.

و: وحدت والي درياء اَندر غوطا مارين،
لامڪان(١) لاهوت(٢) دي اُتون جسمي پتنگ اُڏارين،
ڳُڏي(٣) گگن(٤) پر اُڏ چلي تون ڏور گران(٥) هٿ ڌارين،
ثابت رهه "مسرور" ادب وچ ڪڏهان دم نامارين.

هه: هميشه ياد الله، تي فڪر فنا دا ڪريجي،
مُوتوا قبل اَنت مُوتوا، مرثا اڳ مريجي،
سوا ذڪر ذات آلڪ(٦) دي دم نه هڪ پريجي،
پلپل وچ "مسرور" تصور نال قدم ڌريجي.

ي: ياوَر هادي بيدل ميڏا، لتڙي خوف خطر،
مُرشد ميران(٧) مُحب الاهي، ضامن روز حشر،
ساقي ڪوثر والا صاحب، دم دم دي آذر،
باجهه ڪرن "مسرور" جڏان ٿيسي بخت سڪندر.

---

(١) لامڪان = اڻ ڏٺي جاءِ، غائب، علم الاهي جو مڪان، وحدت جي منزل.
(٢) لاهوت = محويت، عالم ذات الاهي، سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي. صوفي طريقي جي چوٿين منزل.
(٣) ڳڏي = لغڙ. (٤) گگن = آسمان، (٥) گران = مضبوط.
(٦) الک = نه نظر ايندڙ، بيچون، خدا تعاليٰ جو صفاتي نالو.
(٧) ميران = وڏو امير، سردار، حضرت سيد نا محي الدين عبدالقادر جيلاني پيران پير دستگير عليه رحمت.

ٽيهہ اکري (٣)

(بسم الله الرحمٰن الرحيم)

الف: آکان حمد و ثنا ربّ دي خاص پياري دي،
پڙهان سراپا سِتر[١] صحيح، الف لام سيپاري[٢] دي،
هي وصف درج هر آياتي وچ دوست سجن دلداري دي،
ثابت صفت هر اک دي وچ هرهک عضوي نياري دي،
خالق واصف خاص هويا، کيا طاقت بندي بچاري دي،
مئن "مسرور" انهيندي رهيان، کُنڙي نين نظاري دي.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا درود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

ب: بمقابل رُخ انور دي شمس و قمر شرمايا،
تاب کَنون بيتاب هويا وچ اَبر آپ چپايا،
وهہ رُخسار گلابي گُل دي صورت کنون سوايا،
زُلف وَاليل[٣]لتکن کالي جنهان بيرنگ رنگ رسايا،
ويک ملائک حورو غلمان بيهوش غشي وچ آيا،
"مسرور" حُسن حبيب دي، ساڏي هوش حواس گنوايا.

جو دَم جِيوان پيجان دم دم دعا درود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غُلامان.

---

(١) ستر = ست، جملو.
(٢) الف لام سيپاري = الم سيپارو، قرآن پاڪ جي پهريون سيپارو: جنهن جي پهرين ست ۾ آندل آهي: هي ڪتاب، جنهن ۾ ڪو شڪ ڪونهي، انهن خدا ترسن کي سڌو رستو ڏيکاريندڙ آهي.
(٣) والّيل = رات، قرآن پاڪ جي سورة والّيل.

ت: تمامي مظهر هويا صدقہ رسول اکرم دا،
لولاک لَما خلقت اَلاَ فلاک ويکو شان شاهہ اُمر[۱] دا،
اُنهيندي خاطر خُدا بنائي کيهي مُعجب[۲] قسم قسم دا،
جبرئيل اَمين با جانُ و دل، بردا[۳]خاص بزم دا،
دست بَستہ هردم حاضر تابع هر حُکم دا،
"مسرور" بيا کو ناهين نبي ثاني شان صنم دا.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دُعا درورد سلامان،
بندا بَردا درد دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

ث: ثنا خوان حُسن سجن دا وحشي کُلّ طَيور هويا،
جن و بشر کيا حورو مَلَک مَستان مست مَخمور هويا،
وهہ حُسن حبيب دا هرجا اُتي عرش زمين مشهور هويا،
وانک لعليٰ خُلق عظيم اهو، مُصحف وچ مَذکور هويا،
اسم شريف عجيب دا ايوين نال محبت دي معَمور هويا،
جيوين ڳذي نانءُ نبي دي، ميذّا من "مسرور" هويا.

جو دَم جيوان پيجان دَم دَم دُعا دُرود سَلامان،
بندا بَردا دَر دا دائم، خاص غُلامِ غُلامان.

---

(۱) شاهہ امر: امتن جو بادشاهہ رسول خدا حضرت محّد مصطفيٰ صلي الله عليہ وسلم.
(۲) معجب = عجب وارا، حيران کندڙ.
(۳) بردا = خادم، غلام.

ج: جَمال جَلال نبي دا ويكي سو هڪ وار سَتي،
يوسف يار زليخا کون رانجهن هير وسار سَتي،
سسئي سانگ پُنهل دا چوڙي،سُهڻي سنگ ميهارسَتي،
ڪافرمُلحد مرتد(١)يهودي تہ بہ ڪَلما پڙهہ زُنار(٢)ستي،
ٿيوي نثار اُتون نبي دي ساهہ سري گهر بار ستي،
ڳل وچ پاوي ڪفني تي "مسرور" سَيو سنسار سَتي.

جو دم جيوان پيجان دَم دَم، دُعا دُروود سلامان،
بندا بَردا در دا دائم، خاص غلامِ غُلامان.

ح: حِڪايت حضرت شاهہ دي، وچ توريت دي آئي،
موسيٰ سَڻ مغموم هويا وات ڪيتس ايهو وائي،
عرض ڪيتس آ طور اُتي اي ذوالجلال الاهي،
ويکان نال اکين دي وو ئي وَجَهہ وچ صفت سيائي،
يا، اُمّتي، اُنهين عجيب دا ٿيوان، دل دي آس اهائي،
"مسرور" خوش نصيب اساڏي رهيا موسيٰ وچ جُدائي.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بَردا در دا دائم، خاص غلامِ غُلامان.

(١) مرتد = منڪر، ملحد.

(٢) زنار = اهو ڌاڳو جيڪو هندو ڳچيءَ ۾ بغل کان ڦيرائي پائيندا آهن: جڻيو.

خ: خَتمُ الرُسل سرتاج نبيان، فخر هر دوجهاني،
تابع فرنگي رُومي جنهن دي عرب عجم ايراني،
سكندر دارا رستم تي خادم در خاقاني،
ناتوان سڀ پيش نبي دي افلاطون لُقماني،
رومي(١)، جامي(٢)، نظامي(٣)، خُسرو(٤)، سَعدي(٥) ثنا خواني،
"مسرور" شيدا شاهہ تون جملي جيوين شمع اُتون پرواني.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دُعا درود سلامان،
بندا بَرداً در دا دائم، خاص غُلامِ غُلامان.

---

(١) رومي = مولانا جلال الدين رومي. (٦٠٤ هجري اصل بلخ جو هو، پنهنجي دور جو فقہ ۽ مذهب جو وڏو عالم هو. مثنويءَ سبب كيس پيغمبر سخن ۽ مثنويءَ كي الهامي كتاب جو مرتبو مليل آهي.

(٢) جامي = نورالدين عبدالرحمان جامي (٧ نومبر ٤١٤- عالم، صوفي ۽ وڏو فارسي شاعر، سندس ست مثنويون مشهور آهن. حضرت بهاؤالدين نقشبندي جو مريد ۽ خليفو هو.

(٣) نظامي = حكيم نظامي گنجوي (١١٤٠ كان ١٢١٠ عيسوي) تاريخ علم ادب ۽ نجوم جو وڏو عالم هو، سندس پنج مثنويون، تصانيف پنج گنج ۽ خمسہ نظامي مشهور آهن.

(٤) خسرو = ابوالحسن امير خسرو دهلوي (١٢٥٣- ١٣٢٥ عيسوي) عظيم المرتبت فارسي شاعر.

(٥) سعدي = شيخ مشرف الدين سعدي شيرازي (١١٨٤- ١٢٩٢ عيسوي) سندس بہ فارسي تصنيفون گلستان ۽ بوستان مشهور آهن.

ڊ : دلبر يار ميڏي دي بَر سِر تاج شفاعت دا،
هويا هَت حبيب دي جُملي دارون درد جَراحت دا[١]،
كُنت كنزاً مخفياً[٢] واقف هر اک حاليت دا،
مالک معدن كُلّ كرامت بيكران عنايت دا،
شافع روز جزا دا ڍولا، هادي راهہ هدايت دا،
"مسرور" سانُون هُڻ وت كيها باعث رنج ملامت دا.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا درود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غلامِ غلامان.

ذ : ذهين ذكي[٣] طبع دا أُمي عجيب اسان دا وي،
واقف لُدني علم[۴] دا ڍولا دل نون بهون سيباوندا وي،
كافر گُم خّيال دي آكي بحث مباحث لاوندا وي،
بي زبان بي جان تئي سپ سجده سيس نِواوندا وي،
توڙ زنار كفر دا كُلئي، كَلمہ صحيح اَلاوندا وي،
"مسرور" شمس قمر مل ايهو گيت گواهي ڳاوندا وي.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دُعا درود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

---

(١) جراحت دا = زخم يا گهاءِ جو.
(٢) كنت كنزاً مخفياً فاحببتُ اَن أُعرافَ فخلقت الخلق لا عرف = مان پوشيده خزانو هوس، مون چاهيو تہ سڃاتو وڃان، پوءِ خلق كي پيدا كيم تہ جيئن مان سڃاتو وڃان.
(٣) ذكي = پاک، سخي.
(۴) لدني علم =اهو علم جيكو وحي ذريعي يا الهامي طريقي سان حاصل ٿئي.

ر: ربّ دا رايا هويا، مُحب نون پاس بُلاوڻ دا،
عرش دي مُعجب(١) قسم قسم دي، اي دوست نون دَرس دکاوڻ دا،
خِلوت دي وچ باهم هو کر، رَلمَل رمزان لاوڻ دا،
اَپٹي راز رموز وچون، سارا پيد بتاوڻ دا،
ويکو شان شاهه شفيع دا، قربُ الاهي کَماوڻ دا،
"مسرور" سرشتہ(٢) ثابت هويا خاطر نينهن نپاوڻ دا.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دُعا درورد سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

ز: زري(٣) زرباف(٤) دي خلعت(٥)، بوراق بهشتون لايا وي،
روح الامين(٦) راهي هو، پيش حُضور دي آيا وي،
ها سُتا ميڈا سيج تي سهٹا، آ قُم قُم(٧) لفظ الايا وي،
اسلام عليكم(٨) يا سيّدي مكي مدني، تيکون ذوالجلال بُلايا وي،
تيڈي خاطر عرش اُتي، چئنچل(٩) رنگ رسايا وي،
يا اَخي(١٠) چل بسم(١١) الله، اُٺ صلي الله(١٢) فرمايا وي.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دُعا درورد سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

---

(١) معجب = تعجب مر وجهندڙ، حيرت انگيز. (٢) سرشتہ = رواج، دستور، رستو، ڳانڍاپو. (٣) زري = سوني تار. (٤) زرباف = سونين تارن سان اٽيل. (٥) خلعت = پوشاڪ. (٦) روح الامين = امانت دار، حضرت جبرئيل رضہ جو لقب. (٧) قم قم = اٿ اٿ. (٨) اسلام عليكم = توتي الله تعاليٰ جي سلامتي هجي. (٩) چئنچل = لاڏ وارو. (١٠) يا اخي = اي منهنجا ڀاءُ. (١١) بسم الله = الله جي نالي سان. (١٢) صلي الله = الله توتي رحمت نازل فرمائي.

س : سروپا[١] سيّد دي، جهڙي جبرئيل ـهسنون لائي وي،
لولاڪ لَما[٢]دا يار ميڏي دي، سرپر چٽ جهلائي وي،
ولشمس[٣] طٰه[٤] دي آنکين دي وچ، ڏار ڪجل لڳائي وي،
وَاليل وَضحيٰ[٥] دي زلفان نون، مُشڪ بوءِ ملائي وي،
يسين[٦] انا فتحنا[٧] دي، چادر قبا[٨] پَهنائي وي،
ها اڳي ئي سهـٽا، هوئي صورت سرس سوائي وي.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دُعا درود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

---

(١) سروپا = پوشاڪ (٢) لولاڪ لما = اي محمد ﷺ اگر تون نہ هجين ها تہ آسمانن کي پيدا نہ ڪريان ها. (٣) والشمس = سج ۽ ان جي سوجهري جو قسم آهي (قرآن پاڪ. سورة الشمس ٩١)
(٤) طٰه = لقب، توني قرآن هن لاءِ نہ لاٿو سين تہ تون اوکو ٿئين (قرآن پاڪ سورة طٰه ٢٠)
(٥) واليل وضحيٰ = رات جو قسم آهي مٿي آيل ڏينهن جو قسم آهي (قرآن پاڪ سورة الضحيٰ ٩٣)
(٦) يسين = حڪمت واري قرآن جو قسم آهي تہ بيشڪ تون پيغمبرن مان آهين (قرآن پاڪ يسين ٢٢) يسين ۽ طٰه = حضور پاڪ صلعم جا القاب.
(٧) انا فتحنا = بيشڪ اسان توکي پڌري فتح ڏني (قرآن پاڪ = سورة الفتح ٤٨).
(٨) قبا = چوغو، ڪڙتو، جامو.

ش: شاهه سوار هويا، بُراق برق رفتار اُتي،
وَما ارسلنک الا رحمتً للعالمين(١)، دي هيم پا دستار(٢)اُتي،
رُوح الامين هَمر رڪاب هويا، پهچي پَل ۾ آ دربار اُتي،
مِل ملائڪ حورو غلمان، صدق ٿيون سردار اُتي،
مرحبا صد مرحبا، آکن هر پل وچ هر بار اُتي،
"مسرور" موتي لعل جواهر، گهولان گهولن ميڏي يار اُتي.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا درود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

ص: صفات ذات دي نال، وچ رلمل رنگ رساءِ رهيا،
ذات سوا نا بات رهي، نُور ۾ نُور سَماءِ رهيا،
عرش عُلاچي ڏوم مچي، ڏم ڏام ايهو هرجاءِ رهيا،
قاب قوسين او ادنيٰ(٣)، بيا پردا وهم وجاءِ رهيا،
طالب تي مطلوب ڏوهين، مِل رمزان غمزان لاءِ رهيا،
اُمت عاصي "مسرورا"، شاهه شفيع بخشاءِ رهيا.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا درود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غلام غلامان.

---

(١)وَما ارسلنک الا رحمتً للعالمين= اي پيغمبر توکي خاص جهانن جي رحمت لاءِ موڪليوسين. (قرآن پاڪ، سورة الانبياء ٢١- آيت ١٠٧).
(٢) دستار = پڳ.
(٣) قاب قوسين = ٻن ھٿن جيترو مفاصلو. (فڪان قاب قوسين او ادنيٰ = معراج وقت نبي صلعم جي، ذات حق سان ويجھڙائي ڏانھن اشارو، ٻن ڪمانن جي وٿي جيترو، اجا بہ ويجھو ھو.

ض: ضلالت[١] ضايع هوئي، خطره خوف خلل ڳئي،
آئي جنهن دي اَمن هويا غير ڪُفر دا ڪُل ڳئي،
چُپ ڳئي وَج چُپ رهي، شيطان لَعين نِڪل ڳئي،
جُملي بُت بُتخاني دي تي، پُرذه خود رُل جهل ڳئي،
باطل طلسم سحر هويا، پول دليان دل پُل پُل ڳئي،
"مسرور" اَمن دا آيا سائين، ايهو جا بجا هُل هُل ڳئي.

جو دم جيوان پيجان دَم دَم، دُعا درود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

ط: طبع مُوافق يار ميڏي دي، چوکي يار چهار آکان،
اَول اَبابکر صديق، صاحب سُخن سچار آکان،
حضرت عُمر فاروق اُتون، ناءُ نَبي دا نثار آکان،
عُثمان غني جامع قرآن دا، صاحب عالي وقار آکان.
حضرت عالي اسد الله، قاتل اهو ڪُفار آکان،
رُکن دين دي عالي مراتب، نال ادب نروار آکان.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

(١) ضلالت = گمراهي، تباهي.

ظ : ظاهر باطن راز دا محرم، سچا يار صديق رهيا،
هر حال ۾ حاضر هر جا، وچ غار حرا دي رفيق رهيا،
حضرت عُمر صاحب دائم، دين كُفر دا فريق رهيا،
شور شيطاني سائي جنهن دي، غوطا كا غريق رهيا،
واهه فصيح(١) بليغ(٢) غني، عُثمان خطيب(٣) خليق(٤) رهيا،
حضرت علي شاهه نبي دي هم شكل شفيق رهيا.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلام غلامان.

ع : علي پنجتن دي علاوه، حمد ايوين هر وار كَران،
موجب عاجز طاقت آپڻي، با اَدب اظهار كران،
اَول نال گُلاب عطر دي، صاف دَهن صد بار كران،
بعد پڙهه درود مُبارك، دلڙي باغ بهار كران،
وَل تازي اسپ قلم دي اُتون خاوند خيال دا سوار كران،
"مسرور" ميدان مُحبت اندر، نينهن نبي نروار كران.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلام غلامان.

---

(١) فصيح = خوش بيان.
(٢) بليغ = پاكيزه كلام وارو. ادبي زبان جو ماهر.
(٣) خطيب = خطبو پڙهندڙ.
(٤) خليق = نيڪ سڀاءَ وارو.

غ: غـضـنـفـر غـازي صـفـدر، سـرگـروهـ سـالار عَـلـي،
وارث نـازك نـيـنهـن نـبـي دا، واقـف كُـل اسـرار عـلـي،
ساقي حوض كوثر دا صاحب، مالك ملك مختار علي،
كـوت شِـكـن خـيـبـر دا، هـو دُلـدل دا هـسـوار عـلـي،
رُوحك روحي[١] نـال نـبـي دي، دَمر دَمر وچ ديدار عـلـي،
"مسرور" راز رحمت دا سائين، هويا اَبر بَـهـار علي.

جـو دمر جـيـوان پـيـجـان دمر دمر، دعـا دُرود سـلامـان،
بـنـدا بـردا در دا دائـمر، خـاص غُـلامِ غـلامـان.

ف: فـلـك كـيـا زمـين اتـي نـعـره هـي حـيـدر دا،
دامـاد نـبـي نِـرمـل دا، تـي بـاپ شـبـيـر شَـبـر دا،
محرم راز خفي جَلي[٢] دا، صاحب صبر شُكر دا،
رسندا جلدي رنج اَلم وچ، مُشكل حَل كُل كَر دا،
پـيـشـوا هـي اولـيـاوان دا، ديـوان كُـل دفـتـر دا،
"مسرور" غمخوار هي ميڏا، دلبر دل مُضطر[٣] دا.

جـو دمر جـيـوان پـيـجـان دمر دمر، دعـا دُرود سـلامـان،
بـنـدا بـردا در دا دائـمر، خـاص غُـلامِ غـلامـان.

---

(١) روحك روحي = منهنجو روح تنهنجو روح آحي. نبي پاك محمد رسول الله صلي الله عليهـ وسلم جو، حضرت علي كرم الله وجه لاءِ چيل قول.
(٢) خفي جلي = لڪل ۽ ظاهر.
(٣) مضطر = بيقرار، بيتاب.

ق: قُوي قوَت دي وچ ببا، شاھ دا ناھين ثاني،
نال نعري دي كوت كُفاران، پھاڙ كريندا پاني،
شاھ مردان شيرِ يزدان، لقب جنھين دا لاثاني،
حَسن حُسين پياري جنھن دي، لخت جگر دل جاني،
ھم شكل دوشاھ شفيع دي، نور دي خاص نشاني،
راھ خدا "مسرور" جنھان، كيتا سر قرباني.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

ڪ: كمال اُنھان دي خاطر، ربّ رَسول كريندا وي،
رُوح اَلامين دايا در دا سجده سيس نويندا وي،
اُتون امامان دن تتي دا، سايہ پر ڈريندا وي،
جھنگل دي وچ جاءِ اكيلي، پاڻي آنّ پليندا وي
بھشت دي ميوي بھشت دي كپڑي آنّ انھان نون ڈيندا وي.
ھر حال دي وچ حاضر ھرجا، اَمر اُنھا دا منيندا وي.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

ل: لولاڪ دي چادر لتڙي، پنجتن پاڪ دي نام اُتون،
ڪُل ڪَم دا دارومدار رهيا، حَسن حُسين امام اُتون،
صاحب شش جهَت[١] دي سائبان، عشق دي عالي مقام اُتون،
ڌرندي دست مهر دي دائم، خاص ڪيا جي عام اُتون،
ڪيتي نوازش نينهن دي نازڪ، مئن جيهي ناڪام اُتون،
صد بار هان صدقي "مسرورا" مئن اُنهان اِصنام[٢] اُتون.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

م: مانده اَسپ سوار هويا، مُحبت دي ميدان اَندر،
ڪشتي گُم ڪنار هوئي، اُنهين قلزم بيڪران اَندر،
عاجز هي انسان ثنا خوان، پنجتن پاڪ دي شان اَندر،
باغِ پُشت اُنهان دي وچون، ڪُليا گُل گيلان[٣] اَندر،
نعره اُنهيندي نانءُ دا هويا، شش جهَت دي مستان اَندر،
سايي جنهن دي "مسرورا" آيو سي ايمان اندر.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

(١) شش جهَت = سيئي عالم، چهه طرف.
(٢) اصنام = (جمع) صنم، پروقار محبوب.
(٣) گل گيلان = حضرت سيدنا عبدالقادر جيلاني قدس سره العزيز پيران پير دستگير عليه رحمت.

ن: نبي نرمل جڏان قدم عرش انـي فـرمايا،
رُوح فُتوح جناب دا اُٿان، هڪدم حاضر آيا،
ڪُل وَلي قدم لَه[١]، ختمُ الرسل الايا،
ايهو الهام[٢] عجيب دا سُڻ، ڪل اوليا سيس نوايا،
رُوح جناب دي عرش عُلا تي، ايڏا رُتبا پايا،
آءِ زمين تي "مسرورا" شهه شاهي طبل وڄايا.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

و: وَجد دِي حالت وچ، قرب دا ايوين ڪلام هويا،
مُريدي لا تخف الله ربي[٣]، ايهو انهيندا انجام هويا،
ڳيا خوف خيال دليان دا، طبعي پول تمام هويا،
عيش دي وچ آرامي سَچ، مُريد انهين دا مدام هويا،
شام و صبح زبان اتي، ورد صنم دا نام هويا،
انهين دي ذوق ذخار وچون "مسرورا" قطره عشق انعام هويا.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

---

(١) ڪل ولي قدم له = سڀني ولين مٿان منهنجو قدم، حضرت سيدنا عبدالقادر جيلاني قدس سرہ جو فرمان، جنهن جي ڪري سڀني پيرن جو پير (پيران پير) چيو ويندو آهي.
(٢) الهام = خدا جي طرفان نازل ٿيل ڳالهه، الله طرفان دل ۾ آيل ڳالهه.
(٣) مريدي لا تخف الله ربي = اي مريد ڪنهن کان بہ نہ ڊڄو، الله منهنجو ربّ آهي. حضرت سيدنا عبدالقادر جيلاني قدس سرہ جو فرمان.

هـ : هُڻ ڪا حاجت ناهين، تقرير تحرير دي ڪائي،
حمد خداوند خاصان دي، خود ڪريندا جائي،
عاجز هي انسان بچارا، جهڙا ڪري فرض ادائي،
مئن مريض محبت دا هان، منگدا درد دوائي،
تپ هجر دي ڪيتا هلاڪي، ماريا مرض جدائي،
ربّ ڪري سي "مسرورا" تيسي وصال دي وائي.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

ء **(الف)**: الاهي ڪر مقبول، ايهو مُناجات(١) ميڏي،
صدقي اپڻي خاصان دي ڪر، روشن رنج دي رات ميڏي،
حمد جنهان دي هان ڪريندا، باري انهان سُڻ بات ميڏي،
بہ طفيل انهان دي خالق اَڪبر، ڪرين حل مشڪلات ميڏي،
مُعجزه مثل مشهور رهي، عاجز ايهو اَبيات ميڏي،
سرانجام خير دي نال ڪرين، مولا ڪل مهمات(٢) ميڏي.

جو دم جيوان پيجان دم دم، دعا دُرود سلامان،
بندا بردا در دا دائم، خاص غُلامِ غلامان.

(١) مناجات = نجات لاءِ گهريل دعا. خدا جي ساراهہ ۾ چيل شعر، ساراهہ، واڪاڻ. (٢) مهمات = ڏاڪڙا.

ي: يـاران خـويـش آقـربـا[١] مـيـڏي، جـمـلـي پـيـٺـان پـائـي،
رهـن خـوش خـورم خـدايـا، دوسـت رلـيـان پـيءُ مـائـي،
نـال عـجـز دي عـرض كـريـنـدا، ايـهـو مـئـن الاهـي،
دائـم تـازي رهـن تـوانـا، جـيـويـن گُـل گـلاب دا جـائـي،
پـيـجـين بـار الاهـي مـيـڏي خـاطـر درد دوائـي،
هـئـي "مـسرور" نمـاڻـا نـالـي، محـبـوب تـيـڏي دا ثـنـائـي.

جِـو دم جـيـوان پـيـجـان دم دم، دعـا دُرود سـلامـان،
بـنـدا بـردا در دا دائـم، خـاص غُـلامِ غـلامـان.

---

(١) اقربا = قريب عزيز، مائٽ.

ميان غلام علي مسررو فقير جي هڪ اوائلي تصوير

Poem by Ghulam Ali Masroor Fakeer

- Die before you may die
- Loose yourself that is body and brain
- Loose these two and millions you gain
- Gain my dear then always alie.

- Jump in the bottemless ocean of unity
- Do not wonder or worry of plurality
- Say not so that what or why.

- Case of Hillaj comes over when
- Really remains no more then
- This and that too you nor I

- This is the message to be happy and gay
- Get this way go night and day
- Immortal life always enjoy.

تمت بالخير

هي حال نماڻو تو رکان، عجز ادب مان،
آهيان تہ صفا ڇڻ، سچڻ علم ادب کان.

ان لاءِ کريان خاص خدا جي هي وڏائي،
جهن مهر منجهان منهنجي هيءَ آس پڄائي.

هن بحر بيکران ۾ تيڻ ڏاڍو ڏکيو آ،
پر جي تڇي پيو تہ اهو وه جو سکيو آ.

هن سمند آهن سي مٺيا مال سپيئي،
ميڙيندي اسان کي بہ تيا سال تہ کيئي.

سن چوڏهن سوءِ پندرهن جي محرم کي آ سلام،
اڄ پورو ٿيو لکجي، مسرور جو کلام.

آندو اتم ادب مان اوهان جي حضور ۾،
پڙهجو پرين انهيءَ کي صوفيءَ سرور ۾.

مان شکريو ادا تو کريان هر سڄڻ سندو،
هڪ هڪ حرف آ جن بہ سمجهايو قرب جو.

جاتي بہ ڏسو سهوَ، منا معاف مون کجو،
قربئون کٽي نگاهہ بيدل کي بخشجو.

آهيان اوهان سين جو اصلئون منا غلام،
پنهنجي غلام تي کجو هي مهر بس مدام.

مسرور جو کلام پڙهي دل سان لائجو،
گڏجي سندس دعا ۾ پو هي بول ڳائجو.

آسون تہ جڳ سنديون مولا پڄاءِ تون،
"مسرور" ۽ "بيدل" جيان منزل رساءِ تون.

بيدل مسرور

مسرور پبليڪيشن جا ڇپايل ڪتاب

(1) چاهتن جي ٿواٽي تي - بيدل مسرور =/100 رپيا

(2) بيدل نامو ؛ ڪلام فقير غلام علي مسرور =/80 رپيا

مسرور پبليڪيشن جا ايندڙ ڪتاب

سنڌ جي ناماري صوفي شاعر **ميان غلام علي مسرور**

جي ڪلام "**ڪليات مسرور**" جو ٻيو حصو

جنهن ۾ سنڌي، اردو، هندي، فارسي ۽ انگريزي ڪلام شامل هوندو

عشق تنهنجي ۾

سنڌيءَ جي معروف ٽي وي فنڪاره ۽ نثري نظم جي منفرد شاعره

بينا مسرور

جي نڪور شاعريءَ جو ڳٽڪو

جنهن جو مهاڳ شيخ اياز لکيو آهي

جلد شايع ٿي رهيو آهي

مون تہ لڳائي سپني ول
ڦول ڪڏهن ڦٽندا ڇا ڇاڻان!

سنڌي زبان ۾ پهريون ڀيرو خوابن ۽ تعبيرن تي سائنسي تحقيق جو اهو مقبول ڪتاب

سپنن جو سنسار

جيڪو انگريزي ۾ ٿي باونجاهہ لکن تائين وڪامي چڪو آهي.
نفسيات جي ماهر استڪيل جي شاگرد ايمل گوئيٽل جي ڪتاب جو ترجمو هي سنڌيءَ ٻولي جي تاريخ ۾ پهريون آهي جنهن کي انساني نفسيات تي هڪ انوکو ڪتاب چئي سگهجي هن ڪتاب ۾ خوابن ڏسڻ جي سببن تي هر پهلوءَ کان روشني وڌي وئي آهي.

هن ڪتاب جو ترجمو سڏوسنئون انگريزيءَ تان ڪيل آهي جيڪو سنڌ جي سڃاڻ راڳي، ليکڪ ۽ ٽي وي پروڊيوسر بيدل مسرور لڳ ڀڳ ڇهن سالن ۾ مڪمل ڪيو آهي هن ڪتاب ۾ مشرقي علمن تحت خوابن جي ڪيل تشريح ۽ مطالعو بہ شامل ڪيو ويو آهي تہ جڳ مشهور ماهر نفسيات سگمنڊ فرائيڊ جي هڪ مشهور تقرير جو ترجمو بہ ڏنو ويو آهي.

گهرائڻ لاءِ لکو

پوسٽ باڪس نمبر 17618، گلشن اقبال ڪراچي سنڌ

سنڌ جي وڏن ۽ بينظير شاعرن جي دردن جا دفتر

جنکي خود **"فقير مسرور"** پنهنجي سهڻن ۽ پيارن هٿن سان سهيڙيو

(1) فقير واليڏني جو كلام

(2) كندڙيءَ جا كلتار

(3) بيدل فقير جو كلام

مسرور پبليكيشن طرفان هن سال يعني جولاءِ 2000ع ڏاري شايع ٿي رهيا آهن.

ڀانجهو ڀڙن وارو ياڻُ

عرف

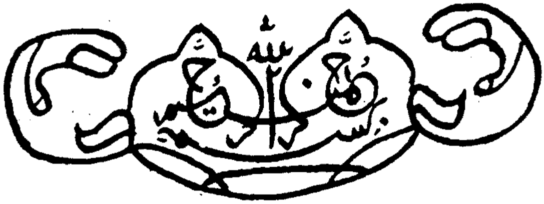

كنڊڙيءَ جو كتابُ

تصنيف

ميان مراد فقير

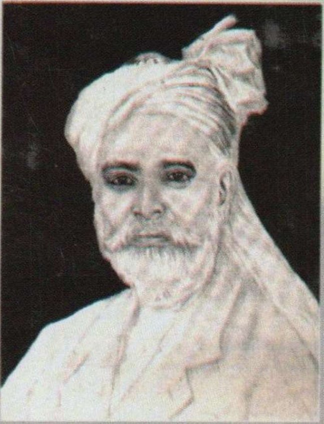

فقير مسرور جو ڪتاب
"مسدس مسرور عرف هيرن جو هار"
اسان ڪاليج ۾ درسي ڪتاب طور پڙهندا هئاسين ۽ مان پانيان ٿو انهن ڏينهن ۾ هن سرڪاري نوڪريءَ مان رٽائر ڪيو هو ۽ هاٿيدر ڪان ڪجھ پنڌ تي گوشه نشيني جي زندگي بسر ڪري رهيو هو. مان، احسان بدوي ۽ لعل محمد لعل سان گڏجي هن وٽ ويندو هوس.

فقير مسرور جي صورت ۽ سيرت ٻئي لڀائيندڙ هيون. هو تصوف جي صاف سٿري هوا ۾ ساهه کڻندو هو، موسيقيءَ سان گهرو لڳاءُ رکندو هو. ستار ڏاڍي چڱي وڄائيندو هو، جنهن وقت هو ستار تي پنهنجون گوريون چٽيون آڱريون رکندو هو ته مون کي ائين لڳندو هو ته ستار جي تارن مان رابيل جا گل ڦٽي پوندا.

هڪ ڀيري اسان آرهڙ جي گرميءَ ۾ هن جي اوطاق تي وياسين ته هو اڳ ئي ستار هلائي رهيو هو ۽ جڏهن هن ستار هلائي بس ڪئي ته مون ائين محسوس ڪيو ته اونهاري جو ڏينهن هڪ تازي سنگتري وانگر ڪپجي ٻه اڌ ٿي پيو هو، جنهن جو ميٺاج ۽ تازگي شام تائين منهنجي روح کي فرحت ڏيندي رهي.

قداور ۽ بدن ۾ ڀريل هو، سندس ڇاتي موڪري ۽ رنگ اڇو ۽ گلابي هو. منهن مان سدائين نور پيو چمڪندو هوس، سندس قدڪاٺ ۽ ڏياوان اکين جي حقيقي تعريف اها آهي ته عمر جي آخري پساهن تائين شاهه بلوط جيان ڪڙو تڙو رهيو ۽ سندس اکيون ايتريون ته سهٽيون ۽ جادوءَ ڀريون هونديون هيون، جن ۾ ڪوبه نهاري نه سگهندو هو. سنڌيءَ جو لوڪ سهرو "اکيون ادل جون ٻرن مشالان" جهڙو سندس ئي نيڻن لاءِ چيو ويو هجي.

مطلب ته جنهن به کيس ڏٺو، اهو سندس تعريف ڪرڻ کان رهي نه سگهيو، وٽس واقعي فڪر ۽ فهم جا املهه موتي هوندا هئا جيڪي هو هر عام خاص ۾ ورهائيندو رهندو هو.

مرحوم شيخ اياز

(جڳ مڙيوئي سپنو)

پڙهندڙ نسُل . پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻڪ ”لُڙهندڙ نسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، ڇُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪندڙ، ٻاڙي، ڪاٺو، ٻاجوڪڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻِڻ جي آسَ رکون ٿا.

پَڙهندڙ نسُل (پَ نَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعوىٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَ نَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہ ڪُوڙو آهي.

جهڙيءَ طَرح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختَلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳِئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، پَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. بين لفظن ۾ پَنَ ڪا خُصوصيِ ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَن پاران ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ کان پوءِ ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَن سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَن کي کُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڌِ کان وَڌِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳِئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪِنهن بہ رُڪاوٽَ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، چانڻ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ جڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛
گيتَ بہِ جڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَم- گولو،
جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!
مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رِڻ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اڄڪلهہ جي پاڻ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ ”هاڻي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو“ ناداني جي نشاني آهي.

پَنَن جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪجي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڄڪلهہ ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ بين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بڻائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پَڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي چوءِ چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اٽل گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا. بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ڀاڪي پائي چيو تہ ”منهنجا ڀاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)